
**OCENA ZASOBÓW
POMOCY SPOŁECZNEJ
W KRAKOWIE
za rok 2016**

Kraków 2017

1	WSTĘP	10
2	ANALIZA LOKALNEJ SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW	11
2.1	Miasto Kraków – dane ogólne	11
2.2	Struktura demograficzna ludności Krakowa.....	11
2.3	Struktura demograficzna krakowskich rodzin i gospodarstw domowych.....	14
2.4	Sytuacja ekonomiczna krakowskich rodzin i gospodarstw domowych.....	18
2.5	Beneficjenci świadczeń rodzinnych w Krakowie	25
2.6	Osoby pobierające świadczenia z funduszu alimentacyjnego.....	27
2.7	Osoby pobierające świadczenia wychowawcze	29
3	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW – PRACA SOCJALNA 30	
3.1	Praca socjalna prowadzona z osobami i rodzinami oraz działania pomocowe	30
3.2	Rewitalizacja społeczna – organizowanie społeczności lokalnej.....	33
3.2.1	Programy aktywności lokalnej (PAL).....	33
3.2.1.1	Programy aktywności lokalnej terytorialne	34
3.2.1.2	Program aktywności lokalnej kategoryjnie	36
3.3	Praca socjalna prowadzona w ramach projektów socjalnych.....	37
4	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ – PORADNICTWO SPECJALISTYCZNE, TERAPIA RODZIN ORAZ INTERWENCJA KRYZYSOWA.....	39
4.1	Poradnictwo specjalistyczne	39
4.1.1	Infrastruktura	39
4.1.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	39
4.1.3	Kadra.....	39
4.1.4	Osoby i rodziny korzystające ze świadczeń w formie poradnictwa specjalistycznego	39
4.1.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	41
4.1.6	Wnioski	41
4.2	Interwencja kryzysowa	41
4.2.1	Infrastruktura	41
4.2.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	42
4.2.3	Kadra.....	42
4.2.4	Osoby i rodziny objęte pomocą w ramach interwencji kryzysowej	42
4.2.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	43
4.2.6	Wnioski	43

5	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM STARSZYM	44
5.1	Procesy demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej Gminy Miejskiej Kraków	44
5.2	Świadczenia na rzecz osób starszych.....	51
5.2.1	Praca socjalna z osobami starszymi	51
5.2.2	Usługi opiekuńcze	51
5.2.2.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	52
5.2.2.2	Kadra	52
5.2.2.3	Osoby korzystające ze świadczeń w formie usług opiekuńczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	53
5.2.2.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	55
5.2.2.5	Wnioski	55
5.2.3	Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych.....	56
5.2.3.1	Infrastruktura.....	57
5.2.3.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	57
5.2.3.3	Kadra	58
5.2.3.4	Osoby korzystające ze świadczeń w formie uczestnictwa w ośrodku wsparcia dla osób starszych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	58
5.2.3.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	59
5.2.3.6	Wnioski	60
5.2.4	Domy Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych	61
5.2.4.1	Infrastruktura.....	62
5.2.4.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	64
5.2.4.3	Kadra	64
5.2.4.4	Osoby skierowane do domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy ..	65
5.2.4.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	67
5.2.4.6	Wnioski	67
5.2.5	Rodzinne Domy Pomocy	68
5.2.5.1	Infrastruktura.....	68
5.2.5.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	68
5.2.5.3	Kadra	68
5.2.5.4	Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w rodzinnym domu pomocy dla osób starszych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	69
5.2.5.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	69
5.2.5.6	Wnioski	69
5.2.6	Mieszkania chronione dla osób starszych oraz niepełnosprawnych fizycznie	69
5.2.6.1	Infrastruktura.....	69
5.2.6.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	70
5.2.6.3	Kadra	70
5.2.6.4	Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób starszych oraz niepełnosprawnych fizycznie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	70
5.2.6.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	70
5.2.6.6	Wnioski	70
5.2.7	Dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	70
5.2.7.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	71
5.2.7.2	Kadra	71
5.2.7.3	Osoby korzystające z dofinansowania zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	71
5.2.7.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	71
5.2.7.5	Wnioski	71
6	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI	72
6.1	Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne w społeczności Krakowa	72

6.2 Świadczenia skierowane do osób z zaburzeniami psychicznymi	74
6.2.1 Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi.....	74
6.2.1.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	74
6.2.1.2 Kadra	75
6.2.1.3 Osoby korzystające ze świadczeń w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	75
6.2.1.4 Nakłady finansowe na realizację zadania	77
6.2.1.5 Wnioski	77
6.2.2 Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi	79
6.2.2.1 Infrastruktura.....	79
6.2.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	79
6.2.2.3 Kadra	79
6.2.2.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	79
6.2.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania	80
6.2.2.6 Wnioski	80
6.2.3 Środowiskowe Domy Samopomocy	80
6.2.3.1 Infrastruktura.....	81
6.2.3.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	83
6.2.3.3 Kadra	83
6.2.3.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie uczestnictwa w środowiskowym domu samopomocy, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	83
6.2.3.5 Nakłady finansowe na realizację zadania	85
6.2.3.6 Wnioski	85
6.2.4 Domy Pomocy Społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi	85
6.2.4.1 Infrastruktura.....	85
6.2.4.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	88
6.2.4.3 Kadra	88
6.2.4.4 Osoby skierowane do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	89
6.2.4.5 Nakłady finansowe na realizację zadania	90
6.2.4.6 Wnioski	90
6.2.5 Warsztaty terapii zajęciowej	91
6.2.5.1 Infrastruktura.....	91
6.2.5.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	92
6.2.5.3 Kadra	92
6.2.5.4 Osoby korzystające z uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej.....	93
6.2.5.5 Nakłady finansowe na realizację zadania	93
6.2.5.6 Wnioski	94

7 ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM 95

7.1 Osoby niepełnosprawne w społeczności Miasta Krakowa	95
7.2 Świadczenia na rzecz osób niepełnosprawnych	98
7.2.1 Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi	98
7.2.2 Usługa asystenta osoby niepełnosprawnej	98
7.2.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	99
7.2.2.2 Kadra	99
7.2.2.3 Nakłady finansowe na realizację zadania	99
7.2.2.4 Wnioski	99
7.2.3 Zasiłek stały	99
7.2.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	99
7.2.3.2 Kadra	99
7.2.3.3 Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku stałego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	100

7.2.3.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	102
7.2.3.5	Wnioski	102
7.2.4	Turnusy rehabilitacyjne	103
7.2.4.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	103
7.2.4.2	Kadra	103
7.2.4.3	Osoby korzystające z dofinansowania uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	103
7.2.4.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	104
7.2.4.5	Wnioski	104
7.2.5	Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	104
7.2.5.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	105
7.2.5.2	Kadra	105
7.2.5.3	Osoby korzystające z dofinansowania likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	105
7.2.5.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	106
7.2.5.5	Wnioski	107
7.2.6	Pozostałe formy pomocy osobom niepełnosprawnym	107
7.2.6.1	Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny	107
7.2.6.1.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	107
7.2.6.1.2	Kadra.....	108
7.2.6.1.3	Osoby korzystające z dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny	108
7.2.6.1.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	108
7.2.6.1.5	Wnioski	108
7.2.6.2	Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego – tłumacza przewodnika.....	109
7.2.6.2.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	109
7.2.6.2.2	Kadra.....	109
7.2.6.2.3	Nakłady finansowe	109
7.2.6.2.4	Wnioski	109
7.2.6.3	Program „Aktywny Samorząd”	109
7.2.6.3.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	110
7.2.6.3.2	Kadra.....	110
7.2.6.3.3	Nakłady finansowe	110
7.2.6.3.4	Wnioski	110

8 ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY RODZINOM Z DZIEĆMI 111

8.1	Praca socjalna z rodzinami z dziećmi.....	111
8.2	Rodziny wspierające	111
8.3	Usługa asystenta rodziny	111
8.3.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	112
8.3.2	Kadra.....	112
8.3.3	Nakłady finansowe na realizację zadania	112
8.3.4	Wnioski	112
8.4	Placówki wsparcia dziennego	113
8.4.1	Infrastruktura	114
8.4.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	114
8.4.3	Kadra.....	114
8.4.4	Dzieci i młodzież korzystająca ze świadczeń w formie pobytu w placówkach wsparcia dziennego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	115
8.4.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	115
8.4.6	Wnioski	116
8.5	Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	116
8.5.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	117
8.5.2	Kadra.....	117

8.5.3	Rodziny korzystające ze świadczeń w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	117
8.5.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	119
8.5.5	Wnioski	119
8.6	Rodzinna Piecza Zastępcza	119
8.6.1	Rodziny zastępcze niezawodowe i spokrewnione z dzieckiem	121
8.6.1.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	122
8.6.1.2	Kadra	123
8.6.1.3	Rodziny korzystające ze świadczeń dla spokrewnionych i niezawodowych rodzin zastępczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	123
8.6.1.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	125
8.6.1.5	Wnioski	125
8.6.2	Rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka	125
8.6.2.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	126
8.6.2.2	Kadra	126
8.6.2.3	Dzieci umieszczone w zawodowych rodzinach zastępczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	126
8.6.2.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	127
8.6.2.5	Wnioski	127
8.7	Placówki opiekuńczo–wychowawcze	128
8.7.1	Infrastruktura	128
8.7.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	129
8.7.3	Kadra.....	129
8.7.4	Dzieci i młodzież skierowana do całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	129
8.7.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	130
8.7.6	Wnioski	131
8.8	Pomoc dla osób usamodzielnianych	131
8.8.1	Infrastruktura	132
8.8.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	132
8.8.3	Kadra.....	132
8.8.4	Osoby objęte pomocą na usamodzielnienie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	132
8.8.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	134
8.8.6	Wnioski	135
8.9	Formy pomocy na rzecz rodzin z dziećmi	135
8.9.1	Pomoc w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku	135
8.9.1.1	Wnioski	136
8.9.2	Kluby Rodziców.....	136
8.9.3	Pomoc materialna o charakterze socjalnym dla uczniów: stypendia szkolne, zasiłki szkolne.....	136
8.9.3.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	138
8.9.3.2	Kadra	139
8.9.3.3	Nakłady finansowe na realizację zadania	139
8.9.3.4	Wnioski	139
8.9.4	Realizacja rządowego programu pomocy uczniom w 2016 roku – „Wyprawka szkolna”	139
8.9.4.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	140
8.9.4.2	Kadra	140
8.9.4.3	Nakłady finansowe na realizację zadania	141
8.9.4.4	Wnioski	141

9 ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY 142

9.1	Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.....	142
9.1.1	Infrastruktura	143
9.1.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	143

9.1.3	Kadra.....	143
9.1.4	Osoby i rodziny objęte pomocą w ramach Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie	143
9.1.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	145
9.1.6	Wnioski	146
9.2	Działalność Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą.....	146
9.2.1	Infrastruktura	147
9.2.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	147
9.2.3	Kadra.....	147
9.2.4	Osoby i rodziny korzystające ze wsparcia udzielanego przez Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą	147
9.2.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	148
9.2.6	Wnioski	148
10	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM BEZROBOTNYM.....	149
10.1	Bezrobocie w Krakowie	149
10.2	Świadczenia na rzecz osób bezrobotnych	152
10.2.1	Praca socjalna z osobami bezrobotnymi	152
10.2.2	Zatrudnienie socjalne	152
10.2.2.1	Kluby Integracji Społecznej	153
10.2.2.1.1	Infrastruktura	154
10.2.2.1.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	154
10.2.2.1.3	Kadra.....	154
10.2.2.1.4	Osoby objęte pomocą w ramach reintegracji zawodowej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	154
10.2.2.1.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	157
10.2.2.2	Zadania realizowane przez Centra Integracji Społecznej	158
10.2.2.2.1	Infrastruktura	158
10.2.2.2.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie	158
10.2.2.2.3	Kadra.....	158
10.2.2.2.4	Osoby objęte pomocą w ramach reintegracji zawodowej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	158
10.2.2.2.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	159
10.2.2.3	Wnioski	159
11	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM I RODZINOM O NISKICH DOCHODACH.....	160
11.1	Ubóstwo	160
11.2	Świadczenia dla osób i rodzin o niskich dochodach.....	161
11.2.1	Zasiłek okresowy	161
11.2.1.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	161
11.2.1.2	Kadra	161
11.2.1.3	Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku okresowego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	161
11.2.1.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	164
11.2.1.5	Wnioski	165
11.2.2	Zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy	166
11.2.2.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	166
11.2.2.2	Kadra	166
11.2.2.3	Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku celowego oraz specjalnego zasiłku celowego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	166
11.2.2.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	170

11.2.2.5	Wnioski	170
11.2.3	Pomoc w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku	170
11.2.3.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	171
11.2.3.2	Kadra	171
11.2.3.3	Osoby i rodziny korzystające z posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	171
11.2.3.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	175
11.2.3.5	Wnioski	175
11.2.4	Współpraca z organizacjami dystrybuującymi żywność w ramach Programu Żywnościowego dla osób najbardziej potrzebujących w Unii Europejskiej	175
11.2.4.1	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	176
11.2.4.2	Kadra	176
11.2.4.3	Nakłady finansowe na realizację zadania	176
11.2.5	Lokalny Program Osłony dla osób, które poniosły zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych	176
11.2.5.1	Organizacje pozarządowe realizujące projekt	177
11.2.5.2	Kadra	178
11.2.5.3	Osoby i rodziny korzystające z lokalnego programu osłonowego rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	178
11.2.5.4	Nakłady finansowe na realizację zadania.....	180
11.2.5.5	Wnioski	180

12 ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ GMINY MIEJSKIEJ KRAKÓW W ZAKRESIE POMOCY OSOBOM BEZDOMNYM.....181

12.1	Osoby bezdomne w społeczności Miasta Krakowa	181
12.2	Świadczenia na rzecz osób bezdomnych	188
12.2.1	Schronienie.....	188
12.2.1.1	Infrastruktura.....	188
12.2.1.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	191
12.2.1.3	Kadra	191
12.2.1.4	Osoby objęte pomocą w formie schronienia, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy	192
12.2.1.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	194
12.2.1.6	Wnioski	195
12.2.2	Mieszkania chronione dla osób bezdomnych	196
12.2.2.1	Infrastruktura.....	196
12.2.2.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	197
12.2.2.3	Kadra	197
12.2.2.4	Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla bezdomnych mężczyzn, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.....	197
12.2.2.5	Nakłady finansowe na realizację zadania	197
12.2.2.6	Wnioski	198
12.2.3	Usługa Asystenta Osoby Bezdomnej	198
12.2.3.1	Infrastruktura.....	198
12.2.3.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	198
12.2.3.3	Kadra	198
12.2.3.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	198
12.2.3.5	Wnioski	198
12.2.4	Pomoc w formie gorącego posiłku	199
12.2.4.1	Infrastruktura.....	199
12.2.4.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	199
12.2.4.3	Kadra	200
12.2.4.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	200
12.2.4.5	Wnioski	200
12.2.5	Łaźnia dla osób bezdomnych	200
12.2.5.1	Infrastruktura.....	200

12.2.5.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	201
12.2.5.3	Kadra	201
12.2.5.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	201
12.2.5.5	Wnioski	201
12.2.6	Przychodnia dla Osób Bezdomnych	201
12.2.6.1	Infrastruktura.....	202
12.2.6.2	Organizacje pozarządowe realizujące zadanie.....	202
12.2.6.3	Kadra	202
12.2.6.4	Nakłady finansowe na realizację zadania	202
12.2.6.5	Wnioski	202
12.2.7	Wigilia dla bezdomnych i samotnych	202
12.2.7.1	Infrastruktura i organizacje pozarządowe realizujące zadanie	202
12.2.7.2	Kadra	203
12.2.7.3	Nakłady finansowe na realizację zadania	203
12.2.7.4	Wnioski	203
13	DZIAŁANIA W RAMACH PROJEKTU „BARIERY ZAMENIAMY NA SZANSE” ..	204
13.1	Organizacje partnerskie wspólnie realizujące projekt	205
13.2	Kadra	205
13.3	Beneficjenci projektu	205
13.4	Nakłady finansowe w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”	206
13.5	Wnioski	206
14	MIEJSKI OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ W KRAKOWIE	207
14.1	Kadra Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie.....	208
14.2	Plan wydatków Sytemu Pomocy Społecznej w latach 2015 – 2016	209
14.3	Infrastruktura lokalowa i techniczna	212

1 Wstęp

Art. 16a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej nakłada na gminy, powiaty i województwa obowiązek przygotowywania corocznie oceny zasobów pomocy społecznej i przedstawienia jej odpowiednio: radzie gminy, radzie powiatu oraz sejmikowi województwa. Ocena zasobów wraz z rekomendacjami stanowi podstawę do planowania budżetu na rok następny.

Ocena zasobów pomocy społecznej w Gminie Miejskiej Kraków za rok 2016 powstała w oparciu o dane i materiały, które były dostępne w momencie przygotowania niniejszego dokumentu. Dla zobrazowania stanu i trendów zmian w strukturze społeczności lokalnej Krakowa przywołano dane liczbowe uzyskane z banku danych lokalnych GUS, w wyniku Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 roku przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny, dane sprawozdawcze Grodzkiego Urzędu Pracy, jak również dane wydziałów Urzędu Miasta Krakowa, miejskich jednostek organizacyjnych oraz instytucji i firm działających na terenie Krakowa, zawarte w Raportach o Stanie Miasta Krakowa.

Zgodnie z intencją ustawodawcy, dokonując oceny uwzględniono infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej. Sporządzona ocena obejmuje ponadto osoby i rodziny korzystające w 2016 roku z pomocy społecznej, rodzaje występujących problemów oraz ich rozkład ilościowy.

W rozdziale 2 dokonano analizy sytuacji społeczno–demograficznej Gminy Miejskiej Kraków, z perspektywy potrzeb pomocy społecznej. Przedstawiono podstawowe cechy demograficzne społeczności Krakowa, strukturę rodzin krakowskich i ich zasobność oraz dostępne prognozy w tym zakresie.

Rozdziały 3 i 4 charakteryzują świadczenia pomocy społecznej wspólne dla wszystkich grup osób i rodzin, korzystających z pomocy. Tematem rozdziału 3 jest praca socjalna jako istotne świadczenie pomocy społecznej, w rozdziale 4 skupiono się na poradnictwie specjalistycznym, w tym terapii rodzin i interwencji kryzysowej.

W rozdziałach 5–12 dokonano oceny zasobów pomocy społecznej wg świadczeń charakterystycznych dla poszczególnych kategorii klientów: osób starszych, osób z zaburzeniami psychicznymi, osób niepełnosprawnych, rodzin z dziećmi, osób dotkniętych przemocą w rodzinie, osób bezrobotnych, osób i rodzin o niskich dochodach oraz osób bezdomnych.

W rozdziale 13 opisano działania w ramach projektu pn. „Bariery zamieniamy na szanse”.

W ostatnim rozdziale przedstawiono najważniejsze informacje dotyczące zadań realizowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie.

2 Analiza lokalnej sytuacji społeczno–demograficznej Gminy Miejskiej Kraków

2.1 Miasto Kraków – dane ogólne

Kraków jest drugim co do wielkości miastem w Polsce, zarówno pod względem ludności jak i powierzchni. Zajmuje obszar 326,9 km². Administracyjnie podzielony jest na 18 pomocniczych dzielnic (I–XVIII). Jest stolicą województwa małopolskiego, siedzibą Wojewody Małopolskiego oraz Marszałka Województwa Małopolskiego.

Miasto Kraków jest jednym z najważniejszych ośrodków miejskich w kraju. Pełni rolę regionalnego i międzynarodowego ośrodka życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego.

Mieszkańcy Miasta Krakowa tworzą wspólnotę samorządową – gminę miejską. Kraków jest miastem na prawach powiatu. Gmina wykonuje zadania publiczne własne gminy i powiatu oraz zadania zlecone gminie i powiatowi z zakresu administracji rządowej. Organami Gminy Miejskiej Kraków są: Rada Miasta, która sprawuje władzę uchwałodawczą i kontrolną oraz Prezydent Miasta sprawujący władzę wykonawczą. O ustroju gminy stanowi jej Statut. Prezydent wykonuje swoje zadania przy pomocy Urzędu Miasta Krakowa oraz miejskich jednostek organizacyjnych i powiatowych służb, inspekcji i straży.

2.2 Struktura demograficzna ludności Krakowa

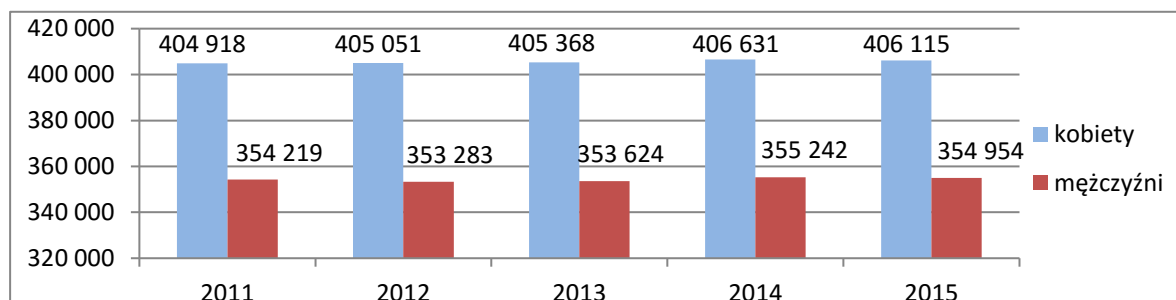
Podstawowe cechy demograficzne społeczności lokalnej Krakowa takie jak: wykształcenie, struktura rodzin i gospodarstw domowych, sytuacja ekonomiczna zostały określone na podstawie danych spisowych z 2011 r., interpolacji tychże danych oraz, w sytuacji dostępności, danych z lat 2012 – 2016.

Według stanu na koniec roku 2015 Kraków liczył 761 069 mieszkańców¹ tzw. ludności faktycznej, tj.:

- zamieszkałej w Krakowie na stałe,
- przebywającej w Krakowie czasowo przez okres powyżej 3 miesięcy.

W porównaniu do roku 2014 zmniejszyła się liczba ludności Krakowa o 804 osób. Najwięcej (72 690) mieszkańców zameldowanych było w Dzielnicy IV – Prądnik Biały, najmniej (15 879) mieszkańców zameldowanych było w Dzielnicy IX – Łagiewniki – Borek Fałęcki. W 2015 roku mieszkańcy Krakowa stanowili 2% ludności Polski i 22,6% mieszkańców województwa małopolskiego. Średnia gęstość zaludnienia w roku 2015 wynosiła 2 329 mieszkańców na 1 km². Dla porównania średnia gęstość zaludnienia dla województwa w tym samym okresie wyniosła 222. Kobiety stanowiły 53,4% populacji Krakowa. Na 100 mężczyzn przypadało 114 kobiet. W województwie małopolskim ten wskaźnik wyniósł 106 kobiet na 100 mężczyzn.

Wykres: Rozkład populacji społeczności Miasta Krakowa ze względu na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Raportu o Stanie Miasta Krakowa 2015 r.

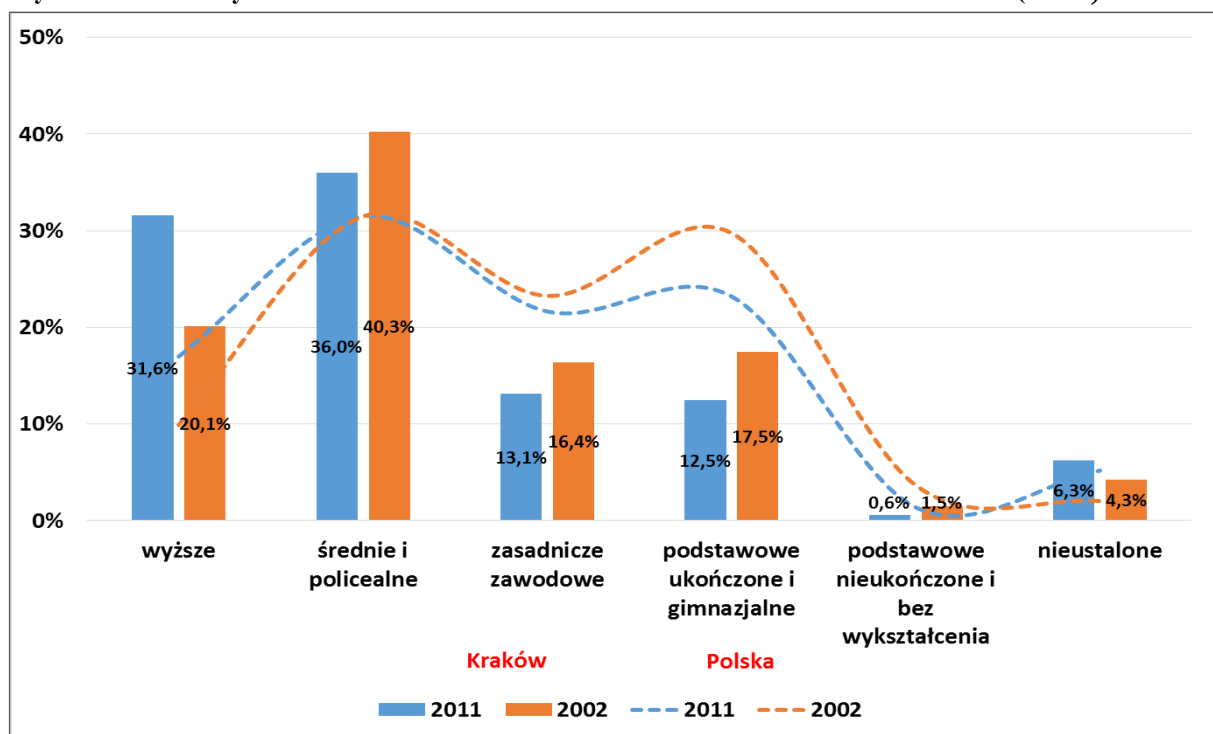
¹ Raport o Stanie Miasta Krakowa 2015 r.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w roku 2011 wskazują na wzrost poziomu wykształcenia ludności w skali całego kraju.

W okresie międzyspisowym odsetek osób o wykształceniu co najmniej średnim wzrósł z 41,4% w 2002 roku do 48,6% w 2011 roku tj. o 7,2 pkt procentowego. Największą dynamikę odnotowano w odniesieniu do osób o wykształceniu wyższym, których udział zwiększył się z 9,9% w 2002 roku do 17% w 2011 roku (tj. 7,1 pkt procentowego).

Porównanie aktualnych wyników NSP 2011 z danymi pochodzącymi z NSP 2002 wykazało iż, podobnie jak to miało miejsce w województwie małopolskim i Polsce, także w Krakowie nastąpił istotny wzrost odsetka osób z wykształceniem wyższym – o ponad 11 p. proc, co wskazuje poniższy wykres. Z badań wynika, że ponad 67% mieszkańców Krakowa posiada co najmniej średnie wykształcenie. W 2002 r. liczba ta wynosiła 60,4 %.

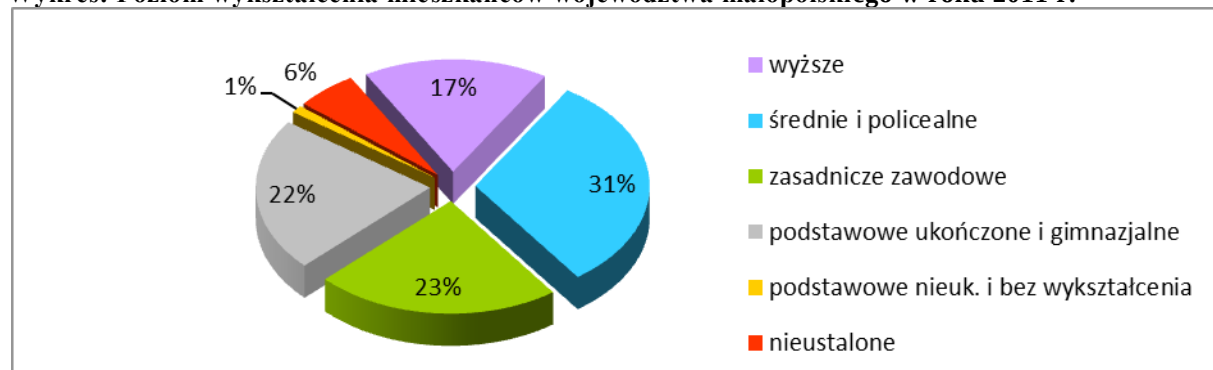
Wykres: Poziom wykształcenia mieszkańców Krakowa i Polski w latach 2002 i 2011 (w %)

Źródło: opracowania własne na podstawie GUS (w 2002 bez wykształcenia gimnazjalnego)

Poziom wykształcenia mieszkańców Małopolski niewiele różni się od średniej krajowej.

Wykres: Poziom wykształcenia mieszkańców województwa małopolskiego w roku 2011 r.

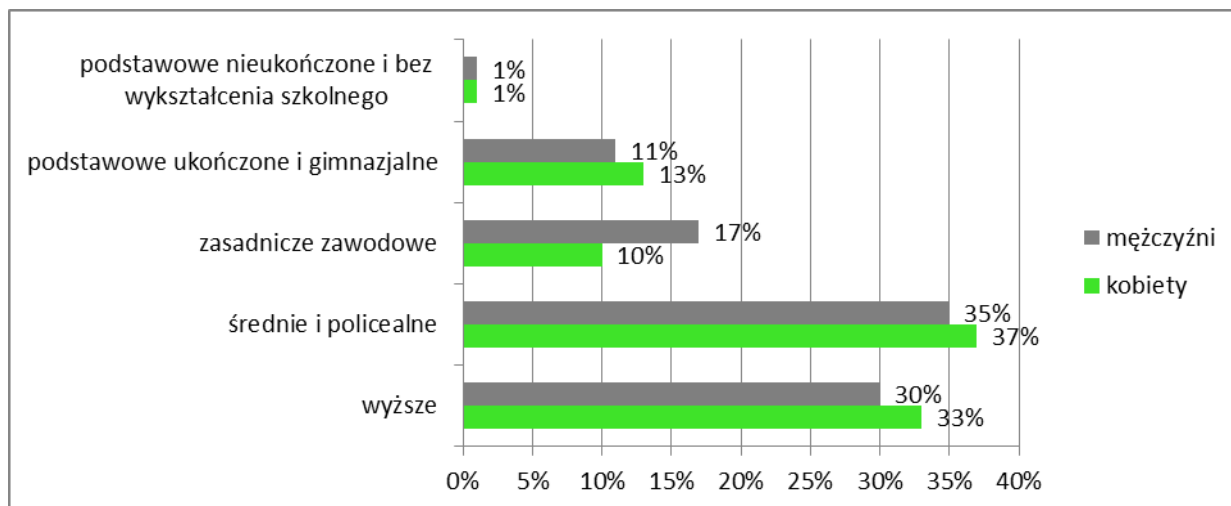

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS („Ludność w województwie małopolskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna”. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Kraków 2013)

Struktura ludności według poziomu wykształcenia różni się w zależności od płci. Nadal lepiej wykształcone są kobiety. W 2011 roku wśród ogółu mężczyzn 14,8% ukończyło szkoły wyższe, i w porównaniu do 2002 roku odnotowujemy wzrost o 5,5 pkt. procentowego. Natomiast znacznie lepiej przedstawia się sytuacja kobiet w tym zakresie. W 2002 roku co 10 kobieta posiadała dyplom ukończenia szkoły wyższej, natomiast 9 lat później już niemal co 5 kobieta (19%) była absolwentką szkoły wyższej.

W Krakowie pod względem płci nie obserwuje się znaczących różnic wśród osób z średnim i policealnym oraz wyższym wykształceniem. Jedynie wśród osób z zawodowym wykształceniem, można zaobserwować większy odsetek mężczyzn – 17% w stosunku do kobiet – 10%.

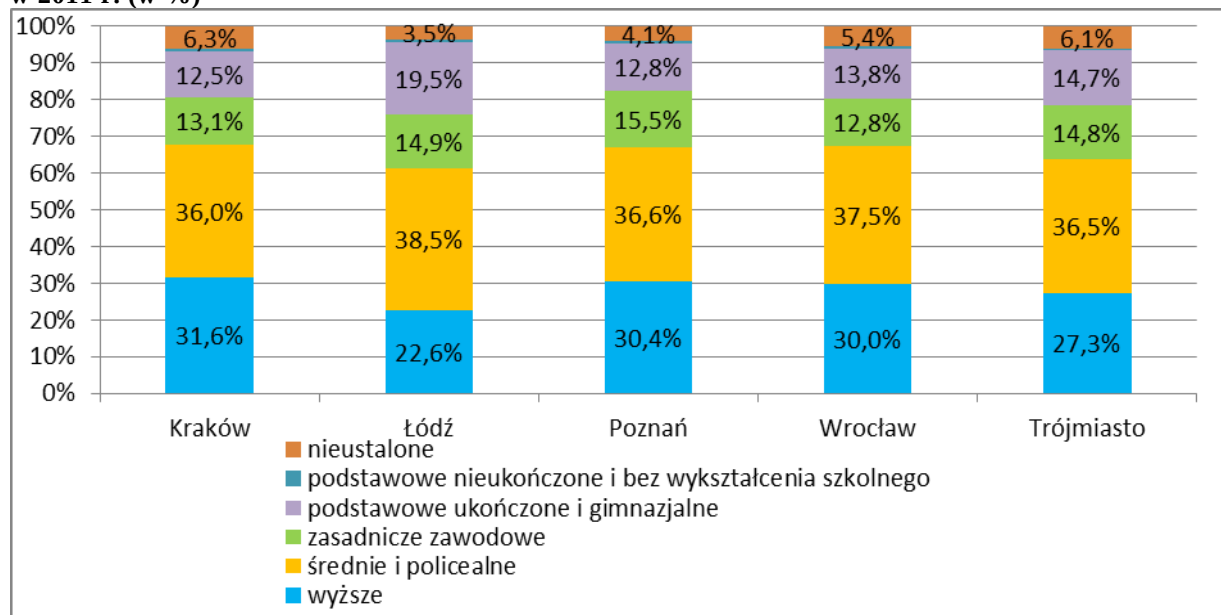
Wykres: Poziom wykształcenia mieszkańców Krakowa w 2011 roku wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Poniższy wykres wskazuje różnice w poziomie wykształcenia pomiędzy Krakowem, a wybranymi miastami wojewódzkimi i Trójmiastem.

Wykres: Poziom wykształcenia mieszkańców Krakowa, Łodzi, Poznania, Wrocławia i Trójmiasta w 2011 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu z wybranymi miastami wojewódzkimi i Trójmiastem, Kraków charakteryzuje się najwyższym odsetkiem osób z wykształceniem wyższym, którzy stanowią 31,6% populacji osób wykształconych². Najbardziej zbliżona do krakowskiej struktura wykształcenia występuje w Poznaniu i Wrocławiu. Biorąc pod uwagę stopień wykształcenia mieszkańców Krakowa należy stwierdzić, iż Kraków jest jedną z najlepiej wykształconych społeczności miejskich w Polsce.

2.3 Struktura demograficzna krakowskich rodzin i gospodarstw domowych

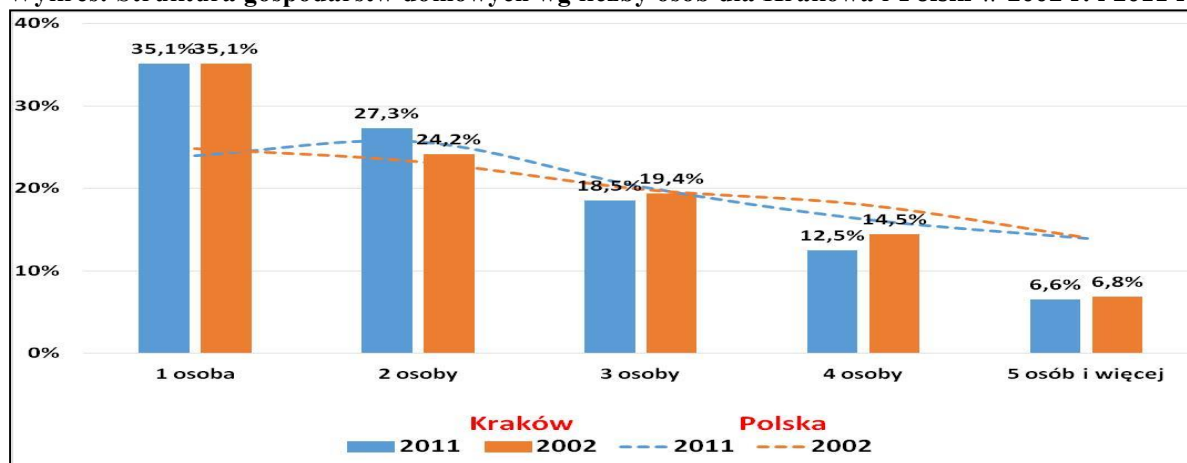
Poniższe informacje opisują strukturę demograficzną krakowskich rodzin i gospodarstw domowych na podstawie dostępnych w tym zakresie danych.

Według Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań 2011 w końcu marca 2011 r. w Polsce istniało 13 568 tys. gospodarstw domowych³. W porównaniu do roku 2002 jest ich o 231 tys. więcej tj. blisko 2% więcej. Z kolei nieznacznie zmniejszeniu uległa średnia liczba osób w gospodarstwach domowych z 2,84 w roku 2002 do 2,82 w roku 2011.

Dostępne informacje wskazują, że w Krakowie liczba gospodarstw domowych, definiowanych jako zespół osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się bez względu na stopień pokrewieństwa, wynosiła w roku 2011 ponad 320 tysięcy. W skład gospodarstw domowych wchodzi około 98% mieszkańców Krakowa⁴.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,32, przy średniej dla województwa małopolskiego wynoszącej 3,07 (dla kraju, jak wyżej wskazano, 2,82). Dominującą grupę stanowią gospodarstwa jednorodzinne, stanowiące 57,2% ogółu gospodarstw.

Wykres: Struktura gospodarstw domowych wg liczby osób dla Krakowa i Polski w 2002 r. i 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

Jak wskazuje powyższy wykres, w Krakowie dominują jednoosobowe gospodarstwa, które stanowią ponad 35% ogółu oraz gospodarstwa tworzone przez dwie osoby, których jest ponad 27%. W okresie międzyspisowym odnotowano dość wyraźny wzrost liczby gospodarstw dwuosobowych – w roku 2011 było ich o 13,5 tys. więcej niż w roku 2002 oraz jednoosobowych – było ich o ponad 5 tys. więcej. Zwraca również uwagę dużo niższa niż średnia krajowa liczba gospodarstw 4 i więcej osobowych – 19,1% w Krakowie (30,1% dla Polski). Wynika to między innymi z faktu, iż w Krakowie występuje duża liczba osób owdowiałych, w podeszłym wieku, mieszkających samotnie. Natomiast powstawaniu

² Poziom wykształcenia został określony dla osób w wieku 13 lat i więcej.

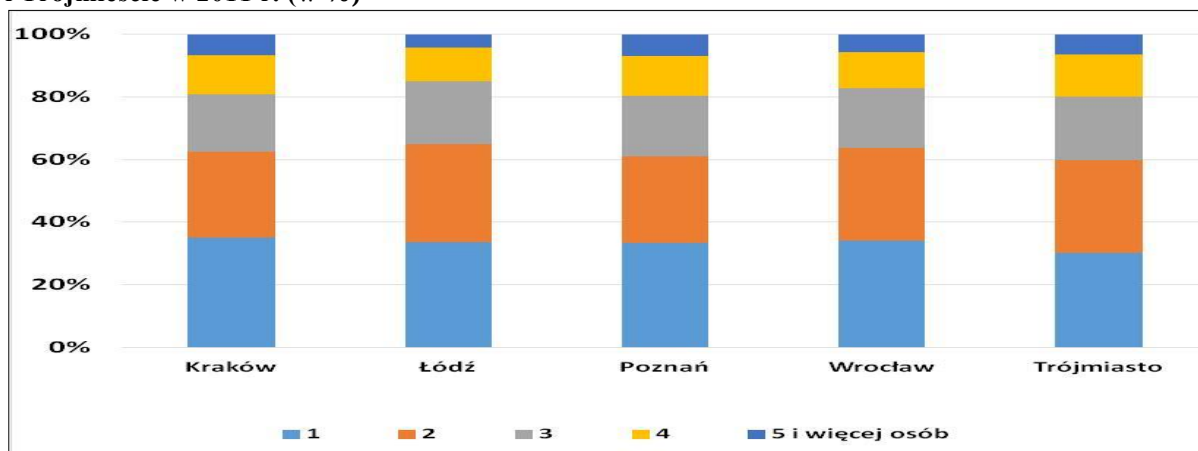
³ Główny Urząd Statystyczny, *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2014 r.

⁴ Pozostali mieszkańcy Krakowa wchodzi w skład gospodarstw zbiorowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

gospodarstw dwuosobowych sprzyja przede wszystkim odkładanie przez młodych ludzi decyzji o posiadaniu potomstwa.

Poniższy wykres obrazuje strukturę gospodarstw domowych wg liczby osób dla Krakowa, Łodzi, Poznania, Wrocławia i Trójmiasta.

Wykres: Struktura gospodarstw domowych wg liczby osób w Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Wrocławiu i Trójmieście w 2011 r. (w %)

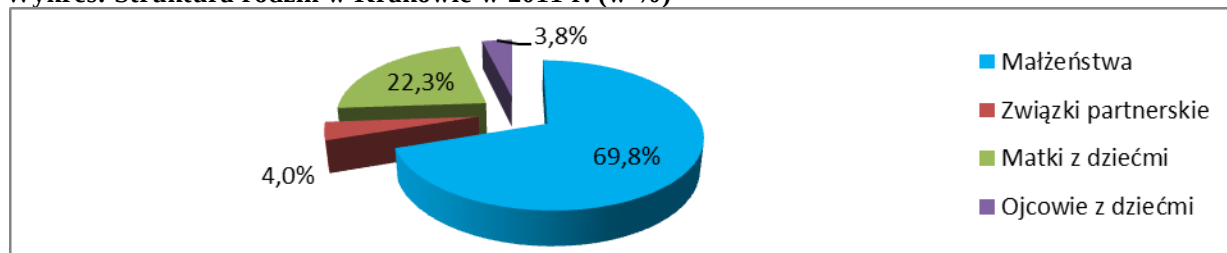
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wynika z niego, iż struktura gospodarstw domowych Krakowa nie odbiega znacząco od tej występującej w pozostałych poddanych analizie miastach. Trzeba jednak podkreślić, że to właśnie w Krakowie występuje najwięcej 1-osobowych gospodarstw domowych – 35,1%, najmniej jest ich natomiast w Trójmieście – 30,2%. Pod względem liczby gospodarstw 3 i więcej osobowych przoduje Trójmiasto, gdzie łącznie stanowią one 40,1% wszystkich gospodarstw domowych.

Wśród ponad 320 tysięcy krakowskich gospodarstw domowych 60,9% stanowią gospodarstwa tworzone przez co najmniej 1 rodzinę (dla Polski wskaźnik ten wynosi 72,9%). Liczba rodzin w Krakowie w roku 2011 r. wyniosła 208 tys. (nastąpił wzrost w porównaniu z rokiem 2002 o około 7 tys.). Za rodzinę uznaje się parę (małżeństwo lub partnerów) bez dzieci lub parę z jednym bądź większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci. Pod względem struktury dominują rodziny pełne, czyli mające obydwójce współmałżonków, jednak ponad 26% rodzin stanowią rodziny niepełne, przy czym na jednego samotnego ojca przypada 5 samotnych matek. W okresie międzyspisowym nastąpił wzrost rodzin niepełnych o 2,1 pkt. proc.

W opisywanej grupie odnotowano, obejmującą ponad 8 tysięcy rodzin, grupę rodzin opartych na związkach partnerskich (wśród których blisko 40% posiada na utrzymaniu co najmniej jedno dziecko). Należy zaznaczyć, iż w okresie międzyspisowym nastąpił dwukrotny wzrost liczby rodzin opartych na związkach partnerskich.

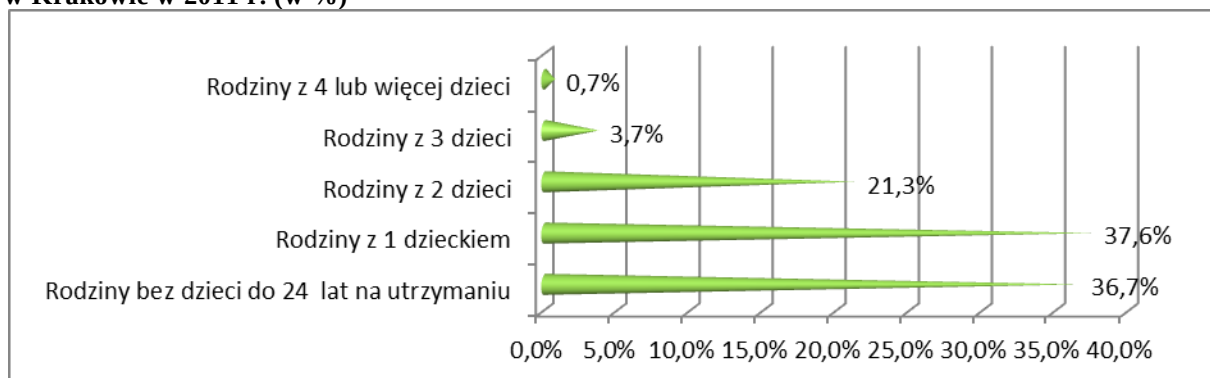
Wykres: Struktura rodzin w Krakowie w 2011 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Informacje demograficzne wskazują⁵, że około 148 tysięcy rodzin w Krakowie (prawie 71% ogółu rodzin) to rodziny z dziećmi⁶, a około 94 tys. (45% ogółu rodzin) to rodziny z dziećmi do lat 24⁷ pozostającymi na utrzymaniu rodziny⁸.

Wykres: Struktura rodzin z dziećmi wg liczby dzieci do 24 lat pozostających na utrzymaniu w Krakowie w 2011 r. (w %)

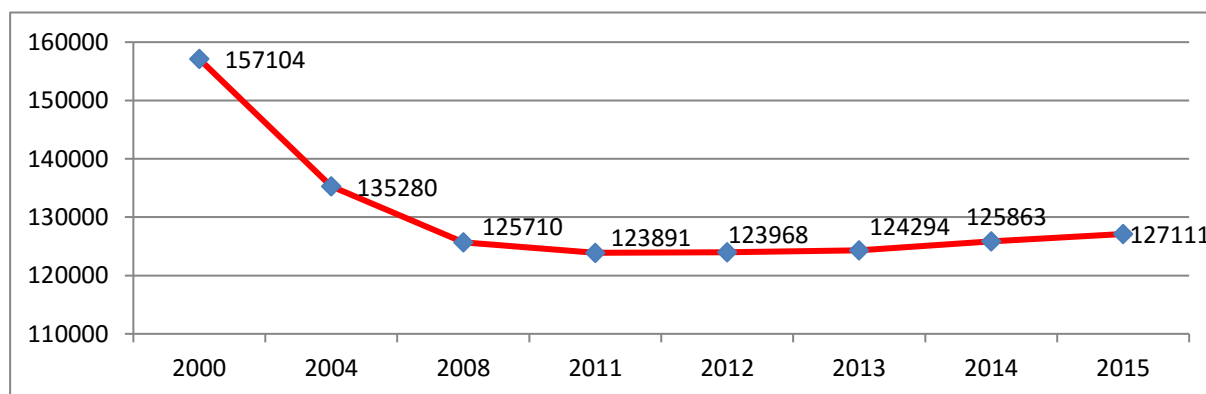
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Krakowie wśród grupy rodzin z dziećmi do lat 24 pozostającymi na utrzymaniu dominują rodziny z jednym dzieckiem, które stanowią 37,6%. Rodziny wielodzietne (3 i więcej dzieci) stanowią zaledwie 4,4% ogółu rodzin z dziećmi do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu.

Łączna liczba dzieci w rodzinach to prawie 220 tys. Dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu jest blisko 140 tys. Przeciętna liczba dzieci do lat 24 pozostających na utrzymaniu w rodzinach to 1,49 osoby (w woj. małopolskim 1,72 osoby, w Polsce 1,62 osoby).

Dane statystyczne udostępniane przez GUS wskazują, że w Krakowie populacja dzieci w przedziale wiekowym 0–18 lat systematycznie malała w okresie 2000–2011 (ubytek o ponad 33 tys. osób), począwszy jednak od 2012 roku nastąpiła zmiana trendu i lekki wzrost liczby dzieci. Związane jest to zapewne z częstszym podejmowaniem decyzji o posiadaniu potomstwa przez osoby z wyżu demograficznego z początku lat osiemdziesiątych.

Wykres: Populacja dzieci w wieku 0–18 r. ż. w Krakowie w wybranych latach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

⁵ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.

⁶ Jako dziecko określa się osobę w każdym wieku, która pozostaje w gospodarstwie domowym (lub przebywa w gospodarstwie zbiorowym) wraz z obojgiem lub jednym z rodziców. Do dzieci zalicza się również pasierbów oraz dzieci przysposobione.

⁷ Dziecko do lat 24 pozostające na utrzymaniu to osoba w wieku 0–24 lat, która nie posiada własnego źródła utrzymania i pozostaje na utrzymaniu innej osoby wchodzącej w skład gospodarstwa domowego.

⁸ Około 54 tys. rodzin to rodziny, w których albo nie ma dzieci w wieku 0–24 lat, albo dzieci w wieku poniżej 25 lat mają własne źródło utrzymania i nie pozostają na utrzymaniu rodzica.

Opracowana w 2014 r. przez GUS⁹ prognoza wykazuje, że liczba dzieci w Krakowie w wieku 0–18 r. ż. będzie rosła do roku 2025, po czym zacznie spadać.

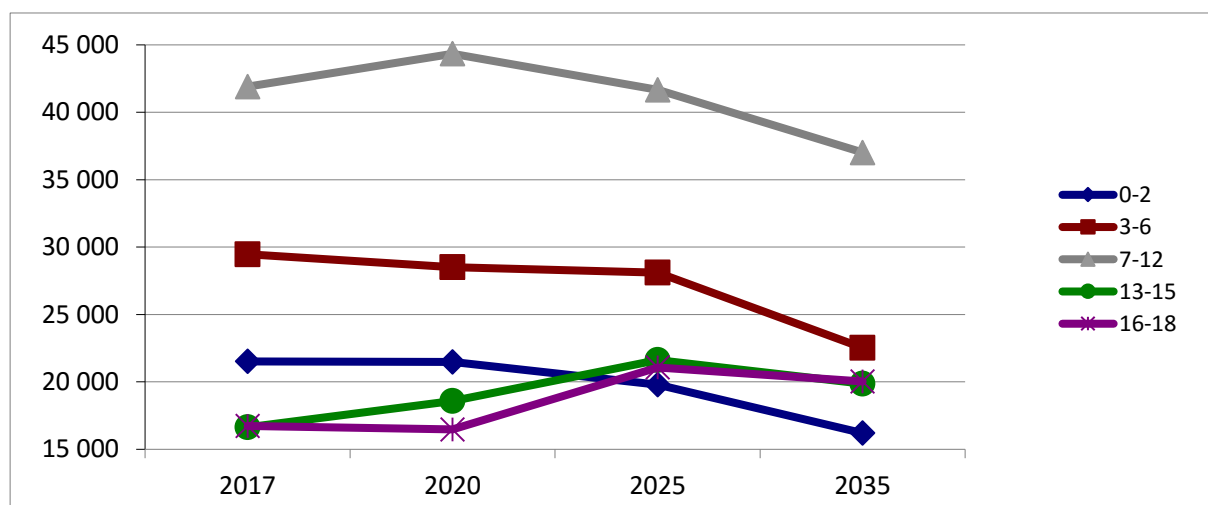
Tabela: Prognoza liczby dzieci dla Krakowa do 2035 roku

	PROGNOZA dla miasta Krakowa				
wiek	2017	2020	2025	2030	2035
0–2	21 519	21 486	19 793	17 295	16 201
3–6	29 469	28 522	28 107	25 400	22 529
7–12	41 898	44 340	41 672	40 806	37 021
13–15	16 633	18 586	21 620	20 187	19 863
16–18	16 729	16 479	21 070	20 547	20 035
suma	126 248	129 413	132 262	124 235	115 715

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najbardziej optymistyczne prognozy dotyczą populacji dzieci w wieku 7–12 lat gdzie będzie następował stały wzrost liczebności do 2020 roku, natomiast najgorzej przedstawia się prognoza dla grupy obejmującej dzieci w wieku 0–2 lat, oraz 3–6 lat gdzie prognozowany jest w zasadzie stały spadek populacji. W przypadku pozostałych przedziałów wiekowych ich liczebność będzie się wahać.

Wykres: Prognoza (dostępna) liczby dzieci dla Krakowa w latach 2017–2035

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014–2050 (opracowana w 2014 r.)

Wyniki opracowanej przez GUS długookresowej prognozy gospodarstw domowych na lata 2016–2050¹⁰ dla województwa małopolskiego wskazują, że w latach 2016 – 2030 ogólna liczba gospodarstw domowych wzrośnie. Tempo przyrostu zwiększy się o około 14% i będzie to największy zakładany wzrost w Polsce¹¹. Prognoza zakłada wzrost gospodarstw domowych w całym omawianym okresie. W perspektywie 2030 roku przewiduje się znaczące zmiany

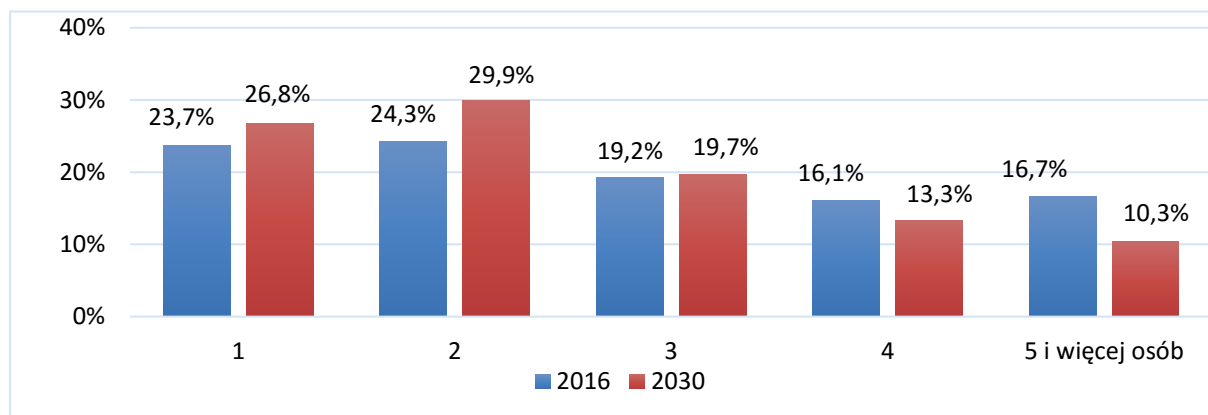
⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014–2050* (opracowana w 2014 r.).

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Prognoza gospodarstw domowych GUS na lata 2016–2050*, Warszawa 2016 r.

¹¹ P. Szukalski, Uniwersytet Łódzki, Instytut Socjologii, „Prognoza gospodarstw domowych GUS z 2016 r. – co z niej wynika?”, *Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny*, 2016, nr 5, strona 3.

w strukturze gospodarstw domowych pod względem ich wielkości. Łącznie liczba gospodarstw 1– i 2– osobowych w 2030 r. wzrośnie w stosunku do 2016 r. o 8,7%, a ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw wyniesie 56,7%, natomiast łączna liczba gospodarstw 3–osobowych i większych zmaleje w tym samym okresie o 8,7%. Gospodarstwa te będą stanowiły 43,3% wszystkich gospodarstw domowych.

Wykres Prognozowana struktura gospodarstw domowych wg wielkości dla województwa małopolskiego w latach 2016–2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gospodarstwa 2–osobowe pozostaną grupą najliczniejszą. Najmniej liczną grupę stanowić będą gospodarstwa 5–osobowe i większe. Udział gospodarstw 1– osobowych w strukturze ogółem wzrośnie z 23,7% w 2016 r. do 26,8% w 2030 r. Tendencję wzrostową będą wykazywać również gospodarstwa domowe 2– i 3– osobowe. Ponadto prognozowany jest spadek przeciętnej liczby dzieci w gospodarstwie domowym z 0,55 w 2016 r. do 0,48 w 2030 r. W okresie do 2030 roku zmaleje także średnia liczba osób w gospodarstwie domowym – z 2,94 osób w 2016 r. do 2,59 w 2030 r.

Według GUS zwiększa się liczba gospodarstw domowych z osobami starszymi, w tym mieszkających samotnie. Biorąc pod uwagę obecną strukturę wieku ludności – w perspektywie 20 lat zjawisko to nasili się, tj. wzrośnie liczba osób w starszym wieku, tym samym wzrośnie liczba gospodarstw domowych z osobami starszymi, w tym starych osób samotnych¹².

2.4 Sytuacja ekonomiczna krakowskich rodzin i gospodarstw domowych

Istotne znaczenie dla analizy ekonomicznych aspektów funkcjonowania gospodarstw domowych ma określenie źródeł ich utrzymania. Źródła utrzymania gospodarstwa domowego wynikają z indywidualnych źródeł dochodów uzyskiwanych przez poszczególnych członków gospodarstwa domowego. Jako główne źródło utrzymania przyjmuje się to źródło, z którego pochodzi przeważająca część środków w budżecie domowym, przeznaczana na potrzeby wszystkich członków gospodarstwa.

Spośród wyodrębnionych ponad 320 tysięcy gospodarstw domowych (w 2002 – 307 tys.), najliczniejszą grupę, bo liczącą około 181 tysięcy, stanowią gospodarstwa, których głównym źródłem utrzymania są dochody uzyskiwane z tytułu pracy (bez względu na charakter zatrudnienia)¹³. W ich obrębie zdecydowana większość – aż 52,9% gospodarstw utrzymuje się z dochodów z pracy świadczonej w sektorze prywatnym. Mniejszą ilościowo jest zbiorowość

¹² Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050* Warszawa 2014 r., strona 15.

¹³ Urząd Statystyczny w Krakowie, *Ludność i gospodarstwa domowe w województwie małopolskim. Stan i struktura społeczno–ekonomiczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Kraków 2014, str. 210–211.

gospodarstw utrzymujących się z pracy świadczonej w sektorze publicznym – około 31,7%. Dane dotyczące udziału poszczególnych typów gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw w Krakowie przedstawia poniższa tabela.

Tabela: Gospodarstwa domowe w Krakowie według głównego źródła utrzymania w 2011 r.

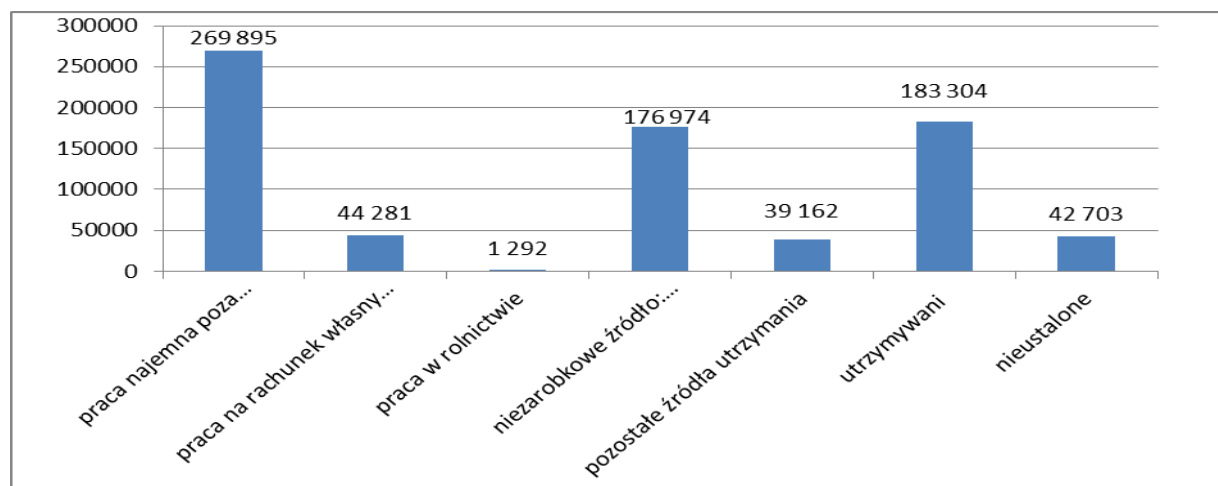
Praca				
	Najemna		Na rachunek własny	
	W sektorze publicznym	W sektorze prywatnym	Poza rolnictwem	W rolnictwie
Ogółem w tys.	57 348	95 763	27 529	508
% ogółu	17,9%	29,8%	8,6%	0,2%
Ogółem %	56,5%			

Niezarobkowe źródło				Dochody z własności i inne	Na utrzymaniu	Nieustalone
	Emerytura	Renta	Pozostałe niezarobkowe źródło			
Ogółem w tysiącach	83 307	15 862	2 906	24 312	1 062	12 332
% ogółu	26,0%	4,9%	0,9%	7,6%	0,3%	3,8%
Ogółem %	31,8%			11,7%		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Urząd Statystyczny w Krakowie

W oparciu o dostępne dane dotyczące sytuacji ekonomicznej krakowskich gospodarstw domowych można stwierdzić, że dla znaczącej większości gospodarstw domowych głównym źródłem utrzymania są dochody z pracy świadczonej poza rolnictwem – dotyczy to aż 56,3% gospodarstw domowych. Praca wykonywana w rolnictwie stanowi główne źródło utrzymania w znikomym odsetku gospodarstw domowych (0,2%). Liczną zbiorowość gospodarstw domowych stanowią gospodarstwa, których główne źródło utrzymania pochodzi z niezarobkowego źródła tj. emerytur, rent i pozostałych źródeł niezarobkowych (31,8%). Analiza niezarobkowych źródeł utrzymania wskazuje, że w Krakowie najliczniejszą pod tym względem grupę stanowią gospodarstwa emerytów i rencistów – w stosunku do ogółu gospodarstw domowych stanowią 30,9%.

Wykres: Mieszkańcy Krakowa ze względu na źródło utrzymania w 2011 roku

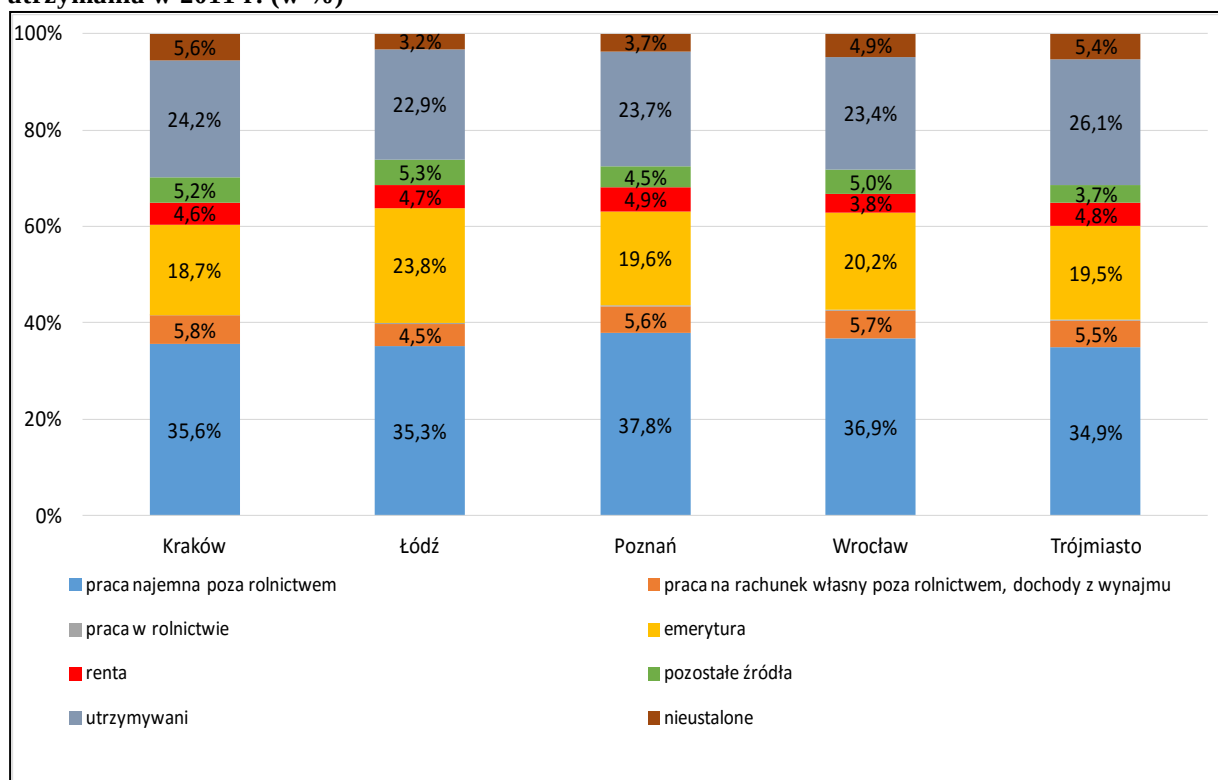

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych)

W oparciu o dane z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku należy stwierdzić, że najwięcej mieszkańców Krakowa – 35,6% utrzymywało się z pracy najemnej poza rolnictwem (przy średniej dla woj. małopolskiego wynoszącej 30,4%), 24,2% osób pozostawało na utrzymaniu innych osób (w woj. małopolskim średnio 31,6%), a dla 23,3% głównym źródłem utrzymania była renta lub emerytura (w woj. małopolskim średnio 22,5%).

Poniższy wykres prezentuje różnice dotyczące głównych źródeł utrzymania pomiędzy mieszkańcami Krakowa, oraz wybranych miast wojewódzkich i Trójmiasta. Struktura dochodów najbardziej zbliżona do krakowskiej występuje w Poznaniu i Trójmieście.

Wykres: Mieszkańcy Krakowa, Łodzi, Poznania, Wrocławia i Trójmiasta ze względu na główne źródło utrzymania w 2011 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z dostępnych badań budżetów gospodarstw domowych (w okresie prac nad opracowaniem Oceny Zasobów Pomocy Społecznej), przeprowadzanych przez Główny Urząd Statystyczny¹⁴ wynika, że w roku 2015 sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się. Gospodarstwa domowe miały wyższe dochody i więcej wydawały. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę ukształtował się w 2015 r. na poziomie 1 386 zł i był realnie wyższy o 4,3% od dochodu z roku 2014.

Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę w 2015 r. wyniosły 1 091 zł, były realnie wyższe o 2,1% od wydatków z roku 2014.

Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły średnio 1 043 zł i były realnie wyższe o 2% w stosunku do 2014 r.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę był aż o ponad 53,1% wyższy, niż przeciętnie w kraju (wzrost o 0,5 p. proc. w porównaniu do roku 2014). Natomiast wydatki były wyższe od przeciętnych krajowych o 48,8% (o 0,9 p. proc. mniej niż przed rokiem).

¹⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych*, Warszawa, 25.05.2016 r.

Podobnie jak w latach poprzednich, w roku 2015 ponad połowa badanych gospodarstw domowych oceniała swoją sytuację materialną jako przeciętną, 3 na 10 gospodarstw postrzegało ją jako raczej dobrą albo bardzo dobrą, a co szóste jako raczej złą albo złą.

Skala zmian zarówno dochodów jak i wydatków uzależniona była od grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstw domowych. Znalazło to odzwierciedlenie w obliczanych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych wskaźnikach zagrożenia ubóstwem ekonomicznym.

Pomimo generalnej poprawy warunków życia Polaków, poziom dochodów części polskich rodzin jest nadal niepokojąco niski. Podstawowe wskaźniki służące do opisywania poziomu ubóstwa w społeczeństwie to: relatywna granica ubóstwa, ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Wskaźnik relatywnej granicy ubóstwa określa się na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków ogółu gospodarstw domowych. Wskaźnik ten w roku 2015 wyniósł 734 zł dla gospodarstwa jednoosobowego oraz 1 982 zł dla gospodarstwa 4-osobowego (poziom granic w IV kwartale 2015 r. – 2 osoby dorosłe + dwoje dzieci do lat 14)¹⁵.

Ustawowa granica ubóstwa to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do interwencji socjalnej. Od 1 października 2015 r. kwota kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o pomoc wynosi 514 zł na osobę w rodzinie i 634 zł dla osoby samotnie gospodarującej.

Z kolei minimum egzystencji nazywane też minimum biologicznym, stanowi dolne kryterium ubóstwa i uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia. Takie ubóstwo nie wynika jedynie z krótkotrwałego pogorszenia się sytuacji rodzin, ale nabiera cech trwałości, przyczyniając się do długotrwałego pozbawienia możliwości korzystania z dóbr i usług, a tym samym prowadzi do wykluczenia społecznego. Minimum egzystencji uznaje się za dolną granicę obszaru ubóstwa. Wysokość minimum egzystencji ustala corocznie Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Dla jednoosobowego gospodarstwa wyniósł on w 2015 roku 545 zł, a dla gospodarstwa 4-osobowego (poziom granic w IV kwartale 2014 r. – 2 osoby dorosłe + dwoje dzieci do lat 14) – 1 472 zł¹⁶.

W opracowaniu przygotowanym przez GUS¹⁷, w 2015 roku w gospodarstwach domowych nie odnotowano istotnych zmian w zasięgu ubóstwa ekonomicznego, chociaż można wnioskować o pewnym ograniczeniu rozmiarów tego zjawiska w Polsce. Odnotowano niewielki spadek wartości wskaźnika ubóstwa skrajnego oraz wskaźnika ubóstwa relatywnego (6,5% w przypadku ubóstwa skrajnego i 15,5% relatywnego). W obu przypadkach spadek w odniesieniu do roku 2014 nie przekroczył 1 p. proc. Na takim samym poziomie jak w roku 2014 pozostał zasięg ubóstwa ustawowego – 12,2%.

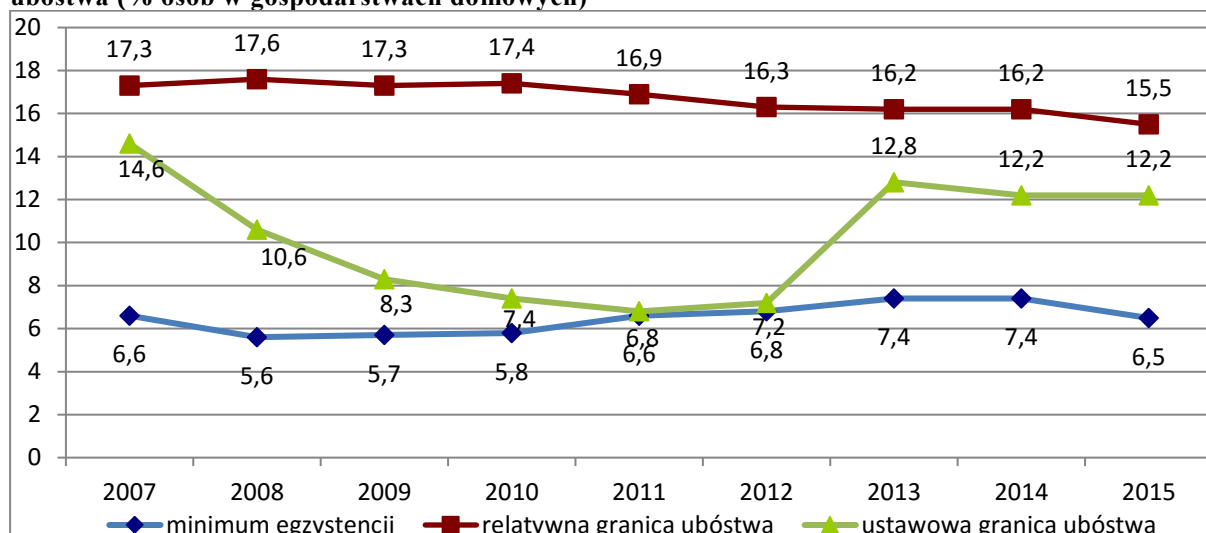
Oznacza to, że w 2015 r. ubóstwa skrajnego doświadczyła co piąta osoba w Polsce, natomiast ubóstwa relatywnego prawie co szósta osoba (odpowiednio: ok. 7% oraz ok. 16% w gospodarstwach domowych).

¹⁵ *Aneks tabelaryczny do opracowania sygnałnego Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 12.05.2016 r.

¹⁶ *Aneks tabelaryczny do opracowania sygnałnego Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 12.05.2016 r.

¹⁷ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 12.05.2016 r.

Wykres: Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2007 – 2015 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zmniejszenie zasięgu ubóstwa w 2015 roku dotyczyło większości analizowanych grup ludności. Najbardziej znaczącą poprawę można zaobserwować wśród gospodarstw domowych osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (innych niż emerytury i renty), wśród rodzin wielodzietnych (z 4 lub większą liczbą dzieci na utrzymaniu) oraz wśród mieszkańców najmniejszych miast (liczba ludności nieprzekraczającej 20 tys.). Natomiast wyraźny wzrost zasięgu ubóstwa zaobserwowano w gospodarstwach domowych utrzymujących się z rolnictwa.

Zasięg ubóstwa jest wyraźnie zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie głównego źródła dochodów. W najtrudniejszej sytuacji znajdowały się osoby żyjące w gospodarstwach domowych utrzymujących się z tzw. innych niezarobkowych źródeł, w tym przede wszystkim ze świadczeń społecznych (innych niż renty i emerytury). Bardziej niż przeciętnie narażeni na ubóstwo byli członkowie gospodarstw domowych rolników oraz gospodarstw utrzymujących się głównie z rent. Natomiast najniższy odsetek osób zagrożonych ubóstwem odnotowano w gospodarstwach domowych, których głównym źródłem utrzymania jest praca na własny rachunek. Ze względu na typ gospodarstwa domowego, grupę najbardziej zagrożoną ubóstwem stanowiły rodziny wielodzietne. W roku 2015 zasięg ubóstwa skrajnego na wsi był trzykrotnie wyższy niż w miastach.

W wymiarze terytorialnym najwyższą stopę ubóstwa skrajnego odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (12,5%) oraz świętokrzyskim (11,3%).

Na tle kraju mieszkańców województwa małopolskiego można uznać za średnio sytuowanych. Najnowsze dostępne badania budżetów gospodarstw domowych w województwie małopolskim przeprowadzone w 2015 roku objęły około 8,4% (w roku 2014 – 8,3%) wszystkich gospodarstw zbadanych w kraju. Przeciętne gospodarstwo domowe w województwie małopolskim liczyło 2,81 osoby (w 2014 r. – 2,86)¹⁸.

W strukturze dochodu gospodarstwa domowego dominowały dochody z pracy najemnej. W 2015 roku stanowiły 53,6% dochodu rozporządzalnego (w kraju – 54,7%). Drugim, co do wielkości, źródłem dochodów gospodarstwa domowego, były dochody ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej.

Przeciętny miesięczny nominalny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w 2015 r. w Małopolsce wynosił 1 305,45 zł i był niższy od wartości dla kraju o około 81 zł. W porównaniu z rokiem 2014 kwota dochodu rozporządzalnego na osobę w Małopolsce zwiększyła się o 3,6% (w kraju o 10%).

¹⁸ Urząd Statystyczny w Krakowie, *Budżety gospodarstw domowych w województwie małopolskim w 2015 r.*, Kraków 2016 r.

W 2015 roku poziom przeciętnych miesięcznych wydatków w gospodarstwach domowych ogółem wynosił 985,77 zł w przeliczeniu na 1 osobę. W porównaniu z 2014 rokiem wydatki mieszkańca województwa małopolskiego spadły prawie o 15 zł.

Według badań pt.: „Diagnoza Społeczna 2015...”¹⁹ województwami o najwyższej ogólnej jakości życia były w 2015 r. małopolskie, pomorskie i wielkopolskie. W przekroju większych miast najlepiej żyje się mieszkańcom Poznania, Zielonej Góry i Krakowa.

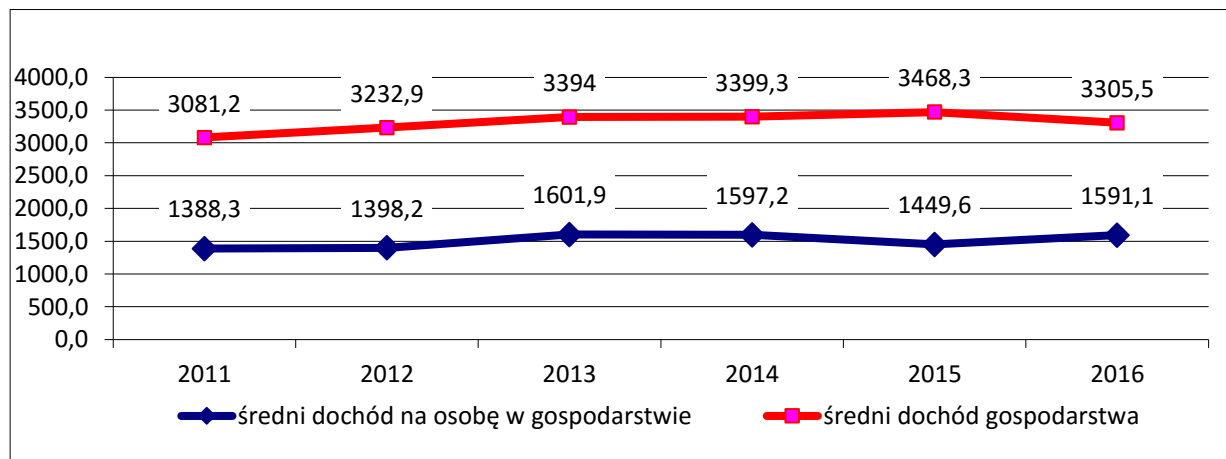
Sytuację finansową gospodarstw domowych, mieszkańców Krakowa obrazują raporty z badań zleczanych od 1999 roku przez Krakowski Holding Komunalny S.A. Badania są przeprowadzane wśród mieszkańców Krakowa i dotyczą oceny jakości wykonywanych usług komunalnych oraz stopnia obciążenia budżetów domowych wydatkami na te usługi, stąd dane dotyczące budżetów gospodarstw domowych krakowian nie są pełne.

Ostatnie badania przeprowadzono w czerwcu 2016 r. Badaniem objęto 1 311 losowo wyłonionych gospodarstw domowych z obszaru Krakowa. Doboru respondentów dokonano warstwowo dla każdej z 18 dzielnic samorządowych, proporcjonalnie do liczby mieszkańców dzielnicy. Wywiady przeprowadzono z dorosłymi osobami reprezentującymi gospodarstwa domowe, mającymi kluczowy wpływ na decyzje finansowe. Podobnie jak w latach poprzednich w badaniu uczestniczył większy odsetek kobiet niż mężczyzn (67,7% kobiet i 32,3% mężczyzn). Średnia liczba osób w badanych gospodarstwach domowych wynosiła 2,67 (w 2015 roku – 2,71). Najliczniejszą grupę respondentów 67,5% stanowiły osoby nie mające na utrzymaniu dzieci, 18,2% stanowiły osoby posiadające –1 dziecko, 10,5% – 2 dzieci, 3,8% – 3 dzieci i więcej.

Ankietowani zostali poproszeni m.in. o oszacowanie łącznych dochodów wszystkich członków ich gospodarstwa domowego. Średnia wartość dochodu miesięcznego na osobę, obliczona dla wszystkich gospodarstw domowych ogółem, wyniosła 1 591 zł. W badaniach z roku 2015 analogiczna średnia wyniosła 1 450 zł, zaś w roku 2014 – 1 597 zł.

Analizując poniższy wykres widoczny jest jednocześnie spadek średniego dochodu na gospodarstwo przy wzroście średniego dochodu na osobę. Sytuacja ta może wskazywać na spadek liczby osób w gospodarstwie domowym.

Wykres: Średni dochód w gospodarstwie i na osobę w gospodarstwie w zł (lata 2011–2016)

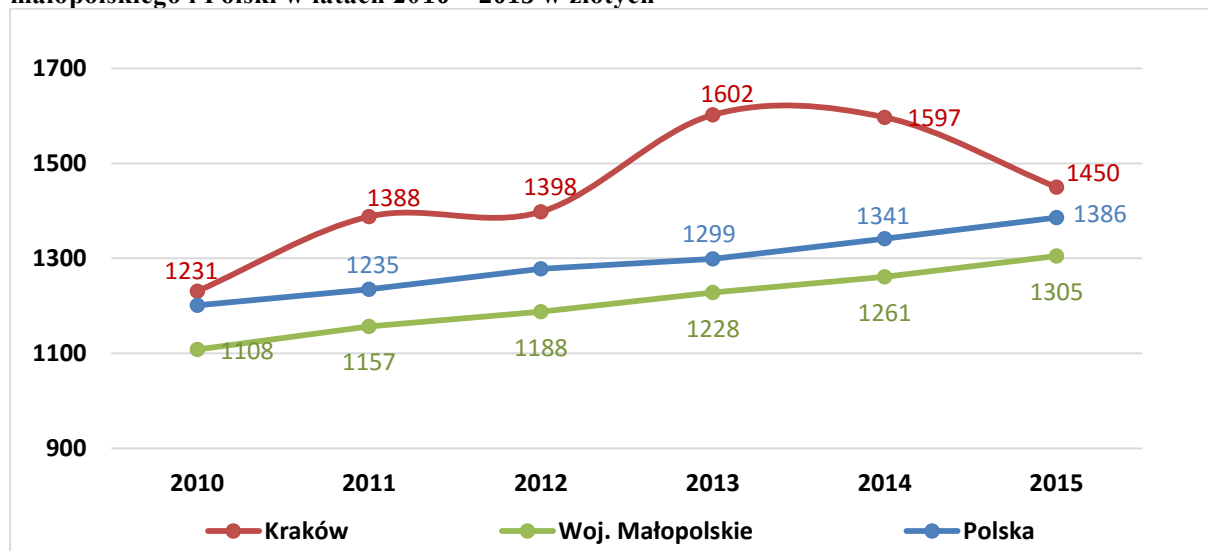
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krakowskiego Holdingu Komunalnego S.A. 2016 r.

Należy podkreślić, że w badaniach za dochód przyjęto miesięczne przychody gospodarstwa domowego, po odliczeniu należnego podatku i składek. Uzyskane wartości można jednak uznać za porównywalne z wartościami dochodu rozporządzalnego, którymi posługuje się Główny Urząd Statystyczny.

¹⁹ J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Warszawa, 2015, strona 16.

Zestawienie danych za rok 2015 wskazuje, że średnie miesięczne dochody krakowskich gospodarstw domowych przewyższają średnie miesięczne dochody gospodarstw domowych w Polsce i Małopolsce. Średnie miesięczne dochody 1 mieszkańca Krakowa (wg danych KHK) są o 64 zł (w 2014 roku o 256 zł) wyższe niż w Polsce i o 145 zł wyższe niż średnia wojewódzka (w 2014 roku o 336 zł).

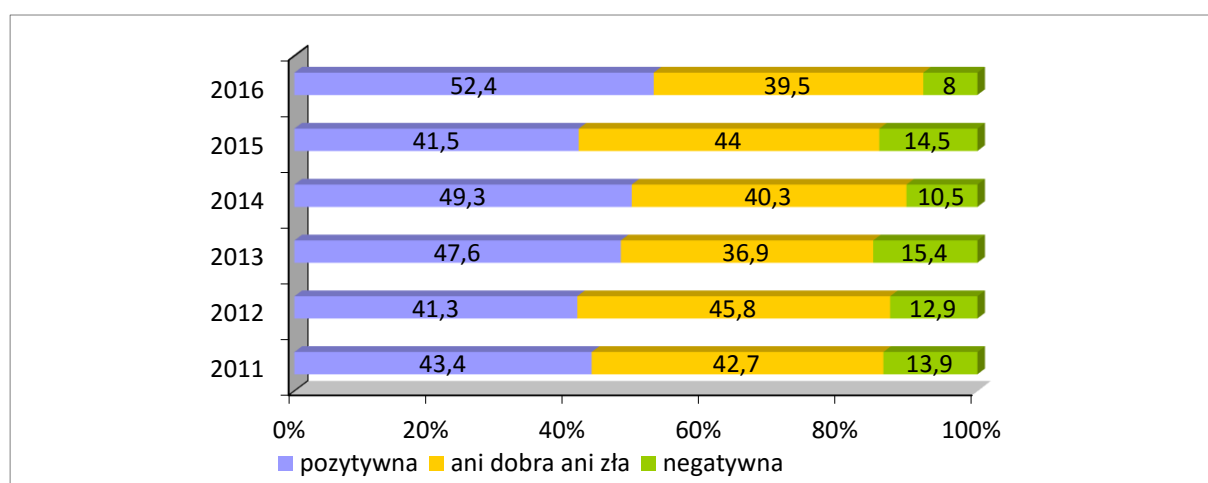
Wykres: Średni miesięczny dochód na osobę w gospodarstwie dla Krakowa, dla województwa małopolskiego i Polski w latach 2010 – 2015 w złotych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krakowskiego Holdingu Komunalnego S.A. 2015 (dane dla Krakowa), GUS (dane dla woj. małopolskiego i Polski).

Fakt, że większość krakowian nieźle ocenia swoją sytuację ekonomiczną potwierdzają wyniki subiektywnej oceny sytuacji materialnej. Zebrane opinie wskazują na zmianę tendencji z lat poprzednich. Ponad połowa ankietowanych gospodarstw 52,4% oceniło swoje warunki materialne pozytywnie. Także odsetek osób oceniających swoją sytuację finansową negatywnie zmniejszył się z 14,5% w roku 2015 do 8% w 2016 roku.

Wykres: Ocena własnej sytuacji materialnej w latach 2011–2016 (w %)

Źródło: Krakowski Holding Komunalny S.A. 2016 r.

Zgodnie z wynikami badań²⁰ Kraków pozostaje atrakcyjnym miejscem do zamieszkania – w 2015 r. ponad 70% krakowian przyznało, że jest bardzo zadowolonych i zadowolonych ze swojego miejsca zamieszkania.

2.5 Beneficjenci świadczeń rodzinnych w Krakowie

Informacji na temat krakowskich rodzin, w tym również odnoszących się do ich sytuacji ekonomicznej, dostarczają także dane dotyczące świadczeniobiorców świadczeń rodzinnych. W 2016 r. świadczenia rodzinne w Krakowie otrzymało 27 318 rodzin. Ze świadczeń skorzystało 38 832 dzieci. Rodziny z dziećmi na utrzymaniu, w których dochód w przeliczeniu na członka rodziny nie przekracza kwoty 674 zł, a w przypadku rodzin, w skład których wchodzi dziecko niepełnosprawne – kwoty 764 zł²¹, otrzymywały świadczenia rodzinne uzależnione od dochodu, czyli zasiłki rodzinne z dodatkami. Z zasiłku rodzinnego mogą korzystać wszystkie dzieci do ukończenia 18 lat oraz starsza młodzież ucząca się w szkole lub w szkole wyższej. Górna granica wieku określona jest na „nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia, albo 24 roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności”²². Według stanu na koniec grudnia 2016 r. zasiłek rodzinny wypłacono 11 216 rodzinom dla 19 564 dzieci. Rodziny te stanowiły 41% ogółu rodzin otrzymujących świadczenia. W przypadku dodatków do zasiłku rodzinnego, z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej wypłacono świadczenie dla 1 769 rodzin (2 402 dzieci), z tytułu samotnego wychowywania dziecka dla 1 219 rodzin; (1 488 dzieci) oraz z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego zarówno do jak i powyżej 5 lat dla 1052 rodzin (1 109 dzieci).

Bardziej szczegółową analizę świadczeniobiorców zasiłków rodzinnych przeprowadzono na podstawie danych za miesiąc październik 2016 r. (jest to najbardziej reprezentatywny miesiąc w roku, jeżeli chodzi o liczbę świadczeniobiorców zasiłków rodzinnych).

Tabela: Rodziny pobierające zasiłki rodzinne wg stanu – październik 2016 r.

Wyszczególnienie	Wykonanie miesięczne – październik 2016 r.				Suma
	Liczba rodzin				
	z 1 dzieckiem	z 2 dzieci	z 3 dzieci	z 4 i więcej dzieci	
Liczba rodzin pełnych bez dziecka niepełnosprawnego, pobierających zasiłki rodzinne z dodatkami , z tego o dochodzie rodziny w przeliczeniu na osobę	1 925	2 743	969	302	5 939
bez dochodu	238	215	67	19	539
do 400 zł	733	1 197	469	165	2 564
od 400,01 do 574 zł	626	769	275	68	1 738
od 574,01 do 674 zł	245	411	105	40	801
od 674,01 do 754 zł	55	114	41	8	218

²⁰J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Warszawa 2015, s. 191.

²¹ Dziennik Ustaw RP Warszawa, dnia 27 sierpnia 2015 r. poz. 1238 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna.

²² Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1518, 1579).

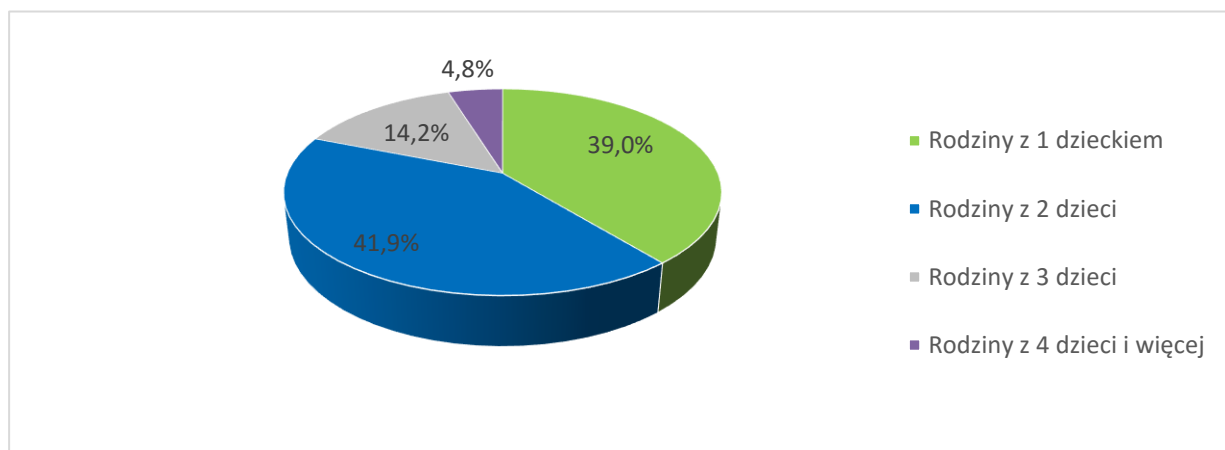
od 754,01 do 1 100 zł	27	32	11	2	72
od 1 100,01 do 1500 zł	1	3	1	0	5
od 1500,01 do 1922 zł	0	0	0	0	0
pow. 1922 zł	0	2	0	0	2
Liczba rodzin pełnych z dzieckiem niepełnosprawnym, pobierających zasiłki rodzinne z dodatkami, z tego o dochodzie rodziny w przeliczeniu na osobę	129	276	113	55	573
bez dochodu	16	25	10	7	58
do 400 zł	39	120	45	29	233
od 400,01 do 664 zł	54	97	46	16	213
od 664,01 do 764 zł	17	26	7	3	53
od 764,01 do 844 zł	2	6	4	0	12
od 844,01 do 1 100 zł	0	1	1	0	2
od 1 100,01 do 1500 zł	1	1	0	0	2
od 1500,01 do 1922 zł	0	0	0	0	0
pow. 1922 zł	0	0	0	0	0
Liczba rodzin niepełnych bez dziecka niepełnosprawnego, pobierających zasiłki rodzinne z dodatkami, z tego o dochodzie rodziny w przeliczeniu na osobę	1 580	951	269	94	2 894
bez dochodu	252	76	20	7	355
do 400 zł	691	467	148	57	1 363
od 400,01 do 574 zł	366	244	58	21	689
od 574,01 do 674 zł	187	106	34	5	332
od 674,01 do 754 zł	51	40	6	3	100
od 754,01 do 1 100 zł	27	18	3	1	49
od 1 100,01 do 1500 zł	5	0	0	0	5
od 1500,01 do 1922 zł	1	0	0	0	1
pow. 1922 zł	0	0	0	0	0
Liczba rodzin niepełnych z dzieckiem niepełnosprawnym, pobierających zasiłki rodzinne z dodatkami, z tego o dochodzie rodziny w przeliczeniu na osobę	151	94	27	17	289
bez dochodu	18	10	1	2	31
do 400 zł	77	52	19	9	157
od 400,01 do 664 zł	42	25	6	6	79
od 664,01 do 764 zł	8	4	1	0	13
od 764,01 do 844 zł	4	1	0	0	5
od 844,01 do 1 100 zł	2	1	0	0	3

od 1 100,01 do 1500 zł	0	1	0	0	1
od 1500,01 do 1922 zł	0	0	0	0	0
pow. 1922 zł	0	0	0	0	0

Źródło: Wydział Spraw Społecznych UMK

W rodzinach pobierających zasiłki rodzinne dominują rodziny pełne, które stanowią 67% ogółu. Wśród ogółu rodzin największy odsetek stanowią rodziny z jednym lub dwójką dzieci – odpowiednio po 39% i 41,9%. Rodziny z trojgiem dzieci stanowią 14,2%, a rodziny z czworgiem i więcej dzieci 4,8%. Ogółem rodzin wychowujących dziecko niepełnosprawne pobierających zasiłki rodzinne jest prawie 9%. W zbiorowości rodzin pełnych, w kontekście liczby dzieci, najwyższy jest odsetek rodzin z dwójką dzieci, natomiast w przypadku rodzin niepełnych najczęściej jest rodziców wychowujących jedno dziecko.

Wykres: Liczba dzieci w rodzinach pobierających zasiłki rodzinne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Społecznych UMK

Analiza sytuacji dochodowej rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne wskazuje, że największy odsetek rodzin (prawie 55%) wykazuje dochód w przeliczeniu na osobę poniżej 400 zł. Rodziny w najtrudniejszej sytuacji finansowej tj. bez dochodu stanowią 10%. W porównaniu z rokiem 2015 widoczny jest wzrost świadczeniobiorców zasiłków rodzinnych. O ponad 9% zwiększyła się liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne.

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne dotyczące dzieci dla Krakowa, zgodnie z którymi w najbliższych latach będzie się zwiększać ich liczba i mając jednocześnie na uwadze poprawiającą się sytuację ekonomiczną mieszkańców Krakowa można przypuszczać, że liczba rodzin spełniających kryteria dochodowe uprawniające do pobierania zasiłków rodzinnych będzie się utrzymywać na zbliżonym poziomie.

2.6 Osoby pobierające świadczenia z funduszu alimentacyjnego

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznawane są na warunkach określonych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów²³. Do świadczenia z funduszu alimentacyjnego ma prawo osoba uprawniona do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej do ukończenia przez nią 18 roku życia albo w przypadku gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej do ukończenia przez nią 25 roku życia, albo w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności – bezterminowo. Świadczenia z funduszu

²³tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 169 z późn. zm.

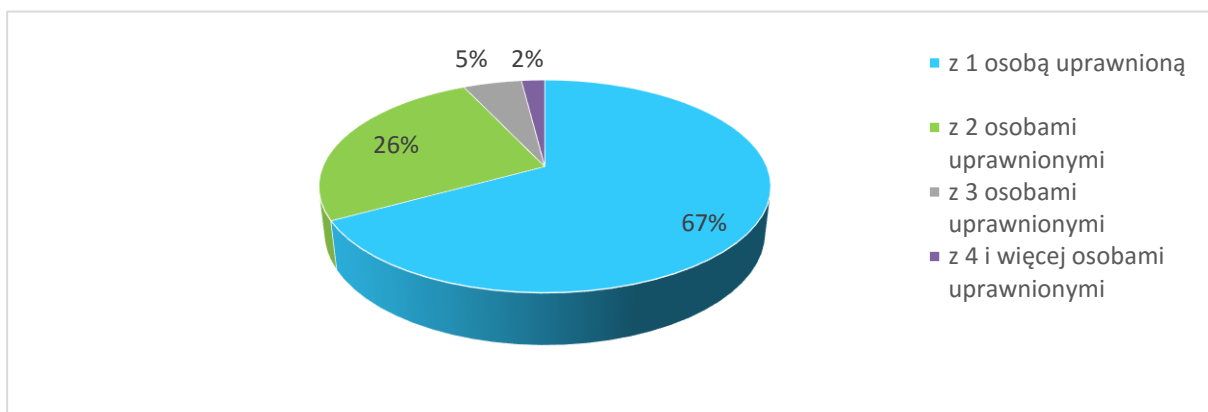
alimentacyjnego przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 725 zł.

W 2016 r. liczba rodzin otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego (rozumianych jako osoba składająca wniosek) wyniosła 3 183, natomiast liczba uprawnionych 4 066.

Analizę świadczeniobiorców otrzymujących świadczenia z funduszu alimentacyjnego przeprowadzono na podstawie danych za miesiąc wrzesień 2016 r. (jest to najbardziej reprezentatywny miesiąc w roku, jeżeli chodzi o liczbę świadczeniobiorców pobierających świadczenia z funduszu alimentacyjnego).

Wśród rodzin, które pobierają świadczenia z funduszu alimentacyjnego największy odsetek stanowią rodziny z jedną osobą uprawnioną – 67%. Rodzin wielodzietnych, tj. z trojgiem i więcej dzieci, jest 7%.

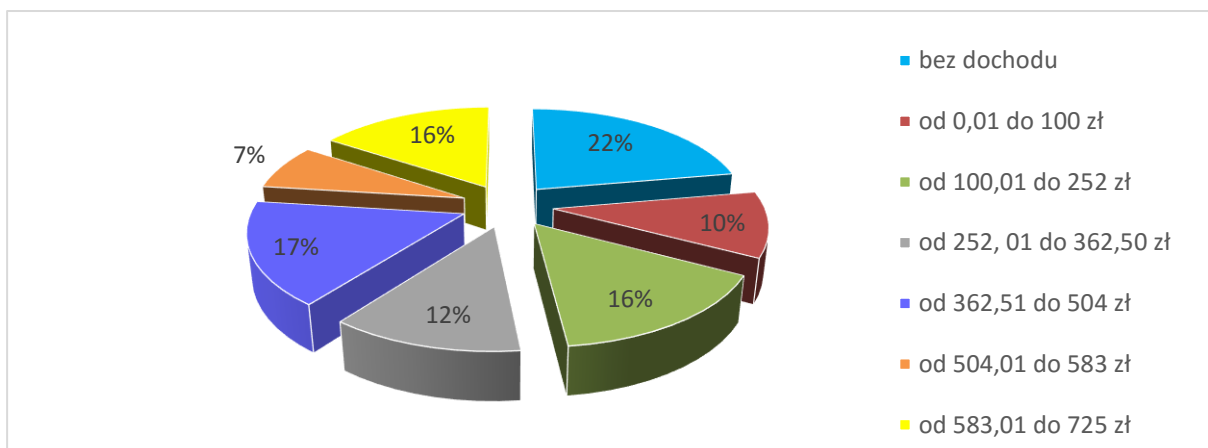
Wykres: Rodziny pobierające świadczenia z FA wg liczby osób uprawnionych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Społecznych UMK

W odniesieniu do sytuacji dochodowej rodzin widoczne jest, że dominują rodziny bez dochodu oraz o dochodzie w przeliczeniu na osobę w rodzinie mieszczącym się w przedziale pomiędzy 362,51 zł do 504,00 zł.

Wykres: Dochód rodzin w przeliczeniu na osobę w rodzinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Spraw Społecznych UMK

2.7 Osoby pobierające świadczenia wychowawcze

Świadczenie wychowawcze przyznawane są na warunkach określonych w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci ²⁴. Z pomocy mogą korzystać rodzice oraz opiekunowie dzieci do 18 r.ż. Każda rodzina z minimum dwojgiem niepełnoletnich dzieci może otrzymać 500 zł na drugie i każde kolejne dziecko. W przypadku rodzin z dochodem poniżej 800 zł netto na osobę rodzina otrzymuje wsparcie także na pierwsze dziecko. Dla rodzin wychowujących dziecko niepełnosprawne kryterium dochodowe jest wyższe i wynosi 1200 zł netto. Ze świadczeń w ramach tzw. Programu Rodzina 500 plus rodziny mogły korzystać od 1 kwietnia 2016 roku.

Dodatkowe wsparcie w wysokości 500 zł otrzymują także rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego oraz rodzinne domy dziecka, na każde dziecko, na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł nie jest wliczane do dochodu przy ustalaniu prawa do świadczeń z innych systemów wsparcia, dotyczy to w szczególności świadczeń z pomocy społecznej, funduszu alimentacyjnego, świadczeń rodzinnych, dodatków mieszkaniowych, stypendiów dla uczniów i studentów.

W Krakowie w roku 2016 świadczenie otrzymało 42 802 rodzin. Ze świadczeń skorzystało 57 275 dzieci.

Tabela: Rodziny pobierające świadczenia wychowawcze i spełniające kryterium dochodowe (pobierające świadczenie na pierwsze dziecko)

Liczba rodzin bez dziecka niepełnosprawnego pobierających świadczenie wychowawcze na pierwsze dziecko, z tego o dochodzie w przeliczeniu na osobę (kryterium 800 zł/ osobę w rodzinie)	16 610
bez dochodu	1 891
do 400 zł	6 027
od 401 do 574 zł	3 901
od 575 do 674 zł	2 352
od 675 do 754 zł	1 495
od 755 do 800 zł	944
Liczba rodzin z dzieckiem niepełnosprawnym pobierających świadczenie wychowawcze na pierwsze dziecko, z tego o dochodzie w przeliczeniu na osobę (kryterium 1200 zł/osobę w rodzinie)	633
bez dochodu	55
do 400 zł	160
od 401 do 664 zł	127
od 665 do 764 zł	52
od 765 do 800 zł	24
od 801 do 844 zł	26
od 845 do 1100 zł	146
od 1101 do 1200 zł	43

Źródło: Wydział Spraw Społecznych UMK.

²⁴ Dz. U. z 2016 r., poz. 195 z późn. zm.

3 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków – praca socjalna

Działania pracowników pomocy społecznej dostosowane są do indywidualnej sytuacji osób i rodzin. W 2016 roku 9 191 rodzin zostało objętych wsparciem w ramach prowadzonych działań wynikających z art. 119 ustawy o pomocy społecznej, w tym pracą socjalną.

Praca socjalna prowadzona jest z osobami i rodzinami (metoda pracy z indywidualnym przypadkiem) oraz ze społecznością lokalną (metoda Organizowania Społeczności Lokalnej).

Zarówno w pracy z indywidualnym przypadkiem, jak i w ramach pracy ze społecznością lokalną wykorzystywane są grupowe formy oddziaływania (praca socjalna metodą grupową).

3.1 Praca socjalna prowadzona z osobami i rodzinami oraz działania pomocowe

Praca socjalna z osobą lub rodziną tj. praca socjalna prowadzona metodą indywidualnego przypadku prowadzona jest przez pracowników socjalnych zespołu ds. pracy socjalnej w zreorganizowanych Filiach, pracowników zespołów problemowych w pozostałych Filiach oraz pracowników Działu Pomocy Bezdomnym. Celem prowadzonej pracy socjalnej jest zmiana lub utrzymanie (zapobieganie pogorszeniu się) sytuacji/funkcjonowania osoby, ale również zmiana jej otoczenia, a zatem przedmiotem oddziaływania pracownika socjalnego są także warunki, jakie kształtują sytuację osoby lub rodziny: środowisko fizyczne (np. warunki mieszkaniowe) oraz środowisko społeczne. Praca socjalna prowadzona metodą indywidualnego przypadku przez pracowników MOPS jest zróżnicowana zarówno pod względem rodzaju, jak i intensywności podejmowanej interwencji.

Praca socjalna prowadzona jest w oparciu o narzędzia pracy socjalnej. Narzędzia pracy socjalnej, wspomagają metodyczne działania pracownika socjalnego i umożliwiają świadczenie wysokiej jakości usługi (narzędzia wspierające proces pracy socjalnej) oraz służą dokumentowaniu jej przebiegu (narzędzia służące dokumentowaniu procesu pracy socjalnej).

Tabela: Wykorzystanie narzędzi pracy socjalnej przez pracowników socjalnych w roku 2016

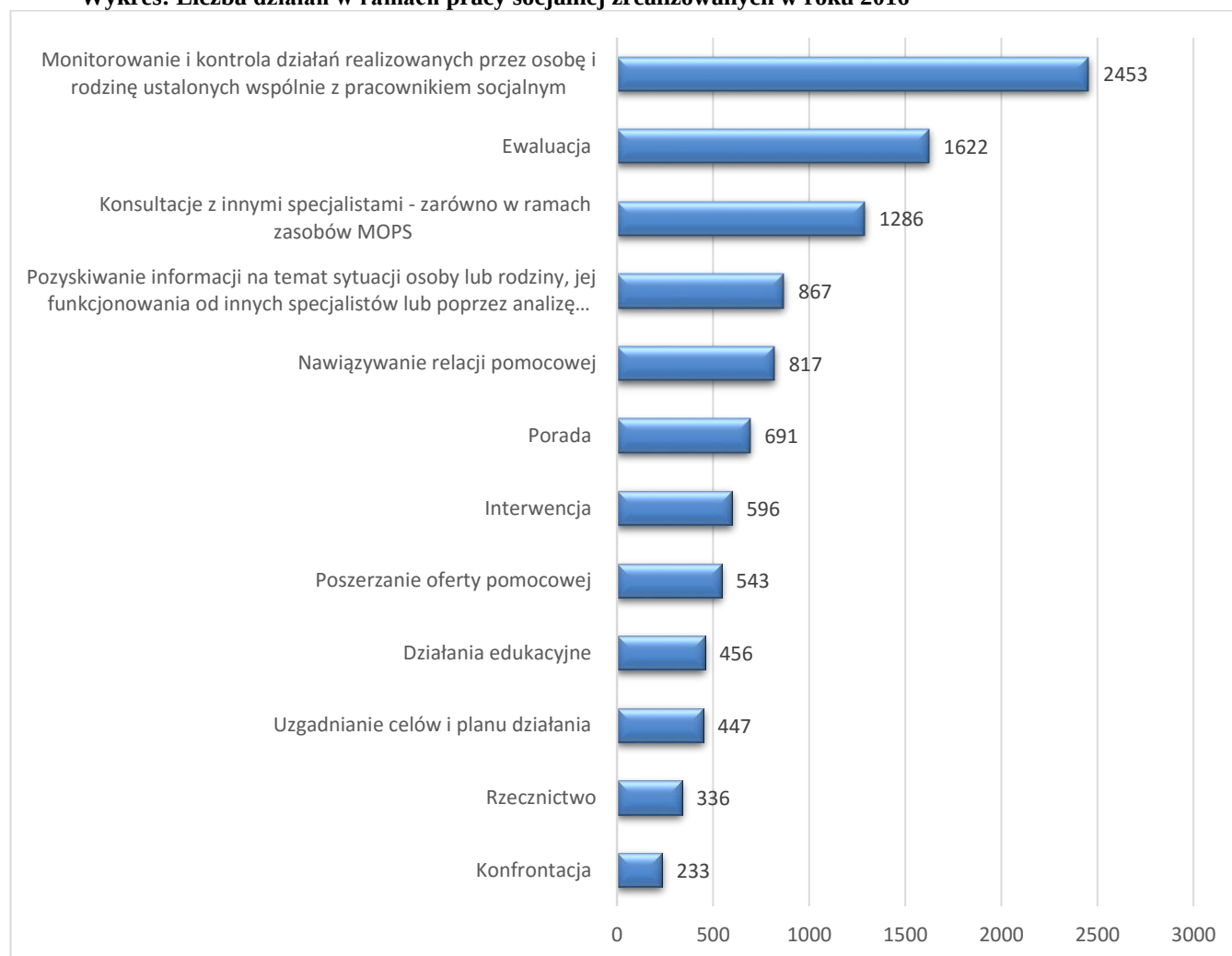
Narzędzia pracy socjalnej	Liczba zastosowanych narzędzi
Karta prowadzenia pracy socjalnej	639
Ocena sytuacji/ funkcjonowania osoby lub rodziny	396
Umowa współpracy	66
Plan współdziałania	91
Zmiana umowy współpracy	9
Zmiana planu współdziałania	10
Ocena umowy współpracy	193
Ocena planu współdziałania	182
Ewaluacja końcowa	108

Kluczowym elementem procesu pracy socjalnej jest nawiązywanie relacji pomocowej z osobą/rodziną. Profesjonalne budowanie i podtrzymywanie relacji umożliwia wspólne poszukiwanie rozwiązań, wyznaczenie celów oraz opracowanie planu działania umożliwiającego ich osiągnięcie. Z kolei monitorowanie i ewaluowanie ustalonych działań nie tylko pozwala modyfikować poczynione uzgodnienia adekwatnie do zmian, jakie zachodzą w sytuacji osoby/rodziny, ale również są formą oddziaływania wspierającego i wzmacniającego ich motywację w dążeniu do zmiany. W pracy socjalnej często wykorzystywane jest również podejście interdyscyplinarne umożliwiające konstruktywną współpracę różnych specjalistów zaangażowanych w pomoc na rzecz osoby/rodziny.

Najczęściej podejmowanymi w 2016 roku działaniami pracowników socjalnych w zakresie pracy socjalnej były:

- monitorowanie realizacji działań – monitorowanie i kontrola działań realizowanych przez osobę i rodzinę ustalonych wspólnie z pracownikiem socjalnym, w tym monitorowanie i kontrola realizacji narzuconych wymagań i ograniczeń. Ten rodzaj działania nie musi być realizowany w obecności osoby,
- ewaluacja – działania związane z prowadzeniem systematycznej oceny bieżącej i oceny końcowej,
- konsultacje z innymi specjalistami – zarówno w ramach zasobów MOPS np. specjalista pracy socjalnej, jak i innych instytucji i organizacji np. kurator sądowy, pedagog szkolny, w tym organizacja i udział w zespołach interdyscyplinarnych. Ten rodzaj działania nie musi być realizowany w obecności osoby,
- pozyskiwanie informacji na temat sytuacji osoby lub rodziny, jej funkcjonowania od innych specjalistów lub poprzez analizę dokumentów,
- nawiązywanie relacji pomocowej – działania pracownika socjalnego, których celem jest powstanie relacji pomiędzy nim a klientem, bez której żadna z metod pracy socjalnej nie ma szans bycia realizowaną w sposób profesjonalny. Nawiązywanie relacji jest pierwotne wobec wyboru metody, gdyż dopiero po nawiązaniu relacji możliwy jest adekwatny dobór metody.

Wykres: Liczba działań w ramach pracy socjalnej zrealizowanych w roku 2016

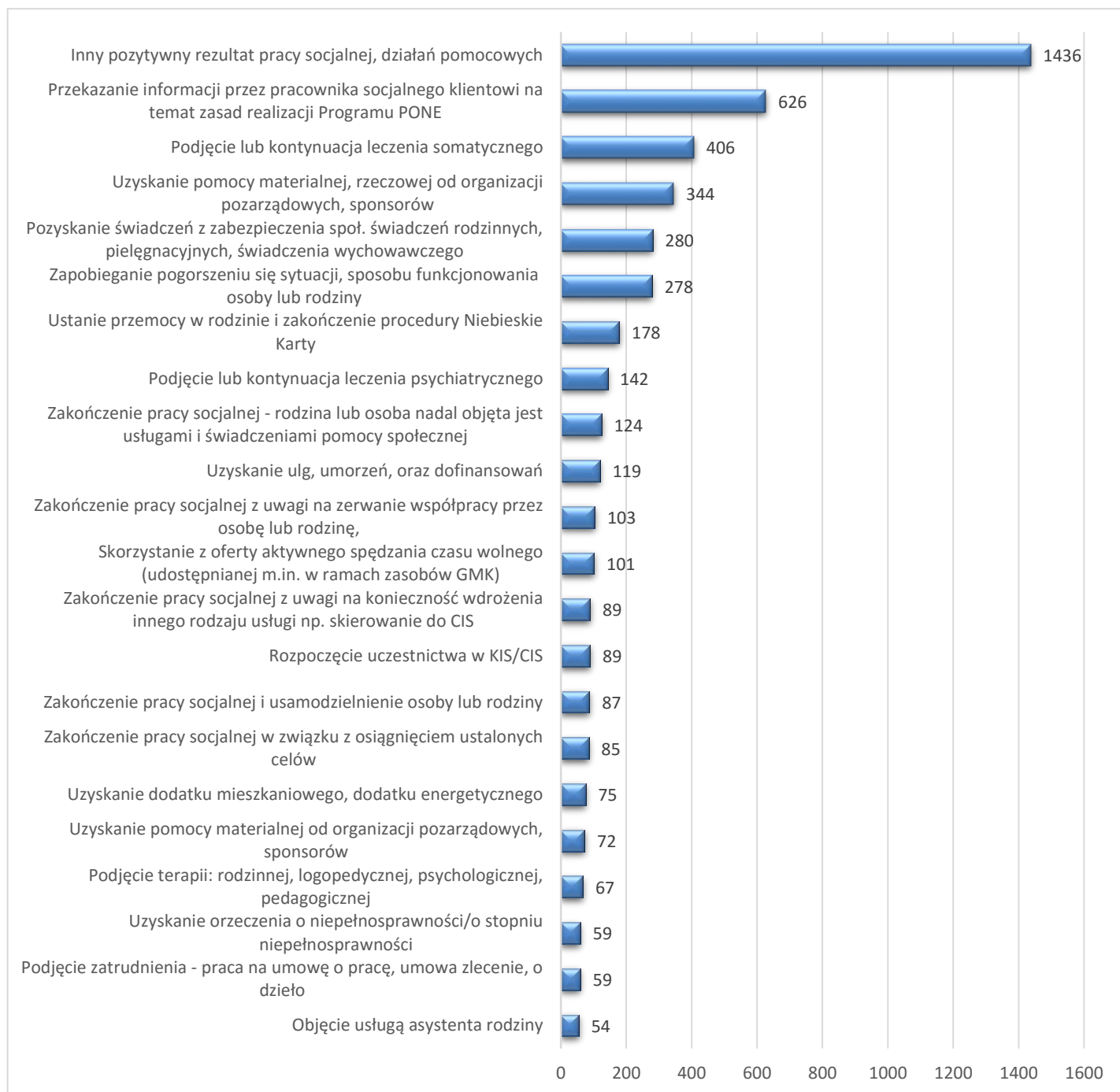
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Działania w pracy socjalnej podejmowane są w określonym celu – zmiany lub zapobiegania pogorszenia się sytuacji, funkcjonowania osoby lub rodziny. Dokumentując pracę socjalną pracownik zobowiązany jest do oceny rezultatów podjętych działań.

W odróżnieniu od pracy socjalnej działania pomocowe mają charakter jednorazowy i nie są podejmowane w ramach zaplanowanej sekwencji działań zmierzających w określonym przez osoby/rodziny i pracownika socjalnego celu. Stanowią odpowiedź na prośbę osoby/rodziny, która poprzez uzyskanie informacji, wskazówek i pomocy jest w stanie samodzielnie rozwiązywać swoje problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej.

Poniższy wykres prezentuje najczęściej występujące w 2016 roku rezultaty działań w pracy socjalnej oraz działań pomocowych.

Wykres: Rezultaty najczęściej podejmowanych działań w pracy socjalnej prowadzonej z osobą i rodziną w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

3.2 Rewitalizacja społeczna – organizowanie społeczności lokalnej

Rewitalizacja to zespół działań prowadzonych kompleksowo, wielowymiarowo, skoordynowanych i skoncentrowanych terytorialnie i tematycznie w celu osiągnięcia założonych przemian w obszarach kryzysowych. Należy zwrócić uwagę, iż w aktualnie obowiązujących dokumentach strategicznych Gminy Miejskiej Kraków dostrzegalna jest koncepcja przesunięcia nacisku z realizacji przede wszystkim „twardych” projektów rewitalizacyjnych (przestrzennych, infrastrukturalnych) na realizację projektów „miękkich” (rewitalizacja społeczna). Pod pojęciem rewitalizacji społecznej rozumie się „wieloletni proces podejmowania spójnych, zintegrowanych działań, związanych z zatrzymaniem rozwoju negatywnych tendencji społecznych, przeciwdziałaniem patologiom i wykluczeniu społecznemu oraz poprawą bezpieczeństwa, inicjowany i koordynowany przez samorząd gminy i/lub jego jednostki organizacyjne w celu wyprowadzenia ze stanu kryzysowego określonych obszarów miast i gmin”²⁵. Interdyscyplinarny i wielowymiarowy charakter rewitalizacji społecznej, co istotne w kontekście rozwiązywania problemów społecznych, umożliwia realizację szerokiego zakresu działań mających na celu włączanie społeczne i zawodowe osób, rodzin i środowisk znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych oraz rozwój aktywnych form integracji społecznej.

W wyżej wskazanym kontekście istotną rolę w działaniach rewitalizacyjnych Gminy Miejskiej Kraków odgrywa prowadzenie pracy socjalnej metodą środowiskową (organizowanie społeczności lokalnej – OSL) w odniesieniu do społeczności terytorialnych oraz społeczności kategorialnych, realizowane w ramach programów aktywności lokalnej (PAL).

Nadrzędnym celem prowadzonych oddziaływań jest osiągnięcie trwałej zmiany w środowisku lokalnym, upewnocnienie osób i grup oraz budowanie kapitału społecznego. Funkcjonowanie programów aktywności lokalnej opiera się na zdiagnozowanych potrzebach społeczności, w których one funkcjonują, przy wykorzystaniu istniejących zasobów i budowaniu sieci współpracy z działającymi w danym środowisku organizacjami oraz władzami samorządowymi. Zapoczątkowanie procesu zmiany wymaga uwzględniania szerszej struktury, w której funkcjonuje społeczność bezpośrednio objęta oddziaływaniami. Elementy, które mają znaczenie przy planowaniu oraz ewaluacji działań programów aktywności lokalnej związane są m.in. z poprawą funkcjonowania infrastruktury społecznej, ułatwieniem dostępu do kultury, zaangażowaniem społeczności w podejmowanie decyzji o charakterze lokalnym, zmianą postaw i stylu życia, perspektywami wyrównywania szans, w szczególności ludzi młodych. Ważną funkcją prowadzonych działań jest również minimalizacja zjawisk kryzysowych oraz bezpośrednia pomoc w rozwiązywaniu bieżących problemów osób i grup.

Działania programów aktywności lokalnej wpisują się w cele operacyjne polityk i programów miejskich, np. „Miejskiego Programu Rewitalizacji Krakowa”, „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Krakowa na lata 2015–2020”, „Programu Aktywnego Ograniczania Ubóstwa w Gminie Miejskiej Kraków na lata 2016–2020”, „Programu Wspierania Rodziny dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2016–2018”.

3.2.1 Programy aktywności lokalnej (PAL)

Celem programów aktywności lokalnej jest integracja i aktywizacja społeczności lokalnych albo grup osób o podobnych problemach, które do tej pory nie podejmowały skutecznych działań poprawiających wzajemne relacje i jakość życia, przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji mieszkańców, wzrost poczucia identyfikacji z miejscem, w którym się mieszka.

²⁵ *Pilotażowe programy rewitalizacji społecznej realizowane w partnerstwach lokalnych*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.

W 2016 r. funkcjonowało 14 programów aktywności lokalnej, w tym 1 PAL jako zadanie zlecone organizacji pozarządowej:

- PAL „Razem zmieniamy” dla mieszkańców osiedla Ruszcza, w szczególności dla mieszkańców bloku przy ul. Jeziorko 42 E,
- PAL „Ugorek” dla mieszkańców osiedla Ugorek,
- PAL „Stworzyć miejsce do życia” dla mieszkańców wyodrębnionego fragmentu dzielnicy XIII Gminy Miejskiej Kraków – Stare Podgórze i Zabłocie,
- PAL „Na Olszy” dla mieszkańców ul. Brogi oraz sąsiadujących z nią ulic: Jaśminowej, Mieszka I, Dobrej, Partyzantów, Żukowskiej, al. 29 listopada,
- PAL „Sikorki” dla mieszkańców ulic: Sikorki, Sołtysowskiej, Centralnej, Kamionka, Na Załęczu, ze szczególnym uwzględnieniem bloków przy ul. Sikorki 15 oraz ul. Sołtysowska 10c,
- PAL „Sami dla siebie” dla mieszkańców ul. Ks. Siemaszki,
- PAL „Złota Jesień” dla mieszkańców os. Złotej Jesieni, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców bloków na os. Złotej Jesieni 11A i 11B,
- PAL „Zesławice i Kantorowice” dla mieszkańców osiedla Zesławice oraz osiedla Kantorowice,
- PAL „Na Skarpie” dla mieszkańców osiedla „Na Skarpie”,
- PAL „Azory” dla mieszkańców os. Azory
- PAL „Rybitwy” dla mieszkańców ul. Rybitwy, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców bloku przy ul. Rybitwy 21,
- PAL „Streetwork – Odkryj potencjał osiedla” dla młodzieży w wieku 17 – 25 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym z terenu dzielnic IV, XIV, XVI, XVII oraz XVIII Gminy Miejskiej Kraków,
- PAL „Znaczenie Rodziny” dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz ich opiekunów,
- PAL „Dla rodzin zastępczych” dla osób z rodzin zastępczych, realizowany jako zadanie zlecone przez Fundację „Nowe Centrum”.

3.2.1.1 Programy aktywności lokalnej terytorialne

W roku 2016 zrealizowano 22 561 godzin wsparcia animacji lokalnej. Ponadto zrealizowano 1 080 godzin wsparcia poradnictwa psychologicznego oraz 7 997 godzin treningów kompetencji społecznych. Łączna liczba uczestników PAL wyniosła 1 231 osób.

Zmiana funkcjonowania małych społeczności dokonuje się poprzez rozmaite oddziaływania wspólne dla osób uczestniczących w programach aktywności lokalnej (m.in. zajęcia ruchowe, integracyjne, motywowanie, wspieranie, poradnictwo psychologiczne) oraz dedykowane poszczególnym społecznościom związane ze specyficznymi warunkami, w których one funkcjonują (np. tworzenie sieci współpracy mieszkańców z lokalnymi władzami samorządowymi – spotkania/debaty, punkty informacji obywatelskiej, okolicznościowe pikniki).

Osoby uczestniczące w programach angażowały się w promocję, przygotowywanie i składanie wniosków w ramach Budżetu Obywatelskiego Miasta Krakowa – dwa z nich uzyskały dofinansowanie i będą realizowane w 2017 roku: „Zajęcia samoobrony i asertywności Wendo dla dziewcząt w wieku 11–15 lat” oraz „Pikniki dla mieszkańców Nowej Huty”. W trakcie działań zawiązywały się nieformalne grupy mieszkańców działające na rzecz swojego środowiska oraz powstawały nowe organizacje pozarządowe o charakterze lokalnym (na os. Kantorowice).

Pracownicy i uczestnicy programów aktywności lokalnej brali również udział w realizacji Akademii Młodego Krakowianina – pilotażowego projektu skierowanego do uczniów i uczennic szkół podstawowych z klas I–III realizowanego przez Gminę Miejską Kraków – Urząd Miasta Krakowa oraz merytoryczne jednostki i spółki miejskie. Jego celem

było kształtowanie w najmłodszych mieszkańcach miasta postaw prospołecznych i proekologicznych, rozwijanie zainteresowań kulturalnych i sportowych.

W 2016 roku w ramach PAL zrealizowano m.in.:

W ramach wspierania działań mających na celu zwiększanie partycypacji mieszkańców w procesie rewitalizacji:

- Otwarcie Ogrodu Osiedlowego i zagospodarowanie terenów zielonych przy ul. Ks. Siemaszki. Ogród powstał na podstawie pomysłu i dzięki głosom mieszkanki i mieszkańców oddanym w drugiej edycji Budżetu Obywatelskiego Miasta Krakowa w 2015 r. Projekt został wykonany przez Zarząd Zieleni Miejskiej przy współpracy z mieszkańcami i autorami projektu. Ogród stał się miejscem spotkań społeczności, pikników, wspólnej pracy na jej rzecz; jego powstanie i funkcjonowanie buduje odpowiedzialność osób za najbliższe im otoczenie.
- Udział w akcji Zarządu Zieleni Miejskiej „Jesienne sadzenie w Parku Stacja Wisła”. W jej ramach zagospodarowywano teren dawnej stacji Kraków–Wisła (Zabłocie) obsadzając go kwiatami.
- Utworzenie i otwarcie Ogrodu Społecznego na os. Azory. Inicjatywa zrealizowana we współpracy z Fundacją Głos Serca i Zarządciem Zieleni Miejskiej; aktywnie zaangażowali się w nią mieszkańcy, którzy wykonują prace porządkowe i przygotowują teren pod działania planowane do realizacji w 2017 roku (nasadzenia, budowa ogrodzenia).

W ramach oddziaływań aktywizacyjno–edukacyjnych:

- Organizacja warsztatów dla seniorów „Senior na plus” dotyczących bezpiecznego dokonywania płatności bezgotówkowych.
- Współudział w realizacji cyklu warsztatów „Laboratorium małych projektantów” dla młodych mieszkańców os. Na Skarpie. W trakcie zajęć dzieci uczyły się podstaw zasad projektowania architektonicznego, stworzono projekt wspólnej przestrzeni zrealizowany w lokalu PAL.
- Organizacja cyklu „Spotkań przy książce” dla osób zainteresowanych literaturą z os. Ugorek.

W ramach działań budujących i wzmacniających społeczności lokalne:

- Organizacja akcji społecznej dotyczącej zmiany trasy linii autobusowych docierających na os. Zesławice i Kantorowice oraz os. Ruszcza. Informowano i motywowano mieszkańców do angażowania się w zbieranie podpisów pod petycją, uczestnictwo w spotkaniach.
- Organizacja akcji zbierania karmy i kocy dla zwierząt „Wspieraj psiaka i kociaka” na os. Na Olszy, w akcję zaangażowali się mieszkańcy, w szczególności osoby młode, zebrane materiały zostały przekazane schronisku dla bezdomnych zwierząt.
- Współudział w tworzeniu „Klubu Młodych Duchem” na os. Kolorowym we współpracy z Radą Dzielnicy XVIII oraz Gimnazjum nr 48. Animatorzy PAL „Na Skarpie” uczestniczyły w przygotowaniach do otwarcia Klubu, prowadziły akcję informacyjną wśród mieszkańców, motywowały osoby do uczestnictwa i tworzenia wspólnej przestrzeni. Program Klubu został stworzony przez mieszkańców, którzy zadeklarowali możliwość prowadzenia zajęć ruchowych i rekreacyjnych.

Należy zwrócić uwagę, iż oddziaływanie programów na społeczności, w których funkcjonują, wzrasta – coraz większa liczba osób zabiera głos w sprawach ich dotyczących, wyraża swoje potrzeby i obawy, angażuje się w inicjatywy służące rozwojowi danej społeczności lokalnej.

W 2016 r. funkcjonowanie programów aktywności lokalnej finansowane było ze środków Gminy Miejskiej Kraków. Środki finansowe z przeznaczeniem na realizację działań w ramach PAL wyniosły 94 277,20 zł.

3.2.1.2 Program aktywności lokalnej kategorialne

- **Praca socjalna na ulicy – streetworking**

Praca socjalna prowadzona „na ulicy” – „streetworking” kierowana jest do osób, które funkcjonują w przestrzeni publicznej, traktując ją jako centrum życiowe. Metoda ta łączy elementy pracy z osobą i rodziną oraz ze społecznością lokalną. Pracę socjalną metodą „streetwork” w środowisku osób realizowano w 2016 roku w ramach Programu Aktywności Lokalnej „Streetwork – Odkryj potencjał osiedla” oraz Programu Aktywności Lokalnej „Na Olszy”.

W 2016 roku pracownicy socjalni – streetworkerzy pracowali w środowisku młodzieży, w szczególności w wieku 17 – 25 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym, w środowisku rodziców tej młodzieży oraz jej otoczeniu (poprzez np. towarzyszenie, rzecznictwo interesów, pomoc przy podjęciu zatrudnienia, współpracę z innymi instytucjami, rozbudzanie aktywności społecznej, kulturalnej i sportowej, objęcie dzieci i młodzieży pomocą w rozwiązywaniu codziennych problemów). Pracowano łącznie z 224 podopiecznymi, zrealizowano 2 237 godzin wsparcia.

W 2016 r. funkcjonowanie Programu Aktywności Lokalnej „Streetwork – Odkryj potencjał osiedla” finansowane było ze środków Gminy Miejskiej Kraków. Środki finansowe z przeznaczeniem na realizację działań w ramach PAL wyniosły 69 419,89 zł.

Praca socjalna metodą streetwork realizowana jest także w Dziale Pomocy Bezdomnym MOPS gdzie zatrudnionych jest 3 pracowników socjalnych – streetworkerów. Pracownicy socjalni pomagają osobom bezdomnym przebywającym w przestrzeni publicznej, niekorzystającym ze wsparcia instytucjonalnego z uwagi na swoje wykluczenie społeczne lub brak motywacji do zmiany swojej sytuacji życiowej. W 2016 roku streetworkerzy nawiązali 1 498 kontaktów z 300 osobami bezdomnymi. Streetworkerzy przeprowadzili 231 dyżurów monitorujących, 55 towarzyszeń do urzędów, placówek służby zdrowia oraz innych instytucji i podjęli 135 interwencje w sprawach osób bezdomnych. Ponadto w ciągu roku przeprowadzono 172 konsultacje.

W listopadzie 2016 r. w Sali Obrad Urzędu Miasta Krakowa odbyło się spotkanie z okazji 10-lecia prowadzenia pracy socjalnej z wykorzystaniem streetworkingu w MOPS w Krakowie. W spotkaniu uczestniczyło ok. 100 osób z różnych instytucji i organizacji.

- **Program Aktywności Lokalnej „Znaczenie Rodziny”**

Program Aktywności Lokalnej „Znaczenie Rodziny” jest programem skierowanym do osób z zaburzeniami psychicznymi oraz ich rodzin. Celem głównym Programu jest podniesienie aktywności społecznej i wzrost integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi, ich rodzin i opiekunów, zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W 2016 roku program był realizowany w dwóch lokalizacjach: przy ul. Ugorek 1 oraz przy ul. Chmielowskiego 6A. Wsparciem zostało objętych łącznie 100 osób.

W 2016 roku w ramach PAL realizowane były następujące formy wsparcia:

- trzy grupy wsparcia dla rodzin osób chorujących psychicznie,
- dwie grupy wsparcia dla osób z problemami w obszarze zdrowia psychicznego.

Uczestnicy PAL w zależności od zainteresowań mogli wziąć udział w treningach kompetencji społecznych realizowanych w formie warsztatów o różnorodnej tematyce, między innymi:

- warsztaty malarstwa kreatywnego, plastyczne, kulinarne,
- warsztaty funkcjonowania w grupie i edukacyjne (wyjścia grupowe np. do kina, teatru, muzeum itp.),
- zajęcia edukacyjne (język angielski) prowadzone przez wolontariuszy.

W miarę potrzeb uczestnicy korzystali ze spotkań indywidualnych z psychoterapeutą (wolontariuszem) oraz wsparcia animatorów lokalnych.

Animatorzy lokalni współpracowali z osobami i instytucjami działającymi w środowisku lokalnym na rzecz ochrony zdrowia psychicznego.

Podejmowane działania wpływają na zmianę postawy w stosunku do osób z zaburzeniami psychicznymi.

Od stycznia do kwietnia 2016 roku Program Aktywności Lokalnej „Znaczenie Rodziny” finansowany był ze środków Gminy Miejskiej Kraków. Od maja 2016 roku program finansowany jest w całości ze środków pozyskanych w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szansę” (*szerzej o projekcie zob. rozdział 13*). Na realizację zadania przekazano w 2016 r. ze środków europejskich 242 096,87 zł.

- **Program Aktywności Lokalnej dla rodzin zastępczych**

Program Aktywności Lokalnej skierowany jest do rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych z terenu Gminy Miejskiej Kraków. Podmiotem prowadzącym jest Fundacja Nowe Centrum.

W zajęciach organizowanych przez PAL uczestniczyło w 2016 r. łącznie 275 osób. W zajęciach grupowych wzięło udział 87 rodzin zastępczych, natomiast w indywidualnych 80 rodzin.

W ramach PAL realizowana była w roku 2016 aktywizacja i integracja rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych poprzez działania indywidualne: konsultacje logopedyczne, konsultacje dietetyczne, poradnictwo prawne, mediacje, pomoc w nauce, jazda konna, nauka gry na gitarze, nauka pływania oraz poprzez działania grupowe: robotyka, zajęcia rozwijające zainteresowania, zajęcia w obiektach kulturalnych i sportowych znajdujących się na terenie Krakowa, zajęcia z podstaw komunikacji w języku obcym, zajęcia o charakterze środowiskowym, zajęcia w świetlicy weekendowej, wyjazdy integracyjno – edukacyjne, ogólnie – rozwojowe i integracyjne zajęcia wakacyjne.

Łączna kwota środków Gminy wydatkowanych na realizację zadania w 2016 r. wyniosła 187 588,59 zł.

3.3 Praca socjalna prowadzona w ramach projektów socjalnych

W ramach wsparcia osób i rodzin, obok pracy socjalnej prowadzonej metodą indywidualnego przypadku, w MOPS realizowane są projekty socjalne oparte na oddziaływaniach grupowych.

Pracownicy socjalni na podstawie rozeznaczonych potrzeb osób objętych pomocą społeczną opracowują i wdrażają działania mające na celu integrację, reintegrację społeczną i tworzenie sieci współpracy. Projekty służą również przełamywaniu stereotypu osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, a poprzez angażowanie grup odbiorców niebędących klientami Ośrodka, także poprawie wizerunku instytucji pomocy społecznej i zwiększeniu wiedzy na temat jej roli i zadań. Projekty socjalne tworzone są z myślą o poszczególnych grupach odbiorców i kierowane do dzieci i młodzieży, osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin (w tym niepełnych i wielodzietnych), a także lokalnych społeczności. Celem podejmowanych działań jest z aktywizowanie osób i rodzin oraz zachęcanie ich do udziału w życiu społecznym.

Projekty socjalne realizowane w celu reintegracji społecznej dotyczą w szczególności kształtowania i wzmocnienia kompetencji społecznych, osobistych i komunikacyjnych osób korzystających z pomocy. Realizacja niektórych projektów odbywa się w formie spotkań okolicznościowych, wyjazdów integracyjnych oraz udziału w wydarzeniach o charakterze kulturalnym lub społecznym.

W ramach projektów budowana jest sieć współpracy z podmiotami działającymi w środowisku lokalnym. Środki na realizację projektów socjalnych w większości przekazywane są przez Dzielnice, ale są również pozyskiwane przez pracowników socjalnych

ze źródeł zewnętrznych. W 2016 roku działania podejmowane przez pracowników socjalnych wsparły firmy i osoby prywatne, przekazując na realizację projektów m. in.: produkty żywnościowe, obuwie sportowe, materiały remontowo – budowlane i przybory szkolne.

Na projekty socjalne wydatkowano w sumie 120 011,53 zł. Rady Dzielnic dofinansowały projekty kwotą 108 104,10 zł, wydatki MOPS wyniosły 11 907,43 zł.

W 2016 r. zrealizowano łącznie 52 projekty socjalne, w tym:

- 38 projektów, które miały na celu reintegrację społeczną klientów MOPS i ich rodzin,
- 7 projektów dotyczących tworzenia sieci współpracy z podmiotami działającymi w środowisku lokalnym, specjalistami innych instytucji,
- 6 projektów odnoszących się do integracji ze środowiskiem,
- 1 projekt socjalny w zakresie tworzenia grup wsparcia.

4 Zasoby pomocy społecznej – poradnictwo specjalistyczne, terapia rodzin oraz interwencja kryzysowa

4.1 Poradnictwo specjalistyczne

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych.

Poradnictwo jest ogólnodostępne, czyli świadczone bez względu na dochód oraz bez rejonizacji, co pozwala na uniknięcie poczucia stygmatyzacji w świadomości klientów oraz zwiększa poczucie anonimowości.

4.1.1 Infrastruktura

Zadanie w 2016 roku realizowane było przez Gminę poprzez prawników i psychologów zatrudnionych w MOPS (poradnictwo prawne i psychologiczne) oraz przez 4 ośrodki terapii i poradnictwa prowadzone na zlecenie Gminy przez 2 organizacje pozarządowe. Zakres świadczonych usług obejmuje działania diagnostyczne, terapeutyczne oraz z zakresu poradnictwa specjalistycznego, w szczególności pomocy psychologicznej. Działania prowadzone przez ośrodki służą przede wszystkim wzmocnieniu samodzielności i kompetencji rodzin i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, niewydolnych wychowawczo tak, aby były w stanie adekwatnie i skutecznie pełnić swoje role wychowawcze. Podmioty prowadzące ośrodki terapii i poradnictwa są zobowiązane do zapewnienia funkcjonowania ośrodka co najmniej 5 dni w tygodniu w wymiarze nie mniejszym niż 40 godzin tygodniowo, w godzinach pomiędzy 10.00 a 20.00.

Tabela: Wykaz jednostek realizujących zadanie poradnictwa rodzinnego i terapii rodzin

Nazwa jednostki i podmiot prowadzący	Adres jednostki
Ośrodki terapii i poradnictwa prowadzone przez Stowarzyszenie Siemacha	ul. Podbrzezie 6
	ul. Ptaszyckiego 6
	os. Krakowiaków 2
Ośrodek terapii i poradnictwa prowadzony przez Stowarzyszenie Dobrej Nadziei	ul. Batorego 5 i ul. Stoczniovców 7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

4.1.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Ośrodki terapii i poradnictwa prowadzone są przez Stowarzyszenie Siemacha oraz Stowarzyszenie Dobrej Nadziei w ramach zlecenia realizacji zadań.

4.1.3 Kadra

Poradnictwo specjalistyczne świadczone w ramach MOPS w 2016 r. realizowane było przez 7 pracowników. W realizację zadania w ramach zlecenia zadania publicznego w 2016 r. było zaangażowanych łącznie 56 osób (24 etaty) w organizacjach pozarządowych.

4.1.4 Osoby i rodziny korzystające ze świadczeń w formie poradnictwa specjalistycznego

Ze względu na wynikające z ustawy o pomocy społecznej kryteria dostępności do poradnictwa specjalistycznego, brak jest podstaw do gromadzenia danych dotyczących sytuacji

społeczno–demograficznej świadczeniobiorców tego rodzaju wsparcia. Tym samym nie ma możliwości dokonania szczegółowej analizy tej grupy osób.

Ze wsparcia w ramach poradnictwa psychologicznego świadczonego przez pracowników MOPS skorzystały 343 osoby, w ramach poradnictwa prawnego 1 392 osoby.

Udzielono łącznie 7 646 porad, w tym 4 076 porad prawnych oraz 3 570 porad psychologicznych.

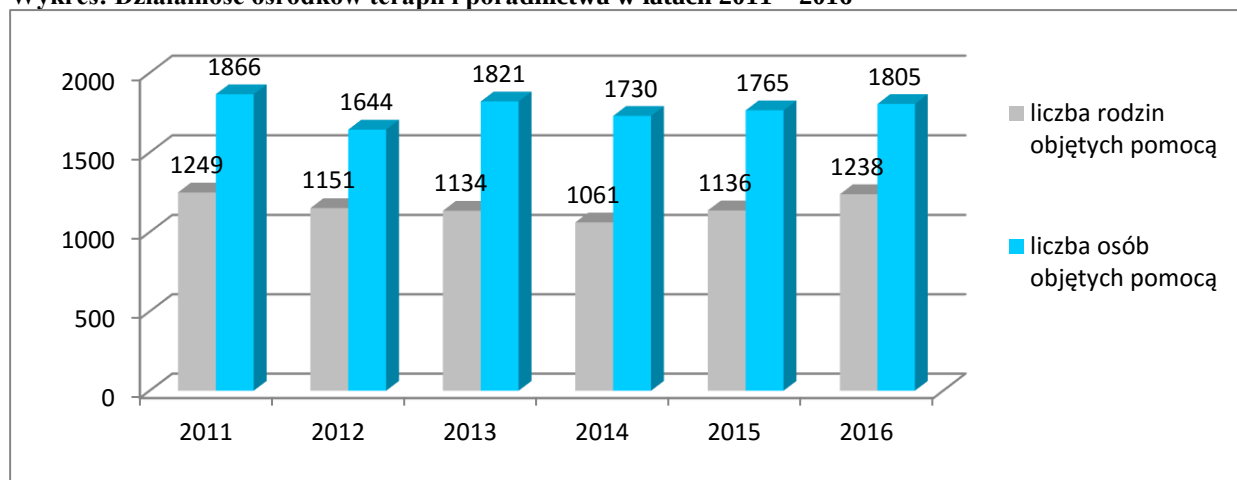
W ramach porad prawnych pracownicy Ośrodka pomagali w wyjaśnieniu obowiązujących przepisów, sporządzaniu pism procesowych, a przede wszystkim, poszukiwaniu takiego rozwiązania, które będzie najkorzystniejsze dla osoby zgłaszającej się po pomoc. Najwięcej porad prawnych udzielonych zostało z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa lokalowego, w tym w kwestiach dotyczących eksmisji, zadłużenia, utraty tytułu prawnego do lokalu. Ponadto prawnicy udzielali porad z zakresu zabezpieczenia społecznego, czyli spraw związanych z bezpieczeństwem socjalnym, niezdolnością do pracy z przyczyn zdrowotnych, bezrobociem, orzekaniem o niepełnosprawności, świadczeniami rodzinnymi, dodatkami mieszkaniowymi, ubezpieczeniem społecznym w tym rentami, emeryturami oraz zasiłkami chorobowymi, macierzyńskim, a także świadczeniami rehabilitacyjnymi. We wskazanych powyżej sprawach, pomoc prawników Ośrodka polegała również na sporządzaniu, wspólnie z klientem, pism procesowych.

Porady psychologiczne natomiast udzielane były najczęściej z zakresu zdrowia psychicznego. Dotyczyły również rozwiązywania problemów rodzinnych i wychowawczych, funkcjonowania społecznego poza rodziną, problemów dotyczących przemocy w rodzinie, uzależnień.

Działania ośrodków poradnictwa i terapii obejmują rodziny i osoby zamieszkałe na terenie Gminy Miejskiej Kraków. W ramach prowadzonej działalności ośrodki poradnictwa i terapii udzielają wsparcia rodzinom, w których występują problemy związane z: przemocą, przeżywaniem żałoby, chorobą psychiczną, występującymi uzależnieniami w rodzinie, sytuacjami kryzysowymi. Ponadto prowadzone są terapie grupowe mające na celu wspieranie i rozwijanie kompetencji społecznych uczestników. Najczęstszą przyczyną korzystania ze wsparcia udzielanego przez ośrodki były zaburzenia osobowości i zachowania, różnorakie zaburzenia nerwicowe oraz uzależnienia. W ośrodkach znajdują wsparcie również osoby z zaburzeniami lękowymi, zaburzeniami depresyjnymi, stanami po próbach samobójczych, zaburzeniami psychotycznymi.

W 2016 r. z pomocy ośrodków skorzystało 1 238 rodzin, ogółem wsparciem objęto 1 805 osób. W ośrodkach przeprowadzono 1 351 diagnoz oraz 9 282 spotkań terapeutycznych (indywidualne, rodzinne, grupowe). Ponadto udzielono 2 476 porad specjalistycznych.

Wykres: Działalność ośrodków terapii i poradnictwa w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

4.1.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację zadania polegającego na prowadzeniu ośrodków terapii i poradnictwa przekazano dotację w wysokości:

1. w 2010 r. – 1 290 700 zł;
2. w 2011 r. – 1 290 700 zł;
3. w 2012 r. – 1 482 139,63 zł, w tym ze środków Gminy Miejskiej Kraków dotację w wysokości 827 766,00 zł oraz ze środków unijnych kwotę 654 373,63 zł;
4. w 2013 r. – 1 440 159,04 zł, w tym ze środków Gminy Miejskiej Kraków dotację w wysokości 1 047 100,00 zł oraz zgodnie z zawartą umową partnerską na rzecz realizacji projektu „Pora na aktywność” w ramach POKL kwotę 393 059,04 zł;
 - w 2014 r. – 1 556 931,34 zł, w tym ze środków Gminy Miejskiej Kraków dotację w wysokości 1 047 100,00 zł oraz zgodnie z zawartą umową partnerską na rzecz realizacji projektu „Pora na aktywność” w ramach POKL kwotę 509 831,34 zł;
 - w 2015 r. – 1 495 160,12 zł, w tym ze środków Gminy Miejskiej Kraków dotację w wysokości 1 282 900 zł oraz zgodnie z zawartą umową partnerską na rzecz realizacji projektu „Pora na aktywność” w ramach POKL kwotę 212 260,12 zł;
 - w 2016 r. – 1 484 000 zł, ze środków Gminy Miejskiej Kraków.

4.1.6 Wnioski

Od 2011 roku liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego utrzymuje się na względnie stałym poziomie, co oznacza, że wśród mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków istnieje zapotrzebowanie na tę formę pomocy.

4.2 Interwencja kryzysowa

W stosunku do osób i rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysu konieczne jest podjęcie szeregu działań interdyscyplinarnych zwanych interwencją kryzysową. Jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb, poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz, w szczególnych sytuacjach, schronienia do 3 miesięcy²⁶.

4.2.1 Infrastruktura

Zadanie interwencji kryzysowej w Krakowie realizowane jest przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej oraz w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie przez Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą. Szczegółowe informacje dotyczące OODP znajdują się w podrozdziale 9.2: „Działalność Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą”.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej zapewnia kompleksową pomoc psychologiczną dla osób i rodzin w sytuacji kryzysu psychicznego, poprzez prowadzenie pomocy w ramach interwencji kryzysowej w siedzibie Ośrodka oraz w miejscu pobytu, prowadzenie interwencji telefonicznych, długoterminową pomoc psychologiczną w sytuacjach skrajnie urazowych, a także poradnictwo prawne i pomoc socjalną. Celem interdyscyplinarnych działań, podejmowanych przez specjalistów ośrodka jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie. W sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa osoby z uwagi na doświadczany kryzys, Ośrodek zapewnia interwencyjne miejsca całodobowego

²⁶ Art. 47 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

pobytu. Ośrodek Interwencji Kryzysowej do końca 2016 roku realizował zadanie interwencji kryzysowej również dla mieszkańców powiatu krakowskiego, na podstawie porozumienia Gminy Miejskiej Kraków z powiatem krakowskim, z dnia 28 marca 2014 r. Od 1 stycznia 2017 roku zadanie dla powiatu krakowskiego będzie realizowane na podstawie nowego porozumienia zawartego 21 listopada 2016 roku na okres 3 lat: 2017 – 2019.

Dane przedstawione poniżej dotyczą działań OIK dla mieszkańców Krakowa.

4.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie prowadzenia Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą (zob. podrozdział 9.2.: „*Działalność Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą*”).

4.2.3 Kadra

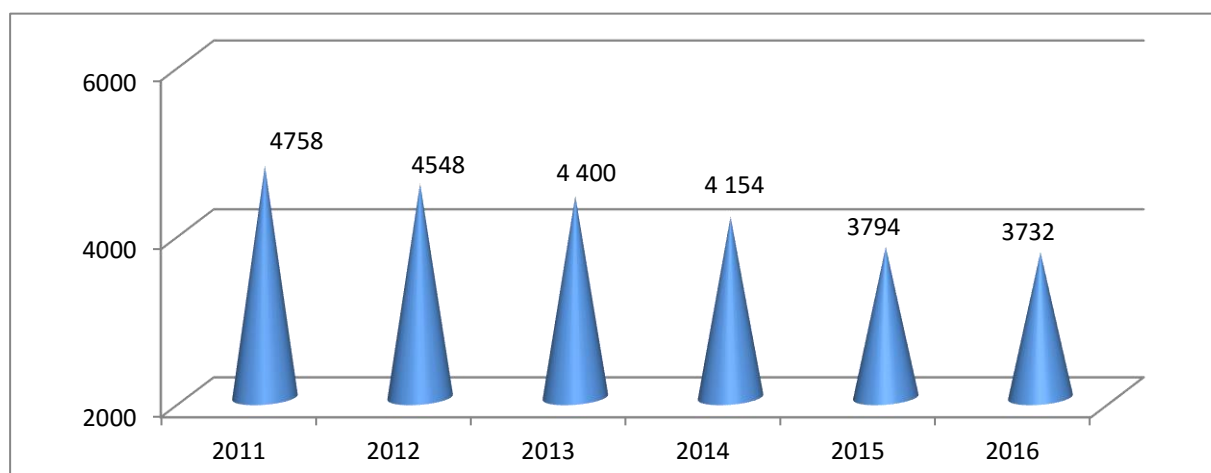
Zadanie interwencji kryzysowej realizowane było w 2016 roku przez 28 pracowników Ośrodka Interwencji Kryzysowej w łącznym wymiarze 24,5 etatu (pracownicy realizują też zadania na rzecz powiatu krakowskiego).

4.2.4 Osoby i rodziny objęte pomocą w ramach interwencji kryzysowej

W roku 2016 ze wsparcia świadczonego przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej dla mieszkańców Krakowa skorzystały 3 732 osoby, dla których była to pomoc świadczona po raz pierwszy w okresie sprawozdawczym. Spośród mieszkańców powiatu krakowskiego z pomocy OIK skorzystały 323 osoby. Ze względu na wynikające z ustawy o pomocy społecznej kryteria dostępności do pomocy w formie interwencji kryzysowej, brak jest podstaw do gromadzenia danych dotyczących sytuacji społeczno – demograficznej świadczeniobiorców tego rodzaju wsparcia. Tym samym nie ma możliwości dokonania szczegółowej analizy tej grupy osób.

Od stycznia 2016 roku Ośrodek Interwencji Kryzysowej realizuje Program korekcyjno – edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie, będący elementem Programu Przeciwdziałania Przemocy oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków.

Wykres : Liczba osób korzystających z Ośrodka Interwencji Kryzysowej²⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

²⁷ Mieszkańcy Krakowa, którzy w danym roku po raz pierwszy skorzystali z pomocy w OIK.

4.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Koszty realizacji zadania interwencji kryzysowej przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej wyniosły:

w 2010 r. – 1 402 468 zł;

w 2011 r. – 1 409 421 zł;

w 2012 r. – 1 446 943 zł;

w 2013 r. – 1 428 322,89 zł oraz 109 823,65 zł pochodzące ze środków POKL (Środki na funkcjonowanie OIK w 2013 r. pochodziły z budżetu Gminy Miejskiej Kraków oraz ze środków POKL w związku z realizowanym pilotażowym wdrożeniem standardu interwencji kryzysowej);

w 2014 r. – 1 488 979 zł;

w 2015 r. – 1 621 134 zł;

w 2016 r. – 1 865 874 zł.

4.2.6 Wnioski

Analiza dostępnych danych wskazuje na stabilizację liczby osób korzystających z pomocy w obszarze interwencji kryzysowej, tym samym zasadne jest kontynuowanie działań w dotychczasowym wymiarze.

Uwzględniając jednak zmieniające się potrzeby mieszkańców Miasta oraz rodzaj problemów, z jakimi osoby zgłaszają się do Ośrodka, podjęta została decyzja o rozszerzeniu zakresu realizowanego wsparcia poprzez realizację zadań na rzecz rodzin z dziećmi oraz osób starszych, dla których będą prowadzone oddziaływania w ramach projektu pn. „Rozszerzenie oferty usług wsparcia psychologicznego dla osób i rodzin w sytuacjach trudnych i kryzysowych”, realizowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020 w ramach 9 Osi Priorytetowej Region spójny społecznie, Działania 9.2. Usługi społeczne i zdrowotne, Poddziałania 9.2.2. Usługi opiekuńcze oraz interwencja kryzysowa – ZIT. Projekt będzie realizowany przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w latach 2017 – 2019.

5 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom starszym

5.1 Procesy demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej Gminy Miejskiej Kraków

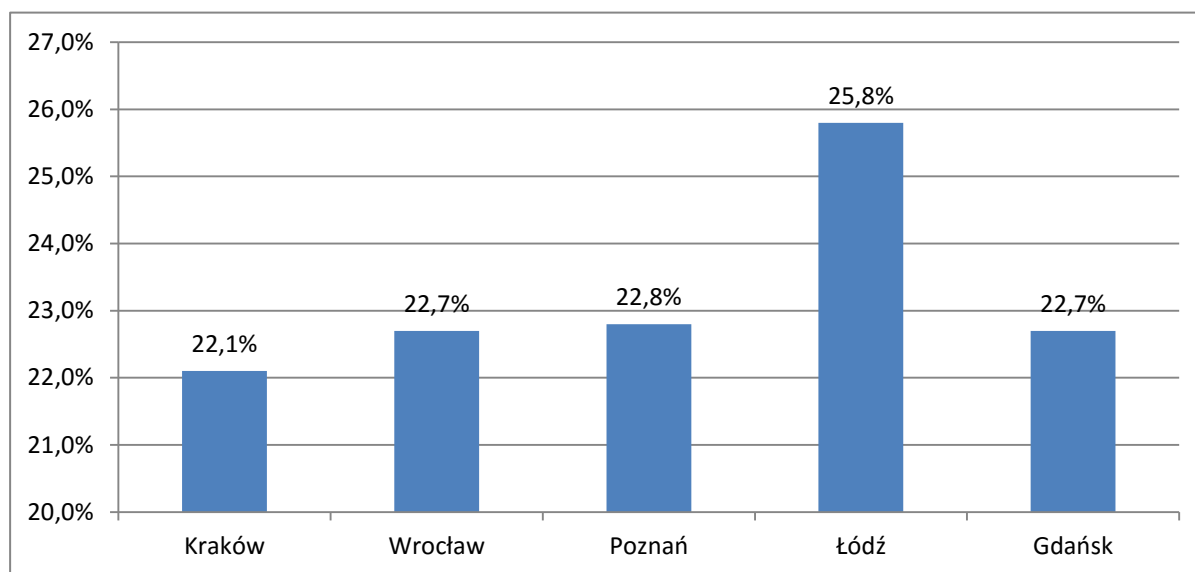
Ludność Krakowa, podobnie jak ludność Polski i Europy charakteryzuje wzrastający odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. Wysoki udział osób w wieku poprodukcyjnym ma bezpośredni wpływ na stan i strukturę rodzin i gospodarstw domowych zamieszkujących Kraków.

Miarą stopnia zaawansowania starości demograficznej jest procentowy udział ludzi starszych w ogólnej liczbie ludności. W świetle opracowań ONZ za społeczeństwa młode pod względem demograficznym uznaje się te, które w swojej strukturze mają mniej niż 4% osób w wieku 65 lat i starszych. Jeśli odsetek tych osób wynosi od 4% do 7%, mamy do czynienia ze społeczeństwem dojrzałym, powyżej 7% – ze społeczeństwem starym, natomiast powyżej 10% – ze społeczeństwem, które przekroczyło próg starości zaawansowanej²⁸.

Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60 roku życia w przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn) w ogólnej populacji mieszkańców Krakowa w 2015 roku²⁹ wyniósł 22,1% (w roku 2012 odsetek ten wyniósł 20,5%, w roku 2013 – 21,1%, w roku 2014 – 21,6%).

Wobec powyższego Kraków już obecnie jest miastem, które znacznie przekracza próg starości zaawansowanej, podobnie jak duże miasta Polski ujęte na wykresie poniżej.

Wykres: Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców Krakowa, Łodzi, Wrocławia, Poznania i Gdańska w 2015 r. (w %)

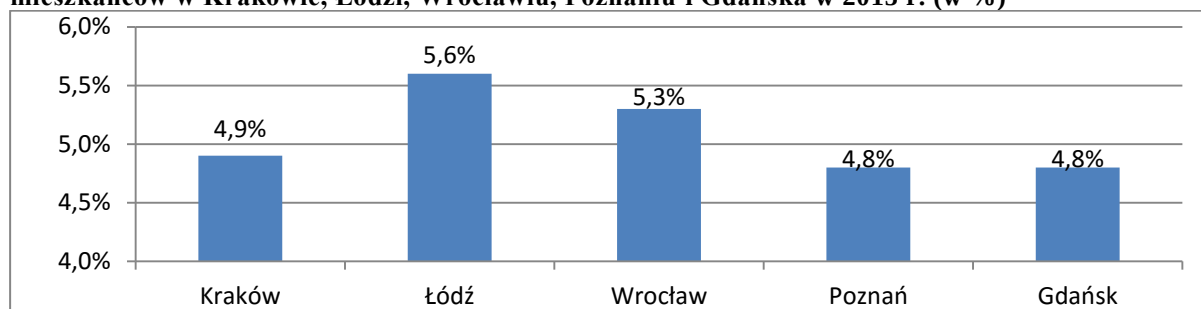
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Kraków posiada także podobną jak Wrocław, Poznań, Gdańsk liczbę seniorów powyżej 80 r. ż. w ogólnej liczbie mieszkańców. Największa ich liczba występuje w Łodzi – 5,6%.

²⁸ M. Pakuła, *Postawy osób starszych wobec edukacji. Studium teoretyczno – diagnostyczne*, Lublin, 2010, s. 39 –40.

²⁹ *Raport o Stanie Miasta Kraków 2015*

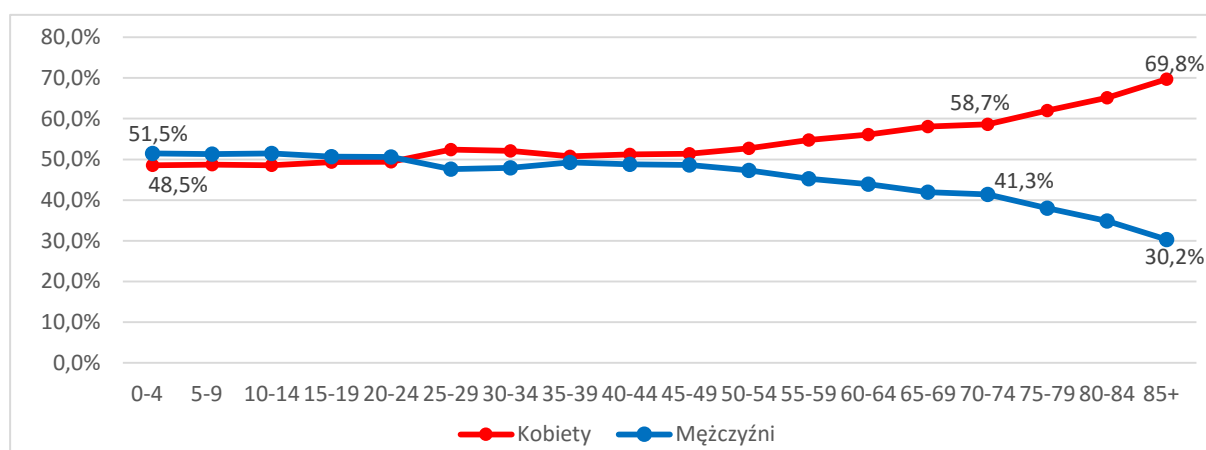
Wykres: Liczba seniorów tzw. sędziwych starców (osoby powyżej 80 r. ż.) w ogólnej liczbie mieszkańców w Krakowie, Łodzi, Wrocławiu, Poznaniu i Gdańsku w 2015 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Należy podkreślić, że w grupie mieszkańców Krakowa w wieku poprodukcyjnym w roku 2015 ponad 68% stanowiły kobiety. Przewagę liczebną kobiet odnotowuje się również we wszystkich rocznikach powyżej 24 roku życia. Wraz z wiekiem ta dysproporcja staje się coraz większa. W grupie wiekowej 65 – 69 lata populacja kobiet liczyła 26 276 osób, a populacja mężczyzn wynosiła 18 975 osób (nadwyżka liczby kobiet nad liczbą mężczyzn wynosiła 7 301 osób).

Wykres: Odsetek kobiet i mężczyzn w 5 – letnich grupach wiekowych w Krakowie w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Największa liczba ludności występowała w przedziale wiekowym 30 – 34 lata i wynosiła 36 425 osób w populacji mężczyzn oraz 39 549 kobiet. Stosunkowo duża liczebność w tym przedziale wiekowym wynika z faktu, że są to osoby urodzone w latach 1981– 1985, czyli w okresie wyżu demograficznego.

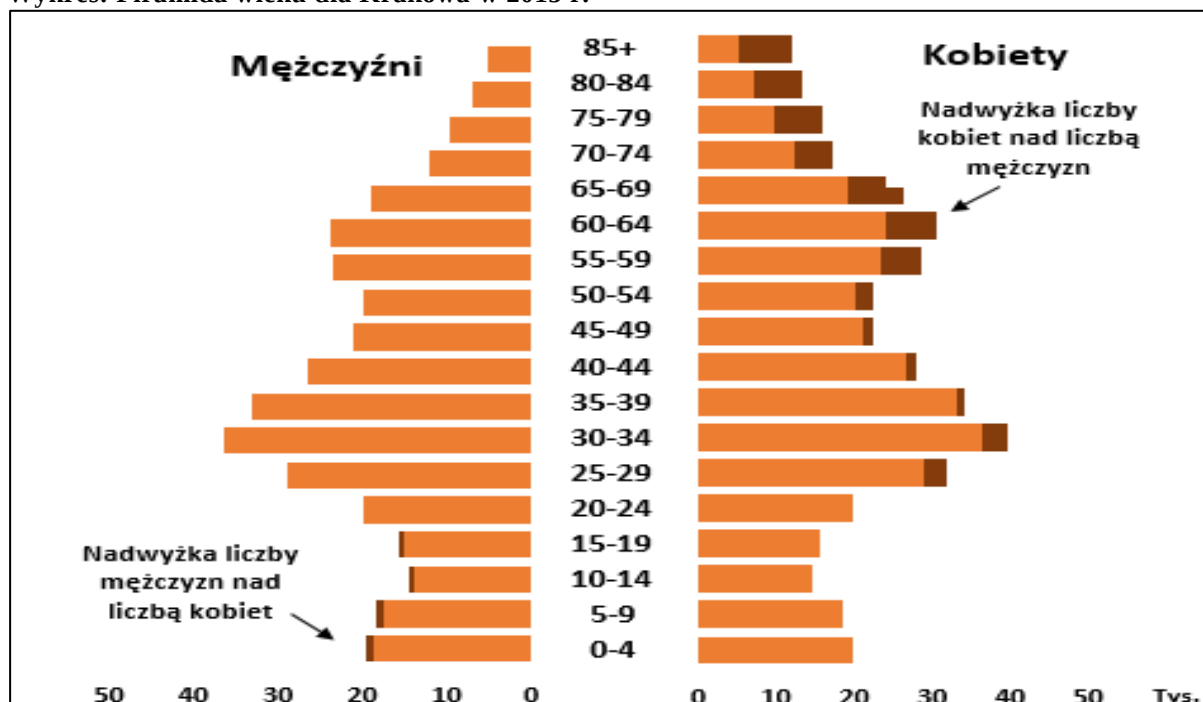
Piramida wieku dla Krakowa w 2015 roku wskazuje ponadto na niski potencjał pielęgnacyjny społeczności, czyli proporcję liczby kobiet w wieku 45–64 do liczby osób w wieku 80 lat i więcej, co może stanowić zagrożenie dla osób wchodzących obecnie i w przyszłości w wiek poprodukcyjny oraz wyzwanie dla polityki społecznej.

Coraz później podejmowane są również decyzje o posiadaniu pierwszego dziecka – średni wiek matek³⁰ wyniósł w Polsce w 2013 r. nieco ponad 27 lat³¹ (w 2000 r. było to niespełna 24 lata. Związane jest to z wyborami jakich coraz częściej dokonują młodzi ludzie decydując się najpierw na osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia oraz stabilizacji ekonomicznej, a dopiero potem (około 30 roku życia) na założenie rodziny oraz jej powiększenie.

³⁰ Wiek środkowy (mediana wieku) matek wyznacza granicę wieku, którą połowa matek już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

³¹ „Małżeństwa oraz dzietność w Polsce”, GUS, Warszawa 2016, strona 7

Wykres: Piramida wieku dla Krakowa w 2015 r.

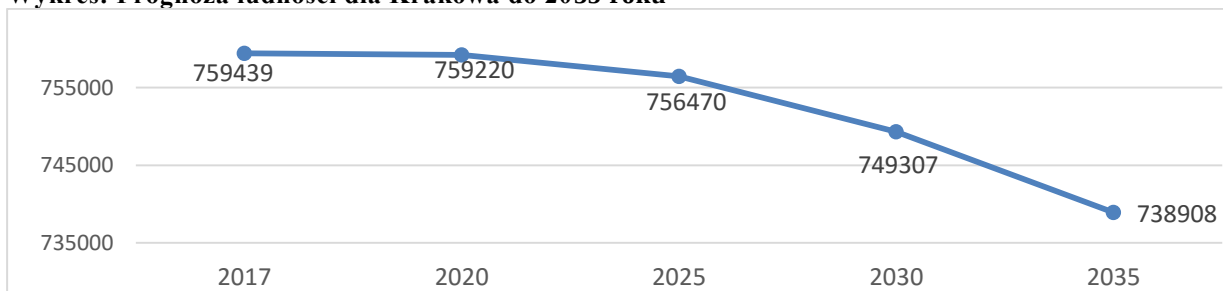
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Dokonując analizy wskaźników dotyczących prognoz liczby ludności społeczności Miasta Krakowa warto odnotować pozytywne zjawisko jakim jest obserwowane od kilku lat dodatnie saldo migracji wewnętrznej (w 2015 roku – 2,4%) – więcej osób przyjeżdża na pobyt stały do Krakowa z innych rejonów Polski niż się z niego wyprowadza. W obliczu prognoz demograficznych istotny jest również fakt, że od 2008 r. obserwujemy w Krakowie dodatni (choć stosunkowo niski) przyrost naturalny. W roku 2015 przyrost naturalny był dodatni (o 415 osób). W przeliczeniu na 1 000 ludności wyniósł 0,5‰ (w Małopolsce 1‰, w kraju natomiast –0,7 ‰) wobec 0,6‰ rok wcześniej.

Liczba ludności mieszkańców Krakowa w latach 2007 – 2014 uległa zwiększeniu. Wzrost był jednak niewielki i wyniósł w całym analizowanym okresie ponad 5 tys. mieszkańców. Prognoza GUS sporządzona w 2007 r.³² mówiła o wzroście liczby mieszkańców Krakowa w roku 2014 do poziomu 764 323, podczas gdy rzeczywista liczba mieszkańców w 2014 r. okazała się o 2 450 mieszkańców niższa. W 2015 roku liczba mieszkańców nieznacznie spadła o 804 osoby.

Według prognoz, liczebność populacji Krakowa do 2025 r. zmniejszy się do liczby 756 470 tys. tj. o ponad 4,5 tys. w stosunku do 2015, a do 2035 zmniejszy się do liczby 738 908 tj. ponad 22 tys. w stosunku do roku 2015.

Wykres: Prognoza ludności dla Krakowa do 2035 roku

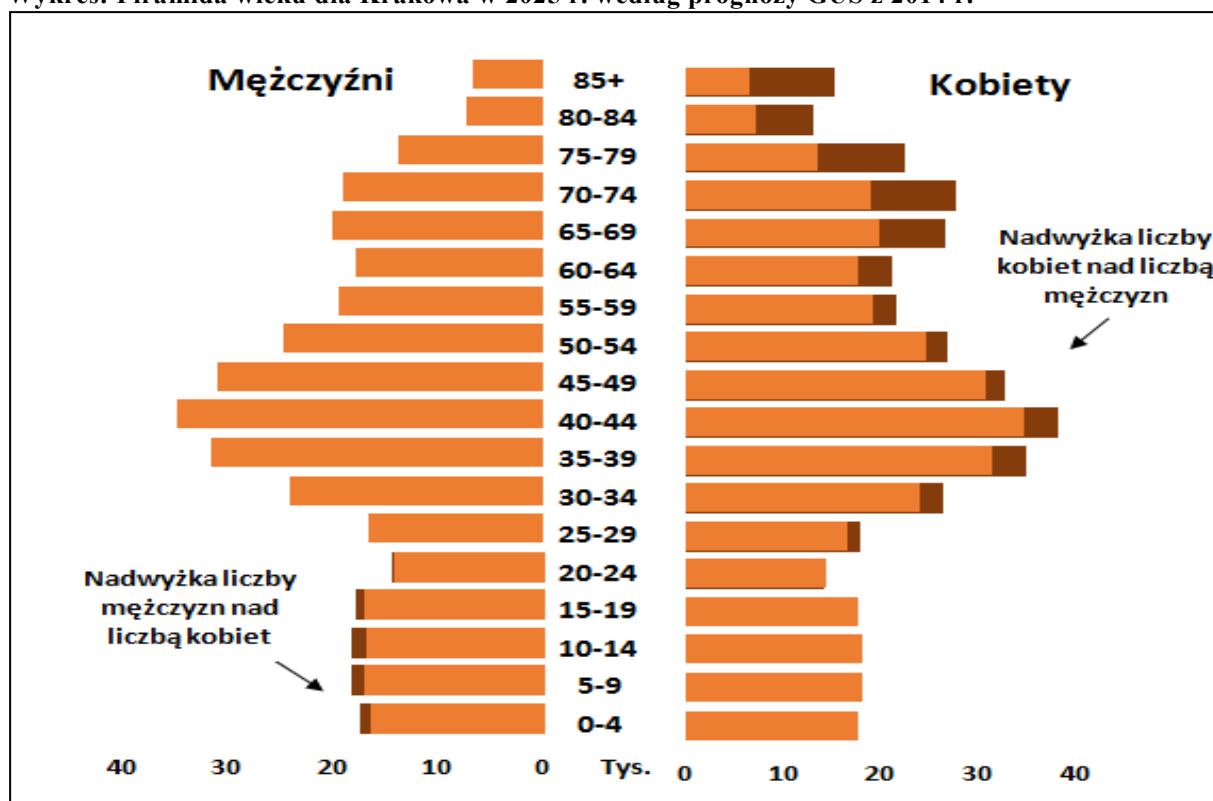

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

³² Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2011–2035, GUS.

Postępować będzie proces starzenia się społeczeństwa miasta. W 2025 roku najliczniejszym rocznikiem (obecnie są to osoby w wieku 30–34 lat) będzie grupa osób w wieku 40–44 lat. W wiek produkcyjny niemobilny zacznie wchodzić pokolenie wyżu demograficznego lat 70/80 XX wieku. W 2025 roku 22,6% ludności będą stanowić osoby w wieku poprodukcyjnym³³. Spowoduje to dalsze zwiększenie liczby jednoosobowych gospodarstw domowych osób w starszym wieku – głównie kobiet, których udział w grupie osób w wieku poprodukcyjnym wyniesie 65,6%. Jednocześnie dalszy spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (z 61,9% w 2015 r. do 60,7% w roku 2025) może pociągnąć za sobą niedobór siły roboczej.

Wykres: Piramida wieku dla Krakowa w 2025 r. według prognozy GUS z 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

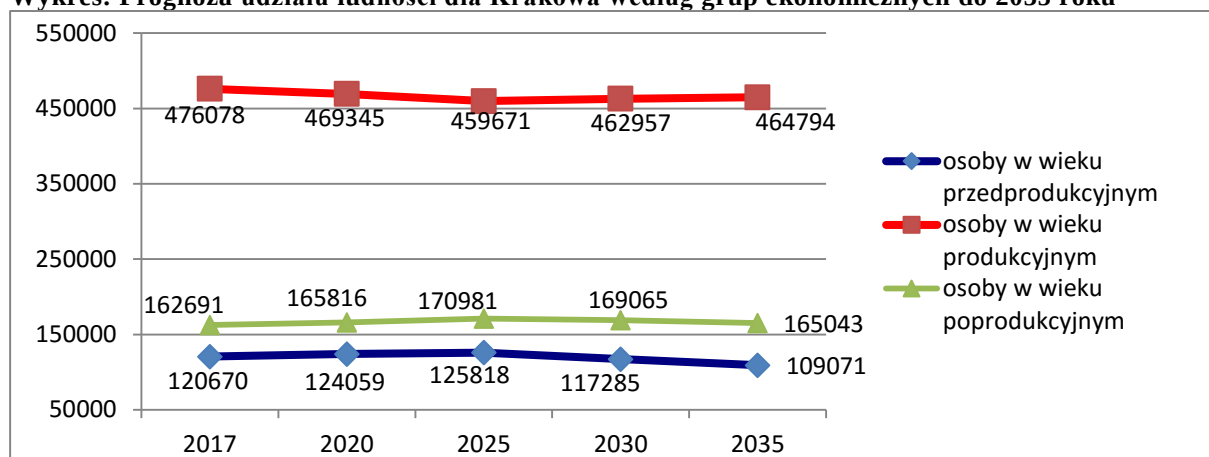
Współczynnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym), który w 2015 r. wyniósł 61 (w 2013 – 58, w 2014 – 59) w roku 2025, wg szacunkowych danych, wzrośnie do 64,5.

Wykres poniżej obrazuje prognozę ludności dla Krakowa według grup ekonomicznych³⁴. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Prognozy według ekonomicznych grup wieku zostały oszacowane zgodnie obowiązującymi zasadami w momencie opracowania prognozy.

³³ Prognoza ludności na lata 2014–2050 przygotowana przez GUS opracowana została w 2014 roku zgodnie z wprowadzoną od 1 stycznia 2013 r. reformą emerytalną. Zgodnie z ustawą o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz innych ustaw (Dz. U. z 2012 r. poz.637) wprowadzająca stopniowe podwyższenie wieku emerytalnego do 67 roku życia, docelowy wiek emerytalny dla kobiet miał zostać osiągnięty w 2040 r., zaś dla mężczyzn miał obowiązywać od 2020 r.

³⁴ Prognoza dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz podregionów na lata 2014–2050, GUS (opracowana w 2014 r.).

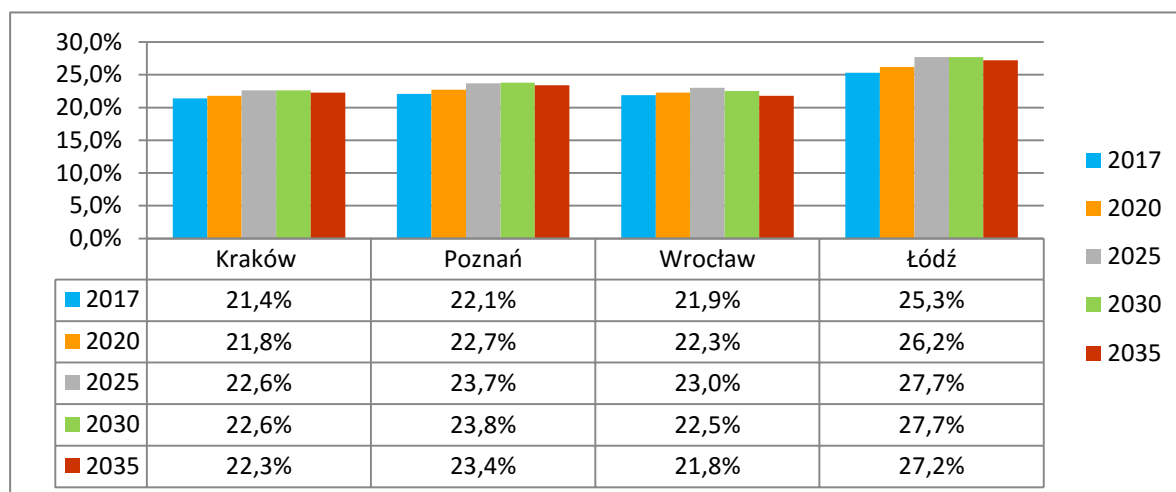
Wykres: Prognoza udziału ludności dla Krakowa według grup ekonomicznych do 2035 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według prognoz, podobnie jak w Krakowie, w najbliższych latach będzie wzrastać również liczba osób w wieku poprodukcyjnym w miastach Polski.

Wykres: Prognoza udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców w Krakowie, Łodzi, Wrocławiu i Poznaniu do roku 2035 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost odsetka ludzi starszych w społeczeństwach jest nieuniknioną konsekwencją długookresowych przemian dwóch składowych ruchu naturalnego – rozrodczości i umieralności. Dla pełniejszego obrazu tego procesu należy dodać jeszcze zjawisko systematycznego wydłużania się przeciętnego dalszego trwania życia (tabela poniżej).

Tabela: Przeciętne dalsze trwanie życia mieszkańców Krakowa

Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia dla osób w wieku lat					
	0	15	30	45	60
2000					
Kobiety	79,9	65,5	50,8	36,4	23,1
Mężczyźni	73,2	58,8	44,1	30,2	18,3
2011					
Kobiety	81,9	67,5	52,7	38,0	24,6

Mężczyźni	75,6	60,9	46,4	32,3	20,1
2012					
Kobiety	82,0	67,3	52,5	38,0	24,3
Mężczyźni	75,1	60,5	46,0	32,0	20,0
2013					
Kobiety	82,0	67,2	52,3	37,6	24,0
Mężczyźni	75,9	61,3	46,8	32,7	20,5
2014					
Kobiety	82,5	67,8	52,9	38,3	24,8
Mężczyźni	76,8	62,2	47,5	33,4	20,8
2015					
Kobiety	82,6	67,9	53,0	38,4	24,6
Mężczyźni	76,3	61,7	47,1	32,9	20,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Korzyści wynikające z rozwoju nowych technologii medycznych i nowoczesnych metod diagnostycznych oraz poprawa kondycji zdrowotnej mieszkańców Polski realizowana przez prozdrowotny styl życia, wpływają na trwający już od ponad dwudziestu lat spadek natężenia zgonów, a tym samym wydłużanie przeciętnego trwania życia. Średnia długość życia w Polsce w 2015 roku dla mężczyzn wyniosła 73,6 lat, a dla kobiet 81,6³⁵. W stosunku do 2000 roku długość życia Polaków wydłużyła się o prawie 4 lata dla mężczyzn i ponad 3,5 dla kobiet. W województwie małopolskim przeciętna długość życia mężczyzn wynosiła 75,1 lat, a kobiet 82,4 lat. Mieszkańcy województwa małopolskiego żyją dłużej niż ludność w większości województw, lepsza sytuacja występuje tylko województwie podkarpackim, i podlaskim – gdzie kobiety żyją – odpowiednio 82,5 i 82,6 lat³⁶.

Tak duża różnica pomiędzy długością trwania życia u mężczyzn i kobiet, jest skutkiem występującej zarówno w Polsce jak i województwie wysokiej nadumieralności mężczyzn. W Krakowie przeciętna długość życia dla mężczyzn wynosi 76,3 a dla kobiet 82,6 lata.

Mimo pozytywnych zmian przeciętnego trwania życia, Polska nadal wypada niekorzystnie na tle czołówki krajów europejskich. Wiek dożywania Polaków jest krótszy o kilka lat: mężczyzn o ponad 7 lat, kobiet o ok. 4 lata. Wśród 40 krajów nasz kraj zajmuje lokatę dopiero w trzeciej dziesiątce: mężczyźni 27, kobiety 24 miejsce³⁷.

Charakterystyki społeczno-demograficznej osób w podeszłym wieku w Polsce dokonano w Diagnozie Społecznej 2013³⁸. Jako kryterium podeszłego wieku w opracowaniu przyjęto 60 lat. W całej próbie członków gospodarstw domowych, osoby starsze stanowiły 20,9%, a w próbie indywidualnych respondentów 25%, w tym 59,3% kobiet. Proporcja kobiet jest tym większa im bardziej zaawansowany wiek. W grupie powyżej 79 lat kobiet jest dwukrotnie więcej niż mężczyzn: 66,1% do 33,%. Większość – 52% osób w podeszłym wieku żyje w związku małżeńskim (lub w związku nieformalnym – 0,7%) w gospodarstwie jednorodzinnym, 27% prowadzi gospodarstwo jednoosobowe, 10% żyje w gospodarstwie wielorodzinnym. 74% mężczyzn i 42% kobiet w podeszłym wieku żyje w związku

³⁵ Trwanie życia w 2015 r. GUS, Warszawa 2016, strona 15.

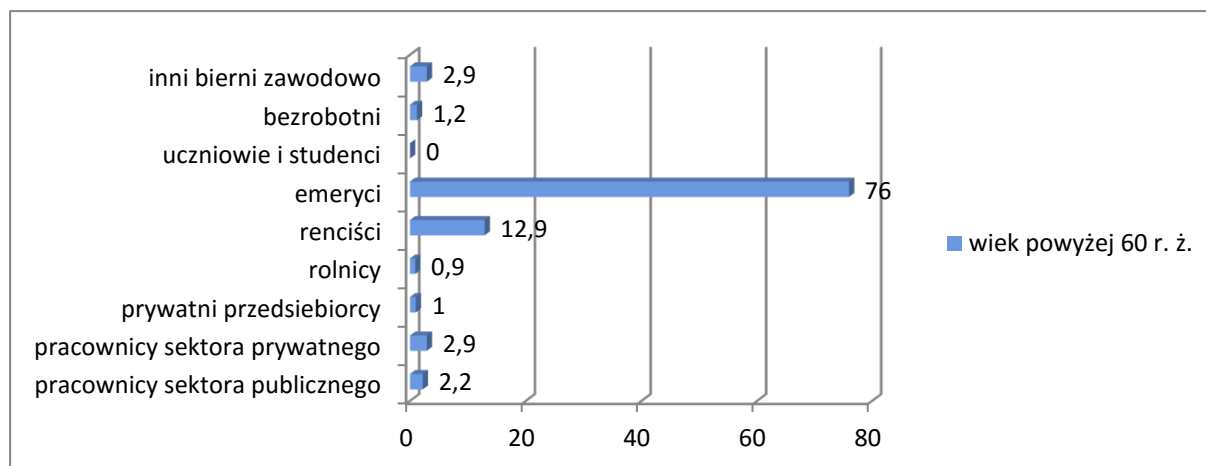
³⁶ Trwanie życia w 2015 r. GUS, Warszawa 2016, strona 26.

³⁷ Trwanie życia w 2015 r., GUS, Warszawa, 2016, strona 29.

³⁸ J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza Społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Warszawa 2014, strona 334.

mażeńskim, po 6% jest rozwiedzionych lub w separacji. W grupie seniorów dominują emeryci (76%), a na drugim miejscu renciści (12,9%), wśród nich czynnych zawodowo jest 7%.

Wykres: Procentowy rozkład osób w wieku powyżej 60 r.ż. w przekroju statusu społeczno-zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Diagnozy Społecznej 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Raport, Warszawa 2014, strona 334.

Co trzecia osoba w podeszłym wieku jest wdowcem (15%) lub wdową (47%), przy czym odsetek ten rośnie wraz z wiekiem. Powyżej 79 r. ż. jest już 35% wdowców i 79% wdów. W porównaniu z młodszymi respondentami, w grupie seniorów jest dwukrotnie mniejszy odsetek osób z wyższym i pomaturalnym wykształceniem (14% do 26%) i niemal pięciokrotnie większy odsetek osób z podstawowym i niższym wykształceniem (35,6% do 7,5%). Co czwartą osobą w podeszłym wieku opiekują się domownicy, także co czwarta sama pełni rolę opiekuna wobec innego domownika w podeszłym wieku (najczęściej współmałżonka), a połowa nie pełni roli ani opiekuna, ani podopiecznego. Nie znaczy to, że osoby w podeszłym wieku żyjące samotnie nie wymagają opieki. 30% spośród nich ma orzeczenie o niepełnosprawności (stanowi to aż 1/3 wszystkich niepełnosprawnych), w tym co trzecia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Cechą charakterystyczną starzejącego się organizmu ludzkiego jest zmniejszająca się sprawność zarówno fizyczna, jak i psychiczna. Po przekroczeniu 75 roku życia, proces starzenia postępuje stosunkowo szybko, co jednocześnie wymusza zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne i usługi opiekuńcze. W przedziale wiekowym 80 – 85 lat znaczny odsetek osób potrzebuje już najczęściej stałej opieki. Grupa osób starszych wymagających opieki będzie stale wzrastać, a liczba potencjalnych opiekunów stopniowo maleć. W Małopolsce według prognoz Głównego Urzędu Statystycznego do 2050 roku potencjał pielęgnacyjny (tj. stosunek liczby kobiet w wieku 45–64 lat do osób w wieku 80+) zmaleje i będzie wynosić 128 opiekunów na 100 osób potrzebujących w stosunku do 325 potencjalnych opiekunów rodzinnych w roku 2013³⁹.

„Wprawdzie założona po 1989 r. doktryna pomocy społecznej wyraźnie przewiduje podejmowanie takich działań, które umożliwiają pozostawienie seniora jak najdłużej w miejscu zamieszkania, to jednak nie można nie doceniać znaczenia stacjonarnych form opieki. Konieczność tworzenia placówek instytucjonalnych, to przede wszystkim wynik przemian demograficznych i kulturowych rodziny. Seniorzy coraz częściej nie mogą liczyć na pomoc najbliższych. Niemalże procent wśród seniorów stanowią osoby, które nie mają żadnej

³⁹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, *Opiekunowie rodzinni osób starszych – problemy, potrzeby wyzwania dla polityki społecznej. Raport z badania*, Kraków 2015 r.

rodziny, im również trzeba stworzyć takie warunki, aby starzenie przebiegało z godnością i jednocześnie z zachowaniem poczucia bezpieczeństwa”⁴⁰.

Głównym postulatem w zakresie opieki nad seniorami w Polsce zdaniem specjalistów „powinno być stworzenie holistycznego systemu opieki nad osobami niesamodzielnymi (...). Zwiększenie efektywności opieki jest niezbędne w kontekście starzenia się ludności i konieczności zapewnienia wsparcia zwiększającej się liczbie osób starszych, które ze względu na wertykalizację sieci rodzinnej nie będą mogły uzyskać wsparcia ze strony krewnych. Opracowanie i wdrożenie kompleksowego programu wspierania nie tylko osoby starszej, lecz również rodziny i bliskich, którzy mogą być potencjalnym źródłem wsparcia wydaje się niezbędnym działaniem, zapobiegającym sytuacji, w której seniorzy nie będą mieli zapewnionej opieki i będą pozbawieni jakiegokolwiek wsparcia”⁴¹.

5.2 Świadczenia na rzecz osób starszych

Podstawowym założeniem systemu wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych w Krakowie jest umożliwienie im jak najpełniejszego i najdłuższego funkcjonowania w środowisku rodzinnym, sąsiedzkim, w miejscu zamieszkania. Instytucjonalne, całodobowe formy opieki są formą pomocy, która powinna być stosowana tylko w przypadku niemożności rozwiązywania problemów innymi sposobami. Jednocześnie działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej zmierzają do tego, aby system wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych był na tyle zróżnicowany, by zapewniał ofertę dostosowaną do stanu zdrowia oraz sytuacji rodzinnej i bytowej każdej osoby wymagającej wsparcia.

5.2.1 Praca socjalna z osobami starszymi

Pracownicy socjalni w ramach pracy socjalnej podejmują działania w tych obszarach funkcjonowania, w których osoba/rodzina napotyka trudności, których nie jest w stanie samodzielnie pokonać i wymaga wsparcia. Jednym z takich obszarów jest podeszły wiek. Podeszły wiek jest stanem, który nie wynika z zakłócenia funkcjonowania osobistego czy społecznego. Jego nadejście jest naturalne i obszar zmiany nie dotyczy „wyjścia z sytuacji podeszłego wieku”, jak w przypadku innych wyróżnionych obszarów problemowych. Zmiana polegać ma na zmianie podejścia do siebie, postrzeganiu siebie i swojej sytuacji. Praca socjalna w tym obszarze skupia się przede wszystkim na utrzymywaniu, wspieraniu i poszerzaniu niezależności osobistej oraz aktywności poprzez wzmacnianie jej zdolności sprawczej, a także rozwiązywaniu (lub pomocy w rozwiązywaniu) problemów w osobistych związkach z innymi osobami oraz szerszym otoczeniem.

Całościową informację na temat pracy socjalnej zawiera rozdział 3: „Zasoby Pomocy Społecznej Gminy Miejskiej Kraków – praca socjalna”.

5.2.2 Usługi opiekuńcze

Pomoc w formie usług przyznawana jest osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze mogą być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępní, zstępni, nie mogą takiej

⁴⁰ A. Zawada, *O zadaniach domów opieki społecznej raz jeszcze*. Praca Socjalna 5/2010, s. 63–64.

⁴¹ Z. Szweida – Lewandowska, *Modele opieki nad osobami niesamodzielnymi*, [w:] W. Koczur, A. Rączaszek [red.], *Polityka społeczna wobec problemu bezpieczeństwa socjalnego w dobie przeobrażeń społeczno-gospodarczych*. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 179/14, str. 223.

pomocy zapewnić. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem⁴².

Kwestie dotyczące szczegółowych zasad przyznawania pomocy w formie usług opiekuńczych w Krakowie, zakresu czynności wchodzących w skład usług opiekuńczych oraz szczegółowych zasad ustalania wysokości odpłatności za usługi opiekuńcze reguluje Uchwała Nr XXI/272/07 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 września 2007 roku (t.j. Uchwała Nr LIX/1294/16 z dn. 07.12.2016). Realizacja zadania odbywa się w oparciu o umowy zlecenia realizacji zadania publicznego zawarte z podmiotami świadczącymi usługi.

Liczba godzin dziennie oraz liczba dni w tygodniu, w których świadczone są usługi, jest określana indywidualnie, w zależności od sytuacji i potrzeb danej osoby. Zakres przyznawanych usług wynika z indywidualnej sytuacji: stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej, potrzeb zgłaszanych przez samą osobę objętą usługami bądź jej rodzinę. Usługi nie przysługują w sytuacji, gdy dochód osoby lub rodziny przekracza 450% kryterium dochodowego (w przypadku osoby samotnie gospodarującej jest to 2 853 zł, natomiast w przypadku osoby w rodzinie 2 313 zł). Ograniczenie to nie dotyczy osób samotnych, czyli takich, które samotnie gospodarują, nie pozostają w związku małżeńskim i nie posiadają wstępnych ani zstępnych.

W przypadku, gdy dochód osoby lub na osobę w rodzinie nie przekracza kryterium dochodowego określonego w ustawie o pomocy społecznej (634 zł „netto” dla osoby samotnie gospodarującej oraz 514 zł „netto” na osobę w rodzinie), świadczeniobiorcy korzystają z usług nieodpłatnie. W pozostałych przypadkach stosuje się tabele odpłatności zamieszczone w w/w uchwale. Odpłatność maksymalna (tj. 100%) wynosiła w 2016 roku 18 zł.

Usługi opiekuńcze mogą być świadczone przez 7 dni w tygodniu, w godzinach 6.00 – 21.00. Maksymalny czas świadczenia usług wynosi 8 godzin dziennie. W przypadku osób samotnych, w szczególnie uzasadnionych okolicznościach, w tym zwłaszcza w przypadku osób wymagających opieki w większym zakresie ze względu na stan zdrowia, czas świadczenia usług może zostać wydłużony maksymalnie do 10 godzin dziennie. Maksymalny czas świadczenia usług może przekroczyć 10 godzin dziennie tylko w przypadku osób, wobec których wydana została decyzja administracyjna o skierowaniu do domu pomocy społecznej, oczekujących na jej realizację.

5.2.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Usługi opiekuńcze świadczone są przez podmioty wyłonione w drodze otwartych konkursów ofert, którymi były w 2016 roku Fundacja na Rzecz Chorych na SM im. Bł. Anieli Salawy, Małopolski Zarząd Wojewódzki Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej oraz Małopolski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża.

5.2.2.2 Kadra

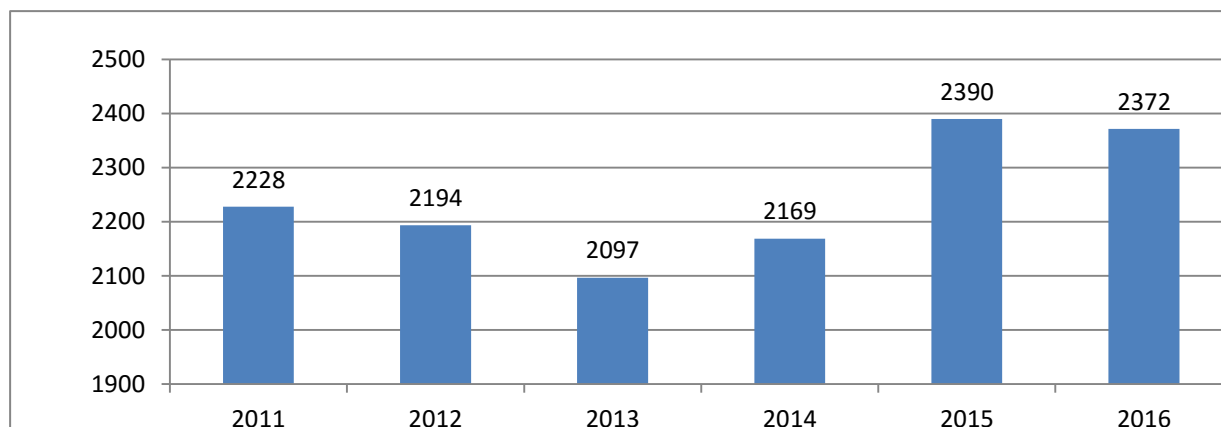
W realizację zadania polegającego na świadczeniu usług opiekuńczych w roku 2016 bezpośrednio zaangażowanych było w organizacjach pozarządowych wskazanych powyżej: 805 osób (opiekunów) świadczących usługi opiekuńcze w ramach umowy zlecenia oraz 22 osoby (17,5 etatu) koordynujące realizację usług opiekuńczych. Wykonano 799 495 godzin usług opiekuńczych.

⁴² Art. 17 ust.1 pkt 11, art. 50 ust. 1–3 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.)

5.2.2.3 Osoby korzystające ze świadczeń w formie usług opiekuńczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w latach 2011 – 2013 spadała, natomiast w roku 2014 i 2015 obserwowany był wzrost. W 2014 r. był to nieznaczny wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 3,4%, a w 2015 r. bardziej znaczący o 10,2%. W 2016 roku liczba osób objętych usługami opiekuńczymi nieznacznie spadła w stosunku do 2015 r. o 0,8%. Świadczeniobiorcy usług opiekuńczych to przede wszystkim kobiety, które stanowią blisko 78% ogółu.

Wykres: Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych⁴³

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności MOPS w Krakowie

Zdecydowana większość odbiorców usług opiekuńczych to osoby w starszym wieku tj. 65 lat i więcej. Zbiorowość ta obejmuje 84,4% ogółu świadczeniobiorców. Blisko 90% kobiet oraz 70% mężczyzn objętych usługami opiekuńczymi to osoby powyżej 65 roku życia. Kobiety korzystające z usług opiekuńczych to przede wszystkim wdowy (57,1%) oraz panny (ponad 20%), natomiast mężczyźni to głównie kawalerowie (29,1%), osoby pozostające w związku małżeńskim (29%), i wdowcy (24%). W populacji świadczeniobiorców usług opiekuńczych największą grupę stanowią osoby z wykształceniem średnim (ponad 38% ogółu). Drugą, co do wielkości grupą są osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (35,1%). Odnosząc te dane do płci świadczeniobiorców można stwierdzić, że wykształceniem średnim legitymuje się więcej kobiet niż mężczyzn. Porównywalny, w obu grupach, jest odsetek osób z wykształceniem policealnym i wyższym. W porównaniu z rokiem 2015 cechy demograficzno-społeczne świadczeniobiorców usług opiekuńczych pozostają na podobnym poziomie.

Tabela: Cechy demograficzno-społeczne świadczeniobiorców usług opiekuńczych

Cechy demograficzno-społeczne świadczeniobiorców usług opiekuńczych	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
0-24	0,1%	0,4%	0,1%
25-34	0,2%	0,6%	0,3%
35-44	0,6%	2,3%	1,0%
45-59	5,5%	15,8%	7,8%
60-64	4,7%	12,4%	6,4%
65 i więcej	89,0%	68,6%	84,4%

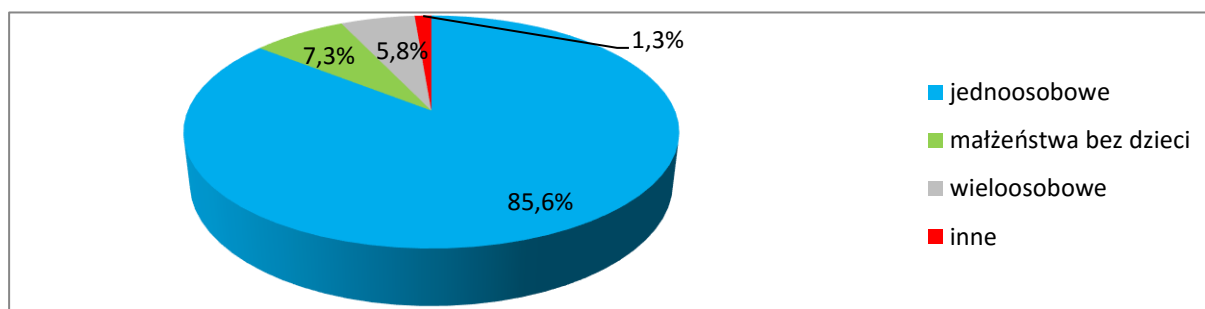
⁴³ Źródło: Pomost Std.

stan cywilny			
panna/kawaler	20,3%	29,1%	22,3%
rozwidziona/rozwidziony	10,2%	17,0%	11,7%
separowana/separowany	0,9%	1,0%	0,9%
wdowa/wdowiec	57,1%	24,0%	49,8%
zamężna/zonaty	11,5%	29,0%	15,3%
wykształcenie			
gimnazjalne i poniżej	26,8%	22,9%	35,1%
zasadnicze zawodowe	11,6%	27,2%	28,2%
średnie ogólne i zawodowe	41,3%	26,9%	38,1%
policealne	0,5%	0,2%	0,5%
wyższe	12,1%	14,9%	12,7%
nieustalony poziom wykształcenia	7,6%	8,0%	7,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Świadczeniobiorcy usług opiekuńczych to przede wszystkim osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe (85,6%). Procent tych gospodarstw w stosunku do roku 2015 nieznacznie uległ zwiększeniu.

Wykres: Typy rodzin świadczeniobiorców usług opiekuńczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Osoby korzystające z pomocy w formie usług opiekuńczych żyją w większości w gospodarstwach domowych, w których głównym źródłem utrzymania jest emerytura lub renta – ponad 91% ogółu. Generalnie wysokość dochodu na osobę w rodzinie świadczeniobiorców usług opiekuńczych kształtuje się w przedziale pomiędzy 1000 – 1 999 zł miesięcznie (ponad 70%), z tego prawie 38% rodzin osiąga dochód w przedziale 1000 – 1 499 zł miesięcznie, 33,2% osiąga dochód w przedziale 1 499 – 1 999 zł miesięcznie, natomiast 10,5% osiąga dochód w wysokości 2000 – 2 499 zł miesięcznie.

Tabela: Wysokość dochodu w rodzinie

0	2,9%
1–499	4,2%
500–999	9,8%
1000–1499	37,7%
1500–1999	33,2%
2000–2499	10,5%
2500–2999	1,2%
3000 i powyżej	9,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Do najczęstszych problemów występujących w rodzinach świadczeniobiorców usług opiekuńczych należy długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.

5.2.2.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Nakłady finansowe w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków na świadczenie usług opiekuńczych wyniosły:

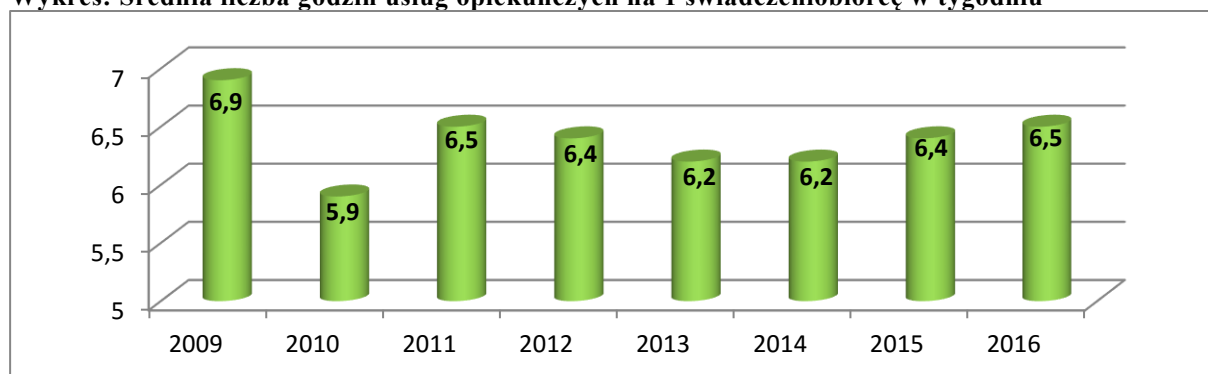
- w roku 2011: 8 043 188 zł;
- w roku 2012: 8 057 367 zł;
- w roku 2013: 8 215 775 zł;
- w roku 2014: 8 425 500 zł;
- w roku 2015: 9 779 278 zł;
- w roku 2016: 13 973 461 zł.

5.2.2.5 Wnioski

Między rokiem 2009 a 2010 nastąpił znaczny spadek liczby godzin zrealizowanych usług opiekuńczych, związany z koniecznością wzrostu bardzo niskich wynagrodzeń opiekunek, aby zapewnić dalszą możliwość realizacji zadania. Efektem był wzrost kosztu realizacji 1 godziny usług, przy utrzymaniu dotacji na świadczenie tej formy pomocy na dotychczasowym poziomie. Zgodnie z zawartymi umowami, od 2010 roku realizatorzy zobowiązani byli do zapewnienia pracownikom minimalnego wynagrodzenia w wysokości 7 zł brutto za godzinę pracy. W latach 2007 – 2009 minimalne wynagrodzenie osób bezpośrednio realizujących usługi opiekuńcze wynosiło 5,10 zł brutto za godzinę pracy (dla porównania w roku 2006 wynagrodzenie opiekunów wynosiło 3,50 – 4,00 zł za jedną godzinę). Powyższe działania stanowiły istotny krok w kierunku ustabilizowania systemu realizacji usług opiekuńczych na rzecz mieszkańców Gminy, jak również poprawy jakości świadczonych usług poprzez stworzenie warunków do zatrudniania opiekunów o wyższych kwalifikacjach. Od 2013 r. wprowadzono dalsze zmiany w zakresie zasad realizacji zadania. Przyjęto wyższą i jednolitą stawkę za godzinę usług opiekuńczych wynoszącą 12 zł oraz, biorąc pod uwagę, że świadczenie pomocy pielęgnacyjnej wymaga wyższych umiejętności i jest bardziej obciążające dla pracownika, zróżnicowano minimalną wysokość wynagrodzeń za świadczenie usług gospodarczych i pielęgnacyjnych. Zgodnie z zawartymi umowami, w latach 2013 – 2015 realizatorzy zobowiązani byli do zapewnienia pracownikom minimalnego wynagrodzenia w wysokości 7,15 zł brutto za godzinę usług gospodarczych oraz 8,32 zł brutto za godzinę usług pielęgnacyjnych.

W związku ze wzrostem kosztów pracy osób świadczących usługi opiekuńcze oraz w celu zapewnienia odpowiedniego poziomu świadczenia usług opiekuńczych w 2015 r. przeprowadzono proces zwiększania stawki za godzinę usług – w październiku 2015 r. podpisano umowę na świadczenie usług opiekuńczych na terenie Dzielnic IV–VII w okresie od 1.X.2015 r. do 30.IX.2019 r., zgodnie z którą koszt 1 godziny usługi wynosi 18 zł, a zleceniobiorca ma obowiązek zapewnienia osobom wykonującym czynności opiekuńcze minimalnego wynagrodzenia w wysokości 10 zł brutto. Na terenie pozostałych Dzielnic Gminy Miejskiej Kraków wzrost stawki za godzinę usług oraz wzrost wynagrodzenia opiekunek obowiązywał od 1 stycznia 2016 r. W 2017 r. w związku z wprowadzeniem minimalnej stawki godzinowej dla osób pracujących w ramach umów cywilnoprawnych płaca opiekunek nie będzie mogła być niższa niż 13 zł za godzinę, co wiąże się ze wzrostem stawki za 1 godz. usług opiekuńczych do kwoty 19,20 zł.

Wykres: Średnia liczba godzin usług opiekuńczych na 1 świadczeniobiorcę w tygodniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności MOPS w Krakowie

Biorąc pod uwagę aktualną średnią tygodniową liczbę godzin usług opiekuńczych na 1 świadczeniobiorcę w kontekście cech charakteryzujących grupę adresatów świadczenia (osoby starsze o ograniczonej możliwości funkcjonowania), można postawić tezę, że ogólna liczba godzin usług powinna zostać zwiększona, zwłaszcza uwzględniając ogólnie przyjęty kierunek działań polegający na podejmowaniu działań, mających na celu zapewnienie możliwości jak najdłuższego funkcjonowania w środowisku i zapobieganie instytucjonalizacji.

W celu poszerzenia diagnozy potrzeb i barier osób objętych usługami zaangażowano przedstawicieli Podmiotów realizujących usługi w proces diagnozy sytuacji osób ubiegających się o wsparcie w formie usług opiekuńczych polegający na udziale przedstawiciela Zleceniobiorcy w spotkaniu diagnostycznym przeprowadzanym u osoby obejmowanej usługami.

Jak wskazano w podrozdziale 5.1 *Procesy demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej Gminy Miejskiej Kraków*, prognoza ludności dla Krakowa opracowana przez GUS wskazuje na trwałość tendencji związanej ze wzrostem liczebności populacji w wieku poprodukcyjnym, co w konsekwencji spowoduje dalsze zwiększanie się liczby jednoosobowych gospodarstw domowych osób w starszym wieku, głównie kobiet. Już teraz znajduje to odzwierciedlenie w populacji świadczeniobiorców usług opiekuńczych, którymi w zdecydowanej większości są kobiety prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe. Starzenie się przynosi również pogorszenie stanu zdrowia, a w konsekwencji potencjalny wzrost liczby osób wymagających ze względu na wiek zintensyfikowanej opieki. Ze względu na obniżający się potencjał pielęgnacyjny rodziny, w przyszłości można spodziewać się, znacznego zwiększenia liczby osób wymagających przyznania i dofinansowania pomocy w tej formie.

5.2.3 Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych

Podstawową formą pomocy, dzięki której osoby w wieku podeszłym mogą zaspokajać bardzo ważną potrzebę kontaktu i integracji społecznej, bez ostatecznego zerwania więzi z rodziną i środowiskiem lokalnym są ośrodki wsparcia dziennego pobytu. Ich uczestnikami mogą być osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych⁴⁴.

Celem działania ośrodków jest podtrzymywanie sprawności psychofizycznej osób starszych dla umożliwienia im jak najdłuższego funkcjonowania w środowisku rodzinnym, sąsiedzkim, w miejscu zamieszkania. Dzięki pomocy w tej formie, osoby starsze mogą zaspokoić potrzebę kontaktu i integracji społecznej bez ostatecznego zerwania więzi z rodziną i środowiskiem lokalnym. Placówki te świadczą osobom starszym określone usługi, pomoc, porady i zapewniają rozrywkę. Wszystkie zajęcia odbywają się pod opieką doświadczonych specjalistów – pracowników socjalnych, terapeutów zajęciowych.

⁴⁴ Art. 51 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

5.2.3.1 Infrastruktura

Na terenie Krakowa w roku 2016 funkcjonował Miejski Dzienny Dom Pomocy Społecznej będący jednostką budżetową, w skład którego wchodziło 6 Dziennych Domów oraz 5 Klubów Seniora. Ponadto funkcjonowało 6 dziennych ośrodków dla osób starszych prowadzonych na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez organizacje pozarządowe, w tym 3 ośrodki wsparcia dla osób starszych, 1 Dzienny Dom Senior Wigor oraz 2 ośrodki wsparcia – kluby samopomocy, zadaniem których było prowadzenie działań o charakterze samopomocy z akcentem na integrację pomiędzy osobami starszymi, młodzieżą i dziećmi w wieku szkolnym. Należy zaznaczyć, że infrastruktura Miejskiego Dziennego Domu Pomocy Społecznej wykorzystywana jest dla przygotowywania posiłków dla Domu Pomocy Społecznej na os. Szkolnym 28, klientów Filii nr 4 MOPS oraz klientów noclegowni, korzystających z pomocy w formie gorącego posiłku.

Tabela: Wykaz ośrodków wsparcia dla osób starszych, funkcjonujących na terenie Gminy Miejskiej Kraków w latach 2011–2016 wraz z liczbą miejsc*

	Nazwa i adres jednostki	Dzielnica	Liczba miejsc 2011	Liczba miejsc 2012	Liczba miejsc 2013	Liczba miejsc 2014	Liczba miejsc 2015	Liczba miejsc 2016
1	Miejski Dzienny Dom Pomocy Społecznej	II, III, IV, XI i XVIII	385	385	385	385	385	385
2	Niepubliczne Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych	I, V, VIII, XVIII	130	120	160	150	210	210
3	Kluby Seniora znajdujące się w strukturze MDDPS**	IV, VI, VII i XII	175	175	175	175	155	155
Łączna liczba miejsc			690	680	720	710	750	750

*wg danych na 31 grudnia danego roku

**funkcjonują w wybrane dni tygodnia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Tabela: Dienne ośrodki wsparcia dla osób starszych oraz kluby samopomocy z integracją międzypokoleniową

Lp.	Adres	Liczba miejsc (wg stanu na 31.12.2016 r.)	Liczba korzystających w 2016 r.
1	Miejski Dzienny Dom Pomocy Społecznej os. Szkolne 20	540	903
2	Ośrodki wsparcia dla osób starszych	120	127
3	Dzienny Dom „Senior Wigor”, ul. Zielony Dół 4	30	39
4	Ośrodek wsparcia – klub samopomocy dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży ul. Lea 55	30	59
5	Ośrodek wsparcia – klub samopomocy dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży ul. Balicka 289	30	52
SUMA		750	1 180

5.2.3.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotami realizującymi zadanie polegające na prowadzeniu niepublicznych ośrodków wsparcia dla osób starszych na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków są: Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Zgromadzenie Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej Gaudium et Spes, Stowarzyszenie Miłosierdzia Św. Wincentego A. Paulo w Krakowie, Stowarzyszenie Unicorn oraz Stowarzyszenie Pomocy Ludziom Niepełnosprawnym im. Papieża Jana Pawła II.

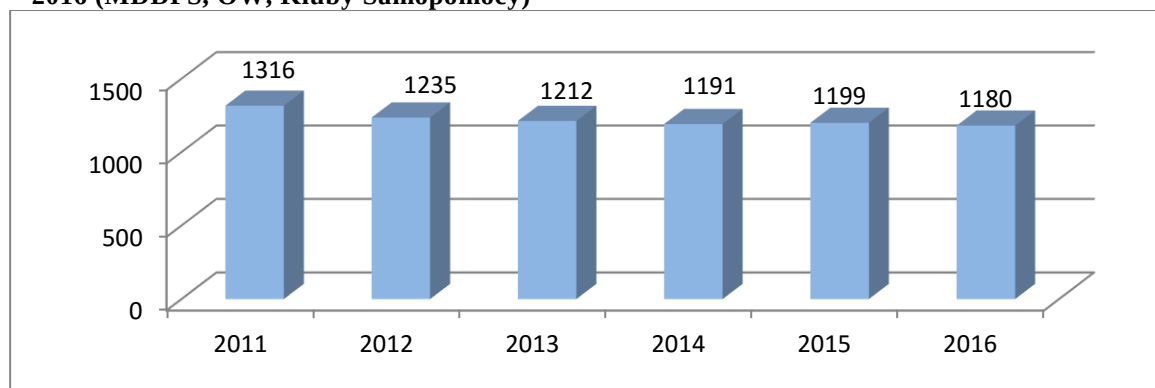
5.2.3.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 17 osób (9 etatów) w organizacjach pozarządowych. Ponadto zadanie realizowało 87 pracowników (70 etatów) Miejskiego Dziennego Domu Pomocy Społecznej (wg stanu na dzień 31.12.2016 r.).

5.2.3.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie uczestnictwa w ośrodku wsparcia dla osób starszych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Ze świadczeń oferowanych przez ośrodki w latach 2011 – 2016 średniorocznie korzystało około 1 222 osób starszych. W roku 2016 ze świadczeń skorzystało 1 180 osób.

Wykres: Liczba uczestników krakowskich ośrodków wsparcia dla osób starszych w latach 2011 – 2016 (MDDPS, OW, Kluby Samopomocy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności MOPS w Krakowie

Do opisu charakterystyki uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych w Krakowie wykorzystano informacje z próby 470 osób⁴⁵, które korzystały z tej formy pomocy w roku 2016. Większość (ponad 70%) uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych stanowią kobiety. Wśród najczęstszych przyczyn wystąpienia z wnioskiem o przyznanie pomocy wymienić można niepełnosprawność i długotrwałą lub ciężką chorobę – odpowiednio 46% i 51%.

W analizowanej grupie prawie 74% osób prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe. W grupie kobiet najwięcej jest panien i wdów (76,4%). Wśród mężczyzn korzystających z tej formy pomocy 42,1% jest wdowcami, 27,1% pozostaje w związkach małżeńskich. Ponad jedna trzecia uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych legitymuje się wykształceniem średnim – w grupie tej obserwuje się nieznaczną przewagę kobiet (39,1%). W przypadku mężczyzn największe grupy obejmują osoby posiadające wykształcenie średnie 25,7% oraz zasadnicze zawodowe 24,3%.

Głównym źródłem utrzymania 96% osób jest świadczenie emerytalno-rentowe. Prawie 69% uczestników ośrodka wsparcia dla osób starszych jest w wieku między 70 a 89 rokiem życia. 5,3% uczestników ma 90 i więcej lat. W porównaniu z rokiem 2015 cechy demograficzno-społeczne uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych pozostają na podobnym poziomie.

⁴⁵ Źródło: Pomost Std.

Tabela: Uczestnicy ośrodków wsparcia dla osób starszych według cech demograficzno-społecznych

Cechy demograficzno-społeczne uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
poniżej 60 r.ż.	3,6%	6,4%	4,5%
60–69	22,1%	20,0%	21,5%
70–79	33,3%	33,6%	33,4%
80–89	35,8%	34,3%	35,3%
90 i więcej	5,2%	5,7%	5,3%
wykształcenie			
gimnazjalne i poniżej	18,5%	12,9%	16,8%
zasadnicze zawodowe	11,5%	24,3%	15,3%
średnie ogólne i zawodowe	39,1%	25,7%	35,1%
policealne	1,2%	0,0%	0,9%
wyższe	13,0%	20,7%	15,3%
nieustalony poziom wykształcenia	16,7%	16,4%	16,6%
liczba osób w rodzinie			
1	81,7%	58,6%	73,7%
2	17,4%	36,6%	24,1%
3	0,9%	4,8%	2,2%
stan cywilny			
panna/kawaler	15,2%	17,9%	16,0%
rozwidziona/rozwidziony	9,1%	10,7%	9,6%
separowana/separowany	0,3%	2,1%	0,9%
wdowa/wdowiec	61,2%	42,1%	55,5%
zamężna/żonaty	14,2%	27,1%	18,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Wysokość dochodu na osobę w rodzinach uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych zawiera się głównie w przedziale pomiędzy 1 000 zł – 1 999 zł miesięcznie (63%). Najwięcej osób żyje w rodzinach, których dochód na osobę wynosi od 1 500 zł – 1 999 zł miesięcznie. Dochód 10% osób przekracza 2 500 zł.

Tabela: Miesięczny dochód na osobę w rodzinach uczestników ośrodków wsparcia dla osób starszych (w zł)

0–499	3,4%
500–999	8,5%
1000–1499	31,1%
1500–1999	31,9%
2000–2499	15,1%
2500 i powyżej	10,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

5.2.3.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wydatki na bieżącą działalność dziennych ośrodków wsparcia dla osób starszych w ostatnich latach wyniosły:

- w 2011 r.: 4 692 007 zł – całość stanowiły środki Gminy Miejskiej Kraków;
- w 2012 r.: 5 084 992 zł – całość stanowiły środki Gminy Miejskiej Kraków;
- w 2013 r.: 3 774 040 zł, w tym 3 601 303 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, natomiast 172 737 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2014 r.: 4 204 935,00 zł – całość stanowiły środki Gminy Miejskiej Kraków;
- w 2015 r.: 4 986 731 zł, w tym 4 667 131 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, natomiast 319 600 zł to środki pochodzące z budżetu państwa. (Środki przeznaczone na działalność Dziennego Domu Senior–Wigor wyniosły 360 500 zł, w tym 98 500 zł stanowiły środki Gminy Miejskiej Kraków, natomiast 262 000 zł to środki pochodzące z budżetu państwa);
- w 2016 r.: 5 464 322,00 zł, w tym 5 377 922,00 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, natomiast 86 400 zł to środki pochodzące z budżetu państwa. Wydatki z przeznaczeniem na działalność ośrodków prowadzonych na zlecenie GMK przez NGO wyniosły 882 523,98 zł.

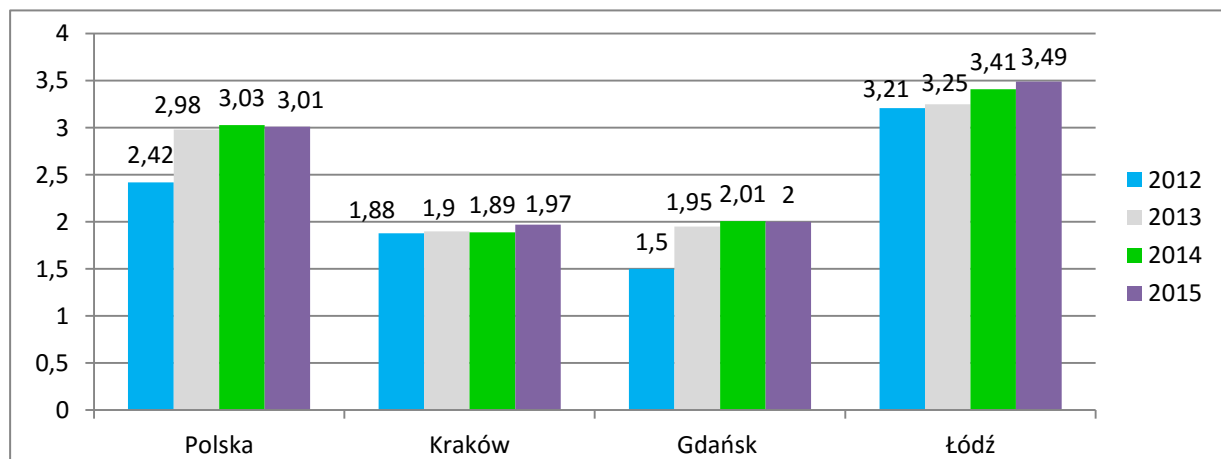
5.2.3.6 Wnioski

W roku 2016 liczba miejsc w ośrodkach wsparcia dla osób w wieku podeszłym w porównaniu do roku 2015 pozostała na niezmiennym poziomie. W roku 2016 dzięki otrzymanemu dofinansowaniu z budżetu Wojewody w ramach zadania „Wspieranie osób w podeszłym wieku w integracji z młodzieżą” kontynuowano zadanie – prowadzenie ośrodka wsparcia – klub samopomocy przeznaczonego dla 20 osób starszych i 10 dzieci i młodzieży przy ul. Balickiej 289.

W celu poszerzenia oferty w roku 2016 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej złożył projekt do konkursu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020 w ramach 9 Osi Priorytetowej Region spójny społecznie, Działania 9.2 Usługi społeczne i zdrowotne, Poddziałania 9.2.2 Usługi opiekuńcze oraz interwencja kryzysowa – ZIT, Typ projektu: B. wsparcie dla tworzenia i/lub działalności placówek zapewniających dzienną opiekę i aktywizację osób niesamodzielnych. Projekt otrzymał pozytywną ocenę formalno–merytoryczną i został wybrany do dofinansowania. Zostało przyznane dofinansowanie w wysokości 8 760 604,42 zł, a całkowita wartość projektu to 9 450 490,21 zł. W ramach projektu powstanie sieć ośrodków wsparcia dla osób starszych – klubów samopomocy pod nazwą „W sile wieku”.

W 2015 wskaźnik liczby miejsc w ośrodkach wsparcia w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w Krakowie wynosił roku 1,97 i był znacznie niższy od wskaźnika dla Polski, który wynosił 3,01. Należy jednocześnie podkreślić, że na terenie Krakowa funkcjonują również inne formy wspierania aktywności seniorów np. Centra Aktywności Seniorów.

Wykres: Liczba miejsc w ośrodkach wsparcia w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w Krakowie, Łodzi, Gdańsku i w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie Internetowego Systemu Analiz Samorządowych

5.2.4 Domy Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych

Podstawową formą instytucji zapewniających całodobową opiekę są domy pomocy społecznej. Prawo do uzyskania pomocy w tej formie przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w środowisku, której nie można zapewnić takiej opieki w miejscu zamieszkania⁴⁶.

Głównym zadaniem domów pomocy społecznej jest świadczenie usług bytowych, opiekuńczych, wspomagających i edukacyjnych, na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb mieszkańców. Organizacja domu oraz świadczony zakres usług musi uwzględniać w szczególności wolność, intymność, godność i poczucie bezpieczeństwa mieszkańców domu oraz stopień ich fizycznej i psychicznej sprawności⁴⁷.

Kierowanie do domów pomocy społecznej osób tego wymagających i ponoszenie odpłatności za pobyt należy do zadań własnych gminy, natomiast do zadań własnych powiatu należy prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób⁴⁸. Pobyt w domu pomocy społecznej jest odpłatny, a obowiązek opłaty za pobyt ciąży w kolejności na mieszkańcu domu, małżonku, zstępnych i wstępnych mieszkańca, gminie kierującej do domu pomocy społecznej, która wnosi opłatę w wysokości różnicy między średnim miesięcznym kosztem utrzymania, a opłatą wnoszoną przez mieszkańca i jego rodzinę⁴⁹. W praktyce największe obciążenia finansowe, związane z pobytem osób w domach pomocy społecznej, ciążą na gminach, co sprawia, że przyznanie pomocy w formie pobytu w DPS jest jednym z najbardziej kosztownych świadczeń z pomocy społecznej.

Domy Pomocy Społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone dzielą się na następujące typy:

- dla osób w podeszłym wieku,
- dla osób przewlekle somatycznie chorych,
- dla osób przewlekle psychicznie chorych,
- dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie,
- dla osób niepełnosprawnych fizycznie,
- dla osób uzależnionych od alkoholu⁵⁰.

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków funkcjonują wszystkie wymienione typy placówek poza jednostkami przeznaczonymi dla osób niepełnosprawnych fizycznie.

Osoby starsze zamieszkują praktycznie we wszystkich wymienionych typach domów, z wyjątkiem domu dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Z założenia najwięcej mieszkańców w wieku senioralnym zamieszkuje w domach przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych.

W roku 2012 został uruchomiony Dom Pomocy Społecznej przy ul. Rozrywka 1 przeznaczony dla osób przewlekle psychicznie chorych, obecnie jest to dom dla osób uzależnionych od alkoholu. Placówka jest jednostką gminną, prowadzoną przez Miejskie Centrum Profilaktyki Uzależnień w Krakowie.

W roku 2016 w domach pomocy społecznej umieszczono 326 nowych osób, z czego 303 w domach zlokalizowanych na terenie Gminy Miejskiej Kraków, a 23 osoby w domach

⁴⁶ Art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

⁴⁷ Art. 55 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

⁴⁸ Art. 17 ust. 1 pkt 16 i art. 19 pkt 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

⁴⁹ Art. 60 i art. 61 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

⁵⁰ Art. 56 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

znajdujących się na terenie innych powiatów. W 2016 r. poniesiona została odpłatność za 130 osób umieszczonych w domach pomocy społecznej poza Gminą Miejską Kraków, a wydatki związane z pobytem tych osób wyniosły 2 725 500 zł.

5.2.4.1 Infrastruktura

Na terenie Krakowa funkcjonowało w 2016 r. 10 domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chorych, z czego 6 domów to miejskie jednostki organizacyjne. W roku 2016 zwiększyła się o 57 liczba miejsc w dps przeznaczonych dla osób przewlekle somatycznie chorych i jednocześnie zmniejszyła się liczba miejsc dla osób w podeszłym wieku, w wyniku zmiany typu DPS ul. Praska 25, który od marca 2016 roku funkcjonuje na podstawie decyzji Wojewody jako dom przeznaczony dla 24 osób w podeszłym wieku oraz 57 osób przewlekle somatycznie chorych. Natomiast łączna liczba miejsc w DPS dla osób w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chorych w porównaniu do roku 2015 nie uległa zmianie i na dzień 31.12.2016 r. wyniosła 1 092.

Tabela: Wykaz domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych prowadzonych przez Gminę Miejską Kraków w latach 2011 – 2016 wraz z liczbą miejsc*

	nazwa i adres jednostki	typ Domu	liczba miejsc 2011	liczba miejsc 2012	liczba miejsc 2013	liczba miejsc 2014	liczba miejsc 2015	liczba miejsc 2016
1	DPS ul. Łanowa 39	dla osób przewlekle somatycznie chorych	140	140	140	140	140	140
2	DPS ul. Radziwiłłowska 8		50	55	55	55	55	55
3	DPS ul. Helclów 2		332	332	332	332	332	332
4	DPS ul. Nowaczyńskiego 1		175	175	175	175	175	175
5	DPS os. Sportowe 9**		40	40	45	45	45	45
	DPS ul. Praska 25***							57
6	DPS ul. Ułanów 25****		x	x	x	20	20	20
7	DPS ul. Łanowa 1B****		x	x	x	37	37	37
8	DPS ul. Podgórk Tynieckie 96****	50	50	50	50	50	50	
			787	792	797	854	854	911
9	DPS ul. Praska 25	dla osób w podeszłym wieku	76	76	81	81	81	24
10	DPS ul. Kluzeka 6		90	90	90	90	90	90
11	DPS ul. Sołtysowska 13d****		67	67	67	67	67	67
			233	233	238	238	238	181
Łączna liczba miejsc			1 020	1 025	1035	1092	1092	1092

*wg danych na 31 grudnia danego roku

** DPS os. Sportowe 9 – w strukturze DPS os. Szkolne

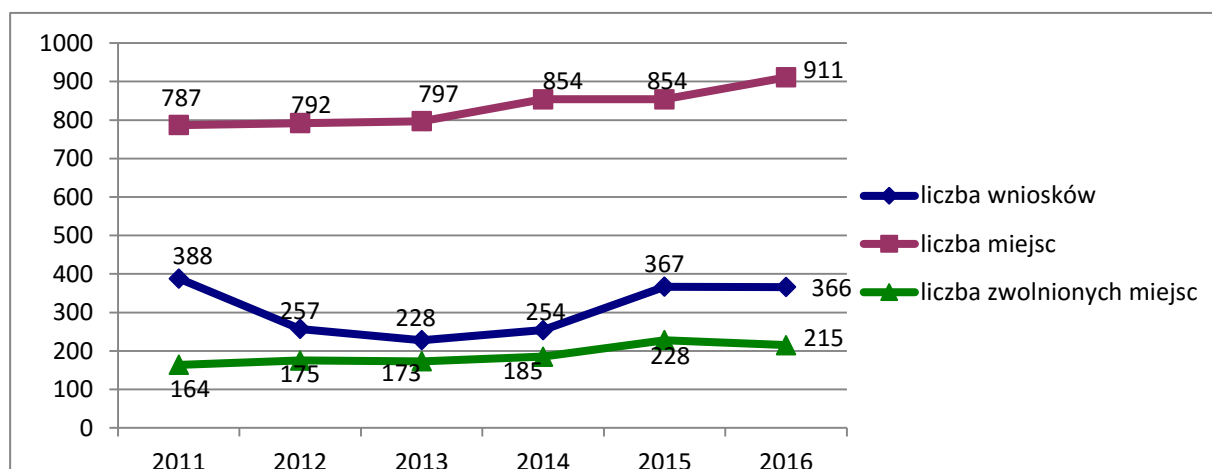
***jednostki prowadzone na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W ogólnej liczbie wniosków o skierowanie do domu pomocy społecznej, zdecydowana większość dotyczy przyznania pomocy w formie pobytu w DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych. Jest to tendencja utrzymująca się od kilku lat. W roku 2014 wnioski te stanowiły 61% ogólnej liczby wniosków o skierowanie do domu pomocy społecznej, w 2015

roku 74%, a w 2016 odsetek ten wynosił 66%. W roku 2016 w porównaniu do roku 2015 zmniejszyła się liczba osób opuszczających domy pomocy społecznej dla przewlekle somatycznie chorych.

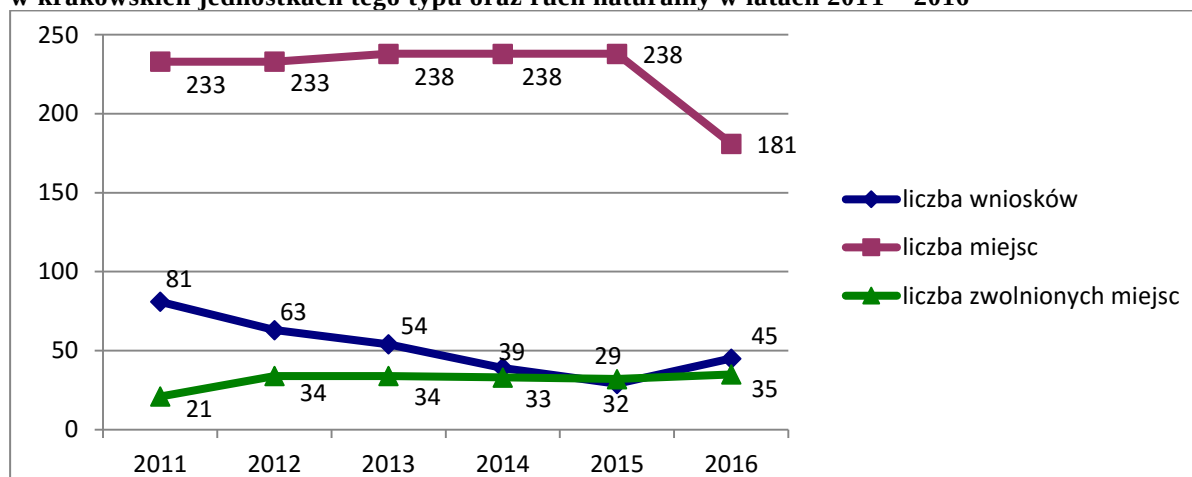
Wykres: Liczba wniosków o umieszczenie w DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych, liczba miejsc w krakowskich jednostkach tego typu oraz ruch naturalny w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Wnioski osób skierowanych do domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku stanowiły 8% ogółu złożonych wniosków w roku 2016. W roku 2016 ruch naturalny w domach pomocy społecznej przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku zmienił się w porównaniu do roku 2015 – zwiększyła się liczba opuszczających placówkę oraz nowo przyjętych osób. Zwiększyła się również ilość wpływających wniosków z 29 w roku 2015 do 45 w roku 2016. Na jedno wolne miejsce w domach pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku przypada 1,29 nowych wniosków. W 2015 ta liczba wynosiła 0,91.

Wykres: Liczba wniosków o umieszczenie w DPS dla osób w podeszłym wieku, liczba miejsc w krakowskich jednostkach tego typu oraz ruch naturalny w latach 2011 – 2016

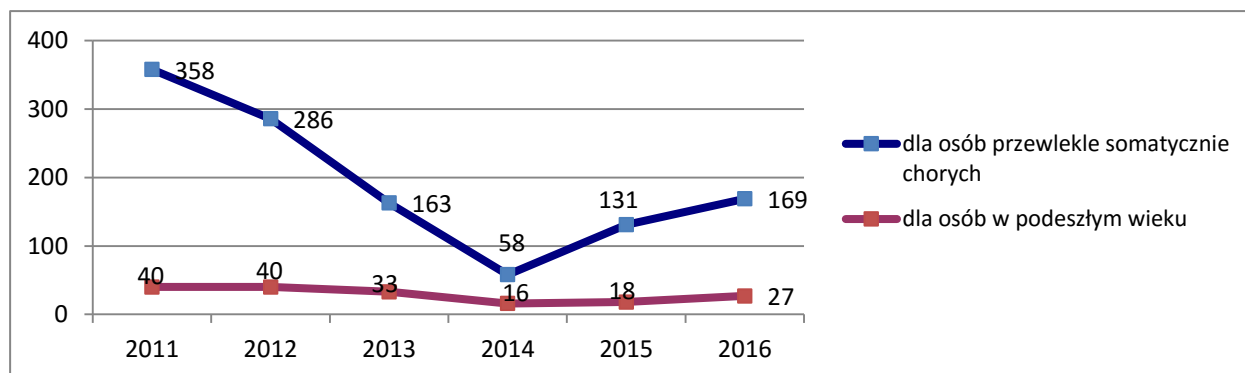

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Od roku 2011 do 2014 obserwowano wyraźny spadek liczby osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych (z 358 w 2011 roku do 58 w 2014 roku). Natomiast w roku 2015 w porównaniu do roku 2014 ponad dwukrotnie wzrosła liczba wniosków osób wymagających pomocy w formie umieszczenia w domach dla osób przewlekle somatycznie chorych co przyczyniło się do wzrostu liczby osób oczekujących. Wg stanu na dzień 31.12.2016 r. na umieszczenie w domach dla osób przewlekle somatycznie chorych oczekiwało 169 osób. W porównaniu do roku 2015 wzrosła również

liczba osób oczekujących na miejsce w placówkach przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku z 18 do 27.

Wykres: Liczba osób oczekujących na miejsce w Domach Pomocy Społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych i osób w podeszłym wieku w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Tabela: Średni okres oczekiwania na miejsce w Domach Pomocy Społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych i osób w podeszłym wieku w latach 2011 – 2016

Typ placówki	Średni okres oczekiwania na miejsce w danym roku											
	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
dla osób w podeszłym wieku	6 miesiące	6 miesięcy	12 miesięcy	8 miesięcy	11 miesięcy	8 miesięcy	3 miesiące	3 miesiące	3 miesiące	3 miesiące	5 miesięcy	5 miesięcy
dla osób przewlekle somatycznie chorych	24 miesiące	30 miesięcy	20 miesięcy	28 miesięcy	16 miesięcy	20 miesięcy	3 miesiące	3 miesiące	6 miesięcy	6 miesięcy	10 miesięcy	10 miesięcy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

5.2.4.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotami realizującymi zadanie polegające na prowadzeniu niepublicznych domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych, na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków są: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek NMP NP Prowincja Krakowska, Fundacja Zdrowie dla Budowlanych, Fundacja dla Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Niepełnosprawnych Intelakualnie oraz Zakon Przenajświętszej Trójcy OO. Trynitarzy.

5.2.4.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 139 osób (118 etatów) w organizacjach pozarządowych. Ponadto zadanie realizowało 774 pracowników (722 etaty) jednostek budżetowych (wg stanu na dzień 31.12.2016 r.). Wszystkie jednostki spełniają wymagany standardem wskaźnik zatrudnienia pracowników zespołu opiekuńczo – terapeutycznego, który dla DPS przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku wynosi nie mniej niż 0,4 na jednego mieszkańca, a w przypadku DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych – 0,6 na jednego mieszkańca domu.

5.2.4.4 Osoby skierowane do domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób w podeszłym wieku, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Dla scharakteryzowania osób przewlekle somatycznie chorych, którym przyznano pomoc w formie skierowania do domu pomocy społecznej tego typu, posłużono się danymi z próby 310 osób⁵¹, które zostały skierowane do tego typu jednostek w 2016 r.

W grupie osób, które zostały skierowane do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych, kobiety stanowią ponad 69% ogółu. Wśród najczęstszych przyczyn wystąpienia z wnioskiem o przyznanie pomocy wymienić można, długotrwałą lub ciężką chorobę i niepełnosprawność.

W analizowanej grupie 61% prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe. Wśród kobiet największy odsetek stanowią osoby owdowiałe – 61,5% a wśród mężczyzn – żonaci 33% oraz kawalerowie 30,9%. Najwięcej osób posiada wykształcenie średnie ogólne i zawodowe 31,6%. Wykształceniem co najmniej średnim legitymuje się prawie 42% osób.

Najwięcej osób, które zostały skierowane do DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych znajduje się w przedziale wiekowym od 80 do 89 lat – 41,6%. Kobiet w tym przedziale wiekowym jest najwięcej – 46,5%. Ponad 40% mężczyzn w chwili złożenia wniosku nie miało ukończonego 70 roku życia. U kobiet analogiczny odsetek wynosi 16,4%. Osób mających 90 i więcej lat jest 14,5%. W grupie tej ponad 82% stanowią kobiety. Głównym źródłem dochodu dla 86,8% osób jest emerytura lub renta.

Tabela: Osoby skierowane do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych według cech demograficzno–społecznych

Cechy demograficzno–społeczne osób przewlekle somatycznie chorych skierowanych do domu pomocy społecznej	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
poniżej 60 r. ż.	4,7%	19,6%	9,4%
60–69	11,7%	20,6%	14,5%
70–79	19,7%	20,6%	20,0%
80–89	46,5%	30,9%	41,6%
90–99	17,4%	8,2%	14,5%
wykształcenie			
gimnazjalne i poniżej	36,2%	24,7%	32,6%
zasadnicze zawodowe	10,3%	25,8%	15,2%
średnie ogólne i zawodowe	34,7%	24,7%	31,6%
wyższe	8,9%	12,4%	10,0%
policealne	0,0%	1,0%	0,3%
nieustalony poziom wykształcenia	9,9%	11,3%	10,3%
stan cywilny			
panna/kawaler	22,1%	30,9%	24,8%
rozwidziona/rozwidziony	5,6%	13,4%	8,1%
wdowa/wdowiec	61,5%	22,7%	49,4%
zamężna/żonaty	10,8%	33,0%	17,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

⁵¹ Źródło: Pomost Std.

Na tle innych świadczeniobiorców pomocy społecznej, osoby przewlekle somatycznie chore skierowane do DPS, są grupą stosunkowo dobrze sytuowaną – prawie 39% dysponuje miesięcznym dochodem na osobę w rodzinie w wysokości od 1 000 zł do 1 999 zł. W przypadku ponad 26% dochód przekracza 2 000 zł.

Tabela: Miesięczny dochód na osobę w rodzinach osób skierowanych do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych (w zł)

0–499	12,9%
500–999	35,2%
1000–1499	25,5%
1500–1999	13,2%
2000–2499	12,9%
2500 i powyżej	13,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Dla scharakteryzowania grupy osób skierowanych do DPS dla osób w podeszłym wieku wykorzystano dane z próby 57 osób⁵², które otrzymały decyzję o skierowaniu do tego typu jednostek.

Wśród skierowanych do domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku 60% stanowią kobiety. Najczęstsze przyczyny wystąpienia z wnioskiem o przyznanie pomocy to: niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba. 84% analizowanej grupy prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe. Największą grupę stanowią osoby owdowiałe ponad 50% i kawalerowie i panny 26,3%. Największy odsetek badanych to osoby posiadające wykształcenie średnie ogólne i zawodowe – 28,1% oraz wykształcenie gimnazjalne i poniżej – 26,3%. Ponad 70% skierowanych do DPS dla osób w podeszłym wieku to osoby znajdujące się w wieku powyżej 70 roku życia

Tabela: Osoby skierowane do domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku według cech demograficzno–społecznych

Cechy demograficzno–społeczne osób w podeszłym wieku skierowanych do domu pomocy społecznej	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
poniżej 70 r. ż.	17,6%	30,4%	22,8%
70–79	23,5%	30,4%	26,3%
80–89	52,9%	30,4%	43,9%
90 i więcej	5,9%	8,7%	7,0%
wykształcenie			
gimnazjalne i poniżej	23,5%	30,4%	26,3%
zasadnicze zawodowe	8,8%	39,1%	21,1%
średnie ogólne i zawodowe	41,2%	8,7%	28,1%
wyższe	20,6%	8,7%	15,8%
nieustalony poziom wykształcenia	5,9%	13,0%	8,8%
stan cywilny			
panna/kawaler	20,6%	34,8%	26,3%
rozwidziona/rozwidziony	17,6%	13,0%	15,8%
wdowa/wdowiec	55,9%	43,5%	50,9%
zamężna/zonaty	5,9%	8,7%	7,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

⁵² Źródło: Pomost Std.

Na tle innych świadczeniobiorców pomocy społecznej, osoby w podeszłym wieku skierowane do DPS, są grupą stosunkowo dobrze sytuowaną. Ponad 36% osób dysponuje miesięcznym dochodem w wysokości od 1 000 zł do 1 499 zł. Ponad 45% dysponuje dochodem w wysokości od 1 500 zł i więcej.

Tabela: Miesięczny dochód na osobę w rodzinach osób skierowanych do domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku (w zł)

0–499	14,0%
500–999	3,5%
1000–1499	36,8%
1500–1999	24,6%
2000–2499	14,0%
2500 i więcej	7,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

5.2.4.5 *Nakłady finansowe na realizację zadania*

Pobyt w domu pomocy społecznej jest najbardziej kosztownym świadczeniem z pomocy społecznej. Wydatki na bieżącą działalność domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych z roku na rok stopniowo się zwiększają a w ostatnich 5 latach kształtowały się na następującym poziomie:

- 41 166 912 zł w roku 2011, w tym 32 801 508 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 8 365 404 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- 42 500 868 zł w roku 2012, w tym 34 378 790 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 8 122 078 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- 44 523 375 zł w roku 2013, w tym 35 478 481 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 9 044 894 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- 46 335 641 zł w roku 2014, w tym 39 780 462 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 6 555 179 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- 53 771 835 zł w roku 2015, w tym 48 074 202 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 5 697 633 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- 58 561 765 zł w roku 2016, w tym 51 973 801 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 6 587 964 zł to środki pochodzące z budżetu państwa.

5.2.4.6 *Wnioski*

Mając na uwadze procesy demograficzne zasadne jest podjęcie działań mających na celu doprowadzenie do sytuacji, w której osoba wymagająca pomocy byłaby umieszczana w domu pomocy społecznej, bez konieczności oczekiwania na miejsce. Efekty mogłyby zostać osiągnięte poprzez rozszerzenie własnej infrastruktury lub zwiększenie liczby osób kierowanych do domów pomocy społecznej prowadzonych przez inne powiaty.

Z Raportu na temat sytuacji osób starszych w Polsce przygotowanym przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych wynika, że w związku z postępującym procesem starzenia społeczeństwa „(...) w dziedzinie instytucjonalnej pomocy społecznej potrzebna będzie rozbudowa sieci domów pomocy społecznej. Zarówno domy dla osób w podeszłym wieku, jak i domy dla osób somatycznie chorych będą musiały przygotować się na przyjęcie większej liczby mieszkańców”⁵³.

⁵³ Z. Szweđa – Lewandowska, [w:] *Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce*, Instytut Pracy i Spraw Społecznych, Warszawa 2012, strona 29.

Główne wyzwania w zakresie pomocy instytucjonalnej wynikają z wzrostu populacji seniorów, a w szczególności osób w najstarszych grupach wiekowych. Czynniki demograficzne przyczyniają się z jednej strony do większego zaawansowania procesu starzenia się, a z drugiej strony do zmniejszenia potencjału pielęgnacyjnego rodziny. „Występująca wśród seniorów niepełnosprawność, a w konsekwencji niesamodzielność powoduje, że osoby te wymagają pomocy i wsparcia przy wykonywaniu codziennych czynności. Zmniejszająca się ilość opiekunów powoduje, że rodzina nie zapewnia dostatecznego wsparcia seniorom. Przemiany rodziny, jej struktury i funkcji powodują, że zwiększa się grupa osób oczekujących wsparcia ze strony osób niespokrewnionych, organizacji wyznaniowych, organizacji pozarządowych oraz państwa. Zwiększenie się grupy osób niemogących uzyskać wsparcia ze strony rodziny powoduje, że jednym z najczęściej dyskutowanych zagadnień w najbliższych dekadach będzie kwestia finansowania opieki instytucjonalnej”⁵⁴.

5.2.5 Rodzinne Domy Pomocy

Szczególnym przykładem placówki zapewniającej pomoc całodobową, są rodzinne domy pomocy. Z usług opiekuńczych i bytowych świadczonych w tych jednostkach mogą korzystać osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób, w przypadku braku możliwości zapewnienia opieki w miejscu zamieszkania. Cechą różnicującą rodzinne domy pomocy i pozostałe placówki opieki jest to, że są one przeznaczone dla bardzo małej liczby mieszkańców – co najmniej 3 i maksymalnie 8 osób⁵⁵.

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków aktualnie funkcjonuje rodzinny dom pomocy przeznaczony wyłącznie dla osób starszych.

Mieszkańcy rodzinnych domów pomocy, w efekcie prowadzonej działalności mają zapewnioną całodobową opiekę, w warunkach zbliżonych do domowych. Wszystkim umożliwia się dostęp do lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz zapewnia pomoc w zakupie leków i załatwianiu spraw osobistych. Seniorzy mają również zorganizowany czas wolny. Ważnym aspektem różnicującym rodzinny dom pomocy i dom pomocy społecznej, poza poziomem sprawności psychofizycznej osób skierowanych, jest podejmowanie przez mieszkańców placówek rodzinnych aktywności na rzecz domu i jego użytkowników. Seniorzy przebywający w rodzinnych domach pomocy uczestniczą w przygotowaniu posiłków, pomagają w utrzymaniu czystości, prowadzą przydomowe ogródki. Formy aktywności dostosowane są do indywidualnych możliwości.

5.2.5.1 Infrastruktura

W 2016 r. na terenie Gminy Miejskiej Kraków funkcjonował 1 rodzinny dom pomocy przeznaczony dla 8 osób.

5.2.5.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Funkcjonujący w Krakowie Rodzinny Dom Pomoc prowadzony był na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

5.2.5.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowane były 3 osoby (1,5 etatu) w podmiotach niepublicznych.

⁵⁴ Z. Szweđa – Lewandowska, *Pomoc instytucjonalna w perspektywie starzenia się populacji*, [w:] A. Rączaszek [red.], *Demograficzne uwarunkowania Rozwoju społecznego*. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 2012 r., nr 103/12, str. 30.

⁵⁵ Art. 52 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

5.2.5.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w rodzinnym domu pomocy dla osób starszych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Ze względu na małą liczbę osób, które korzystają ze świadczenia w formie pobytu w rodzinnym domu pomocy, biorąc pod uwagę fakt, że do domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku i funkcjonujących na terenie Krakowa rodzinnych domów pomocy, kierowane są osoby o podobnym stanie zdrowia i potrzebach można przyjąć, że charakterystyki seniorów, kwalifikujących się do przyznania pomocy w formie pobytu w rodzinnym domu pomocy i domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku są zbliżone. Z całodobowych usług opiekuńczych w rodzinnych domach pomocy w 2016 roku skorzystało 8 osób.

5.2.5.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość przekazanych środków Gminy Miejskiej Kraków wyniosła:

- w roku 2011: 303 360 zł;
- w roku 2012: 303 360 zł;
- w roku 2013: 299 772 zł;
- w roku 2014: 211 200 zł;
- w roku 2015: 213 734 zł;
- w roku 2016: 213 734 zł.

5.2.5.6 Wnioski

Wsparcie w formie skierowania do tego rodzaju placówki jest formą pośrednią pomiędzy świadczeniem pomocy w postaci usług opiekuńczych realizowanych w miejscu zamieszkania, a skierowaniem do domu pomocy społecznej, przy czym miesięczny koszt utrzymania osoby w rodzinnym domu pomocy jest niższy niż wysokość nakładów finansowych niezbędnych na zapewnienie pomocy usługowej w wymaganym wymiarze godzinowym. Zasadnym jest zatem dążenie do rozwoju sieci rodzinnych domów pomocy, jednakże należy mieć na uwadze, że iż jest to w dużej mierze uzależnione od posiadania odpowiedniej infrastruktury lokalowej niezbędnej do realizacji zadania.

5.2.6 Mieszkania chronione dla osób starszych oraz niepełnosprawnych fizycznie

Mieszkanie chronione dla osób starszych oraz niepełnosprawnych jest formą pomocy społecznej dla osób, które ze względu na wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebują wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Pod opieką specjalistów osoby zamieszkujące w mieszkaniu chronionym otrzymują istotne wsparcie w wykonywaniu codziennych obowiązków.

5.2.6.1 Infrastruktura

W roku 2016 r. na terenie Gminy Miejskiej Kraków funkcjonowało 1 mieszkanie przeznaczone dla 5 osób starszych i niepełnosprawnych prowadzone przez Dom Pomocy Społecznej os. Szkolne 28 oraz 1 mieszkanie dla 3 osób starszych prowadzone przez Dom Pomocy Społecznej ul. Praska 25. Mieszkanie to uruchomiono w I połowie 2016 r. Jego utworzenie możliwe było dzięki uzyskaniu dofinansowania w ramach Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy.

5.2.6.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Mieszkania chronione dla osób starszych i niepełnosprawnych fizycznie prowadzone było przez jednostki budżetowe.

5.2.6.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 8 osób (2 etaty).

5.2.6.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób starszych oraz niepełnosprawnych fizycznie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Ze względu na małą liczbę osób, które korzystają ze świadczenia w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób starszych i niepełnosprawnych fizycznie, biorąc pod uwagę fakt, że do domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku i funkcjonujących na terenie Krakowa mieszkań chronionych dla osób starszych i niepełnosprawnych fizycznie, kierowane są osoby o podobnym stanie zdrowia i potrzebach można przyjąć, że charakterystyki seniorów, kwalifikujących się do przyznania pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym i domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku są zbliżone. Z pobytu w mieszkaniach chronionych dla osób starszych i niepełnosprawnych w 2016 roku skorzystało 9 osób.

5.2.6.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Nakłady finansowe w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków wyniosły:

- w roku 2015 – 48 449,37 zł, w tym na wyposażenie lokalu 37 412,95 zł;
- w roku 2016 – 51 559,55 zł. Ponadto na utworzenie mieszkania chronionego – remont pomieszczeń oraz zakup wyposażenia wydatkowano środki w wysokości 153 016,13 zł, w tym 130 063,70 zł to środki zewnętrzne (realizacja projektu "Pomocna dłoń pod bezpiecznym dachem" współfinansowanego w ramach Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy) oraz 22 952,43 zł to wkład własny Gminy Miejskiej Kraków.

5.2.6.6 Wnioski

Mieszkania chronione dla osób starszych i niepełnosprawnych fizycznie są alternatywą dla instytucjonalnych form pomocy dla osób mniej samodzielnych, którzy w codziennym funkcjonowaniu wymagają wsparcia innych osób.

5.2.7 Dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze

Każda osoba opłacająca składki na ubezpieczenie zdrowotne, w razie potrzeby ma prawo do otrzymania, bezpłatnie lub za częściową odpłatnością, określonego rodzaju zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia. Dodatkowo osoby niepełnosprawne, które otrzymały dofinansowanie z Narodowego Funduszu Zdrowia mogą starać się również o dofinansowanie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w przypadku, gdy otrzymane z NFZ dofinansowanie nie pokryło całkowitego kosztu zakupu. Wysokość dofinansowania dla osób niepełnosprawnych wynosi

do 150% kwoty limitu przyznanej w ramach NFZ oraz udziału własnego osoby niepełnosprawnej, jeżeli taki udział był wymagany.

5.2.7.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

5.2.7.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

5.2.7.3 Osoby korzystające z dofinansowania zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W 2016 r. złożonych zostało 2 712 wniosków o dofinansowanie tego zadania. Dofinansowanie otrzymały 1 831 osoby niepełnosprawne w tym 1 726 osób dorosłych oraz 105 dzieci. Średnia wartość dofinansowania wyniosła 1 333 zł na osobę. Między innymi dofinansowano zakupy: aparatów słuchowych, protez, wózków inwalidzkich, obuwia ortopedycznego i ortez oraz pieluchomajtek.

5.2.7.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wyniosła:

- w roku 2011: 736 631 zł;
- w roku 2012: 1 494 691 zł;
- w roku 2013: 1 572 960 zł;
- w roku 2014: 1 848 279 zł;
- w roku 2015: 2 310 200 zł;
- w roku 2016: 2 439 535 zł.

5.2.7.5 Wnioski

Począwszy od 2012 roku Ośrodek zwiększa roczną kwotę dofinansowania do zakupu przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych i planuje, że w przyszłych latach zadanie to będzie również priorytetem, tak aby zapewnić jak największej liczbie osób niepełnosprawnych pomoc finansową przy zakupie podstawowych środków ułatwiających codzienne funkcjonowanie.

6 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi

6.1 Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne w społeczności Krakowa

Zgodnie z ustawą z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, pojęcie „osoba z zaburzeniami psychicznymi” odnosi się do osób, które są:

- chore psychiczne (wykazujące zaburzenia psychotyczne);
- upośledzone umysłowo;
- wykazujące inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoby te wymagają świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym⁵⁶.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ochronę tę winny zapewnić organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane, w szczególności poprzez działania polegające na:

- promocji zdrowia psychicznego i zapobieganiu zaburzeniom psychicznym,
- zapewnieniu osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym,
- kształtowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałaniu ich dyskryminacji.

Opieka nad osobami z zaburzeniami psychicznymi jest sprawowana głównie w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej, zwłaszcza psychiatrycznej opieki zdrowotnej – w formie opieki doraźnej, ambulatoryjnej, dziennej, szpitalnej oraz w ramach świadczeń pomocy społecznej poprzez: m.in.: pracę socjalną, specjalistyczne usługi opiekuńcze, uczestnictwo w środowiskowych domach samopomocy, pobyt w mieszkaniach chronionych czy, w ostateczności, domach pomocy społecznej.

Działania zapobiegawcze w zakresie ochrony zdrowia psychicznego powinny być podejmowane przede wszystkim wobec dzieci, młodzieży, osób starszych oraz wobec osób znajdujących się w sytuacjach stwarzających zagrożenie dla ich zdrowia psychicznego.

Brak aktualnych, wyczerpujących danych statystycznych dotyczących liczby osób chorujących psychicznie będących mieszkańcami Krakowa wynika z faktu, iż w zakresie leczenia psychiatrycznego Kraków nie jest poddawany odrębnym, pełnym analizom lub też niektóre dane w tym zakresie nie są gromadzone systematycznie, a jedynie na potrzeby jednorazowych opracowań, a niektóre z gromadzonych informacji prezentowane są ze znacznym opóźnieniem (często ponad rocznym).

Dane dotyczące liczby osób leczonych psychiatrycznie pochodzą z różnych źródeł, wśród głównych można wymienić dane GUS (dane za 2014 r.⁵⁷), dane Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie⁵⁸ (dane za 2009 r.) oraz dane Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego (dane za 2015 r.⁵⁹).

⁵⁶ Art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (j.t.: Dz. U. z 2011 r. Nr 231 poz. 1375 z późn. zm.).

⁵⁷ *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 r.*, GUS, Warszawa 2015 r.

⁵⁸ *Zakłady Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej. Rocznik statystyczny 2009*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Zakład Organizacji Ochrony Zdrowia.

⁵⁹ *Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie Wydział Polityki Społecznej, Biuletyn statystyczny ochrony zdrowia województwa małopolskiego w 2015 roku*, Kraków 2016 r.

Według danych GUS w ciągu 2013 roku⁶⁰ w Polsce w warunkach ambulatoryjnych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji leczyło się ponad 1,6 mln osób, czyli ponad 4% wszystkich Polaków, ale znacznie więcej niż przed rokiem (wzrost o 64 tys.).

W województwie małopolskim osób zarejestrowanych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji było w roku 2013 – ponad 142 tys.

Pełne dane na temat osób objętych każdą z form leczenia psychiatrycznego prezentuje Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Według danych IPiN zawartych w opracowaniu pn. *Wykluczenie Społeczne w Małopolsce – Strategie Przeciwdziałania. Osoby Chorujące Psychiczenie*⁶¹, liczba wszystkich leczonych osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie małopolskim w roku 2009 wyniosła 166,6 tys.⁶². Należy zwrócić uwagę, iż wynik ten przekracza liczbę prezentowaną przez GUS (dane GUS za 2009 rok wymieniają 153,5 tys. osób leczonych psychiatrycznie w Małopolsce), co może wynikać z nie uwzględniania w statystykach GUS danych dotyczących opieki środowiskowej. W 2009 roku Małopolska była jednym z województw o najwyższym udziale osób z zaburzeniami psychicznymi objętych leczeniem całodobowym, ambulatoryjnym, środowiskowym lub dziennym w ogólnej liczbie ludności – udział ten wyniósł 5%. Niemal jedna dziesiąta Polaków leczonych psychiatrycznie w 2009 roku mieszkała w województwie Małopolskim.

W roku 2009 małopolskimi miastami na prawach powiatu o najwyższym udziale osób z zaburzeniami psychicznymi leczonych stacjonarnie i ambulatoryjnie, w porównaniu do ogólnej liczby mieszkańców, były: Nowy Sącz (10,31%), Kraków (9,23%) i Tarnów (7,48%)⁶³. Należy także dodać, iż liczba osób leczonych psychiatrycznie przypadająca na jednego lekarza psychiatrę w 2009 r. w Krakowie wyniosła 524 (przy średniej dla województwa wynoszącej 699).

Dane Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego wskazują, iż łączna liczba leczonych osób z zaburzeniami psychicznymi (bez uzależnień) w województwie małopolskim wyniosła w roku 2015 ponad 125 tys. osób (w 2014 ponad 122 tys. osób), leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem alkoholu – 11,4 tys. (w 2014 r. – 11,7 tys.), leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem substancji psychoaktywnych – 2,5 tys. (tyle samo co w 2014 r.)⁶⁴.

Wśród leczonych z zaburzeniami psychicznymi (bez uzależnień) 9,8% pacjentów stanowiły osoby w wieku 0–18 lat. Liczba leczonych po raz pierwszy wynosiła ponad 31 tys. co stanowi ponad 25% ogółu leczonych. Mężczyźni stanowili 40% leczonych. Wśród leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem alkoholu mężczyźni stanowili 77%. Według danych MUW w 2015 r. w zespołach (oddziałach) leczenia środowiskowego w Małopolsce leczono 4 117 osób.

W Krakowie wśród osób leczonych z powodu zaburzeń psychicznych (bez uzależnień) w roku 2015 r. (66 119 osób ogółem) najczęstszymi rozpoznaniem były: zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i somatoformiczne – 29,5%, epizody afektywne, depresje, zaburzenia dwubiegunowe i inne zaburzenia nastroju – 20%, zaburzenia organiczne – 14%, schizofrenia – 10% oraz zaburzenia schizoafektywne i urojeniowe – 2,4%.

⁶⁰ Najnowsze, dostępne dane dotyczą 2013 r. (zawarte w *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 r.*, GUS, Warszawa 2015 r.).

⁶¹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, *Wykluczenie społeczne w Małopolsce – strategię przeciwdziałania. Osoby Chorujące Psychiczenie*, Kraków 2013, str. 18, za: Bank Danych Lokalnych oraz Zakłady Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej..., op. cit.

⁶² Osoby z zaburzeniami psychicznymi leczone całodobowo, w poradniach zdrowia psychicznego, poradniach terapii uzależnienia od alkoholu, poradniach terapii uzależnienia od substancji psychoaktywnych, poradniach psychologicznych, placówkach opieki dziennej oraz objęte leczeniem środowiskowym.

⁶³ *Wykluczenie Społeczne...*, op. cit.

⁶⁴ *Biuletyn statystyczny ochrony zdrowia województwa małopolskiego ...*, op. cit.

U części chorych głębokość zaburzenia wymaga trwałego bądź okresowego wsparcia, nie tylko służb psychiatrycznych, ale również zróżnicowanych służb społecznych. Ta grupa osób powinna zostać objęta świadczeniami pomocy społecznej ze względu na narastające zagrożenie trwałym społecznym wykluczeniem.

Ponadto na uwagę zasługuje fakt, iż w problem niepełnej sprawności psychicznej jednej osoby, niejednokrotnie uwikłana jest cała rodzina, którą choroba dotyka, zniekształcając podstawowe jej funkcje we wszystkich wymiarach egzystencji. W związku z powyższym, wsparciem w postaci pracy socjalnej, ułatwiającej radzenie sobie z trudnościami, powinny zostać objęte całe rodziny, dotknięte problemem choroby psychicznej jednego z członków.

6.2 Świadczenia skierowane do osób z zaburzeniami psychicznymi

6.2.1 Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym⁶⁵. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, świadczone na rzecz mieszkańców GMK obejmują następujące czynności:

- 1) uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym:
 - a) kształtowanie umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania, motywowanie do aktywności, leczenia i rehabilitacji, prowadzenie treningów umiejętności samoobsługi i umiejętności społecznych oraz wspieranie, także w formie asystowania w codziennych czynnościach życiowych,
 - b) interwencje i pomoc w życiu w rodzinie,
 - c) pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
 - d) pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi,
- 2) pielęgnację – jako wspieranie procesu leczenia.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze mogą być świadczone przez 7 dni w tygodniu. Liczba godzin dziennie oraz liczba dni w tygodniu, w których świadczone są usługi, jest określona indywidualnie, zależnie od sytuacji i potrzeb danej osoby.

Szczegółowe zasady realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym również zasady ustalania wysokości odpłatności za usługi, określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. (z późn. zm.) w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych⁶⁶.

W przypadku, gdy dochód osoby lub na osobę w rodzinie nie przekracza kryterium dochodowego, o którym mowa w art. 8 ust. 1 pkt. 1 ustawy o pomocy społecznej, specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone są nieodpłatnie. W pozostałych przypadkach wysokość odpłatności ustalana jest zgodnie z zasadami, określonymi w rozporządzeniu. Odpłatność maksymalna (tj. 100%) wynosiła w 2016 r. 23 zł za godzinę.

6.2.1.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi świadczone są przez podmiot wyłoniony w drodze otwartego konkursu ofert tj. przez Fundację na Rzecz Chorych na SM im. Bł. Anieli Salawy.

⁶⁵ Art. 18 ust.1 pkt 3, art. 50 ust. 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn.zm.).

⁶⁶ Dz. U. Nr 189 poz. 1598 z późn. zm.

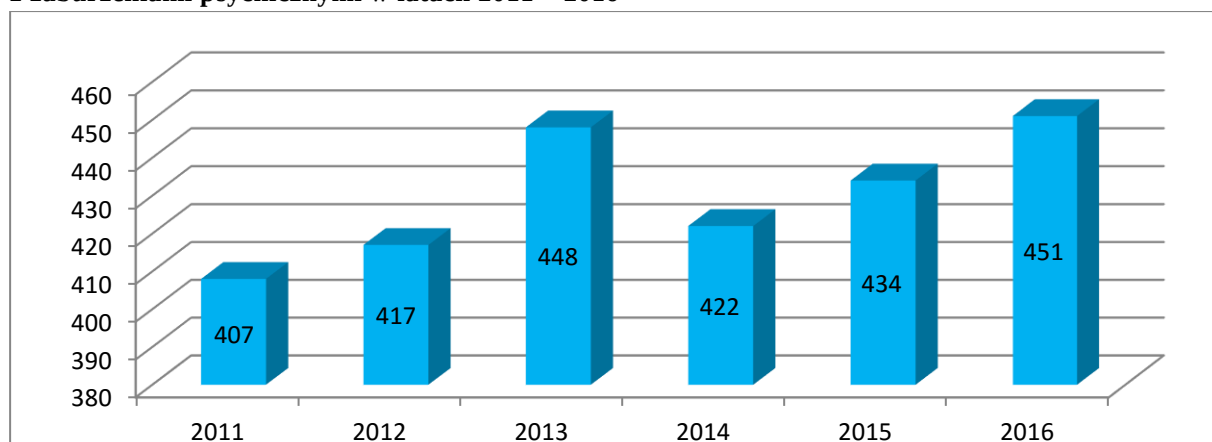
6.2.1.2 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania polegającego na świadczeniu specjalistycznych usług opiekuńczych w roku 2016 zaangażowane było 187 osób w organizacjach pozarządowych wskazanych powyżej. Wykonano 148 246 godzin specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

6.2.1.3 Osoby korzystające ze świadczeń w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Liczba osób objętych pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w prezentowanym przedziale czasu kształtowała się na względnie stałym poziomie ponad 400 osób w skali roku.

Wykres: Liczba świadczeniobiorców pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności MOPS w Krakowie

Do opisu charakterystyki osób korzystających ze świadczeń w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w Krakowie wykorzystano informacje dotyczące całej populacji osób, które korzystały z tej formy pomocy w roku 2016⁶⁷. Wśród świadczeniobiorców 59% stanowią kobiety.

Tabela: Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
0–25	2,2%	8,2%	1,5%
26–35	7,5%	10,4%	8,5%
36–45	7,5%	17,5%	9,5%
46–55	14,6%	17,5%	17,3%
56–65	24,3%	24,6%	23,6%
66 i więcej	44,0%	21,9%	39,7%
wykształcenie			
gimnazjalne i niższe	23,5%	27,3%	25,1%
zasadnicze zawodowe	18,7%	20,2%	19,3%

⁶⁷ Źródło: Pomost Std.

średnie ogólne i zawodowe	34,7%	27,3%	31,7%
policealne	0,7%	1,1%	0,9%
wyższe	6,7%	11,5%	8,6%
nieustalony poziom wykształcenia	15,7%	12,6%	14,4%
stan cywilny			
konkubinat	0,0%	0,5%	0,2%
panna/kawaler	38,4%	67,2%	50,1%
rozwidziona/rozwidziony	13,4%	12,0%	12,9%
separowana/separowany	1,9%	1,1%	1,6%
wdowiec/wdowa	27,2%	6,6%	18,8%
zamężna/żonaty	19,0%	12,6%	16,4%
pozycja na rynku pracy			
bezrobotni	1,5%	3,3%	2,2%
bierni zawodowo	97,4%	95,1%	96,5%
pracujący	1,1%	1,6%	1,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Do najliczniejszej grupy odbiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi należą osoby w starszym wieku tj. 66 lat i więcej (39,7%). Analizując zmienną jaką jest wiek w odniesieniu do płci w przypadku kobiet największa jest grupa osób w wieku 66 lat i więcej (44%), natomiast w przypadku mężczyzn najliczniejsza jest grupa osób w przedziale wiekowym pomiędzy 56, a 65 lat (24,6%). Kobiety korzystające ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi to przede wszystkim panny (38,4%) oraz wdowy (27,2%), natomiast mężczyźni to głównie kawalerowie (67,2%) oraz osoby żonate (12,6%). W populacji świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi najbardziej liczebną grupę tworzą osoby z wykształceniem średnim ogólnym i zawodowym (31,7%). Wśród kobiet osoby z tym wykształceniem stanowiły 34,7%, natomiast wśród mężczyzn 27,3%. Większość osób korzystających z pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzi jednoosobowe gospodarstwa domowe (ponad 74,8%).

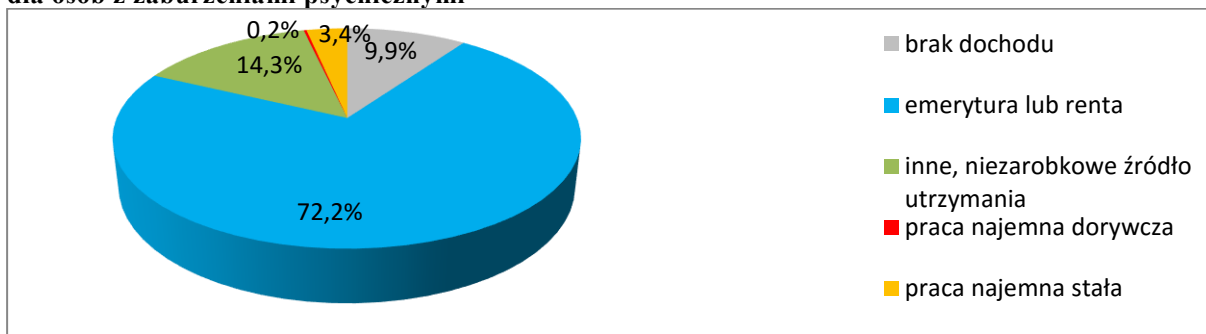
Tabela: Typy rodzin świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Jednoosobowe	74,89%
Małżeństwo bez dzieci	7,85%
Wielooosobowe	5,83%
Inne	5,16%
Matka z jednym dzieckiem	3,59%
Małżeństwo z jednym dzieckiem	2,69%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Świadczeniobiorcy specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi żyją w większości w gospodarstwach domowych, w których głównym źródłem utrzymania jest emerytura lub renta – 72,2% ogółu.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Około 61% rodzin świadczeniobiorców specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi osiąga dochód w przedziale pomiędzy 500 – 1 499 zł miesięcznie.

Tabela: Wysokość dochodu w rodzinie (w zł)

0	9,9%
1–499	9,4%
500–999	27,1%
1000–1499	34,3%
1500–1999	13,2%
2000–2499	3,6%
2500–2999	1,3%
3000 i powyżej	1,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

6.2.1.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji przekazanej podmiotom świadczącym specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ramach środków z budżetu państwa kształtuje się następująco:

- w roku 2011: 2 617 600 zł;
- w roku 2012: 2 536 000 zł;
- w roku 2013: 2 833 668 zł ;
- w roku 2014: 2 851 596 zł;
- w roku 2015: 2 949 840 zł;
- w roku 2016: 3 111 945 zł.

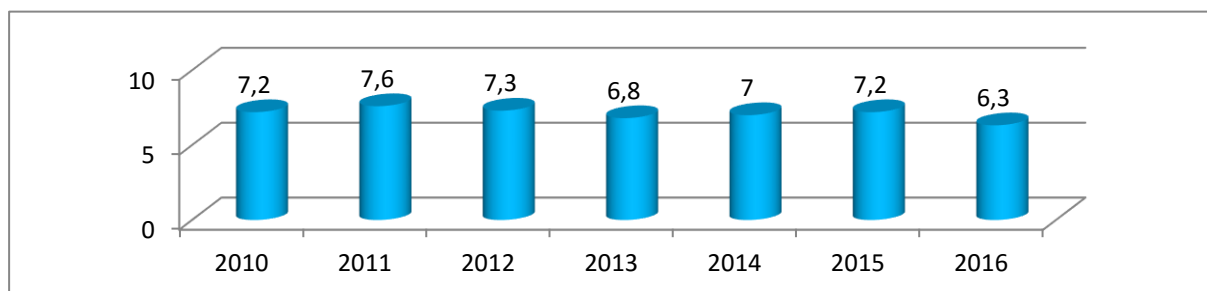
6.2.1.5 Wnioski

Liczba osób objętych pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ostatnich latach utrzymuje się na względnie stałym poziomie (średnia liczba osób z ostatnich 5 lat – 434).

Podobnie jak w przypadku usług opiekuńczych, przy ustalaniu wartości wynagrodzenia za 1 godzinę specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi założono, że powinno być ono adekwatne do poziomu wynagrodzeń oczekiwanych przez osoby wykwalifikowane, stosownie do specyfiki usług. W związku z powyższym od 2013 r. podwyższono stawkę do kwoty 18 zł za godzinę w celu ustabilizowania stanu zatrudnienia osób świadczących specjalistyczne usługi opiekuńcze, a przede wszystkim, aby zagwarantować

zatrudnienie osób z odpowiednim doświadczeniem i kwalifikacjami, z uwagi na fakt, że zgodnie z zawartą umową realizator zobowiązany jest zapewnić pracownikom minimalne wynagrodzenie w wysokości 11,81 zł brutto za godzinę. Wymóg zapewnienia określonej stawki minimalnego i średniego wynagrodzenia opiekunów ma na celu zapewnienie odpowiedniej jakości świadczonych specjalistycznych usług opiekuńczych. Zwiększenie środków finansowych na realizację zadania w 2014 roku umożliwiło nieznaczny wzrost zakresu oferowanego wsparcia, tj. liczby godzin usług przyznanych danej rodzinie w stosunku do 2013 roku (w którym w wyniku zwiększenia kwoty stawki za 1 godzinę, zakres udzielanej pomocy uległ zmniejszeniu). Ta tendencja została utrzymana zarówno w 2015 r., jak i 2016 r.

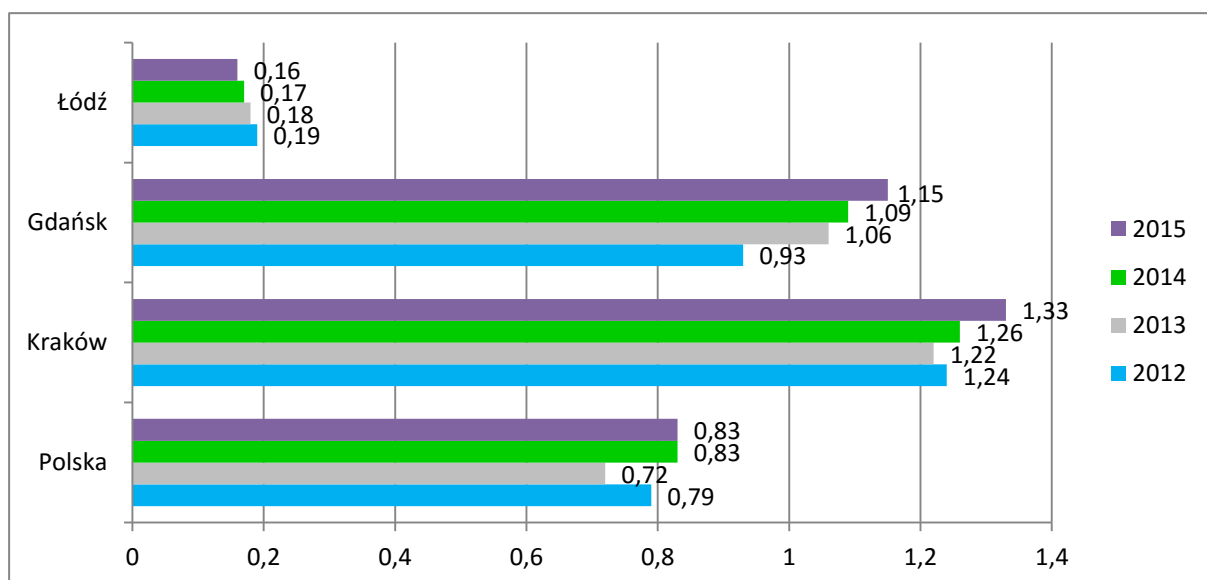
Wykres: Średnia liczba godzin specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi na 1 świadczeniobiorcę w tygodniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności MOPS w Krakowie

Na podstawie dostępnych danych wynika, że odsetek osób w Krakowie z zaburzeniami psychicznymi, którym udzielane są specjalistyczne usługi opiekuńcze w ogólnej liczbie osób objętych pomocą utrzymuje się na dość wysokim poziomie w stosunku do wskaźnika krajowego. Wskaźnik ten jest wysoki również na tle innych dużych ośrodków miejskich.

Wykres: Udział osób, którym udzielane są specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ogólnej liczbie osób objętych pomocą w Krakowie, Polsce Gdańsku i Łodzi (2012–2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Internetowego Systemu Analiz Samorządowych

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne, można spodziewać się wzrostu zapotrzebowania na wsparcie środowiskowe, zwłaszcza w przypadku osób w podeszłym wieku, cierpiących na różnego typu zaburzenia o charakterze demencyjnym.

6.2.2 Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Pobyt w mieszkaniu chronionym może być przyznany osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki. Pobyt w mieszkaniu chronionym może zastępować pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę⁶⁸. Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi są uzupełnieniem form wsparcia skierowanych do tej grupy osób, których celem nadrzędnym jest zapobieganie utrwalaniu zależności klientów od instytucji pomocowych. W trakcie pobytu w mieszkaniu chronionym osobom z zaburzeniami psychicznymi udziela się wsparcia w zakresie poprawy kontaktów społecznych, przywrócenia możliwości pełnienia satysfakcjonujących ról społecznych, zapewnienia bezpiecznego, całodobowego zakwaterowania. Wsparcie w wykonywaniu codziennych obowiązków połączone z treningiem umiejętności społecznych może pozwolić na częściowe lub całkowite usamodzielnienie.

6.2.2.1 Infrastruktura

W Krakowie w roku 2016 r. funkcjonowało 8 mieszkań chronionych tego typu, z czego trzy mieszkania funkcjonowały w strukturze jednostki budżetowej i były prowadzone przez Dom Pomocy Społecznej przy ul. Babińskiego 25 i Dom Pomocy Społecznej przy ul. Łanowej 41. Łączna liczba miejsc w mieszkaniach chronionych tego typu wyniosła w 2016 roku – 43.

6.2.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Pięć z ośmiu funkcjonujących w roku 2016 mieszkań chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzonych było na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez podmioty niepubliczne: Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej „Gaudium et Spes”, Stowarzyszenie Rodzin „Zdrowie Psychiczne” oraz Fundację Pomocy Chorym Psychicznym im. Tomasza Deca.

6.2.2.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 14 osób, w tym 9 w organizacjach pozarządowych (5 etatów w tym: 3 etaty w jednostkach niepublicznych oraz 2 w jednostkach publicznych).

6.2.2.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Z pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym korzystało w latach 2011 – 2014 średniorocznie 38 osób z zaburzeniami psychicznymi. W roku 2016 z mieszkań chronionych skorzystało 48 osób.

⁶⁸ Art. 53 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

Tabela: Liczba miejsc w mieszkaniach chronionych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2011 – 2016 w zestawieniu z liczbą miejsc

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	liczba miejsc	liczba miejsc	liczba miejsc	liczba miejsc	liczba miejsc	Liczba miejsc
mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi	27	29	29	42	43	43

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MOPS

6.2.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Nakłady finansowe w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków wynosiły:

- w roku 2011: 178 275 zł;
- w roku 2012: 119 994 zł;
- w roku 2013: 110 329 zł;
- w roku 2014: 213 533 zł;
- w roku 2015: 220 772 zł.
- w roku 2016: 226 689 zł.

Miesięczny koszt utrzymania jednego miejsca w jednostkach tego typu w ostatnim roku wyniósł dla mieszkań chronionych niepublicznych 406 zł, dla mieszkań chronionych publicznych – 491 zł.

6.2.2.6 Wnioski

Liczba miejsc w mieszkaniach chronionych sukcesywnie wzrasta. Co roku wzrasta również liczba osób oczekujących wsparcia w formie pobytu w mieszkaniu chronionym.

W związku z powyższym wskazany jest rozwój mieszkań tego typu, w szczególności ze względu na brak możliwości objęcia pomocą nowych osób.

Wskazany jest również rozwój tej formy pomocy, ze względu na możliwość umieszczania w mieszkaniach chronionych mieszkańców domów pomocy społecznej, rokujących poprawę swojej sytuacji, a w dalszej kolejności usamodzielnienie.

6.2.3 Środowiskowe Domy Samopomocy

Środowiskowe domy samopomocy to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi różnego typu, w tym przewlekłe psychicznie chorych oraz niepełnosprawnych intelektualnie, działające w ramach zleconych gminie zadań z zakresu administracji rządowej⁶⁹. Wysokość miesięcznej kwoty dotacji na jednego uczestnika środowiskowego domu samopomocy ustala Małopolski Urząd Wojewódzki, z tym, że dotacja nie może być niższa niż 200% kryterium dochodowego dla osoby samotnie gospodarującej. W roku 2016 wysokość dotacji dla placówek prowadzonych w formie jednostki budżetowej, jak i placówek prowadzonych przez organizacje pozarządowe wynosiła 1 268 zł na jednego uczestnika. Środowiskowe domy samopomocy to jednostki organizacyjne pomocy społecznej zapewniające w systemie dziennym różnorodne formy pomocy, do których należą:

- trening umiejętności życia codziennego (np. pranie i higiena, przygotowywanie posiłków, gospodarowanie pieniędzmi),
- trening umiejętności społecznych i interpersonalnych (kontakty społeczne, aktywność, odpowiedzialność),
- terapia zajęciowa (rzeźbienie, malowanie, itp.),

⁶⁹ Art. 18 ust. 5 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

- poradnictwo psychologiczne i socjalne, psychoedukacja.

Pomoc ta ma na celu utrzymanie osoby w jej naturalnym środowisku i przeciwdziałanie instytucjonalizacji, czyli umieszczaniu osoby w placówce całodobowej opieki. Specyfika środowiskowych domów samopomocy polega m.in. na tym, że uczestnictwo w oferowanych zajęciach może stanowić oparcie dla rehabilitacji psychiatrycznej w środowisku poprzez konkretne programy rehabilitacyjne. Usługi w środowiskowym domu samopomocy mogą też pomagać w utrzymaniu się osób w środowisku poprzez kształtowanie akceptowanych przez otoczenie zachowań, wyrabianie nawyków celowej aktywności, treningu w samodzielnym funkcjonowaniu, itp.

Szczególnym przykładem placówek tego typu są funkcjonujące w Krakowie dwa środowiskowe domy samopomocy dla osób z „zespołem otępiennym typu Alzheimera”. Obie jednostki są prowadzone przez organizacje pozarządowe, na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej zmieniające rozporządzenie w sprawie środowiskowych domów samopomocy określa m.in. standardy jakie muszą spełnić do końca 2018 roku. Na dzień 31.12.2016 r. tylko jeden środowiskowy dom samopomocy nie spełniał wymaganego standardu usług.

6.2.3.1 Infrastruktura

Według stanu na 31.12.2016 r. Krakowie w roku 2016 funkcjonowało 13 środowiskowych domów samopomocy: jeden działający w formie jednostki budżetowej oraz 12 prowadzonych przez podmioty niepubliczne na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków. Wśród środowiskowych domów samopomocy, 5 dysponuje 173 miejscami dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, 3 dysponują 131 miejscami dla osób przewlekłe chorujących psychicznie, a 2 dysponujące miejscami dla 45 osób z innymi rodzajami zaburzeń psychicznych. Ponadto 3 domy obejmujące różnego rodzaju zaburzenia dysponują 103 miejscami.

W roku 2016 uruchomiono nowy Środowiskowy Dom Samopomocy na os. Wandy 23 przeznaczony dla 15 osób z zaburzeniami psychicznymi, upośledzonych umysłowo i wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, w tym z rozpoznaniem autyzmu lub schorzeń pokrewnych.

Liczba miejsc w ujęciu rocznym w środowiskowych domach samopomocy zwiększyła się o 13. Łącznie placówki dysponują 452 miejscami

Tabela: Wykaz środowiskowych domów samopomocy, funkcjonujących na terenie Gminy Miejskiej Kraków w latach 2011 – 2016 wraz z liczbą miejsc*

lp	nazwa i adres jednostki	typ ŚDS	liczba miejsc 2011	liczba miejsc 2012	liczba miejsc 2013	liczba miejsc 2014	liczba miejsc 2015	Liczba miejsc 2016
1	ŚDS "Vita", os. Młodości 8**	dla osób przewlekłe psychicznie chorych	57	57	57	57	57	57
2	ŚDS, ul. Józefa 1	dla osób przewlekłe psychicznie chorych	27	27	27	27	27	27
3	ŚDS, ul. Czarnowiejska 13/8-9***	dla osób przewlekłe psychicznie chorych	25	25	25	25	47	47
4	ŚDS, ul. Komandosów 18	dla osób z upośledzeniem umysłowym	60	60	60	60	60	58

		i przewlekłe psychicznie chorych						
5	ŚDS, ul. Piekarska 3	dla osób z upośledzeniem umysłowym	47	47	47	47	47	48
6	ŚDS, os. Szkolne 30	dla osób z upośledzeniem umysłowym oraz dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych	30	30	30	30	30	30
7	ŚDS, os. Tysiąclecia 86	dla osób z upośledzeniem umysłowym	16	17	27	27	30	29
8	ŚDS, ul. Aleksandry 1	dla osób z upośledzeniem umysłowym	40	42	42	42	60	60
9	ŚDS, ul. Prądnicka 10****	dla osób z upośledzeniem umysłowym	15	15	15	21	21	21
10	ŚDS, ul. Ułanów 25	dla osób z upośledzeniem umysłowym	20	20	20	20	0	0
11	ŚDS, ul. Grottgera 3	dla osób z upośledzeniem umysłowym, w tym cierpiących na autyzm	15	15	15	15	15	15
12	ŚDS, ul. Dobrego Pasterza 110/21-22*****	dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych (choroba Alzheimera)	19	19	24	24	23	23
13	ŚDS, ul. Kurczaba 5	dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych (choroba Alzheimera)	22	22	22	22	22	22
14	ŚDS, os. Wandy 23	dla osób z upośledzeniem umysłowym, w tym cierpiących na autyzm lub schorzenia pokrewne oraz dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych						15
Łączna liczba miejsc			393	396	411	417	439	452

*wg danych na 31 grudnia danego roku

**jednostka budżetowa Gminy Miejskiej Kraków

*** w 2014 r. jednostka zmieniła adres na ul. Olszańską 5

**** w 2013 r. jednostka zmieniła adres na al. Pokoju 7

***** w 2014 r. jednostka zmieniła adres na os. Słoneczne 15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

6.2.3.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotami realizującymi zadanie polegające na prowadzeniu niepublicznych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków są: Krakowska Fundacja „Hamlet”, Małopolska Fundacja Pomocy Ludziom Dotkniętym Chorobą Alzheimera, Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Psychiatrii i Opieki Środowiskowej, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”, Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej „Gaudium et Spes”, Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Przystanek Betlejem”, Krajowe Towarzystwo Autyzmu – Oddział Kraków, Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Fundacja Wspierania Rozwoju Społecznego „Leonardo” oraz Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Dzieci z Zespołem Downa „Tęcza”.

6.2.3.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 145 osób (104 etaty) w organizacjach pozarządowych. Ponadto zadanie realizowało 13 pracowników (11 etatów) jednostki budżetowej – ŚDS ”VITA”.

6.2.3.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie uczestnictwa w środowiskowym domu samopomocy, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Ze świadczeń oferowanych przez ŚDS w okresie ostatnich trzech lat korzystało średniorocznie 493 osób.

Do omówienia charakterystyki uczestników środowiskowych domów samopomocy w Krakowie wykorzystano informacje z próby 525 osób⁷⁰, które korzystały z tej formy pomocy w roku 2016.

Wśród uczestników środowiskowych domów samopomocy przeważają mężczyźni, którzy stanowią 51,6% ogółu. Najczęstszą przyczyną przyznania pomocy jest niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba.

Większość uczestników środowiskowych domów samopomocy nie założyła własnej rodziny, prawdopodobnie ze względu na występującą chorobę psychiczną lub upośledzenie umysłowe – ponad 71% kobiet korzystających z tej formy pomocy to panny, ponad 86% mężczyzn to kawalerowie. Głównym źródłem utrzymania ponad 91% osób jest świadczenie emerytalno-rentowe. Uczestnicy środowiskowych domów samopomocy to w większości osoby młode – 64,2% ma do 49 lat. Najwięcej osób posiada wykształcenie gimnazjalne i poniżej 26,1%, u ponad 27% osób nie ustalono poziomu wykształcenia. W porównaniu z rokiem 2015 cechy demograficzno-społeczne uczestników środowiskowych domów samopomocy pozostają na podobnym poziomie.

Tabela: Uczestnicy środowiskowych domów samopomocy według cech demograficzno-społecznych

Cechy demograficzno-społeczne uczestników środowiskowych domów samopomocy	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
poniżej 18 roku życia	0,4%	1,5%	1,0%
18–29	15,4%	20,3%	17,9%
30–39	24,8%	27,3%	26,1%
40–49	18,5%	19,9%	19,2%

⁷⁰ Źródło: Pomost Std.

50–59	15,4%	12,5%	13,9%
60–69	8,7%	7,7%	8,2%
70–79	9,8%	7,0%	8,4%
80 i więcej	7,1%	3,7%	5,3%
poziom niepełnosprawności ⁷¹			
brak orzeczenia	18,9%	13,7%	16,2%
znaczny	46,9%	49,1%	48,0%
umiarkowany	31,1%	33,2%	32,2%
lekki	2,4%	2,6%	2,5%
dziecko niepełnosprawne	0,8%	1,5%	1,1%
liczba osób w gospodarstwie domowym			
1	53%	50%	52%
2	24%	26%	25%
3	16%	21%	18%
4	0%	3%	2%
5	6%	0%	3%
stan cywilny			
kawaler/panna	71,3%	86,3%	79,0%
rozwódziona/rozwódziona	4,3%	1,1%	2,7%
wdowiec/wdowa	13,4%	1,5%	7,2%
żonaty/zamężna	10,6%	11,1%	10,9%
separowana/separowany	0,4%	0,0%	0,2%
główne źródło utrzymania			
brak danych	2,0%	5,5%	3,8%
inne, niezarobkowe źródło utrzymania: w tym emerytura lub renta	94,9% 92,9%	92,3% 89,6%	93,5% 91,2%
praca najemna stała	2,4%	2,2%	2,3%
Praca najemna dorywcza	0,8%	0,0%	0,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Wśród świadczeniobiorców tej formy pomocy przeważają osoby posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, jednak prawie 19% osób jest ubezwłasnowolnionych częściowo lub całkowicie.

57% gospodarstw domowych uczestników środowiskowych domów samopomocy osiąga dochód na osobę w przedziale pomiędzy 500 a 1 499 zł miesięcznie.

Tabela: Wysokość dochodu na osobę w rodzinach uczestników środowiskowych domów samopomocy (w zł)

0–499	3%
500–999	34%
1000–1499	23%

⁷¹ Przyjęto jako znaczny poziom niepełnosprawności: „orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności”, grupa I (niepełnosprawność w stopniu znacznym), „I grupa inwalidzka (znaczny stopień niepełnosprawności) z prawem do zasiłku pielęgnacyjnego” oraz „całkowita niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji”; jako umiarkowany poziom niepełnosprawności: „orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności”, grupa II (niepełnosprawność w stopniu umiarkowanym)” oraz „całkowita niezdolność do pracy”; jako lekki poziom niepełnosprawności: „orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności” oraz „częściowa niezdolność do pracy”.

1500–1999	8%
2000–2499	6%
2500 i powyżej	26%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

6.2.3.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na działalność środowiskowych domów samopomocy zostały przekazane środki z budżetu państwa w wysokości:

- w roku 2011: 4 318 186 zł;
- w roku 2012: 4 533 799 zł;
- w roku 2013: 4 426 309 zł;
- w roku 2014: 4 824 498 zł;
- w roku 2015: 4 837 505,28 zł. Ponadto w roku 2015 środowiskowe domy samopomocy otrzymały z budżetu państwa dodatkowe środki na malowanie pomieszczeń oraz zakup wyposażenia w łącznej wysokości 154 224 zł;
- w roku 2016: 6 662 155,67 zł. Ponadto na utworzenie nowej placówki – remont, adaptację i zakup pierwszego wyposażenia przeznaczono 179 123,88 zł, w tym 93 123,88 zł z budżetu państwa oraz 86 000 zł z budżetu Gminy Miejskiej Kraków.

6.2.3.6 Wnioski

Z uwagi na wzrastający odsetek osób starszych wśród mieszkańców Krakowa, jak również prognozy ludności wskazujące na trwałość tendencji związanej ze wzrostem populacji osób starszych należy spodziewać się, że w najbliższych latach wzrośnie liczebność osób z zaburzeniami psychicznymi, uwarunkowanymi podeszłym wiekiem. W związku z powyższym, koniecznym staje się rozszerzanie infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w szczególności gdy priorytetowym działaniem jest jak najdłuższe utrzymanie tych osób w środowisku.

6.2.4 Domy Pomocy Społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Szczegółową charakterystykę domu pomocy społecznej jako instytucjonalnej formy pomocy dla osób wymagających całodobowej opieki osób innych, przedstawiono w rozdziale 5, „Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom starszym”, w podrozdziale 5.2.4 „Domy Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku i osób przewlekle somatycznie chorych”. W niniejszym rozdziale skupiono się na placówkach przeznaczonych dla osób z zaburzeniami psychicznymi: przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie.

6.2.4.1 Infrastruktura

Krakowski system domów pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi w roku 2016 tworzyło 7 domów pomocy społecznej, z których 2 prowadzone były przez podmioty niepubliczne, na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków.

Tabela: Wykaz domów pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzonych przez Gminę Miejską Kraków w latach 2011 – 2016 wraz z liczbą miejsc*

	nazwa i adres jednostki	typ Domu	liczba miejsc 2011	liczba miejsc 2012	liczba miejsc 2013	liczba miejsc 2014	Liczba miejsc 2015	Liczba miejsc 2016
1	DPS ul. Łanowa 43	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie oraz dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	169	169	165	165	165	165
			169	169	165	165	165	165
2	DPS ul. Krakowska 55	dla osób przewlekle psychicznie chorych	208	208	208	265	235	260
3	DPS ul. Łanowa 41		318	318	318	374	374	378
4	DPS os. Szkolne 28**		50	50	50	50	50	50
			576	576	576	689	659	688
5	DPS ul. Babińskiego 25**	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	88	87	87	87	87	87
6	DPS os. Hutnicze 5***		40	40	40	40	40	45
			128	127	127	127	127	132
7	DPS ul. Ułanów 25***	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	25	25	25	25	25	25
			25	25	25	25	25	25
Łączna liczba miejsc			898	897	893	1006	976	1010

*wg danych na 31 grudnia danego roku

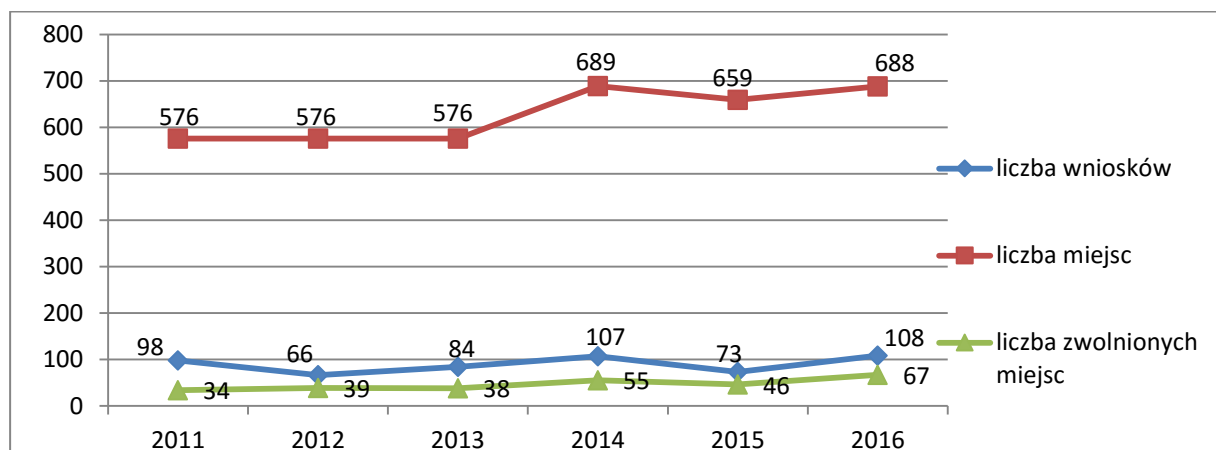
**wyłącznie dla kobiet

***jednostka prowadzona na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Na podstawie analizy rozpatrzonych pozytywnie wniosków o przyznanie pomocy w formie umieszczenia w DPS należy stwierdzić, że osoby przewlekle psychicznie chore nadal stanowią drugą co do wielkości grupę wymagającą zapewnienia całodobowej opieki w warunkach domu pomocy społecznej. W roku 2016 stanowiły średnio 19% ogółu wniosków. Na jedno zwolnione miejsce w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych w roku 2016 przypadało 1,61 nowych wniosków (w 2015 roku – 1,59).

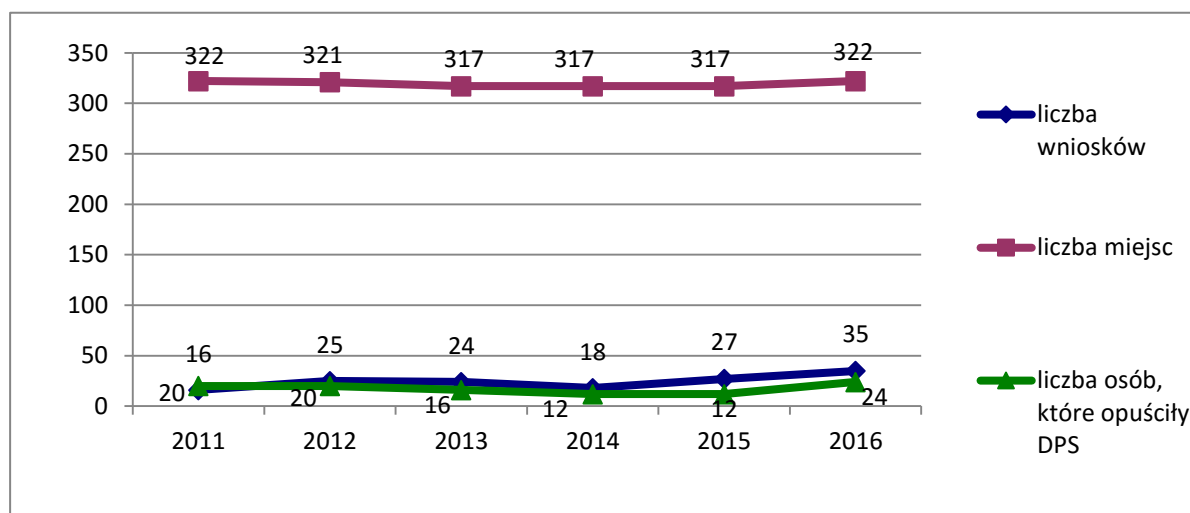
Wykres: Liczba wniosków o umieszczenie w DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych, liczba miejsc w krakowskich jednostkach tego typu oraz ruch naturalny w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Osoby przyjęte do domów pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie (dzieci, młodzieży i dorosłych) stanowiły w 2016 roku 6% ogółu osób przyjętych do domów pomocy społecznej.

Wykres: Liczba wniosków o umieszczenie w DPS dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, liczba miejsc w krakowskich jednostkach tego typu oraz ruch naturalny w latach 2011 – 2016

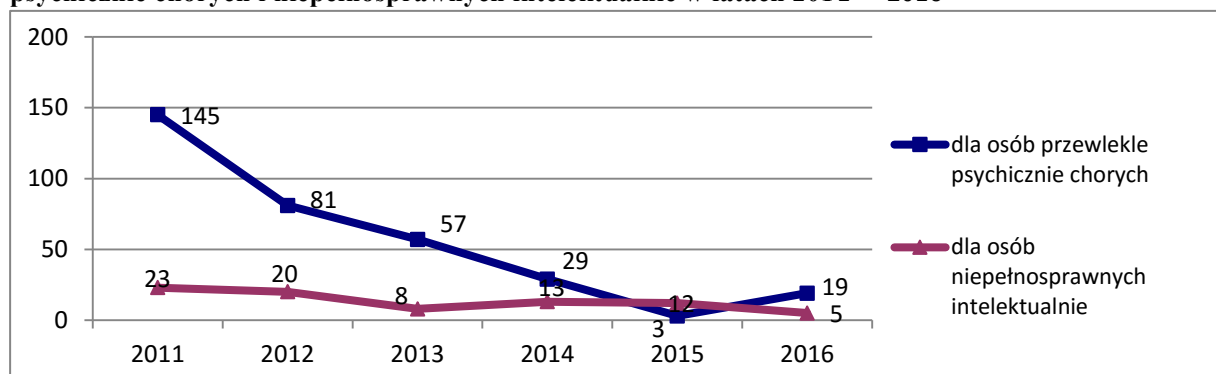

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Dzięki powstaniu nowych miejsc w roku 2014 liczba osób oczekujących na miejsce w DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych znacznie się zmniejszyła i wg stanu na dzień 31.12.2015 r. wyniosła 3. Natomiast w roku 2016 nastąpił wzrost liczby osób oczekujących na miejsce w domach dla osób przewlekle psychicznie chorych. Wg stanu na dzień 31.12.2016 r. na umieszczenie w DPS tego typu oczekiwało 19 osób.

Zmniejszyła się liczba osób niepełnosprawnych intelektualnie oczekujących na umieszczenie z 12 w roku 2015 do 5 w roku 2016.

Wykres: Liczba osób oczekujących na miejsce w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Średni czas oczekiwania na miejsce w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych wyniósł 6 miesięcy natomiast dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie wyniósł 3 miesiące. Dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie nadal umieszczana jest w DPS na bieżąco.

Tabela: Średni okres oczekiwania na miejsce w domach pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2011 – 2016 wg typów

Typ placówki	Średni okres oczekiwania na miejsce w danym roku											
	2011 r.		2012 r.		2013 r.		2014 r.		2015 r.		2016 r.	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
dla osób przewlekle psychicznie chorych	30 miesięcy	36 miesięcy	30 miesięcy	30 miesięcy	15 miesięcy	15 miesięcy	12 miesięcy	12 miesięcy	0 miesięcy	0 miesięcy	6 miesięcy	6 miesięcy
dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	12 miesięcy	18 miesięcy	5 miesięcy	18 miesięcy	2 miesiące	12 miesięcy	12 miesięcy	18 miesięcy	12 miesięcy	12 miesięcy	3 miesiące	3 miesiące

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

6.2.4.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie realizowane jest przez dwie organizacje pozarządowe: Fundację dla Dzieci, Młodzieży i Dorosłych Niepełnosprawnych Intelektualnie oraz Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej „Gaudium et Spes”.

6.2.4.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowane były 52 osoby (49 etatów) w organizacjach pozarządowych. Ponadto zadanie realizowało 759 pracowników (730 etatów) jednostek budżetowych (wg stanu na dzień 31.12.2016 r.). Wszystkie jednostki spełniają wymagany standardem wskaźnik zatrudnienia pracowników zespołu opiekuńczo – terapeutycznego, który dla DPS przeznaczonych dla osób przewlekle psychicznie chorych

oraz dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie wynosi nie mniej niż 0,5 na jednego mieszkańca a w przypadku DPS dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie – 0,6 na jednego mieszkańca domu.

6.2.4.4 Osoby skierowane do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Dla scharakteryzowania osób przewlekle psychicznie chorych, którym przyznano pomoc w formie skierowania do domu pomocy społecznej posłużono się danymi z próby 83 osób⁷², które zostały skierowane do tego typu jednostek w 2016 r.

W grupie osób, które zostały skierowane do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych mężczyźni stanowili 57%. Najczęstszą przyczyną wystąpienia z wnioskiem o przyznanie pomocy jest tu niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba.

72% analizowanej grupy prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe. Istotnych informacji dostarcza charakterystyka osób skierowanych do domu pomocy społecznej dla przewlekle psychicznie chorych ze względu na stan cywilny. Prawie połowa osób nigdy nie założyła własnej rodziny. Brak rodziny oznacza, że główny ciężar opieki nad osobami przewlekle psychicznie chorymi, zwłaszcza w poprodukcyjnej fazie życia, spoczywa na Gminie.

W ogólnym rozkładzie kobiet i mężczyzn wg poziomu wykształcenia największą grupę stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym 37,3%. Wśród mężczyzn największą zbiorowość stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (44,7%), wśród kobiet osoby z wykształceniem średnim – 33,3%. Najbardziej liczna grupa osób skierowanych do DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych ma 50–69 lat – ponad 54%. Należy jednak podkreślić, że kobiety wymagają pomocy w większości po 60 roku życia – 66,6%, u mężczyzn odsetek ten wynosi 38,3%. Prawie 69% mężczyzn jest w wieku poniżej 60 roku życia. Głównym źródłem utrzymania dla prawie 64% osób jest emerytura lub renta.

Tabela: Osoby skierowane do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych według cech demograficzno–społecznych

Cechy demograficzno–społeczne osób przewlekle psychicznie chorych skierowanych do domu pomocy społecznej	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
poniżej 30 r. ż.	5,6%	6,4%	6,0%
30–39	2,8%	6,4%	4,8%
40–49	8,3%	19,1%	14,5%
50–59	16,7%	29,8%	24,1%
60–69	33,3%	27,7%	30,1%
70–79	22,2%	8,5%	14,5%
80 i więcej	11,1%	2,1%	6,0%
wykształcenie			
gimnazjalne i poniżej	22,2%	19,1%	20,5%
zasadnicze zawodowe	27,8%	44,7%	37,3%
średnie ogólne i zawodowe	33,3%	17,0%	24,1%
wyższe	5,6%	6,4%	6,0%
nieustalony poziom wykształcenia	11,1%	12,8%	12,0%

⁷² Źródło: Pomost Std.

stan cywilny			
panna/kawaler	33,3%	57,4%	47,0%
rozwidziona/rozwidziony	33,3%	23,4%	27,7%
wdowa/wdowiec	27,8%	10,6%	18,1%
zamężna/żonaty	2,8%	8,5%	6,0%
konkubinat	2,8%	0,0%	1,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Na tle osób starszych skierowanych do DPS, analizowana grupa jest gorzej sytuowana. Miesięczny dochód na osobę w przypadku ponad 72% badanych nie przekracza 1 000 zł.

Tabela: Miesięczny dochód na osobę w rodzinach osób skierowanych do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych (w zł)

0–500	33,7%
500–999	38,6%
1000–1499	19,3%
1500 i powyżej	8,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Z uwagi na małą liczebność próby nie dokonano szczegółowej charakterystyki dzieci, młodzieży i dorosłych skierowanych do domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, ustalono jedynie najbardziej charakterystyczne cechy tej grupy świadczeniobiorców.

W grupie osób niepełnosprawnych intelektualnie, które zostały skierowane do domu pomocy społecznej wśród dzieci i młodzieży tyle samo jest chłopców i dziewcząt, a wśród dorosłych prawie 60% stanowią kobiety. Wśród dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie 92% to osoby stanu wolnego. Liczba małoletnich skierowanych do DPS nie przekroczyła 8 w skali roku.

6.2.4.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wydatki na bieżącą działalność domów pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi wyniosły:

- w 2011 r.: 37 220 235 zł, w tym 24 011 281 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 13 208 954 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2012 r.: 37 307 721 zł, w tym 23 918 649 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 13 389 072 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2013 r.: 38 261 621 zł, w tym 22 960 350 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 15 301 271 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2014 r.: 39 007 290 zł, w tym 26 313 974 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 12 693 316 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2015 r.: 47 483 418 zł, w tym 35 814 592 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 11 668 826 zł to środki pochodzące z budżetu państwa;
- w 2016 r.: 52 803 386 zł (kwota łączna z zadaniami Dzielnic) w tym 40 105 761 zł to środki Gminy Miejskiej Kraków, a 12 697 625 zł to środki pochodzące z budżetu państwa.

6.2.4.6 Wnioski

W roku 2016 wzrosła liczba osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych, w związku z częściowym wstrzymaniem

przyjąć nowych osób do DPS ul. Krakowska 55. Ograniczenia te związane były z koniecznością przeprowadzenia w budynkach DPS-u prac remontowych.

W przypadku osób niepełnosprawnych intelektualnie liczba nowych wniosków jest od wielu lat na podobnym poziomie jak liczba osób, które opuściły dps. W roku 2016 zwiększono liczbę miejsc dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie co wpłynęło na zmniejszenie kolejki osób oczekujących.

6.2.5 Warsztaty terapii zajęciowej

Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych jest uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej. Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej należy do zadań powiatu. Warsztat terapii zajęciowej oznacza wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia⁷³. Uczestnikami warsztatów mogą być osoby niepełnosprawne, które posiadają wskazanie do uczestniczenia w warsztatach terapii zajęciowej, przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej realizowanych w ramach pracowni m.in. gospodarstwa domowego, stolarskich, krawieckich, edukacyjnych, plastycznych, komputerowych, gospodarczo – ogrodniczych.

6.2.5.1 Infrastruktura

W 2016 r. na terenie Gminy Miejskiej Kraków funkcjonowało 15 warsztatów terapii zajęciowej, które posiadały łącznie 563 miejsca dla osób niepełnosprawnych.

Tabela: Wykaz warsztatów terapii zajęciowej funkcjonujących w Gminie Miejskiej Kraków

Lp.	Nazwa i adres warsztatu terapii zajęciowej	Liczba miejsc w poszczególnych latach					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Warsztaty terapii zajęciowej dla osób z upośledzeniem umysłowym oraz chorujących psychicznie							
1	WTZ ul. Miodowa 9	75	75	75	75	75	75
2	WTZ os. Górali 19	70	70	70	70	70	70
3	WTZ ul. Babińskiego 29*	40	40	40	40	40	40
4	WTZ ul. Królowej Jadwigi 81	30	30	30	35	35	35
5	WTZ ul. Rondo Mogiłskie 1	35	35	35	35	35	35
6	WTZ os. Dywizjonu 303 nr 65	35	35	35	35	35	35
7	WTZ os. Wandy 18	35	35	35	38	38	38
8	WTZ ul. Truskawkowa 4	25	25	25	25	25	25

⁷³ Art. 10a ust. 1 z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (j.t.: Dz. U. z 2010 r., Nr 214, poz. 1407, z późn. zm.).

9	WTZ ul. Łanowa 43**	24	24	24	24	24	24
10	WTZ os. Centrum C 7	35	35	35	35	35	35
11	WTZ ul. Basztowa 3	30	40	40	40	40	40
12	WTZ ul. Za Torem 22	28	28	28	28	28	28
13	WTZ ul. Cechowa 142***	0	0	0	0	35	35
suma		462	472	472	480	515	515
Warsztaty terapii zajęciowej dla osób ze schorzeniami narządu ruchu							
1	WTZ ul. Estery 3	20	20	20	20	20	20
2	WTZ ul. Fatimska 41 a, b	25	25	25	25	28	28
suma		45	45	45	45	48	48
Łączna liczba miejsc		507	517	517	525	563	563

*WTZ przy Szpitalu Specjalistycznym im. dr Józefa Babińskiego

**WTZ przy Domu Pomocy Społecznej ul. Łanowa 43

***WTZ przy Domu Pomocy Społecznej ul. Łanowa 41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

6.2.5.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

W 2016 r. Gmina Miejska Kraków dofinansowywała prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej przez następujące organizacje pozarządowe: Fundacja Artes, Katolickie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Ich Przyjaciół „KLIKA”, Stowarzyszenie Integracji oraz Aktywizacji Zawodowej i Społecznej Osób Niepełnosprawnych „EMAUS”, Fundacja im. Brata Alberta Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Kraków Nowa Huta, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Miejski Krakowski, Duszpasterskie Stowarzyszenie Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”, Stowarzyszenie „Dobrej Nadziei”, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Psychiatrii i Opieki Środowiskowej, Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej „Gaudium et Spes”.

6.2.5.3 Kadra

W realizację zadania zaangażowanych było 202 pracowników (164,3 etatów), w tym 169 pracowników (135,34 etaty) w organizacjach pozarządowych.

W zależności od profilu warsztatu bezpośrednią opiekę nad uczestnikami sprawuje kadra, której rodzaj kwalifikacji zawodowych jest zgodny z danym profilem. Zgodnie z zapisami Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej, na jedną osobę pracującą bezpośrednio z uczestnikami nie powinno przypadać więcej niż pięciu uczestników warsztatu.

W umowach z warsztatami zawarte są zapisy mające gwarantować minimalne wymagania odnośnie wykształcenia terapeutów, instruktorów terapii tj. zgodnie z przyjętymi zasadami każdy z nich musi posiadać co najmniej wykształcenie średnie wraz z kursem terapeutycznym.

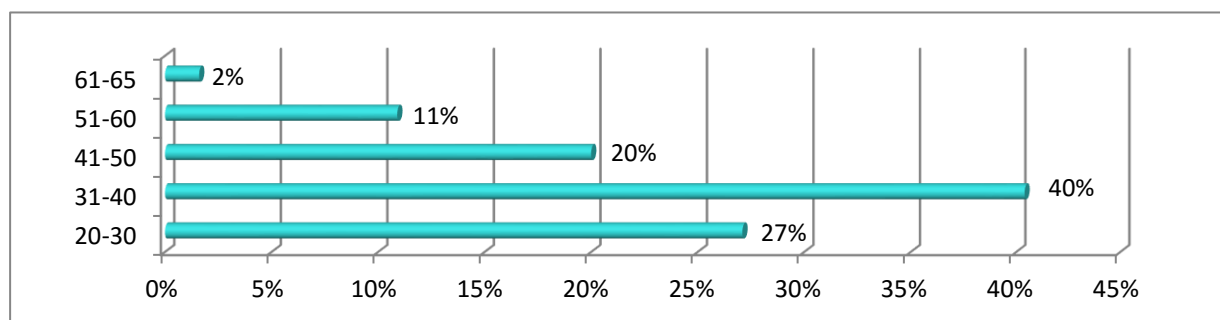
Ponadto w warsztatach zatrudnieni są psychologowie, rehabilitanci, którzy posiadają również kwalifikacje zgodne z wykonywanym zawodem, co również jest weryfikowane podczas corocznych kontroli.

6.2.5.4 Osoby korzystające z uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej

W 2016 r. na terenie Gminy Miejskiej Kraków działało 15 warsztatów terapii zajęciowej, które dysponowały 563 miejscami przeznaczonymi dla osób ze schorzeniami narządu ruchu, schorzeniami psychicznymi oraz umysłowymi. W zajęciach w sumie uczestniczyło 650 osób niepełnosprawnych.

Największy odsetek uczestników warsztatów terapii zajęciowej – 40% stanowią osoby w wieku 31 – 40 lat. Drugą co do wielkości grupę – 27% stanowią osoby w wieku 20 – 30 lat. Najmniej liczną grupą, poza liczącą 9 osób grupą uczestników w wieku 60 – 65 lat, jest grupa osób w wieku przedemerytalnym, czyli w przedziale 51 – 60 lat. Obejmuje ona 11% wszystkich uczestników warsztatów. Osoby w przedziale 41 – 50 lat stanowią 20% ogółu uczestników. Największe zainteresowanie udziałem w zajęciach warsztatów występuje u osób młodych. U osób po czterdziestym roku życia to zainteresowanie spada.

Wykres: Wiek uczestników warsztatów terapii zajęciowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

6.2.5.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Środki finansowe przyznane przez PFRON na działalność warsztatów w danym roku wynosiły:

- w 2011 r. – 7 601 572 zł;
- w 2012 r. – 7 951 572 zł;
- w 2013 r. – 7 649 532 zł;
- w 2014 r. – 7 649 532 zł;
- w 2015 r. – 8 506 894 zł;
- w 2016 r. – 8 936 804 zł.

Kwota kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej jest wyliczana jako iloczyn liczby uczestników WTZ wynikającej z podpisanych umów przez powiat do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego rok, na który jest obliczany algorytm, i kwoty środków na dofinansowanie kosztów rocznego pobytu jednego uczestnika w warsztacie terapii zajęciowej. Z kwoty tej PFRON finansuje 90%, a GMK 10%.

W roku 2011 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 7 560 883 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 841 794 zł, łącznie 8 402 677 zł.

W roku 2012 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 7 910 860 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 910 933 zł, łącznie 8 821 793 zł.

W roku 2013 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 7 608 843 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 845 427zł, łącznie 8 454 270 zł.

W roku 2014 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 7 608 843 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 846 134 zł, łącznie 8 454 977 zł.

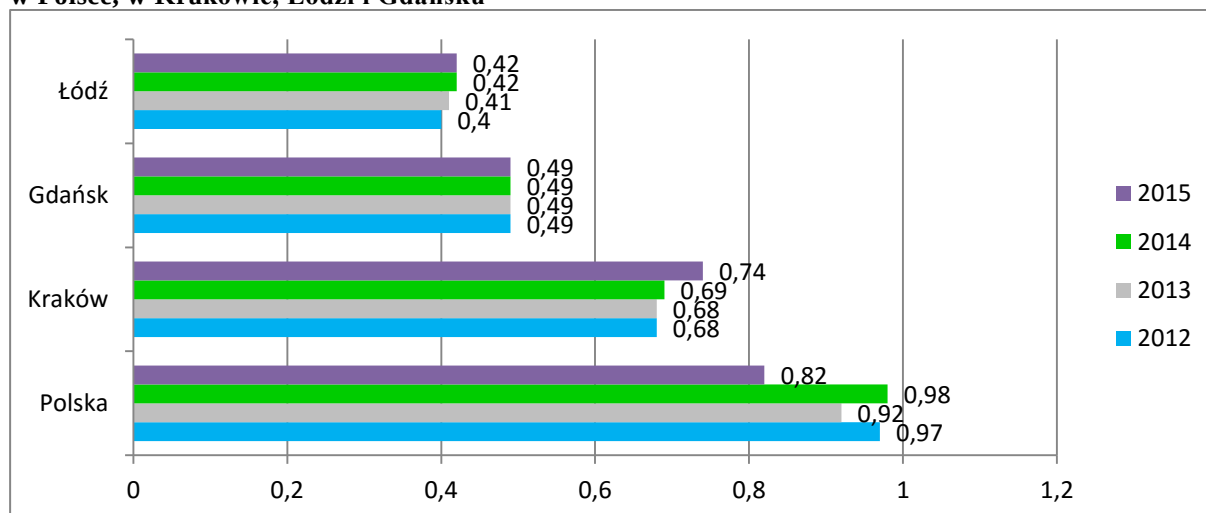
W roku 2015 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 8 466 206 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 1 175 420 zł, łącznie 9 641 626 zł.

W roku 2016 na działalność i utworzenie warsztatów terapii zajęciowej ze środków PFRON wydatkowano kwotę 8 936 804 zł, natomiast ze środków GMK kwotę 992 686 zł, łącznie 9 929 490 zł.

6.2.5.6 Wnioski

W porównaniu z innymi wybranymi ośrodkami miejskimi, Kraków charakteryzuje dość wysoki wskaźnik liczby miejsc w warsztatach terapii zajęciowej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – 0,74 w 2015 roku, choć dla Polski ten wskaźnik wynosił w 2015 r. – 0,82.

Wykres: Liczba miejsc w warsztatach terapii zajęciowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Polsce, w Krakowie, Łodzi i Gdańsku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Internetowego Analiz Samorządowych

W wykresie należałoby uwzględnić procent osób niepełnosprawnych w poszczególnych miastach zestawionych z informacją o ilości osób, które otrzymują wskazanie do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej. Jednak dane w takim zestawieniu nie były dotychczas gromadzone, toteż nie można się do nich odnieść.

W roku 2016 w związku z prowadzoną rehabilitacją warsztaty opuściło 85 osób niepełnosprawnych, w tym w celu podjęcia pracy 15 osób niepełnosprawnych.

Warto zwrócić uwagę na potrzebę zmian legislacyjnych umożliwiających zwiększenie dostępności do warsztatów terapii zajęciowej, poprzez kierowanie nowych osób w przypadku dłuższych nieobecności uczestników. Podobne rozwiązanie zastosowane jest w odniesieniu do środowiskowych domów samopomocy, gdzie w razie częstych nieobecności uczestników, trwających powyżej 10 dni, do domu mogą być kierowane kolejne osoby, przy czym ich liczba nie może przekroczyć liczby uczestników z częstymi nieobecnościami.

7 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym

7.1 Osoby niepełnosprawne w społeczności Miasta Krakowa

Wykorzystując elementy definicji osoby niepełnosprawnej z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych przyjęto, że osoby niepełnosprawne to osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Osoby niepełnosprawne dzieli się według różnych kryteriów: rodzaju niepełnosprawności, okresu życia, w którym ona wystąpiła oraz stopnia niepełnosprawności.

Dane uzyskane w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku⁷⁴ wykazały, że osoby niepełnosprawne stanowiły 12,2% ludności kraju (4 697,0 tys. osób niepełnosprawnych). W porównaniu do przeprowadzonego w 2002 roku spisu – liczba osób niepełnosprawnych zmniejszyła się o 759,7 tys., tj. o 13,9%.

Należy jednak podkreślić, iż w związku z deklaracyjnym charakterem pytań dotyczących niepełnosprawności ponad 1,3 mln respondentów odmówiło udzielenia odpowiedzi na wszystkie pytania z tego obszaru. Można przypuszczać, że w tej zbiorowości znajdują się osoby niepełnosprawne. Odmowy odpowiedzi, jak i braki danych mogą rzutować na uzyskaną w spisie strukturę osób niepełnosprawnych. Bardzo liczną grupą ludności, o której nie zebrano bardziej szczegółowych danych, są przede wszystkim osoby przebywające za granicą 12 miesięcy lub dłużej.

Według wyników spisu w 2011 roku wśród ogółu osób niepełnosprawnych nadal przeważały kobiety (53,9% wobec 46,1% mężczyzn), natomiast w 2002 roku udział kobiet niepełnosprawnych był nieco niższy (52,9%).

Istotne zmiany można zauważyć analizując poszczególne kategorie osób niepełnosprawnych. Liczba osób niepełnosprawnych prawnie w 2011 r. wyniosła 3 131,5 tys. i zmniejszyła się w stosunku do 2002 r. o blisko 30%. Tak znaczne zmniejszenie się udziału osób posiadających potwierdzenie prawne niepełnosprawności świadczyć może o zaostrzeniu kryteriów przez organy uprawnione do przyznawania świadczeń rentowych i uprawnień pozarentowych dla osób starających się o nie, jak również o rezygnacji ze starania się o uprawnienia po ukończeniu aktywności zawodowej. Z kolei należy zwrócić uwagę na fakt, że zwiększyła się istotnie (o ponad 55,5%) – w stosunku do wyników spisu 2002 – liczba osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie, tj. takich, które nie posiadają orzeczenia prawnego, natomiast odczuwają ograniczenia sprawności (1 565,6 tys.).

W 2011 r. niepełnosprawni w województwie małopolskim stanowili 11,8% z ogółu Małopolan z czego 55,1% stanowiły niepełnosprawne kobiety⁷⁵.

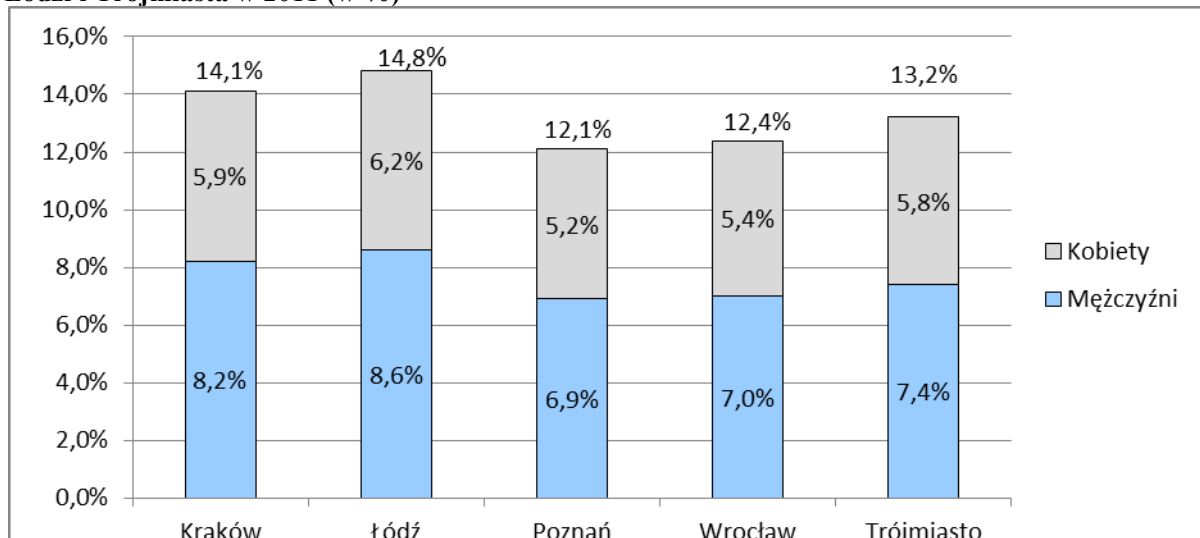
Według danych pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku populacja osób niepełnosprawnych w Krakowie liczyła 107 460 osób tj. 14% ogólnej liczby mieszkańców Krakowa. Na 100 mieszkańców Krakowa przypadało więc 14 mieszkańców niepełnosprawnych. W porównaniu z wynikami z Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002, liczba osób niepełnosprawnych w Krakowie zmalała. W 2002 roku populacja osób niepełnosprawnych stanowiła około 19% ogólnej liczby mieszkańców Krakowa. Sytuacja ta, może mieć wpływ na wysokość środków przeznaczonych przez PFRON na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Środki te wyliczane są na podstawie algorytmu, który obejmuje między innymi liczebność populacji osób niepełnosprawnych w powiecie.

⁷⁴ GUS, *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i Struktura społeczno-ekonomiczna, Część I. Ludność NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2013.

⁷⁵ Urząd Statystyczny w Krakowie, *Ludność i gospodarstwa domowe w województwie małopolskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna NSP Ludności i mieszkań 2011*, Kraków 2014.

Biorąc pod uwagę wskaźnik liczby osób niepełnosprawnych w stosunku do ogólnej liczby ludności, Kraków plasuje się na drugim miejscu (po Łodzi) na tle miast o liczbie ludności powyżej 500 tys. mieszkańców. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę oraz strukturę osób z niepełnosprawnością wg płci, najbardziej zbliżona do krakowskiej charakterystyka populacji niepełnosprawnych występuje w Łodzi.

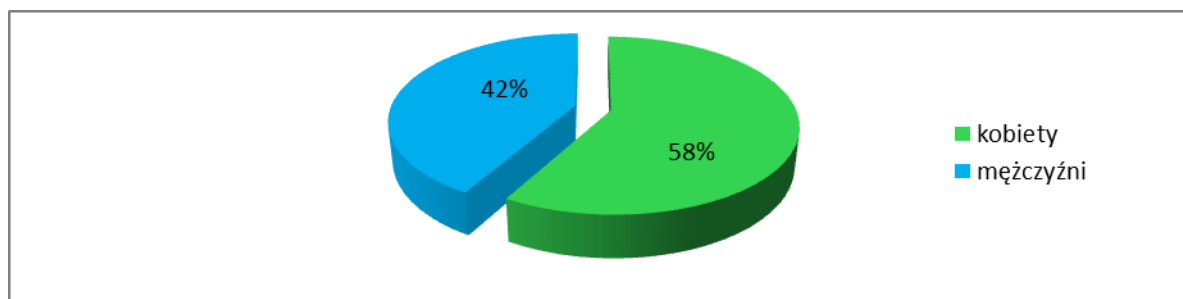
Wykres: Liczba osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców Krakowa, Poznania, Wrocławia, Łodzi i Trójmiasta w 2011 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Większość wśród niepełnosprawnych mieszkańców Krakowa stanowiły kobiety.

Wykres: Niepełnosprawni mieszkańcy Krakowa wg płci

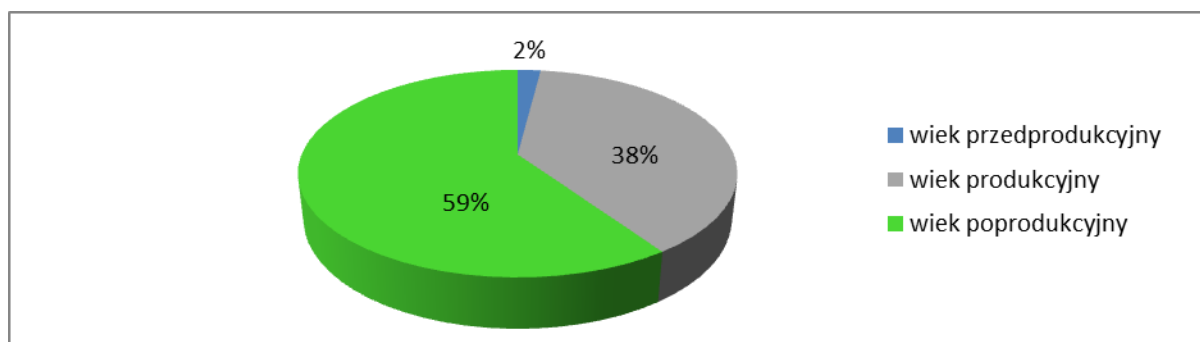
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

U około 76% niepełnosprawność została potwierdzona przez uprawniony organ, pozostała grupa obejmuje osoby niepełnosprawne biologicznie tj. nie posiadające orzeczenia o niepełnosprawności, odczuwające ograniczenie sprawności w wykonywaniu podstawowych dla swojego wieku czynności.

Osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 0 – 15 lat z orzeczeniem o niepełnosprawności było 1 557, co stanowi 1% ogółu osób niepełnosprawnych w Krakowie.

Wśród niepełnosprawnych mieszkańców Krakowa 59% stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym.

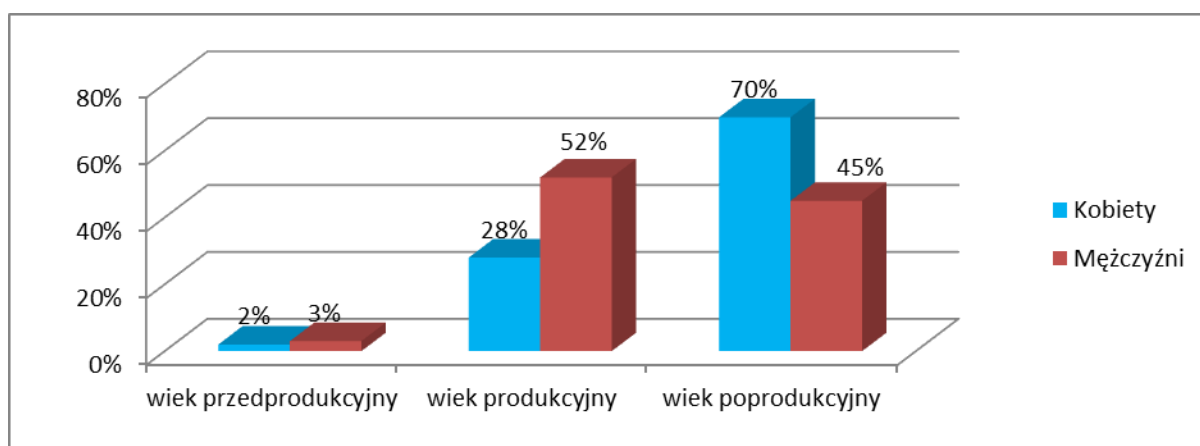
Wykres: Niepełnosprawni mieszkańcy Krakowa wg wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród niepełnosprawnych mężczyzn dominowały osoby w wieku produkcyjnym 52%, a wśród kobiet w wieku poprodukcyjnym – 70%.

Wykres: Niepełnosprawni mieszkańcy Krakowa wg wieku i płci

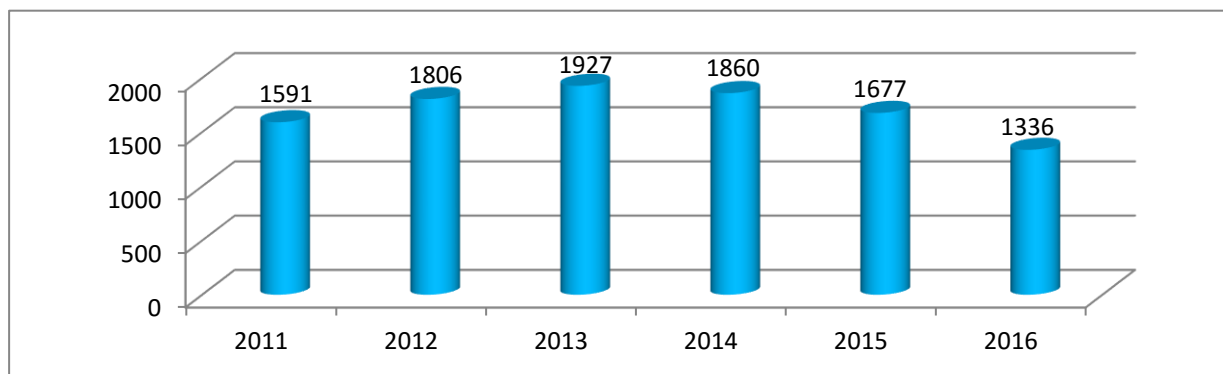

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie sprawozdań Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności można natomiast stwierdzić, że do roku 2015 systematycznie wzrastała liczba wydawanych orzeczeń z określonym stopniem niepełnosprawności: z niespełna 7 000 w roku 2005 do ponad 9 000 na koniec dekady. W 2014 roku takich orzeczeń wydano 9 615, a w 2015 r. – 12 739 (w tym o zaliczeniu do stopnia lekkiego 2 459, do stopnia umiarkowanego 8 565 i do stopnia znacznego 1 715). W 2016 roku nastąpił znaczny spadek w stosunku do roku 2015 liczby wydanych orzeczeń – o ponad 42% (7 307 w tym: o zaliczeniu do stopnia lekkiego 1 794, do stopnia umiarkowanego 4 239 i do stopnia znacznego 1 274). W 2016 r. wydano tyle samo co w roku 2015 orzeczeń o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych (dot. osób które nie ukończyły 16 roku życia) – 845.

Znaczącym problemem osób niepełnosprawnych jest pozostawanie bez pracy. W Grodzkim Urzędzie Pracy na dzień 31 grudnia 2016 roku zarejestrowanych było 1 336 osób niepełnosprawnych. W stosunku do końca 2015 r. liczba osób niepełnosprawnych pozostających w rejestrach Grodzkiego Urzędu Pracy uległa obniżeniu o blisko 20% tj. o 341 osób.

Wykres: Liczebność osób niepełnosprawnych pozostających w rejestrach Grodzkiego Urzędu Pracy w latach 2011 – 2016 wg stanu na koniec roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

Postępujący proces starzenia się społeczności Krakowa przy uwzględnieniu towarzyszących tej fazie życia deficytów różnego typu, pozwala postawić tezę, że odsetek niepełnosprawnych mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków w najbliższych latach będzie wzrastał. Należy liczyć się z poważnym narastaniem problemu samodzielnej egzystencji wśród osób starszych, a szczególnie wśród seniorów wymagających pomocy – opieki, leczenia i rehabilitacji.

7.2 Świadczenia na rzecz osób niepełnosprawnych

7.2.1 Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi

Pracownicy socjalni w ramach pracy socjalnej podejmują działania w tych obszarach funkcjonowania, w których osoba/rodzina napotyka trudności, których nie jest w stanie samodzielnie pokonać i wymaga wsparcia. Jednym z takich obszarów jest niepełnosprawność. Celem działań w tym obszarze jest dążenie do stanu, w którym osoba z niepełnosprawnością jest zdolna do samodzielnej egzystencji. Dotyczy to funkcjonowania w warunkach domowych, społecznych i w dziedzinach składających się na całokształt ludzkiego działania.

Informację na temat pracy socjalnej zawiera rozdział 3: „Zasoby Pomocy Społecznej Gminy Miejskiej Kraków – praca socjalna”.

7.2.2 Usługa asystenta osoby niepełnosprawnej

Zadaniem asystenta osoby niepełnosprawnej jest pomoc w reintegracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Asystent poprzez odpowiednie motywowanie, aktywizację i wsparcie rozwija u osoby niepełnosprawnej umiejętności niezbędne do samodzielnego życia poprzez takie działania jak: asystowanie w codziennych czynnościach życiowych, w tym w załatwianiu spraw urzędowych, wspieranie i pomoc w uzyskaniu zatrudnienia (w tym np. asystowanie w poszukiwaniu informacji o wolnych stanowiskach pracy, kompletowaniu dokumentów, przygotowaniach do rozmowy z potencjalnym pracodawcą). Ponadto asystent poprzez towarzyszenie osobie niepełnosprawnej w czynnościach wspierających proces leczenia tj. pomoc w dotarciu do placówek służby zdrowia oraz placówek rehabilitacyjnych, pomoc w zakupie leków, czy też wspomaganie kształtowania właściwych relacji osoby niepełnosprawnej z innymi, w szczególności z osobami z bezpośredniego otoczenia i ze środowiska lokalnego, pomaga przywrócić możliwość funkcjonowania w społeczeństwie.

W 2016 roku usługa asystenta osoby niepełnosprawnej finansowana była ze środków własnych Gminy Miejskiej Kraków. Wsparciem asystenta było objętych 70 osób. Usługę asystenta świadczyło 8 osób.

7.2.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.2.2 Kadra

Usługa realizowana jest przez pracowników MOPS.

7.2.2.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację usługi wydatkowano ze środków Gminy Miejskiej Kraków – 93 763 zł.

7.2.2.4 Wnioski

Rekomendowana jest dalsza realizacja usługi w związku z obserwowalną poprawą sytuacji osób nią objętych, jak również pozytywną oceną odbiorców tej formy wsparcia, a także bardziej racjonalnym angażowaniem zasobów ludzkich i usług w proces pomocowy.

Mając na uwadze rosnące zapotrzebowanie na usługę liczba osób objętych usługą w najbliższych latach powinna nadal wzrastać.

7.2.3 Zasiłek stały

Wypłacanie zasiłków stałych należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Zasiłek stały przysługuje:

- a) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- b) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 604 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje⁷⁶.

7.2.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.3.2 Kadra

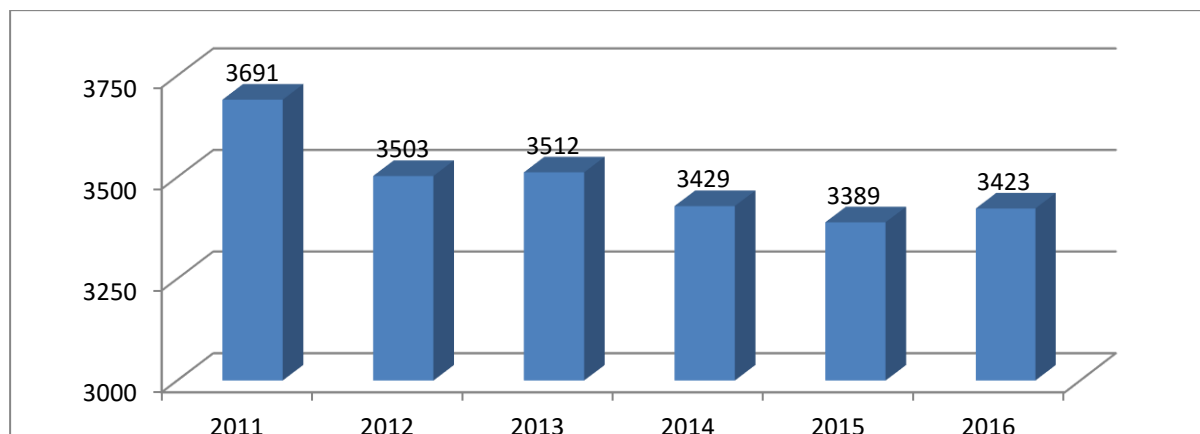
Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

⁷⁶ Art. 17 ust. 1 pkt 19, art. 37 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

7.2.3.3 Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku stałego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W perspektywie wieloletniej, liczbę świadczeniobiorców zasiłku stałego cechuje tendencja spadkowa. W roku 2016, podobnie jak w roku 2013, w wyniku zmiany kryteriów dochodowych uprawniających do tego świadczenia, zanotowano wzrost liczby osób (o 1,0% w 2016 r.; o 0,3% w 2013 r.).

Wykres: Liczba osób, którym wypłacono zasiłek stały w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 roku pomocy w formie zasiłku stałego udzielono ponad 3,4 tys. osób. Cechy demograficzno–społeczne tej grupy biorców rok do roku nie ulegają znaczącym zmianom, co wynika bezpośrednio ze specyfiki świadczenia (długiego okresu korzystania z tej formy pomocy).

Tabela: Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków stałych

Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków stałych	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
19–24	1,0%	0,6%	0,7%
25–34	4,9%	5,6%	5,4%
35–44	10,3%	10,5%	10,5%
45–59	42,9%	38,0%	39,6%
60–64	21,9%	23,6%	23,1%
65 i więcej	18,9%	21,8%	20,8%
wykształcenie			
nieustalony poziom wykształcenia	15,9%	12,0%	13,2%
gimnazjalne i poniżej	29,0%	28,4%	28,6%
zasadnicze zawodowe	23,1%	35,3%	31,3%
średnie ogólne i zawodowe	25,0%	19,2%	21,1%
policealne	1,3%	0,5%	0,7%
wyższe	5,7%	4,6%	5,0%
stan cywilny			
panna/kawaler	30,8%	44,4%	39,9%
konkubina/konkubent	0,4%	0,6%	0,5%
rozwidziona/rozwidziony	28,5%	31,1%	30,2%
separowana/separowany	3,6%	3,3%	3,4%

wdowa/wdowiec	13,6%	4,5%	7,5%
zamężna/zonaty	23,2%	16,1%	18,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

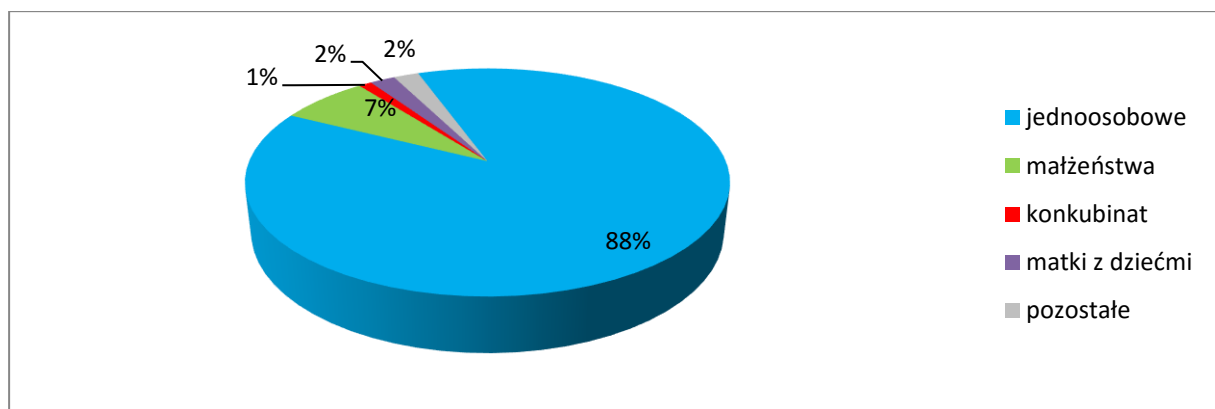
Świadczeniobiorcy zasiłków stałych to przede wszystkim mężczyźni stanowiący 67,4% ogółu osób. Najliczniejszą grupę odbiorców, zarówno wśród kobiet jak i wśród mężczyzn, reprezentują osoby w wieku między 45 a 59 lat. Kobiety w wieku 45 – 59 lat stanowią 42,9%, natomiast mężczyźni 38%.

Wśród ogółu świadczeniobiorców 31,3% posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, 28,6% gimnazjalne lub niższe. Odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnym i zawodowym wynosi 21,1%, a łącznie policealnym i wyższym 5,7%.

Pod względem stanu cywilnego wśród kobiet dominują: panny – 30,8%, osoby po rozwodzie – 28,5%, oraz w związkach małżeńskich – 23,2%. W przypadku mężczyzn: kawalerowie 44,4%, osoby po rozwodzie 31,1%, osoby w związkach małżeńskich 16,1%.

Pod względem pozycji na rynku pracy 99% to osoby nieaktywne na rynku pracy: 90% – biernie zawodowo, 9% – bezrobotne. Nie zachodzą tu znaczne rozbieżności jeżeli chodzi o płeć. Zaledwie 1% kobiet i 2% mężczyzn to osoby pracujące.

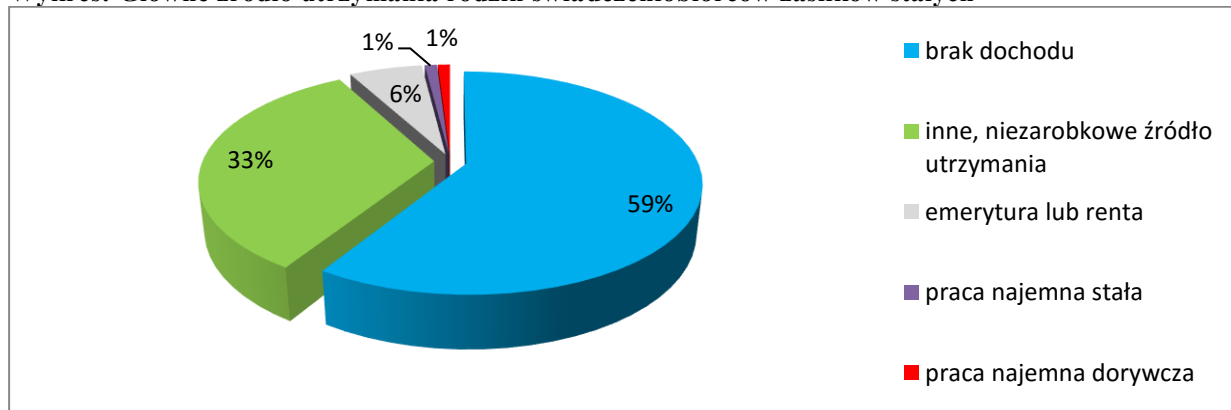
Wykres: Typy rodzin świadczeniobiorców zasiłków stałych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Świadczeniobiorcy zasiłków stałych to przede wszystkim osoby prowadzące samodzielne, jednoosobowe gospodarstwa domowe – 88% ogółu świadczeniobiorców. Osoby pozostające w rodzinach stanowią 9% ogółu świadczeniobiorców, w tym małżeństwa – 7% oraz rodziny niepełne 2%.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin świadczeniobiorców zasiłków stałych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Świadczeniobiorcy zasiłków stałych pochodzą najczęściej z gospodarstw domowych nie posiadających żadnego własnego dochodu (59%) oraz takich, których dochody pochodzą z niezarobkowych źródeł utrzymania – 33%. Świadczenia emerytalno-rentowe to główne źródło utrzymania w przypadku 6% gospodarstw, dochody z pracy zarobkowej 2%. Ponad jedna trzecia osób osiąga dochód nieprzekraczający 500 zł.

Poza niepełnosprawnością głównymi problemami występującymi w gospodarstwach domowych świadczeniobiorców zasiłków stałych są kolejno: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, bezrobocie, bezdomność i alkoholizm.

7.2.3.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację zadania wydatkowano następujące środki z budżetu państwa:

- w 2011 r. – 12 919 649 zł (dotacja MUW: 10 335 719 zł, środki własne gminy: 2 583 930 zł). Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 363 zł;
- w 2012 r. – 12 383 214 zł. Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 365 zł;
- w 2013 r. – 14 735 190 zł. Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 428 zł;
- w 2014 r. – 15 021 071 zł (dotacja MUW: 14 849 469 zł, środki własne gminy: 171 602 zł); Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 441 zł;
- w 2015 r. – 15 306 209 zł. Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 458 zł.
- w 2016 r. – 17 397 611 zł. Średnia miesięczna wysokość świadczenia na osobę wyniosła 505 zł.

7.2.3.5 Wnioski

W Gminie Miejskiej Kraków notowana jest tendencja spadkowa liczby osób objętych pomocą w formie zasiłku stałego.

Szacuje się, że na liczbę świadczeniobiorców zasiłków stałych w kolejnych latach będą wpływać następujące czynniki:

- skala uzyskiwania przez świadczeniobiorców kontynuacji uprawnień wynikających z posiadanych orzeczeń o niepełnosprawności w zakresie stopnia niepełnosprawności. W grupie osób pobierających zasiłek stały zaledwie około 40% świadczeniobiorców legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności wydanym na czas nieokreślony.
- sytuacja demograficzna Gminy Miejskiej Kraków, głównie znaczący wzrost odsetka gospodarstw jednoosobowych w skali zbiorowości oraz wydłużanie się średniej długości życia. Prognoza ludności dla Krakowa opracowana przez GUS wskazuje na trwałość tendencji związanej ze wzrostem liczebności populacji w wieku poprodukcyjnym, co w konsekwencji spowoduje dalsze zwiększanie się liczby jednoosobowych gospodarstw domowych osób w starszym wieku. Znajduje to odzwierciedlenie w populacji świadczeniobiorców zasiłków stałych, którymi w zdecydowanej większości są osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe. Ponadto wydłuża się przeciętne dalsze trwanie życia w związku z czym liczba osób starszych, niepełnosprawnych w populacji będzie wzrastać;
- skala aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, rozumiana jako odpływ świadczeniobiorców, zaktywizowanych zawodowo z powodu uzyskania własnego źródła dochodu z tytułu pracy zarobkowej.

Przewiduje się również, że koszty udzielania świadczeń w formie zasiłków stałych w roku 2017 nieznacznie wzrosną i następnie utrzymają się aż do czasu kolejnej waloryzacji kryteriów dochodowych. Szacuje się, że w roku 2017 nakłady finansowe na realizację zadania będą oscylować około 17,5 miliona złotych.

7.2.4 Turnusy rehabilitacyjne

Formą wsparcia adresowaną do osób niepełnosprawnych jest udział w turnusie rehabilitacyjnym. Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także poprzez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu. Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Osoba niepełnosprawna, której przyznano dofinansowanie, dokonuje wyboru turnusu sama, zgodnie z zaleceniami lekarza zawartymi we wniosku lekarskim.

7.2.4.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.4.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

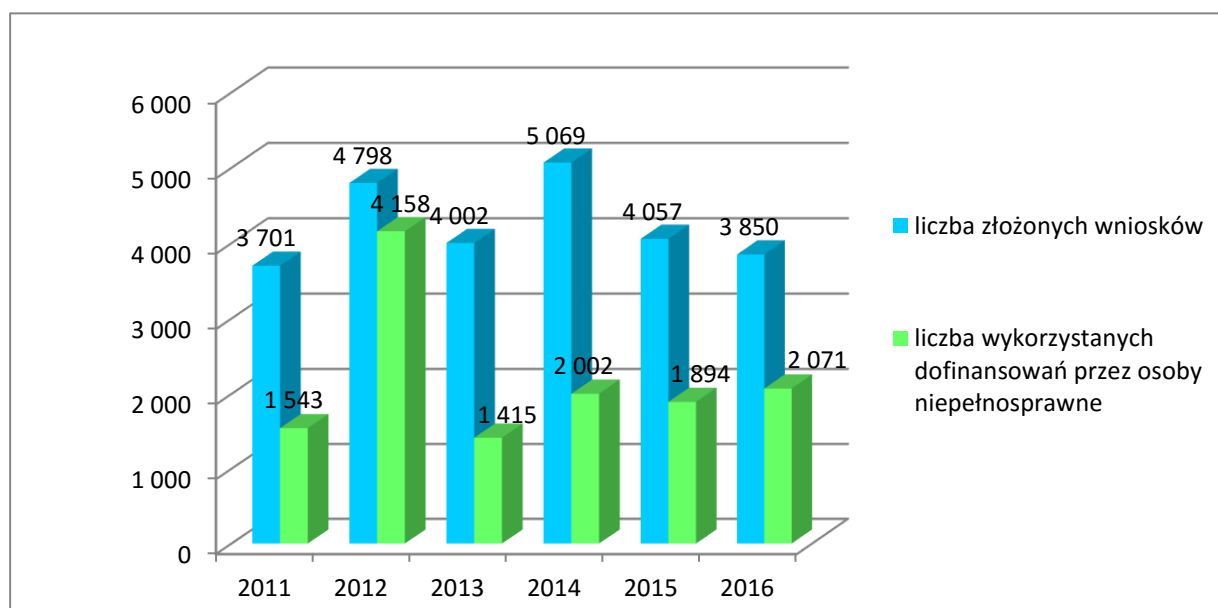
7.2.4.3 Osoby korzystające z dofinansowania uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych

Analiza danych z lat 2011–14 pokazuje zróżnicowaną liczbę osób zainteresowanych ubieganiem się o dofinansowanie uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym.

Od roku 2015 odnotowuje się spadek liczby złożonych wniosków. W roku 2016 zanotowano spadek liczby złożonych wniosków w stosunku do roku 2015 tj. o 5%. W 2016 r. wpłynęło 3 850 wniosków do wyjazdu na turnus rehabilitacyjny.

W związku z limitem środków na realizację zadania, dofinansowanie do udziału w turnusie rehabilitacyjnym otrzymało łącznie 2 071 osób, w tym 1 105 dorosłych osób niepełnosprawnych, 257 niepełnosprawnych dzieci oraz 709 opiekunów.

Wykres: Wnioski osób niepełnosprawnych o dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

7.2.4.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych wyniosła:

w 2011 r. – 1 763 388 zł;

w 2012 r. – 4 285 175 zł;

w 2013 r. – 1 698 299 zł;

w 2014 r. – 2 524 186 zł;

w 2015 r. – 1 894 390 zł;

w 2016 r. – 2 096 482 zł.

Średnie dofinansowanie na osobę niepełnosprawną wyniosło 1 539 zł.

7.2.4.5 Wnioski

Liczba przyznanych dofinansowań do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym uzależniona jest od wysokości środków przekazanych na realizację zadania przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W roku 2012 w wyniku dużo większej puli środków przeznaczonych na realizację tego zadania z turnusów rehabilitacyjnych skorzystało 86,7% osób, które złożyły wnioski. W 2013 roku odsetek ten wyniósł 35,4%, w 2014 roku 39,49%, a w roku 2015 – 46,68%. Natomiast w roku 2016 – 53,7%.

Aby zapewnić możliwość skorzystania z udziału w turnusie jak największej liczbie osób Ośrodek stosuje określone w przepisach szczegółowych zasady dotyczące kolejności przyznawania dofinansowania wg hierarchii:

- 1) dzieci i młodzież w wieku do 16 lat;
- 2) osoby w wieku do 24 lat uczące się i nie pracujące bez względu na stopień niepełnosprawności;
- 3) osoby ze znacznym stopniem lub równoważnym korzystające już wcześniej z takiego dofinansowania tej samej dorosłej osobie raz na dwa lata;
- 4) osoby z orzeczoną umiarkowaną stopniem niepełnosprawności lub równoważnym, zaczynając od osób, które w ciągu 10 lat z tej formy pomocy nie korzystały.

Kwota dofinansowania nie może być wyższa od faktycznego kosztu uczestnictwa w turnusie osoby niepełnosprawnej lub opiekuna.

7.2.5 Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych

Bariery architektoniczne to wszelkie utrudnienia występujące w budynku i jego elementach zewnętrznych, które ze względu na rozwiązania techniczne, konstrukcyjne lub warunki użytkowania uniemożliwiają lub zmniejszają swobodę ruchu osobom niepełnosprawnym. Likwidacja barier w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej ma na celu umożliwienie jej lub w znacznym stopniu ułatwienie wykonywania podstawowych, codziennych czynności, a przede wszystkim poruszania się w miejscu zamieszkania. W ramach tego zadania najczęściej Ośrodek przyznaje dofinansowanie do budowy pochylni dla osób niepełnosprawnych ruchowo umożliwiającej samodzielne poruszanie się, w przypadku gdy zastosowanie innych rozwiązań z uwagi na warunki techniczne jest niemożliwe; zakupu i montażu podnośników, platform schodowych, transporterów schodowych, wind przyściennych i innych urządzeń do transportu pionowego, w przypadku, gdy zastosowanie urządzeń alternatywnych ze względu na wysokie koszty lub warunki techniczne nie jest możliwe; dostosowania łazienki i innych pomieszczeń pod indywidualne potrzeby osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem m. in. wolnego miejsca kąpielowego, uchwytów, krzeselka, dostosowanej umywalki oraz wc., a także wyrównanie powierzchni

podłogowej w celu polepszenia warunków samodzielnego funkcjonowania osoby niepełnosprawnej.

Bariery w komunikowaniu się to ograniczenia uniemożliwiające lub utrudniające osobie niepełnosprawnej swobodne porozumiewanie się lub przekazywanie informacji.

Bariery techniczne to przeszkody wynikające z braku zastosowania lub niedostosowania odpowiednich do rodzaju niepełnosprawności przedmiotów lub urządzeń.

Likwidacja barier w komunikowaniu się i technicznych ma na celu umożliwienie lub w znacznym stopniu ułatwienie osobie niepełnosprawnej wykonywania podstawowych, codziennych czynności lub kontaktów z otoczeniem. W ramach tych zadań najczęściej Ośrodek przyznaje dofinansowanie do: sprzętu elektronicznego, oprogramowania, zestawów głośnomówiących, programów udźwiękawiających, zakupu oporęczowania do mieszkania, podnośników wannowych i transportowo – kąpielowych, schodolazów, wózków toaletowych, czytników, słuchawek do odbioru TV, siedzisk prysznicowych, szyn najazdowych.

7.2.5.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.5.2 Kadra

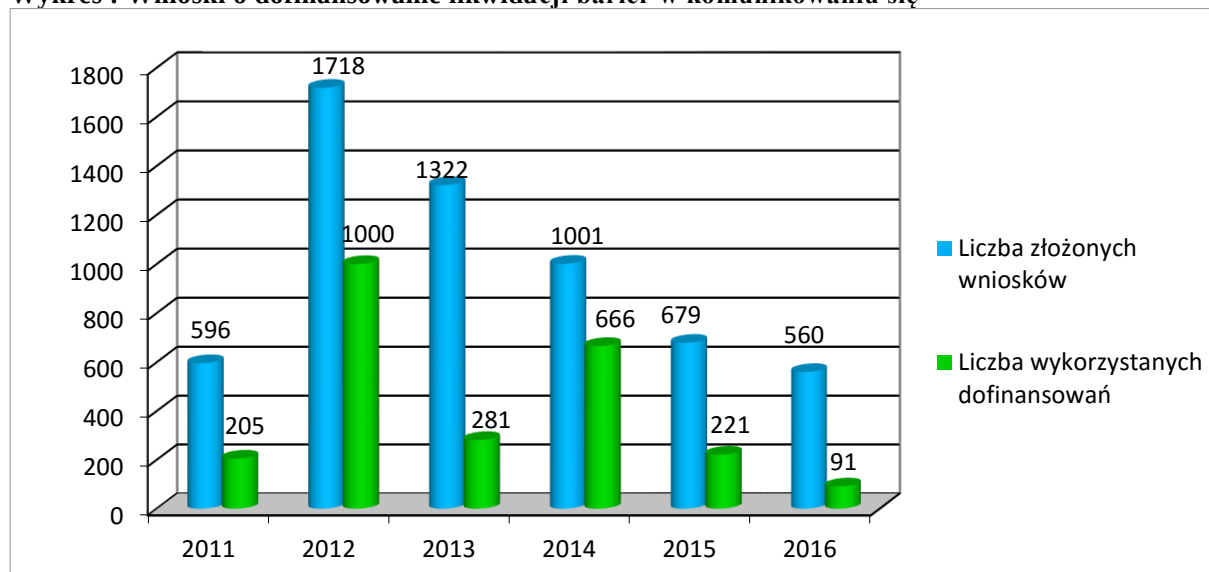
Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

7.2.5.3 Osoby korzystające z dofinansowania likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych

W roku 2016 liczba złożonych wniosków w ramach dofinansowania likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych wyniosła 931. W związku z limitem środków na realizację zadania dofinansowanie otrzymało 216 osób.

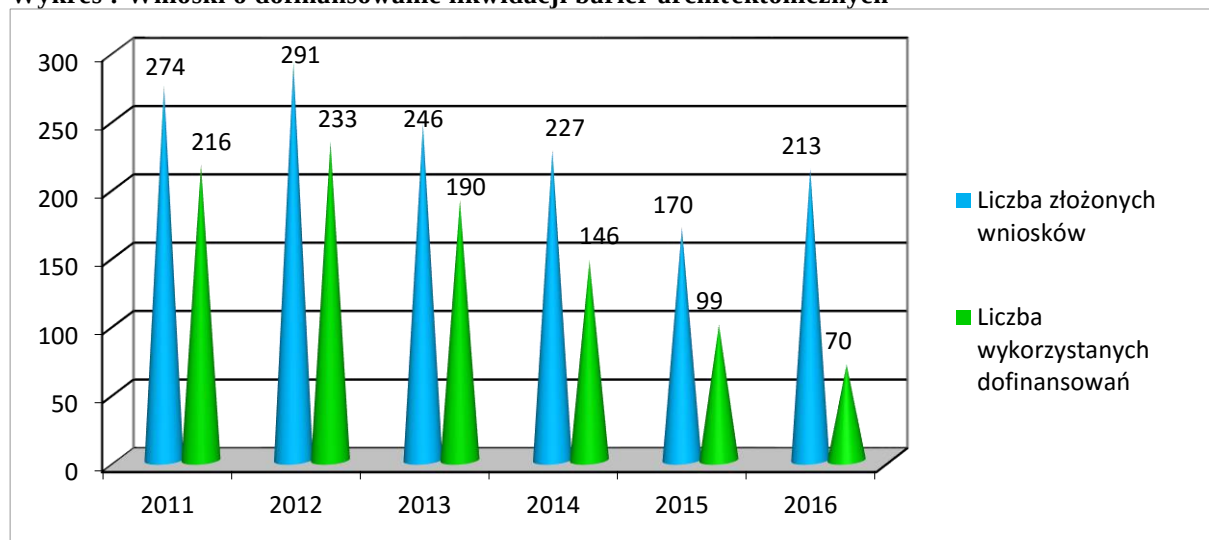
Najwięcej składanych wniosków z zakresu likwidacji barier dotyczy barier w komunikowaniu się.

Wykres : Wnioski o dofinansowanie likwidacji barier w komunikowaniu się

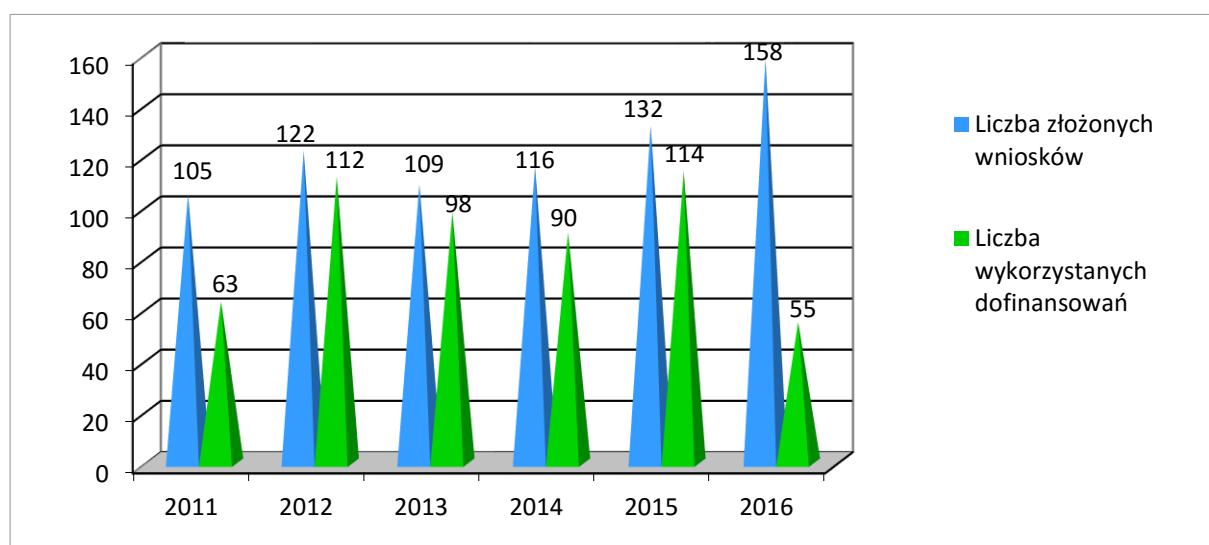
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Wykres : Wnioski o dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Wykres : Wnioski o dofinansowanie likwidacji barier technicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

7.2.5.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON wyniosła:

w 2011 r. – 2 344 589,71 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 915 257,69 zł;
- likwidację barier technicznych 77 518,70 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 351 813,32 zł.

w 2012 r. – 4 062 597,06 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 913 073,61 zł;
- likwidację barier technicznych 312 320,83 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 1 837 202,62 zł.

w 2013 r. – 2 342 838,33 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 620 412 zł;

- likwidację barier technicznych 315 964,54 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 406 461,79 zł.

w 2014 r. – 2 068 569,73 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 082 777,01 zł;
- likwidację barier technicznych 315 951,01 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 669 841,71 zł.

W 2015 r. – 2 166 169 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 306 195 zł;
- likwidację barier technicznych 470 944 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 389 030 zł.

W 2016 r. – 1 798 294 zł, w tym na:

- likwidację barier architektonicznych 1 141 986 zł;
- likwidację barier technicznych 432 157 zł;
- likwidację barier w komunikowaniu się 224 151 zł.

7.2.5.5 Wnioski

Dofinansowanie w zakresie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych realizowane jest na wniosek osób zainteresowanych tą formą pomocy. Z uwagi na analizę procesów demograficznych można wnioskować, że grupa osób niepełnosprawnych i starszych, wymagających przyznania tej formy pomocy będzie systematycznie wzrastać.

7.2.6 Pozostałe formy pomocy osobom niepełnosprawnym

7.2.6.1 Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny

Osoba niepełnosprawna może ubiegać się o dofinansowanie zakupu sprzętu rehabilitacyjnego, stosownie do potrzeb wynikających z jej niepełnosprawności, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny, w rozumieniu przepisów o świadczeniach rodzinnych, podzielony przez liczbę osób we wspólnym gospodarstwie domowym, obliczony za kwartał poprzedzający miesiąc złożenia wniosku, nie przekracza kwoty:

- 65% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia – w przypadku osoby samotnej;
- 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia na osobę we wspólnym gospodarstwie domowym oraz zachodzi potrzeba prowadzenia rehabilitacji w warunkach domowych przy użyciu danego sprzętu.

Wysokość dofinansowania wynosiła do 80% kosztów zakupu sprzętu, nie więcej jednak niż do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia. Minimum 20% kosztów ponosił sam zainteresowany.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej proponując wnioskodawcy kwotę dofinansowania, odnosi się do ustalonej, średniej ceny sprzętu, będącego w powszechnej sprzedaży. Dofinansowanie nie może obejmować kosztów zakupu sprzętu poniesionych przed przyznaniem środków finansowych i zawarciem umowy o dofinansowanie ze środków PFRON.

7.2.6.1.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.6.1.2 Kadra

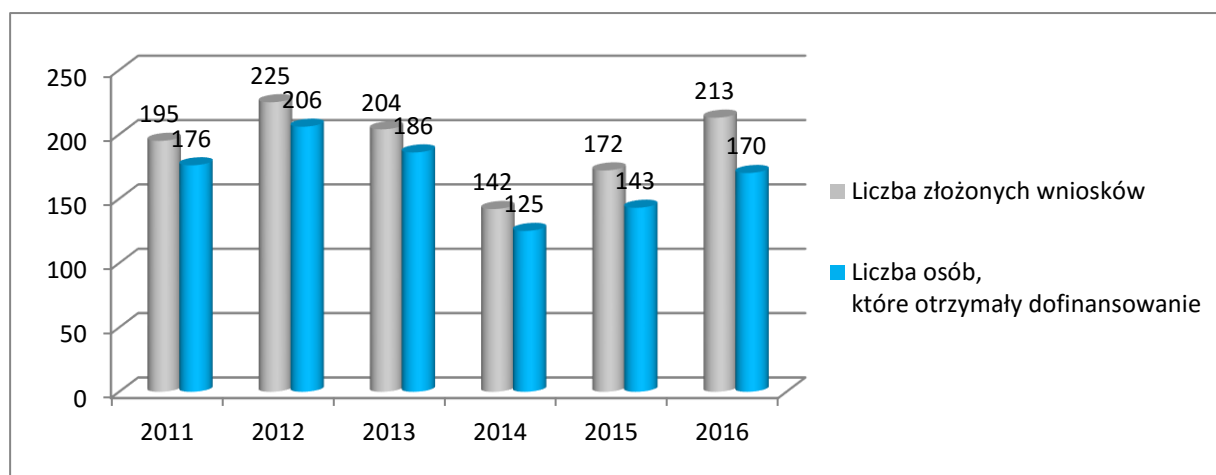
Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej

7.2.6.1.3 Osoby korzystające z dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny

W 2016 r. złożone zostały 213 wnioski. W związku z limitem środków na realizację zadania, dofinansowanie otrzymało 170 osób, w tym 153 dorosłych osób niepełnosprawnych i 17 dzieci.

Osoby niepełnosprawne otrzymały między innymi dofinansowanie do zakupu: rowerów rehabilitacyjnych, rotorów, łóżek i materacy rehabilitacyjnych, drobnego sprzętu do wykonywania ćwiczeń (linki, taśmy, kliny, piłki rehabilitacyjne itp.).

Wykres: Wnioski o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

7.2.6.1.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON wyniosła:

- w roku 2011: 233 403 zł;
- w roku 2012: 235 987 zł;
- w roku 2013: 226 828 zł;
- w roku 2014: 149 875 zł;
- w roku 2015: 314 298 zł;
- w roku 2016: 332 247 zł.

7.2.6.1.5 Wnioski

Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny realizowane jest na wniosek osób zainteresowanych tą formą pomocy. Biorąc pod uwagę występujące procesy demograficzne można wnioskować, że grupa osób niepełnosprawnych i starszych, wymagających przyznania pomocy w formie dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny będzie systematycznie wzrastać.

7.2.6.2 Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego – tłumacza przewodnika

Zadanie realizowane jest od kwietnia 2012 roku. W roku 2016 dofinansowanie otrzymało trzy osoby (w latach 2012 – 2014 dofinansowanie otrzymywały 3 osoby, w roku 2015 – 5 osób). W 2016 roku dofinansowanie dotyczyło 343 godzin usług tłumacza języka migowego (w 2015 roku – 537 godzin), które były świadczone przez cały rok przez tłumaczy posiadających wpis do rejestru wojewody. Stawka godzinowa za usługę wyniosła 64 zł.

7.2.6.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.6.2.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

7.2.6.2.3 Nakłady finansowe

Wysokość dofinansowania ze środków PFRON wyniosła:

- w roku 2012: 20 000 zł;
- w roku 2013: 20 000 zł;
- w roku 2014: 58 000 zł;
- w roku 2015: 34 892 zł;
- w roku 2016: 21 995 zł.

7.2.6.2.4 Wnioski

Analiza danych wskazuje na stabilizację w obszarze realizacji zadania jakim jest dofinansowanie usług tłumacza języka migowego – tłumacza przewodnika, tym samym zasadne jest kontynuowanie działań w dotychczasowym wymiarze i formie.

7.2.6.3 Program „Aktywny Samorząd”

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w 2016 r. kontynuował realizację programu pn. „Aktywny Samorząd”, dofinansowywanego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Program ma na celu wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji poprzez:

- likwidację lub ograniczenie barier transportowych;
- likwidację lub ograniczenie bariery w poruszaniu się, umożliwiające uczestnictwo osobom niepełnosprawnym w aktywności społecznej albo wzrost lub utrzymanie istniejącej aktywności;
- umożliwianie osobom niepełnosprawnym pełnienia różnych ról społecznych poprzez zastosowanie elementów wspierających ich zatrudnienie;
- zwiększenie szans osób niepełnosprawnych na zatrudnienie na otwartym rynku pracy poprzez podwyższenie ich kwalifikacji.

Osoby niepełnosprawne miały możliwość otrzymać dofinansowanie do:

- szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania;
- zakupu protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne.

Niepełnosprawni mogli też uzyskać w ramach Programu dofinansowanie lub refundację kosztów:

- uzyskania prawa jazdy kategorii B;
- utrzymania sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym;
- utrzymania sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne;
- opieki nad dzieckiem (opłata za pobyt dziecka w żłobku lub przedszkolu albo inny koszt zapewnienia opieki nad dzieckiem);
- uzyskania wykształcenia na poziomie wyższym.

W 2016 r. złożono łącznie 755 wniosków. Z pomocy skorzystało 491 osób niepełnosprawnych, w tym 329 niepełnosprawnych studentów.

7.2.6.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

7.2.6.3.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

7.2.6.3.3 Nakłady finansowe

W ramach programu „Aktywny Samorząd” zrealizowano umowy na kwotę:

- w 2012 r. – 382 546,59 zł;
- w 2013 r. – 1 947 407 zł;
- w 2014 r. – 2 808 223 zł;
- w 2015 r. – 1 705 704 zł;
- w 2016 r. w ramach programu wydatkowano (do dnia 31 stycznia 2017 r.) łącznie 2 093 739,23 zł.

7.2.6.3.4 Wnioski

Program Aktywny Samorząd realizowany jest od 2012 roku. Realizacja programu „Aktywny Samorząd” przyczynia się do ograniczania skutków niepełnosprawności poprzez aktywizację osób niepełnosprawnych. Konsekwentnie prowadzi do zmniejszenia się liczby osób, które z powodu wielu barier mają trudności: z pozyskaniem pracy, osiągnięciem życiowej samodzielności oraz z dostępem do edukacji.

Co roku najliczniejsze grono beneficjentów ma moduł II programu tj. dofinansowanie do uzyskania wykształcenia na poziomie wyższym.

8 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy rodzinom z dziećmi

8.1 Praca socjalna z rodzinami z dziećmi

Pracownicy socjalni w ramach pracy socjalnej podejmują działania w tych obszarach funkcjonowania, w których osoba/rodzina napotyka trudności, których nie jest w stanie samodzielnie pokonać i wymaga wsparcia. Jednym z takich obszarów są trudności w pełnym wykonywaniu funkcji przez rodziny z dziećmi. Zadaniem pracowników socjalnych jest wspieranie rodziny dla wzmocnienia lub odzyskania jej zdolności prawidłowego realizowania funkcji rodziny zapewniających prawidłowy rozwój jej członków, w szczególności dzieci oraz tworzenie sprzyjających ku temu warunków.

Informację na temat pracy socjalnej zawiera rozdział 3: *„Zasoby Pomocy Społecznej Gminy Miejskiej Kraków – praca socjalna”*.

8.2 Rodziny wspierające

W 2016 roku aktywnie poszukiwano kandydatów do pełnienia funkcji rodziny wspierającej, angażując w ten proces pracowników socjalnych. Rodzina wspierająca to forma wsparcia rodziny przeżywającej trudności w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczych i/lub wychowawczych. Polega na zaangażowaniu w pomoc rodzinie rodzin z jej otoczenia: rodzinnego – krewnych, środowiska sąsiedzkiego, znajomych. Główne założenia:

- wsparcie rodziców/opiekunów w prawidłowym pełnieniu funkcji opiekuńczych i wychowawczych – oddziaływanie poprzez własną postawę, system wartości – podstawą wdrażania zmian są osoby i łączące ich relacje,
- zapewnienie, tworzenie warunków wspierających prawidłowy rozwój dziecka, w tym przejęcie czasowej opieki nad dzieckiem (np. zapewnienie dziecku możliwości nauki w miejscu zamieszkania rodziny wspierającej, opieka nad dzieckiem w weekendy).

W wyniku podjętych działań, w lipcu 2016 roku została wyłoniona pierwsza rodzina wspierająca, z którą zawarto umowę dotyczącą realizowania tej formy wsparcia oraz refundowania kosztów związanych z udzielaną przez rodzinę wspierającą pomocą. Ponadto w grudniu 2016 roku udało się pozyskać kolejnych kandydatów do pełnienia funkcji rodziny wspierającej.

8.3 Usługa asystenta rodziny

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, celem pracy asystenta rodziny jest wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.

W 2016 roku usługa asystenta rodziny finansowana była w ramach dwóch projektów:

- projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (szerzej o projekcie zob. rozdział 13);
- resortowego „Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2016”, finansowanego ze środków MRPiPS.

Wsparciem asystenta rodziny było objętych 452 rodzin. Usługę świadczyło 37 asystentów rodziny.

Celem asystentury rodzinnej jest wspieranie rodziny przeżywającej zazwyczaj trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo–wychowawczych. Tego typu oddziaływanie ma charakter długofalowego procesu. Aby zapewnić jego ciągłość, w 2016 roku większość asystentów rodziny została zatrudniona na podstawie umowy o pracę. Przyjęcie takiego rozwiązania,

sprzyjając podniesieniu jakości usługi, przyczyniło się również do integracji tej grupy specjalistów z zespołami pracowników socjalnych.

W bieżącej aktywności zawodowej asystenci rodziny mogli uzyskać wsparcie merytoryczne ze strony specjalistów pracy socjalnej, jak również psychologów, pedagogów, m. in. poprzez możliwość systematycznego korzystania z superwizji grupowej, superwizji indywidualnych oraz konsultacji.

W 2016 roku asystentura rodzinna była świadczona w oparciu o model realizacji zadań asystenta rodziny i jego usytuowania w strukturze organizacyjnej MOPS. Przyjęta koncepcja zakłada, że z chwilą rozpoczęcia realizacji usługi przez asystenta rodziny, pracownik socjalny nie podejmuje działań w obszarze pracy socjalnej, koncentrując się na czynnościach związanych z prowadzeniem postępowań administracyjnych w sprawie przyznania świadczeń pomocy społecznej. Takie rozwiązanie, pozwalając na wzmocnienie roli asystenta, jej lepsze zrozumienie przez odbiorców usługi, minimalizuje bariery w komunikacji asystent – rodzina. Zakres realizowanych w ramach usługi zadań ma charakter kompleksowy i odpowiadając rozpoznanym potrzebom rodziny, obejmuje wszystkie obszary pomocy wskazane w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Przyjęty model realizacji zadań asystenta rodziny umożliwia racjonalne angażowanie w proces pomocowy zasobów ludzkich i usług oraz przeciwdziałanie nagromadzeniu różnych form pomocy w tym samym czasie w stosunku do jednej rodziny. Dzięki niemu, asystenci rodziny dysponują szerokim katalogiem narzędzi wspierających prowadzenie pracy socjalnej, które są dostosowane do różnorodnych potrzeb rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Zastosowanie narzędzi przyczynia się do doskonalenia warsztatu pracy asystenta rodziny, a tym samym sprzyja inicjowaniu pożądanых zmian w funkcjonowaniu rodziny.

8.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.3.2 Kadra

Usługa realizowana jest przez pracowników MOPS.

8.3.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację usługi wydatkowano:

- w 2013 roku ze środków budżetu państwa kwotę: 69 669 zł;
- w 2014 roku ze środków budżetu państwa kwotę: 83 369 zł;
- w 2015 roku ze środków budżetu państwa 197 049 zł oraz ze środków Gminy Miejskiej Kraków – 287 002 zł;
- w 2016 roku ze środków budżetu państwa 236 978,00 zł, ze środków Unii Europejskiej 125 395,42 zł (dodatkowo 1 021,77 zł – koszty biletów lub/i ryczałtu), ze środków Gminy Miejskiej Kraków 713 041,65 zł.

8.3.4 Wnioski

Zapewniana asystentom możliwość systematycznego korzystania z superwizji grupowej, superwizji indywidualnych, jak również konsultacji sprzyja zwiększeniu profesjonalizacji asystentury rodzinnej, co przekłada się nie tylko na wzrost liczby rodzin korzystających z tej formy wsparcia, ale także na skuteczność procesu pomagania. Ocena rezultatów usługi asystenta rodziny została dokonana w oparciu o przeprowadzone badania ankietowe adresowane do rodzin, które były objęte wsparciem w 2016 roku przez okres co najmniej 3 miesięcy oraz asystentów rodziny. Zastosowano dwa rodzaje narzędzi badawczych, tj. ankietę

ewaluacyjną realizacji usługi asystenta rodziny oraz kwestionariusz obserwacji zmian w funkcjonowaniu rodzin, w których występują trudności opiekuńczo–wychowawcze. Pierwsze z narzędzi było adresowane do rodzin, natomiast o wypełnienie drugiego zostali poproszeni asystenci rodziny. W badaniu wzięło udział 46 rodzin i 23 asystentów rodziny.

Asystenci zaobserwowali u 78% rodzin biorących udział w badaniu poprawę umiejętności właściwego reagowania na sprzeciw i złość ze strony dziecka. Ich zdaniem, rodzice lepiej radzą sobie także z organizowaniem dzieciom wolnego czasu (63%) i w większym stopniu potrafią wykorzystywać w procesie wychowania pochwały, wzmocnienia pozytywne – tą zmianę zauważono w przypadku 74% uczestników badania. W przypadku 78% badanych rodzin zaobserwowano wzrost wiedzy na temat etapów rozwojowych dziecka, natomiast u 48% stwierdzono rozwój umiejętności rozmowy z dziećmi i okazywania im emocjonalnej bliskości.

Z kolei w ocenie 98% badanych osób, otrzymane od asystenta rodziny wsparcie przyczyniło się do zmiany sytuacji w rodzinie. Według respondentów, zmiana ta najczęściej dotyczyła dzieci (85%) i obserwowana była w obszarach relacji rodzinnych (80%), umiejętności wychowywania dzieci (71%) i sposobu sprawowania nad nimi opieki (69%). 82% badanych osób, zauważyło pozytywne zmiany w zachowaniu dzieci, natomiast 73% zaobserwowało poprawę sytuacji szkolnej dzieci. Rodzice dostrzegli, że ich dzieci, m. in. stały się bardziej otwarte, weselsze i spokojniejsze. Chętniej podejmowały udział w dodatkowych zajęciach, bardziej skupiały się na nauce. Pojawiły się również odpowiedzi wskazujące na wzrost autorytetu rodziców u dzieci. Większość osób, które skorzystały z usługi (89%), oceniło kontakt z asystentem rodziny, jako bardzo dobry.

Rekomendowane jest dalsze wdrażanie przyjętej koncepcji realizacji usługi w związku z obserwowalnym wzrostem efektywności, pozytywną oceną odbiorców wsparcia, a także bardziej racjonalnym angażowaniem zasobów ludzkich i usług w proces pomocowy.

Liczba rodzin objętych usługą w najbliższych latach powinna nadal wzrastać. W przypadkach występowania trudności opiekuńczo–wychowawczych koniecznym jest dalsze dążenie do zagwarantowania rodzinie możliwości współpracy z asystentem rodziny. W celu lepszego identyfikowania sytuacji rodzin pracownicy socjalni zostali wyposażeni w narzędzie diagnostyczne, którego skuteczność zastosowania ma sprzyjać profilaktyce w obszarze ryzyka zagrożeń dobra i bezpieczeństwa dzieci w rodzinie. Określone w narzędziu wskaźniki determinujące objęcie rodziny wsparciem asystenta zostaną poddane systematycznej ewaluacji.

8.4 Placówki wsparcia dziennego

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte nieodpłatną opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego, prowadzonej w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
- specjalistycznej;
- pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce i organizację czasu wolnego.

Placówki wsparcia dziennego prowadzone w formie specjalistycznej oprócz zapewnienia opieki i wychowania organizują również zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne i logopedyczne oraz realizują indywidualne plany korekcyjne, programy psychoedukacyjne lub psychoprofilaktyczne, w tym terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.

Natomiast placówki prowadzone w formie pracy podwórkowej realizują działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

W zakresie realizowanych zadań, placówki wsparcia dziennego są zobowiązane do współpracy z rodzicami lub opiekunami dziecka oraz placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt w placówkach jest dobrowolny, z wyłączeniem przypadków gdy dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd rodzinny⁷⁷.

Podstawowym zadaniem realizowanym przez placówki wsparcia dziennego było zapewnienie wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych poprzez pomoc w opiece i wychowaniu dziecka.

Placówki wsparcia dziennego zaspokajają niezbędne potrzeby dziecka: bytowe, rozwojowe, emocjonalne, społeczne i religijne. Proponując i ukazując właściwe postawy i wartości, których niejednokrotnie brakuje w rodzinie biologicznej dziecka, placówka zapobiega powielaniu negatywnych wzorców i tworzeniu pokoleniowej patologii. Zadaniem placówek jest nie tylko bezpośrednia praca z dzieckiem, ale również praca z rodzinami wychowanków. Dzieci uczestniczą w zajęciach edukacyjnych, specjalistycznych i rekreacyjnych, mają również zapewniony posiłek. Placówki organizowały swoim wychowankom ponadto wypoczynek letni oraz zimowy w formie np. wyjazdów kolonijnych, obozów sportowych, survivalowych czy językowych. Placówki funkcjonują przez cały rok, we wszystkie dni robocze.

W drugiej połowie 2016 r. tj. od 15 lipca uruchomione zostały dwie nowe placówki wsparcia dziennego prowadzone w formie pracy podwórkowej.

8.4.1 Infrastruktura

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków w 2016 r. funkcjonowały 36 placówki, w których liczba miejsc wyniosła 2 093: 28 placówek w formie opiekuńczej zapewniających 1 025 miejsc, 5 w formie specjalistycznej zapewniających 950 miejsc oraz 3 w formie podwórkowej zapewniających 118 miejsc. Placówki prowadzone były przez organizacje pozarządowe na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków.

8.4.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotami realizującymi zadanie polegające na prowadzeniu niepublicznych placówek wsparcia dziennego na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków były: Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Miejski Krakowski, Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Kraków Śródmieście, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Kraków Nowa Huta, Stowarzyszenie Rozwoju Dzieci i Młodzieży Alf, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Nowej Huty, Stowarzyszenie Na Rzecz Integracji, Zgromadzenie SS św. Michała, Salezjański Ruch Troski o Młodzież, Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Parafia M.B. Częstochowskiej, Stowarzyszenie Siemacha, Kolegium Pijarów Kraków, Parafia pod wezwaniem św. Maksymiliana Kolbe, Fundacja Pomocy Rodzinie w Wychowaniu „Dom dla Dziecka”, Fundacja im. Św. Scholastyki, Fundacja „Mała Przystań”, CPiES Parasol, Fundacja Nowe Centrum, Fundacja Ukryte Skrzydła.

8.4.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 281 osób w organizacjach pozarządowych w wymiarze 140,26 etatu (wg stanu na dzień 31.12.2016 r.).

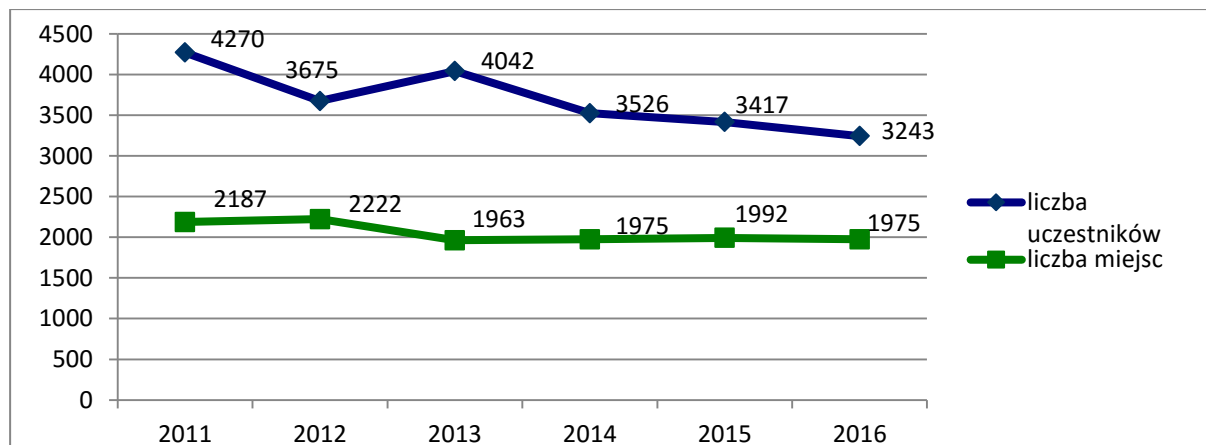
⁷⁷ Art. 18 ust. 1, art. 23, art. 24 ust. 1–4 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.).

8.4.4 Dzieci i młodzież korzystająca ze świadczeń w formie pobytu w placówkach wsparcia dziennego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Liczba dzieci i młodzieży, które w latach 2011 – 2016 korzystały ze świadczeń oferowanych przez placówki wsparcia dziennego w formie opiekuńczej i specjalistycznej średniorocznie wynosi około 3 700.

Około 11% uczestników placówek wsparcia dziennego prowadzonych w formie specjalistycznej to dzieci i młodzież z rodzin z problemem alkoholowym. Analogiczny odsetek dla placówek prowadzonych w formie opiekuńczej wynosi około 13%⁷⁸.

Wykres: Liczba uczestników i liczba miejsc w krakowskich placówkach wsparcia dziennego w latach 2011 – 2016 (bez placówek podwórkowych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Adresatami działań realizowanych przez placówki wsparcia dziennego w formie podwórkowej są dzieci i młodzież do 18 roku życia – osoby spędzające czas w przestrzeni publicznej (podwórko, ulica, środowisko wirtualne – internet). Przyczyną takiego trybu życia są często problemy w rodzinie, tj. mieszkaniowe, uzależnienia, przemoc, bezrobocie, brak wsparcia ze strony rodziców czy opiekunów. Opisywana grupa dzieci i młodzieży często alienuje się z otoczenia, doświadcza problemów szkolnych, emocjonalnych, jest zagrożona uzależnieniami, wchodzi w konflikt z prawem.

W 2016 r. placówki podwórkowe objęły swoimi działaniami 769 dzieci.

8.4.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wydatki na bieżącą działalność placówek wsparcia dziennego w ramach środków Gminy Miejskie Kraków wyniosły:

- w 2011 r.: 8 103 858 zł;
- w 2012 r.: 8 110 078 zł;
- w 2013 r.: 7 257 890 zł;
- w 2014 r.: 7 147 760 zł;
- w 2015 r.: 7 424 748 zł;
- w 2016 r.: 7 911 599 zł.

⁷⁸ Wg danych z rocznych sprawozdań PARPA-G1 za lata 2010 – 2016

8.4.6 Wnioski

Prognozy demograficzne wskazują w najbliższych latach na wzrost ogólnej liczby dzieci i młodzieży (0–18 lat) w Krakowie z 126 248 w roku 2017 do 129 413 w roku 2020 r. i 132 262 w 2025 roku. Według szacunków liczebności grupy w przedziale wiekowym od 7 do 18 lat: zwiększy się ona z 75 260 w 2017 roku do 79 405 w 2020 roku i 84 362 w 2025 r.

Infrastruktura jednostek realizujących zadania wspierania rodziny powinna być sukcesywnie rozbudowywana z uwzględnieniem potrzeb wynikających między innymi z faktu powstawania nowych osiedli, w rejonie których nie funkcjonują placówki wsparcia dziennego. Istotne jest również zwiększanie liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego prowadzonych w formie specjalistycznej. Mogą one stanowić istotny czynnik ograniczający występowanie wśród krakowskiej młodzieży postaw społecznie nieakceptowanych lub zagrażających marginalizacją społeczną.

Ponadto czynnikiem ograniczającym występowanie tego typu postaw mogą być działania prowadzone przez utworzone placówki w formie pracy podwórkowej. Funkcjonowanie takich placówek może spowodować, iż większa liczba młodzieży stanie się odbiorcami działań profilaktycznych.

8.5 Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi⁷⁹. Pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością przeznaczona jest dla tych rodzin zamieszkałych na terenie Gminy Miejskiej Kraków, w których wychowywane jest przynajmniej jedno dziecko niepełnosprawne i które w związku z niepełnosprawnością dziecka wymagają specjalistycznego wsparcia ze strony osób innych.

Szczegółowe warunki przyznawania tej formy pomocy oraz ustalania odpłatności określa uchwała Nr LXXIV/941/09 Rady Miasta Krakowa z dnia 3 czerwca 2009 r. W przypadku, gdy dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kryterium dochodowego określonego w art. 8 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, czyli 514 zł, specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone są nieodpłatnie. W pozostałych przypadkach stosuje się tabele odpłatności określone w uchwale.

Celem przyznania pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością jest wsparcie rodziny w sposób umożliwiający ograniczenie negatywnego wpływu niepełnosprawności dziecka na kształtowanie wzajemnych relacji pomiędzy członkami rodziny oraz na funkcjonowanie rodziny w otoczeniu społecznym.

Adresatami pomocy są niepełnosprawne dzieci, które mają zdiagnozowane różnego rodzaju dysfunkcje, między innymi autyzm i inne zaburzenia zachowania i rozwoju, dziecięce porażenie mózgowe, epilepsję, choroby nowotworowe, obniżenie poziomu rozwoju intelektualnego, achondroplazję oraz inne choroby uwarunkowane genetycznie.

Specyfika opisywanej formy pomocy polega na tym, że usługi skierowane są nie tylko do dziecka niepełnosprawnego, ale przede wszystkim – do całej jego rodziny (rodzice, rodzeństwo, także dziadkowie). Usługi świadczą osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym, w tym psycholog, pedagog, logopeda, asystent osoby niepełnosprawnej oraz pielęgniarka.

Dobór opiekuna o określonych kwalifikacjach podyktowany jest zdiagnozowanymi potrzebami rodziny. Niejednokrotnie u jednej rodziny usługi świadczy więcej niż jedna osoba (np. psycholog oraz dodatkowo logopeda).

⁷⁹ Art. 17 ust.1 pkt 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

Zakres usług uzależniony jest od sytuacji rodziny, która ma zostać objęta pomocą, w tym w szczególności: liczby osób niepełnosprawnych w rodzinie, stanu zdrowia osób niepełnosprawnych oraz pozostałych członków rodziny, sytuacji zawodowej członków rodziny, a także innych czynników mogących mieć wpływ na zakres koniecznego wsparcia ze strony osób innych. Maksymalny czas świadczenia usług wynosi 20 godzin tygodniowo, w szczególnie uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony do 30 godzin.

W drugim półroczu 2016 roku opracowano projekt zmiany uchwały Nr LXXIV/941/09 w zakresie przepisów określających rodzaj wykonywanych czynności w ramach usług specjalistycznych oraz zasad ponoszenia odpłatności, w efekcie czego w dniu 21 grudnia 2016 roku Rada Miasta Krakowa podjęła uchwałę Nr LXI/1340/16 zmieniającą uchwałę Nr LXXIV/941/09 w sprawie określenia szczegółowych zasad przyznawania przez Gminę Miejską Kraków pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych, szczegółowych zasad ustalania wysokości odpłatności za specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz trybu ich pobierania, a także zasad częściowego lub całkowitego zwolnienia od opłat. Zgodnie z jej brzmieniem wprowadzono nowe rodzaje specjalistycznych usług dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością w formie przejęcia czasowej opieki nad dzieckiem z niepełnosprawnością w celu umożliwienia rodzicom załatwienia spraw związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz w formie odprowadzania i przyprowadzania dziecka z niepełnosprawnością do/z przedszkola lub szkoły. Wprowadzono również szczególne zasady ponoszenia odpłatności za specjalistyczne usługi opiekuńcze dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością. W przypadku, gdy dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 200% kryterium dochodowego określonego w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, usługi świadczone są nieodpłatnie. Rodziny, w których dochód na osobę przekracza 200% kryterium dochodowego, ponoszą odpłatność za specjalistyczne usługi opiekuńcze w wysokości zależnej od dochodu, przy czym pełną odpłatność ponosić będą rodziny, których dochód na jedną osobę w rodzinie przekroczy 550 % kryterium dochodowego.

8.5.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością świadczone są przez Małopolski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża.

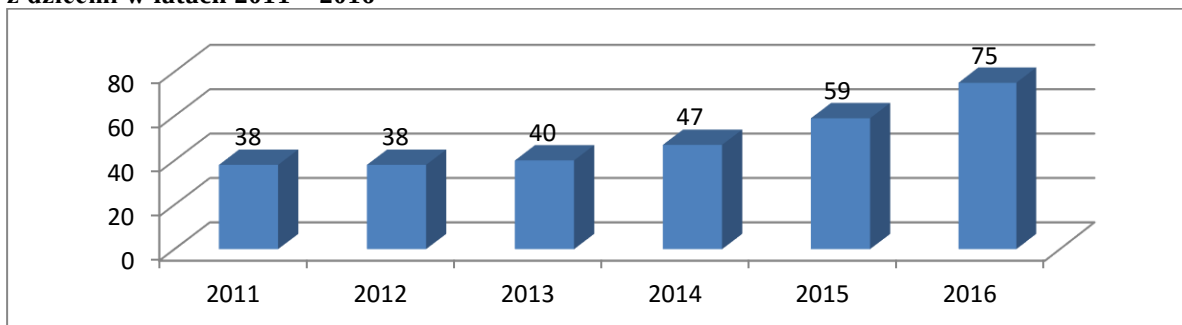
8.5.2 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania polegającego na świadczeniu specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością zaangażowanych w organizacjach pozarządowych było 63 pracowników oraz 27 wolontariuszy. Zrealizowano 14 602 godziny usług.

8.5.3 Rodziny korzystające ze świadczeń w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Pomoc w powyższej formie adresowana jest do rodzin. Pierwszym pełnym rokiem realizacji usług był rok 2010. Objęto wtedy pomocą 43 rodziny. W roku 2011 i 2012 z pomocy korzystało 38 rodzin. W 2013 r. usługami objęto 40 rodzin, w roku 2014 – 47, a w roku 2015 – 59 rodzin. W związku z podejmowanymi systematycznie działaniami zmierzającymi do zwiększenia liczby rodzin objętych wsparciem – w 2016 r. liczba rodzin zwiększyła się do 75.

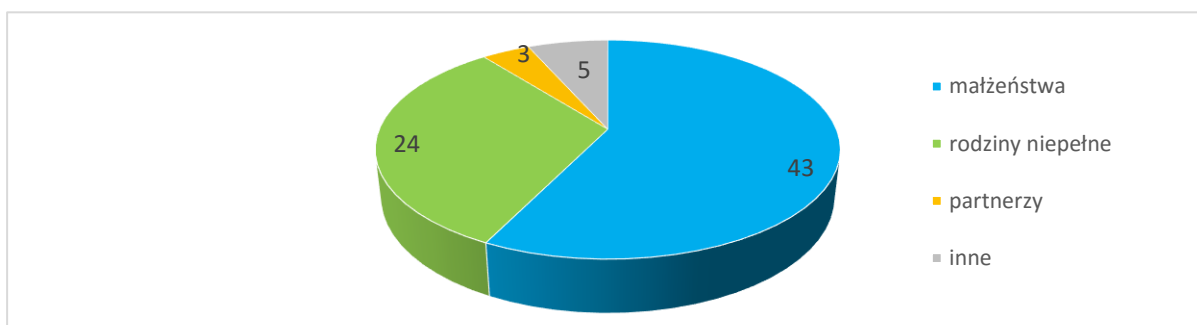
Wykres: Liczba rodzin objętych pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Z pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością korzystają przede wszystkim rodziny pełne, wśród których dominują małżeństwa. W grupie małżeństw najczęściej występują małżeństwa z dwojgiem dzieci (20). Rodziny niepełne to matki z jednym dzieckiem lub więcej dziećmi. Rodziny wielodzietne stanowią 21,3% wszystkich rodzin, rodziny niepełne – 32%. W porównaniu z rokiem 2015 cechy demograficzno-społeczne rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi objętych pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych pozostają na podobnym poziomie.

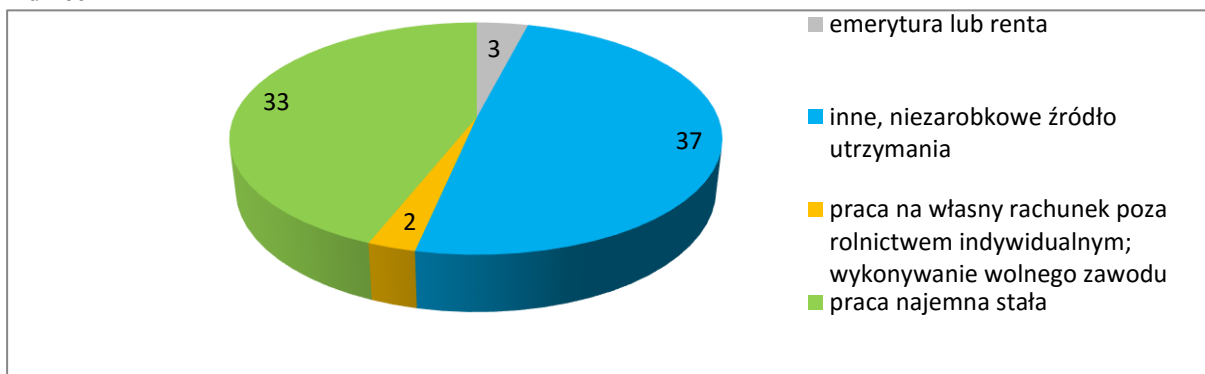
Wykres: Liczba rodzin objętych specjalistycznymi usługami dla rodzin z dziećmi według typu rodziny

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Ponad 53,7% świadczeniobiorców pomocy (w rozumieniu osób będących podmiotami decyzji przyznającej pomoc) ma wykształcenie gimnazjalne lub poniżej, a ponad 25,6% legitymuje się wykształceniem co najmniej średnim. Rodziny korzystające z pomocy uzyskują dochody pochodzące przede wszystkim z niezarobkowych źródeł utrzymania co stanowi ponad 49%. Dla 44% rodzin głównym źródłem utrzymania jest dochód ze stałej pracy najemnej.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin objętych specjalistycznymi usługami dla rodzin z dziećmi

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Najwięcej rodzin będących beneficjentami specjalistycznych usług dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością uzyskuje dochód na osobę w rodzinie do 999 zł, natomiast 34 rodziny posiada dochód w przedziale 1000–1999 zł na osobę w rodzinie.

Tabela: Dochód na osobę w rodzinach objętych pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi (w zł)

Wysokość dochodu na osobę w rodzinach korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	liczba rodzin
0–999 zł	36
1000–1999 zł	34
2000 zł i powyżej	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

8.5.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków przekazanej na realizację zadania wynosiła:

- w 2011 r. – 241 196 zł;
- w 2012 r. – 258 954 zł;
- w 2013 r. – 261 766 zł;
- w 2014 r. – 261 765 zł;
- w 2015 r. – 312 312 zł;
- w 2016 r. – 302 082 zł.

8.5.5 Wnioski

Z danych Wydziału Spraw Społecznych UMK w Krakowie wynika, że w 2016 r. 1 052 rodzin otrzymywało dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego. Dodatek ten, mogą uzyskać rodziny, których dochód nie przekracza kryterium dochodowego określonego w ustawie o świadczeniach rodzinnych.

Tym samym można uznać, że znacznie więcej rodzin mogłoby się ubiegać o pomoc w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi.

Mając świadomość wielkości grupy osób w Krakowie potencjalnie uprawnionych do otrzymania tej formy pomocy można wnioskować, że w perspektywie czasu będzie zachodzić konieczność znaczącego zwiększania zakresu w jakim realizowana jest pomoc.

8.6 Rodzinna Piecza Zastępcza

Zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej określa ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zgodnie z zapisami tej ustawy, piecza zastępcza dzieli się na pieczę rodzinną i instytucjonalną.

Rodzinna piecza zastępcza to system, w skład którego wchodzi zawodowe, spokrewnione i niezawodowe rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka.

Zadania realizowane przez MOPS, mające na celu rozwój rodzinnej pieczy zastępczej i udzielania wsparcia funkcjonującym rodzinom zastępczym i rodzinnym domom dziecka, obejmują zarówno działania o charakterze indywidualnym, grupowym jak i skierowanym do społeczności miasta Krakowa.

Tabela: Zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej realizowane przez MOPS w 2016r.

Wybrane działania o charakterze indywidualnym		2016 r.
Udzielanie rodzinom zastępczym pomocy w wypełnianiu ich funkcji	Liczba rodzin zastępczych objętych pomocą koordynatorów	326
	Liczba konsultacji ze specjalistami	2 072
	Liczba wizyt u rodzin zastępczych	4 981
	Liczba zespołów ds. oceny sytuacji dziecka	891
	Liczba pism do sądów rodzinnych w sprawie dzieci przebywających w rodzinnych formach pieczy zastępczej	1 554
	Liczba opracowanych planów i modyfikacji planów pomocy dziecku	802
	Liczba rodzin pomocowych	19
	Liczba dzieci objętych pomocą wolontariuszy	95
	Liczba rodzin zastępczych uczestniczących w Programie Aktywności Lokalnej dla Rodzin Zastępczych (wsparcie indywidualne)	80
Zapewnienie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, zapewnienie badań psychologicznych osobom sprawującym pieczę	Liczba dzieci objętych indywidualnym poradnictwem psychologicznym	196
	Liczba rodzin objętych indywidualnym poradnictwem psychologicznym	204
	Liczba porad psychologicznych	1 180
	Liczba testów psychologicznych	177
	Liczba osób skierowanych do ośrodków poradnictwa i terapii	55
	Liczba osób, które skorzystały z pomocy prawnej w MOPS	22
Udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnej pieczy zastępczej	Liczba indywidualnych planów usamodzielnienia oraz ich modyfikacji	325
	Liczba wizyt u wychowanków	373
	Liczba działań mających na celu motywowanie wychowanków do kontynuowania nauki	391
	Liczba działań mających na celu poprawę sytuacji mieszkaniowej	74
Kwalifikowanie kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej	Liczba przeprowadzonych procedur kwalifikacyjnych	67
Wybrane działania o charakterze grupowym		
Prowadzenie poradnictwa i terapii dla dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	Liczba grup typu socjoterapeutycznego dla dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych/liczba spotkań grup	3/40
	Liczba uczestników grup	30
Organizowanie grup wsparcia dla rodzin zastępczych	Liczba grup wsparcia/ liczba spotkań grup wsparcia	4/31
	Liczba osób uczestniczących w grupach wsparcia	61
Zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji	Liczba zrealizowanych godzin szkoleniowych w roku	221

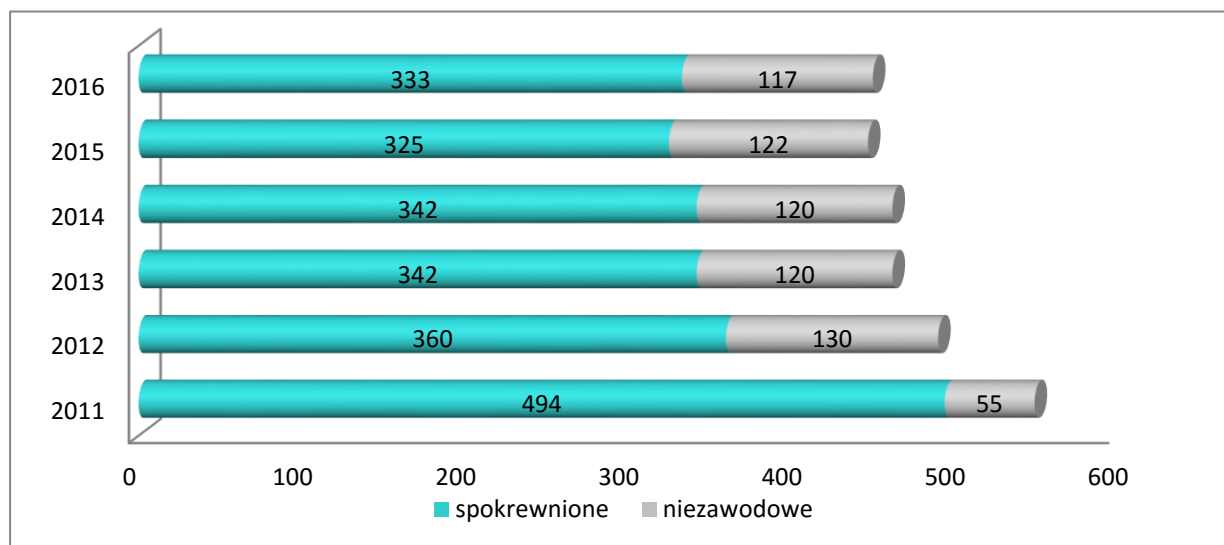
Szkolenia dla kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej	Liczba zrealizowanych godzin szkoleniowych w roku	145
Udzielanie rodzinom zastępczym pomocy w wypełnianiu ich funkcji	Liczba rodzin zastępczych uczestniczących w Programie Aktywności Lokalnej dla Rodzin Zastępczych (wsparcie grupowe)	87
Wybrane działania skierowane do społeczności lokalnej		
Nabór osób do sprawowania funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, promocja rodzinnej pieczy zastępczej	Akcje informacyjno – promocyjne prowadzone podczas imprez organizowanych w przestrzeni miejskiej	5
	Liczba rozpropagowanych ulotek	2 900
	Liczba citylightów/liczba miesięcy ekspozycji	35/8
	Liczba publikacji w lokalnych mediach i na stronie internetowej MOPS	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

8.6.1 Rodziny zastępcze niezawodowe i spokrewnione z dzieckiem

Rodziny zastępcze spokrewnione, tworzą wyłącznie wstępni lub rodzeństwo dziecka natomiast w rodzinach zastępczych niezawodowych opiekunami są dalsi krewni lub osoby niespokrewnione z dzieckiem⁸⁰.

Wykres: Spokrewnione i niezawodowe rodziny zastępcze objęte pomocą Ośrodka w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

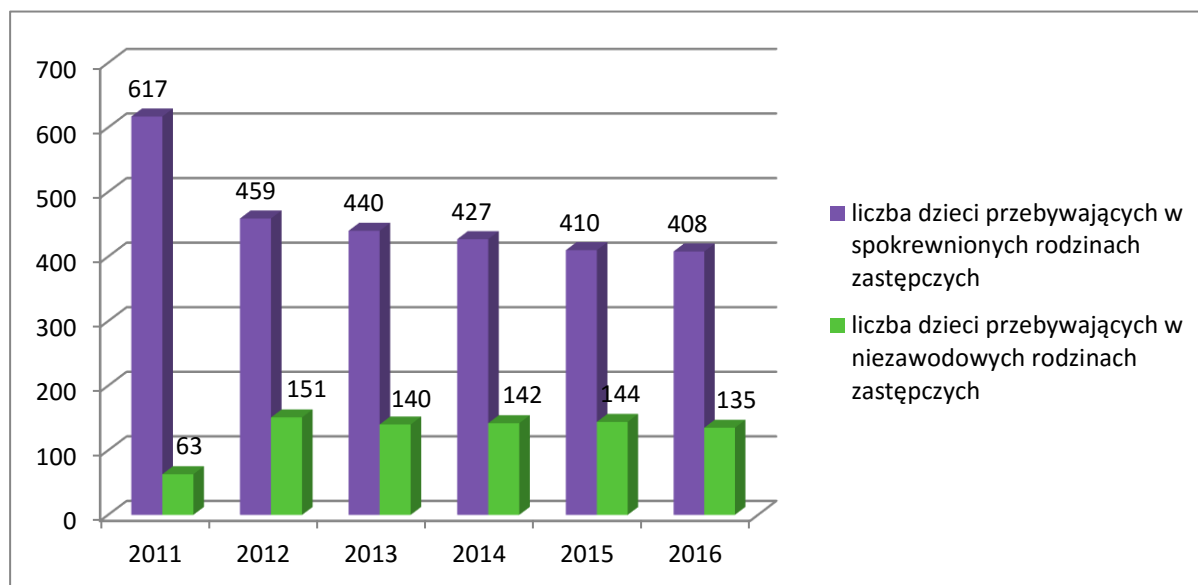
W 2016 roku 543 małoletnich przebywało pod opieką spokrewnionych i niezawodowych rodzin zastępczych zamieszkujących na terenie Gminy Miejskiej Kraków.

W 2016 roku 42 dzieci zostało umieszczonych w rodzinach zastępczych spokrewnionych, a 15 w rodzinach zastępczych niezawodowych. Na mocy obowiązujących przepisów dziecko może pozostawać w rodzinie zastępczej do 18 roku życia lub do zakończenia nauki – nie dłużej niż do 25 roku życia. Powody opuszczenia przez dziecko rodziny zastępczej przed osiągnięciem

⁸⁰ Art. 41 ust. 3 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj.: Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

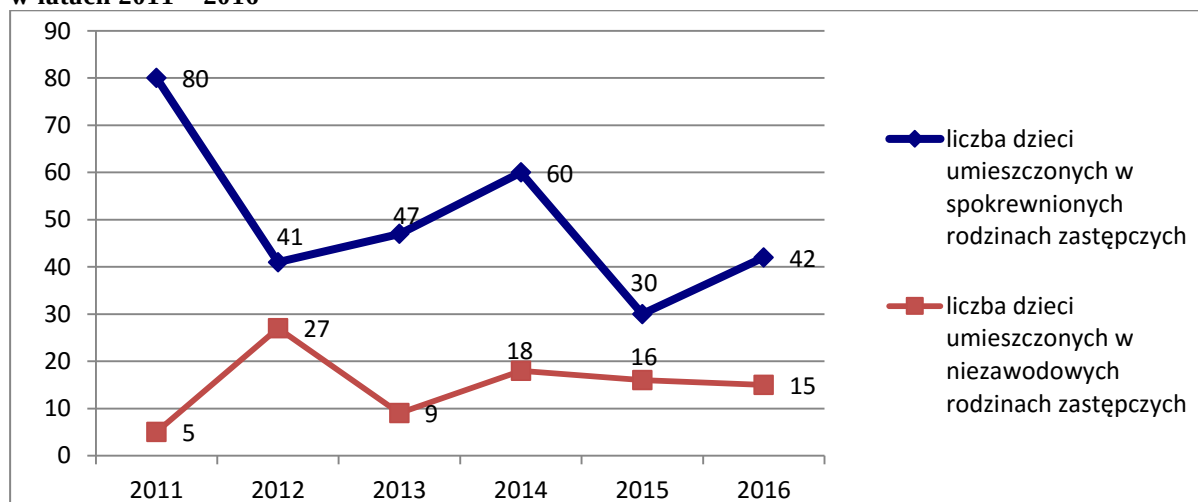
pełnoletności to: powrót do rodziny biologicznej, umieszczenie w rodzinie adopcyjnej lub w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Corocznie kilka rodzin zastępczych wyprowadza się z Krakowa do powiatów ościennych. W okresie od 2011 r. do 2016 r. było to łącznie 28 rodzin. Decyzje o wyprowadzeniu się z Krakowa zazwyczaj podyktowane są poprawą warunków mieszkaniowych.

Wykres: Liczba dzieci przebywających w spokrewnionych i niezawodowych rodzinach zastępczych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Wykres: Liczba dzieci umieszczanych w spokrewnionych i niezawodowych rodzinach zastępczych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Wszystkie rodziny zastępcze objęte są wsparciem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, który na mocy Zarządzenia z dnia 6.12.2011 r. Nr 2918/2011 Prezydenta Miasta Krakowa został wyznaczony na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

8.6.1.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje porozumienie o współpracy z Fundacją Ruperta Mayera Dzieło Pomocy Dzieciom w sprawie realizacji pomocy wolontaryjnej na rzecz dzieci przebywających w rodzinach zastępczych.

Realizowana jest także umowa z Fundacją Nowe Centrum o wsparcie realizacji zadania publicznego tj. prowadzenie Programu Aktywności Lokalnej dla Rodzin Zastępczych z terenu Gminy Miejskiej Kraków.

8.6.1.2 Kadra

Zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej realizowali zatrudnieni w MOPS koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej oraz specjaliści – psychologowie. W 2016 roku rodziny zastępcze (wszystkiego typu rodziny zastępcze) wspierało 18 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, 2 pracowników socjalnych, 3 konsultantów, 4 pracowników organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz 5 specjalistów – psychologów. Łącznie zadanie realizowało 32 pracowników zatrudnionych na 32 etatach.

8.6.1.3 Rodziny korzystające ze świadczeń dla spokrewnionych i niezawodowych rodzin zastępczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Z opracowań własnych MOPS wynika, że 81% rodzin zastępczych spokrewnionych tworzą dziadkowie. 24% opiekunów jest w wieku 51–60 lat, 37% pomiędzy 61 a 70 rokiem życia, a 19% stanowią opiekunowie powyżej 71 roku życia. Wobec tej struktury wiek wychowanków przedstawia się następująco: dzieci poniżej 13 roku życia stanowią 45% ogółu dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych spokrewnionych. 31% dzieci jest w wieku 14–17 lat, a 24% dzieci stanowią w wieku 18 lat i powyżej.

Opiekunowie rodzin zastępczych niezawodowych są młodszy niż w rodzinach spokrewnionych. 39% opiekunów jest w wieku 41–50 lat, 24% stanowią opiekunowie między 51–60 rokiem życia, 18% w wieku 31–40 lat. Średnia wieku dzieci w wieku poniżej 13 roku życia jest większa niż w rodzinach spokrewnionych i wynosi 40%, 29% dzieci jest w wieku 14–17 lat, a dzieci w wieku lat 18 i więcej stanowią 31%. Dla ponad 60% rodzin zastępczych spokrewnionych źródłem dochodu są świadczenia emerytalno-rentowe lub inne niezarobkowe źródła utrzymania. Natomiast około 74% rodzin zastępczych niezawodowych posiada dochód w formie wynagrodzenia za pracę⁸¹.

Jedną z głównych funkcji rodziny zastępczej jest zapewnianie dziecku poczucia bezpieczeństwa oraz pozytywnych więzi. Nie wszystkie rodziny wypełniają swoje funkcje na tym samym poziomie. Z analizy akt rodzin zastępczych dokonanej w 2015 roku wynika, że część rodzin zastępczych spokrewnionych i niezawodowych ma trudności w różnych obszarach problemowych, np. relacje z rodzicami biologicznymi dzieci (występują w 58% rodzin), trudności w komunikacji w rodzinie (32%), w korzystaniu z własnych uprawnień i zasobów (10%), trudności zdrowotne dotyczące rodziców zastępczych mające wpływ na sprawowanie pieczy (11%), zagrożenie demoralizacją u dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej (11%). W większości obszarów, trudności występują częściej u spokrewnionych niż u niezawodowych rodzin zastępczych. Mimo występujących deficytów te formy pieczy zastępczej są preferowane w szczególności ze względu na potrzebę i prawo dziecka do wychowywania się w środowisku najbardziej zbliżonym do naturalnej rodziny.

Od 2015 r. wśród rodzin zastępczych niezawodowych i spokrewnionych wyłaniane są rodziny, które znajdują się w trudnej sytuacji (m.in. z powodu trudności opiekuńczo-wychowawczych), której nie mogą rozwiązać samodzielnie lub poprzez skorzystanie z usług takich jak poradnictwo, szkolenia, pomoc socjalna. Rodziny te, jak również rodziny ze stażem w sprawowaniu pieczy krótszym niż 2 lata obejmowane są, na ich wniosek, wsparciem koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Limit rodzin pozostających pod opieką koordynatorów został ustawowo ograniczony do 15, co pozwala na objęcie tych rodzin skutecznym wsparciem.

⁸¹ Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std. Do opisu sytuacji dochodowej rodzin wykorzystano informacje z próby 101 rodzin niezawodowych oraz 298 spokrewnionych.

W 2016 r. 326 rodzin zastępczych skorzystało z pomocy koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Natomiast 165 rodzin zastępczych współpracowało z innymi pracownikami organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

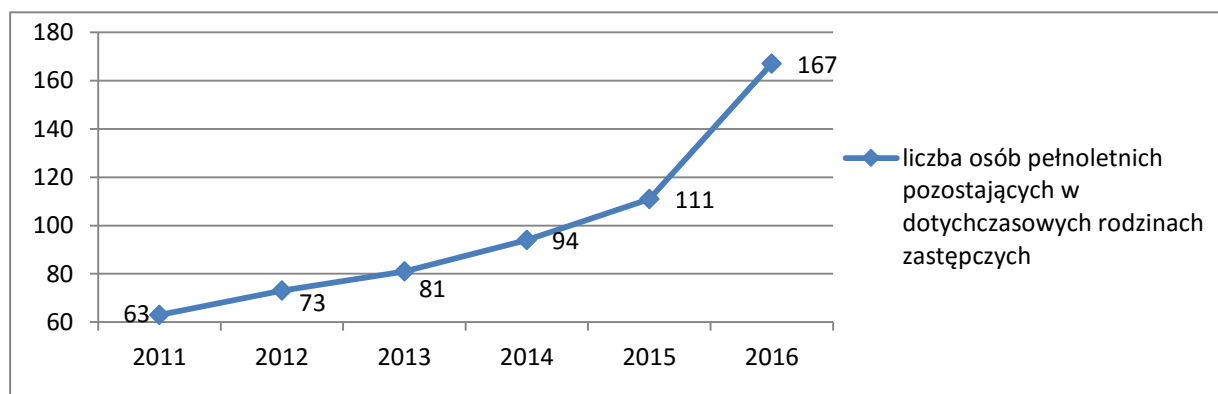
Tabela: Osoby pozostające w rodzinach zastępczych, a świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania w latach 2012–2016

Lata		2012	2013	2014	2015	2016
Dzieci w rodzinach zastępczych – razem	Liczba dzieci	619	580	569	554	543
	Świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci	4 615 493,33 zł	4 482 695,24 zł	4 441 004,00 zł	4 603 131,65 zł	4 542 030,34 zł
Pełnoletni pozostający w dotychczasowych rodzinach zastępczych	Liczba osób pełnoletnich	84	102	113	132	165
	Świadczenia na pokrycie utrzymania osób pełnoletnich	505 232,69 zł	675 618,15 zł	781 532,13 zł	968 252,46 zł	1 313 539,48 zł
Osoby usamodzielniające się z rodzin zastępczych	Liczba osób usamodzielniających się	241	230	215	200	170
	Pomoc na kontynuowanie nauki	934 234,31 zł	887 030,77 zł	907 115,03 zł	825 049,04 zł	727 159,24 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Od roku 2012 corocznie wzrasta koszt utrzymania osób pełnoletnich w dotychczasowych rodzinach zastępczych – w 2016 r. zwiększeniu uległ roczny koszt świadczeń wypłaconych na utrzymanie osób pełnoletnich pozostających w rodzinach zastępczych o 345 287 zł w stosunku do 2015 r., co wynika ze zwiększenia liczby osób pozostających po osiągnięciu pełnoletności w dotychczasowych rodzinach zastępczych. Wartość miesięcznego świadczenia dla osób pozostających w rodzinie zastępczej niezawodowej i spokrewnionej jest znacznie wyższa od kwoty pomocy przysługującej wychowankowi pieczy zastępczej na kontynuowanie nauki (o 500 zł miesięcznie w niezawodowej rodzinie zastępczej, natomiast o 160 zł w spokrewnionej rodzinie zastępczej). Od wejścia w życie powyższych przepisów liczba osób pełnoletnich pozostających w dotychczasowych rodzinach zastępczych wzrasta.

Wykres: Liczba osób pełnoletnich pozostających w dotychczasowych spokrewnionych i niezawodowych rodzinach zastępczych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

8.6.1.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Całkowity koszt świadczeń przyznanych spokrewnionym i niezawodowym rodzinom zastępczym wyniósł:

- w 2011 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 581 572 zł;
- w 2012 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 546 680 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 92 835 zł;
- w 2013 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 496 038 zł;
- w 2014 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 498 478 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 46 784 zł;
- w 2015 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 719 205 zł;
- w 2016 r.: w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 4 731 798,12 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa na dodatek wychowawczy: 1 645 530,67 zł.

8.6.1.5 Wnioski

Z uwagi na rozwiązania ustawowe zachęcające osoby pełnoletnie do rezygnacji z usamodzielniania się na rzecz pozostawania w dotychczasowych rodzinach zastępczych do czasu zakończenia nauki, prognozuje się utrwalenie tendencji do dłuższego pozostawiania osób pełnoletnich w dotychczasowych rodzinach zastępczych.

Mając na uwadze nasilenie problemów rozwojowych zdiagnozowanych u dzieci przebywających w rodzinach zastępczych oraz związanych z tym trudności opiekuńczo-wychowawczych w tych rodzinach, należy zapewnić rodzicom zastępczym możliwość rozwoju kompetencji rodzicielskich oraz realizować usługi mające na celu poprawę funkcjonowania społecznego dzieci i młodzieży z rodzin zastępczych.

8.6.2 Rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka

Rodziny zastępcze zawodowe są formą rodzinnej pieczy zastępczej, wśród której wyróżniamy:

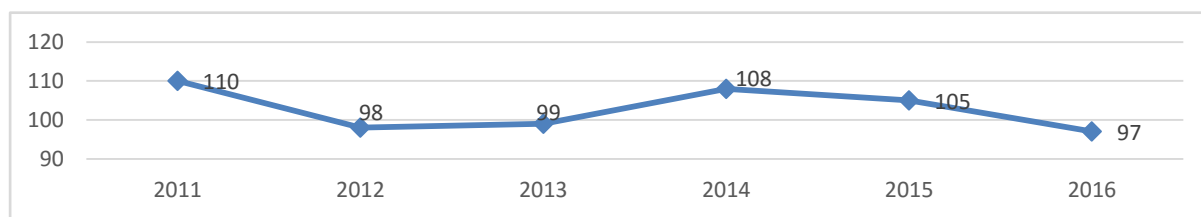
- rodziny zastępcze pełniące funkcję pogotowia rodzinnego,
- zawodowe specjalistyczne rodziny zastępcze.

Zawodowa rodzina zastępcza pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego jest interwencyjną, krótkoterminową formą opieki nad dzieckiem, sprawowaną przez odpowiednio przeszkolone rodziny do czasu uregulowania sytuacji prawnej dziecka. W rodzinach tego typu umieszcza się dziecko na maksymalny okres do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego i powrotu do rodziny, przysposobienia albo skierowania dziecka do stałej formy rodzinnej pieczy zastępczej⁸².

W roku 2016 w Krakowie funkcjonowało łącznie 30 zawodowych rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, natomiast według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. funkcjonowało 28 rodzin, dysponujących 51 miejscami. Według stanu na ostatni dzień okresu sprawozdawczego przebywało w nich 47 dzieci, z tego 10 rodzin zapewniało miejsce dla 1 dziecka, 12 rodzin – dla 2 dzieci, oraz 4 rodziny dla 3 i więcej dzieci. W roku 2016 z tej formy rodzinnej pieczy zastępczej skorzystało łącznie 97 dzieci

⁸² art. 58 ust. 4 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

Wykres: Liczba dzieci przebywających w zawodowych rodzinach zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego w latach 2011– 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Zawodowa specjalistyczna rodzina zastępcza to forma rodzinnej pieczy zastępczej, której zadaniem jest zapewnienie opieki szczególnej grupie dzieci. Umieszcza się w nich dzieci z różnego typu problemami, w tym:

- dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności;
- dzieci na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich;
- małoletnie matki z dziećmi⁸³.

W roku 2016 funkcjonowało 9 zawodowych specjalistycznych rodzin zastępczych (stan na dzień 31.12.2016 r. również 9 rodzin) zapewniających 11 miejsc. Spośród zawodowych specjalistycznych rodzin zastępczych 7 rodzin sprawuje opiekę nad 1 dzieckiem, natomiast 2 rodziny mają pod opieką 2 dzieci. W powyższej formie pieczy zastępczej przebywały dzieci z problemami zdrowotnymi, wymagające szczególnej opieki i pielęgnacji (dzieci z zespołem Downa, zespołem McCarthy’ego oraz Zespołem Alkoholowym Płodu).

Rodzinny Dom Dziecka jest formą rodzinnej pieczy zastępczej, którą tworzą małżonkowie lub osoba nie pozostająca w związku małżeńskim. W powyższej formie sprawowana jest opieka nad łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osobami, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. W roku 2016 funkcjonowały 2 rodzinne domy dziecka, w których przebywało łącznie 9 dzieci.

8.6.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.6.2.2 Kadra

Zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej realizują zatrudnieni w MOPS koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Szczegółowe informacje znajdują się w rozdziale 8.6.2. Dodatkowo do pomocy przy sprawowaniu opieki nad dziećmi i przy pracach gospodarskich zatrudniona była 1 osoba.

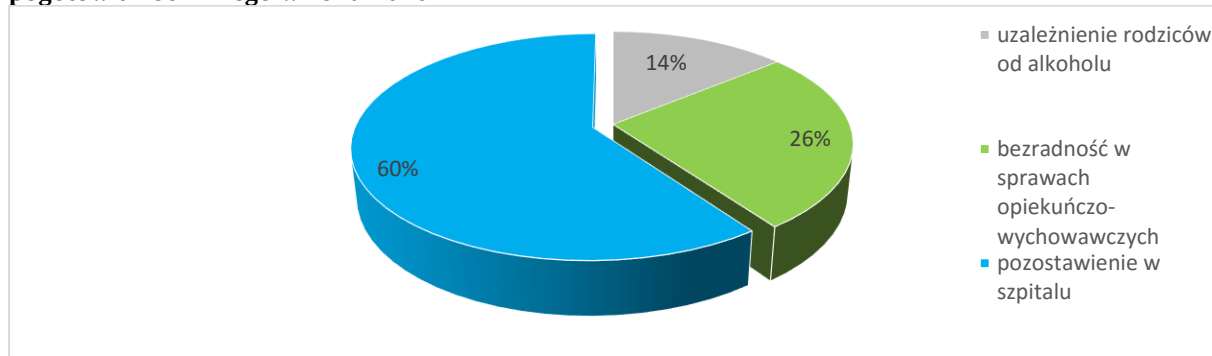
8.6.2.3 Dzieci umieszczone w zawodowych rodzinach zastępczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Według stanu na dzień 31.12.2016 r. 77% dzieci przebywających w pogotowiach rodzinnych miało od 0 do 3 lat, natomiast 21% dzieci zawiera się w przedziale pomiędzy 4–6 lat, a 2% dzieci w przedziale 7–13 lat.

Umieszczenie dziecka w zawodowej rodzinie zastępczej, pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego spowodowane jest głównie: pozostawieniem noworodka przez matkę w szpitalu, uzależnieniem rodziców od alkoholu oraz bezradnością w sprawach opiekuńczo–wychowawczych skutkująca zaistnieniem sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu dziecka.

⁸³Art. 59 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.).

Wykres: Przyczyny umieszczenia dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego w roku 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy skierowań wydanych w roku 2016

Wśród dzieci przebywających w dniu 31.12.2016 r. w zawodowych specjalistycznych rodzinach zastępczych 27% było w wieku od 4 do 6 lat, 45% stanowiły dzieci w wieku 7–13 lat, 10% stanowiły dzieci w przedziale wiekowym 14–17 lat oraz 18% w przedziale 18–24 lata.

8.6.2.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość środków wydatkowanych przez GMK na funkcjonowanie zawodowych rodzin zastępczych oraz rodzinnego domu dziecka wyniosła łącznie:

- w roku 2011: 598 821 zł;
- w roku 2012: 1 112 494 zł;
- w roku 2013: 1 262 147 zł;
- w roku 2014: 1 117 090 zł,
- w roku 2015: 1 081 172 zł;
- w roku 2016: 1 294 741 zł w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków, w ramach dotacji z budżetu państwa: 294 569 zł, w tym w ramach dotacji na dodatek wychowawczy: 284 531,72 zł.

Zgodnie z ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2016 r. poz. 195), osobom prowadzącym rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo wychowawcze typu rodzinnego przysługuje dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego na każde umieszczone dziecko, które nie ukończyło 18 roku życia. Wpłata dodatku dla osób uprawnionych rozpoczęła się od kwietnia 2016 r.

W przypadku zawodowych form rodzinnej pieczy zastępczej, dodatek został przyznany dla 92 dzieci, w przypadku rodzin specjalistycznych – dla 10 dzieci, natomiast w odniesieniu do rodzinnych domów dziecka – dla 8 dzieci. Wpłacono świadczenia na kwotę 284 531,72 zł.

8.6.2.5 Wnioski

Założenia ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2016 r. poz. 575 z późn. zm.), nakładają na powiat obowiązek umieszczania dzieci poniżej 7 roku w pieczy rodzinnej. Zawodowe rodziny zastępcze pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, średniorocznie przyjmują około 60 dzieci w wieku od 0 do 6 lat. Zaznaczyć należy, iż liczba miejsc w rodzinnych formach pieczy zastępczej w dalszym ciągu jest niewystarczająca i nadal w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej umieszczane są dzieci poniżej 7 roku życia. Według stanu na dzień 31.12.2016 r. w placówkach opiekuńczo – wychowawczych (z wyłączeniem placówek typu rodzinnego) przebywało 44 dzieci poniżej 7 roku życia.

Zatem konieczne jest prowadzenie ciągłych działań propagujących ideę rodzicielstwa zastępczego w celu pozyskania kandydatów do prowadzenia rodzin zastępczych i tym samym zwiększenia ich liczby. Przy utrzymującej się tendencji dotyczącej wieku dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej, konieczne będzie utworzenie co najmniej 22 rodzin, które będą mogły zapewnić opiekę co najmniej 44 dzieciom. Istotnym czynnikiem jest funkcjonowanie systemu motywacyjnego wykorzystującego możliwe narzędzia finansowania – zapewnienie środków na wypłatę wyższego wynagrodzenia otrzymywanego przez osoby prowadzące rodzinne formy pieczy zastępczej czy realizacja dostępnych fakultatywnych form wsparcia finansowego zawodowych rodzin zastępczych.

8.7 Placówki opiekuńczo–wychowawcze

Dziecko pozbawione częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej, po wyczerpaniu możliwości udzielenia pomocy w rodzinie naturalnej lub umieszczenia w rodzinie zastępczej, może zostać umieszczone w placówce opiekuńczo – wychowawczej typu:

- interwencyjnego,
- rodzinnego,
- socjalizacyjnego,
- specjalistyczno – terapeutycznego.

Placówki opiekuńczo–wychowawcze zobowiązane są do zapewnienia dziecku całodobowej opieki i wychowania oraz zaspokajania niezbędnych potrzeb rozwojowych i bytowych⁸⁴.

8.7.1 Infrastruktura

Według stanu na dzień 31.12.2016 r. system instytucjonalnych form pieczy zastępczej tworzyło 41 placówek zapewniających 487 miejsc. 27 placówek prowadzonych było na zlecenie GMK przez organizacje pozarządowe, a 14 funkcjonowało jako jednostki publiczne (w ramach 4 jednostek organizacyjnych). Krakowski system instytucjonalnej pieczy zastępczej tworzyły:

- 3 placówki typu interwencyjnego, zapewniające doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia opieki – do czasu wydania przez sąd postanowienia o umieszczeniu dziecka w placówce, rodzinie zastępczej, adopcyjnej lub powrocie do rodziny biologicznej. W placówkach tego typu w roku 2016 przebywało łącznie 140 dzieci;
- 23 placówki typu socjalizacyjnego, zapewniających opiekę łącznie 281 dzieciom;
- 6 placówek typu rodzinnego, w których w 2016 roku przebywało łącznie 44 dzieci;
- 9 placówek typu specjalistyczno – terapeutycznego – zapewniające opiekę nad dziećmi o indywidualnych potrzebach w tym: legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności lub umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności; wymagających stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii oraz wymagających wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. W placówkach tego typu w roku 2016 przebywało łącznie 130 dzieci.

W roku 2016 placówki opiekuńczo – wychowawcze łącznie zapewniły opiekę i wychowanie 595 dzieciom.

Zgodnie z założeniami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2016 r. poz. 575 z późn. zm.), w placówce opiekuńczo –

⁸⁴ Art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.).

wychowawczej nie powinno przebywać więcej niż 14 dzieci. W wyniku podejmowanych w latach 2015 – 2016 działań mających na celu dostosowanie placówek do obowiązujących do przepisów, standard liczby miejsc został osiągnięty w 39 placówkach na 41 funkcjonujących. Jednocześnie zmieniała się specyfika struktury systemu. Od roku 2016 zwiększona została liczba placówek typu specjalistyczno – terapeutycznego z jednoczesnym zmniejszeniem liczby placówek typu socjalizacyjnego. Powyższe działania są odpowiedzią na potrzeby dzieci umieszczanych w pieczy instytucjonalnej.

8.7.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotami realizującymi w 2016 roku zadanie polegające na prowadzeniu niepublicznych placówek opiekuńczo – wychowawczych na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków były: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek NMP, Prowincja Krakowska, Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. W. a Paulo, Zgromadzenie Zakonne Sług Jezusa, Towarzystwo „Nasz Dom”, Zgromadzenie Sióstr św. Jana Chrzciciela, Krakowskie Stowarzyszenie Na Rzecz Młodzieży „Nowa Droga”, Stowarzyszenie „SIEMACHA”, Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia”, Fundacja Projekt ROZ, Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, Fundacja im. Św. Scholastyki, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych „Wspólna Radość”.

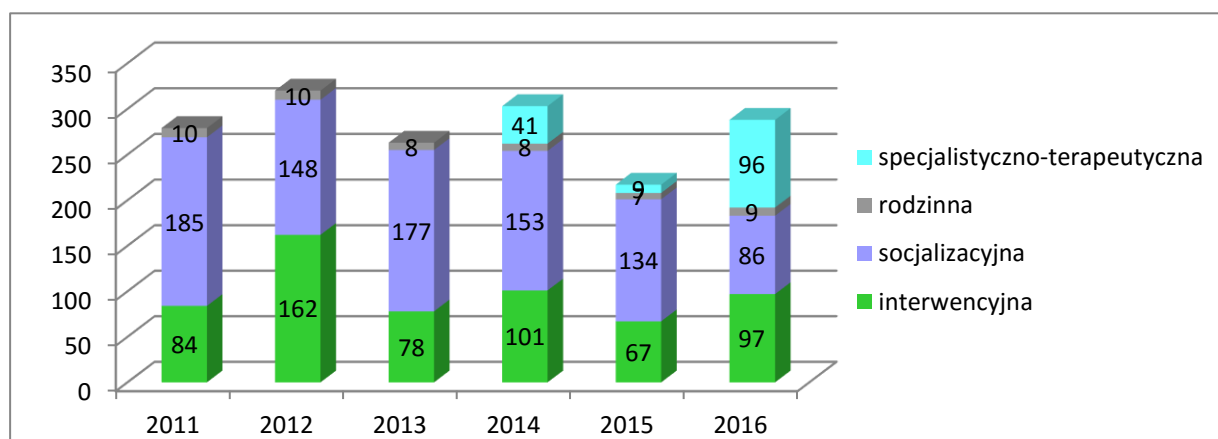
8.7.3 Kadra

W bezpośrednią realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 226 osób w organizacjach pozarządowych (w wymiarze 187,92 etatów) i 194 pracowników jednostek budżetowych (w wymiarze 176,62 etatu).

8.7.4 Dzieci i młodzież skierowana do całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W latach 2009 – 2016 sukcesywnie spadała liczba dzieci korzystających z pomocy placówek opiekuńczo–wychowawczych w Krakowie. Obecnie wynosi 595. Zmniejszenie liczby dzieci korzystających z tej formy pomocy wynika między innymi z faktu, iż po usamodzielnieniu się dzieci spoza Krakowa, liczba miejsc została zmniejszona w celu dostosowania systemu do rzeczywistych potrzeb Gminy Miejskiej Kraków. Ponadto obserwowalny jest spadek liczby dzieci, które postanowieniem sądu mają zostać objęte opieką w pieczy instytucjonalnej.

Wykres: Liczba skierowań do placówek opiekuńczo–wychowawczych wydanych w latach 2011 – 2016, wg typów

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy skierowań do placówek opiekuńczo – wychowawczych

Prawie 65 % z wszystkich dzieci skierowanych do placówek opiekuńczo – wychowawczych to dzieci w wieku 13–18 lat. Jednocześnie, średnio 20% liczby dzieci skierowanych stanowią dzieci poniżej 7 roku życia.

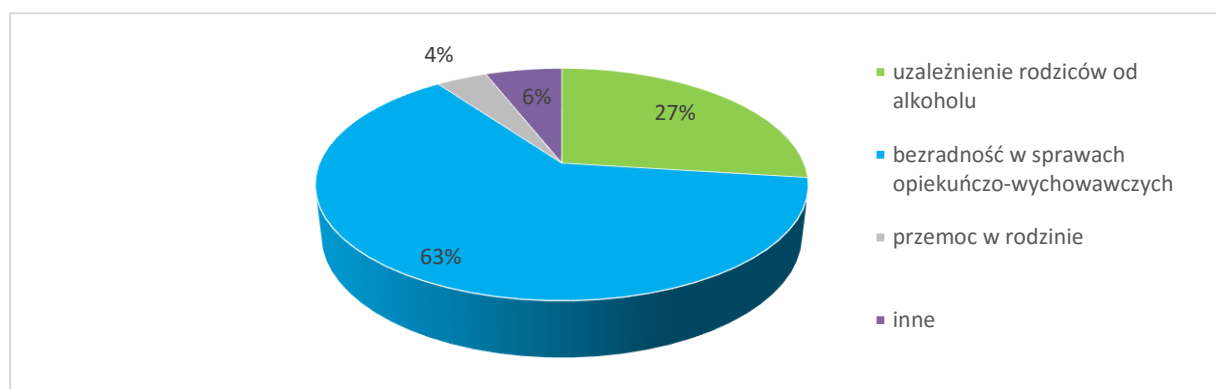
Tabela: Liczba dzieci, którym wydano skierowanie do placówek opiekuńczo – wychowawczych w latach 2011 – 2016

wiek dzieci	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	liczba skierowań	odsetek skierowań	liczba skierowań	odsetek skierowań	liczba skierowań	odsetek skierowań	liczba skierowań	odsetek skierowań	liczba skierowań	odsetek skierowań	liczba skierowań	odsetek skierowań
0–6 lat	55	20%	53	17%	36	19%	39	23%	20	18%	46	19%
7–12 lat	59	21%	56	18%	60	31%	31	18%	20	18%	38	16%
13–18 lat	165	59%	211	65%	133	70%	99	59%	73	64%	154	65%

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy skierowań do placówek opiekuńczo – wychowawczych

Na podstawie analizy przyczyn skierowania w 2016 roku małoletnich do placówek opiekuńczo – wychowawczych należy stwierdzić, że największą grupę (61%) stanowią dzieci i młodzież z rodzin, które wykazują bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, skutkującą często nierealizowaniem obowiązku szkolnego. Kolejne pod względem liczebności są grupy dzieci z rodzin z problemem alkoholowym.

Wykres: Przyczyny umieszczenia dzieci w całodobowych placówkach opiekuńczo – wychowawczych w roku 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy skierowań do całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych wydanych w roku 2016

8.7.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wydatki na utrzymanie placówek opiekuńczo – wychowawczych wyniosły:

- w roku 2011: 24 160 950 zł w tym w ramach środków GMK: 23 796 072 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 364 878 zł;
- w roku 2012: 23 986 955 zł w tym w ramach środków GMK: 23 545 775 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 441 180 zł;
- w roku 2013: 22 222 849 zł w tym w ramach środków GMK: 21 900 480 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 322 369 zł;
- w roku 2014: 23 013 013 zł w tym w ramach środków GMK: 22 659 376 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 235 539 zł;
- w roku 2015: 26 316 029 zł w tym: w ramach środków GMK: 25 897 535 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 418 494 zł,

– w roku 2016: 26 036 136 zł, w tym: w ramach środków GMK: 25 640 762 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 395 374 zł.

Zgodnie z ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2016 r. poz. 195), osobom prowadzącym placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego przysługuje dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego na każde umieszczone dziecko, które nie ukończyło 18 roku życia. Pomocą w formie dodatku do zryczałtowanej kwoty na dzieci umieszczone w tego typu placówkach objęto 43 wychowanków. Wypłacono 320 świadczeń na kwotę 156 641,92 zł.

8.7.6 Wnioski

Mając na uwadze założenia ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, główne działania w zakresie zapewniania dzieciom i młodzieży opieki w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej powinny skupiać się na sukcesywnym zmniejszaniu liczby dzieci poniżej 7 roku życia umieszczanych w placówkach. Podniesienie granicy wieku dzieci umieszczanych w instytucjonalnych formach pieczy, spowoduje nadwyżkę miejsc, co będzie wiązało się z koniecznością zmniejszenia ich liczby. Ponadto przekształcenia systemu powinny zostać ukierunkowane na jego specjalizację, aby możliwe było zapewnienie opieki i wychowania rosnącej liczbie dzieci, wykazujących szerokie spektrum zaburzeń oraz zagrożonych demoralizacją. Równocześnie z uwagi na specyfikę problemów młodzieży umieszczanej w placówkach, zasadne jest podnoszenie kompetencji kadry opiekuńczej.

8.8 Pomoc dla osób usamodzielnianych

Osoby opuszczające, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinną lub instytucjonalną pieczę zastępczą, a także m.in. młodzieżowe ośrodki socjoterapii, młodzieżowe ośrodki wychowawcze lub zakłady poprawcze obejmuje się pomocą mającą na celu ich życiowe usamodzielnienie. Osoby usamodzielniane wymagają pomocy w przezwyciężeniu trudnych sytuacji życiowych, w szczególności w obszarze kwalifikacji zawodowych i wykształcenia, sytuacji mieszkaniowej i bytowej (w tym uzyskania uprawnień do przysługujących świadczeń). Szczegółowe cele i działania służące ich realizacji, są określone w indywidualnym programie usamodzielnienia opracowywanym przez osobę usamodzielnianą, opiekuna usamodzielnienia oraz pracownika socjalnego lub koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Działania prowadzone przez pracowników MOPS w obszarze edukacji i zdobycia kwalifikacji zawodowych przez osoby usamodzielniane to m.in. motywowanie do kontynuowania nauki, weryfikacja frekwencji na zajęciach szkolnych, osobiste rozmowy z pracownikami szkół (rzecznictwo), skierowanie do doradcy zawodowego lub na warsztaty autoprezentacji.

Pomoc w zakresie poprawy sytuacji mieszkaniowej osób usamodzielnianych jest realizowana m.in. poprzez: pomoc w sporządzeniu wniosku o najem lokalu z zasobów gminy i zgromadzeniu wymaganej dokumentacji, pisma popierające wniosek do UMK, rzecznictwo w sprawach o spłatę zaległości mieszkaniowych, skierowanie po poradę prawną.

Jedną z form pomocy dla usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych jest mieszkanie chronione. Głównym celem pobytu w mieszkaniach chronionych jest doprowadzenie do pełnej samodzielności wychowanków we wszystkich sferach dotyczących życia społecznego, rodzinnego i zawodowego. Wsparcie dla mieszkańców stanowią prowadzone treningi psychoedukacyjne, mające na celu rozwijanie umiejętności społecznych i przygotowanie do samodzielnego, dorosłego życia. Poprzez treningi wychowankowie uczą się m. in. jak prowadzić gospodarstwo domowe i gospodarować budżetem domowym.

Z pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym korzysta średniorocznie 17 usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych.

Osoby usamodzielniane otrzymują comiesięczną pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, która w przypadku osób usamodzielnianych na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jest niezależna od dochodu osiąganego przez świadczeniobiorcę oraz pomoc na zagospodarowanie i – po zakończeniu nauki – pomoc na usamodzielnienie.

8.8.1 Infrastruktura

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków funkcjonowały w 2016 r. trzy mieszkania chronione dla 17 usamodzielniających się wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych. Z tej formy pomocy w roku 2016 skorzystało 19 osób.

8.8.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Pomoc w zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej w formie pobytu w mieszkaniu chronionym realizowane było we współpracy z Fundacją „Ukryte Skrzydła” oraz Krakowskim Stowarzyszeniem Na Rzecz Młodzieży „Nowa Droga”.

8.8.3 Kadra

W zakresie pomocy finansowej i rzeczowej dla osób usamodzielnianych zadanie realizują pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W realizację zadania w roku 2016 zaangażowanych było 11 pracowników (11 etatów). W realizację pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym w roku 2016 zaangażowany był personel zatrudniony w Fundacjach (3 osoby zatrudnione w łącznym wymiarze 1,3 etatu).

8.8.4 Osoby objęte pomocą na usamodzielnienie, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

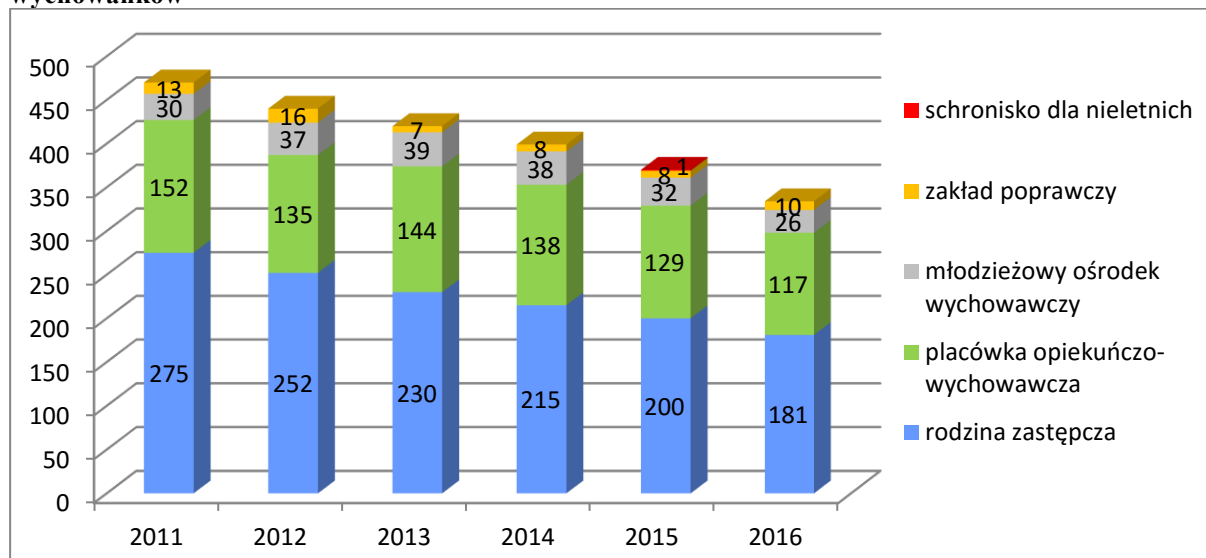
W latach 2011 – 2016 średniorocznie udzielono pomocy finansowej i rzeczowej związanej z usamodzielnieniem dla 405 wychowanków rodzin zastępczych oraz osób opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze, zakłady poprawcze, schroniska dla nieletnich oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

W 2016 r. udzielono pomocy związanej z usamodzielnieniem 334 wychowankom rodzin zastępczych i placówek.

Tabela: Usamodzielnianie wychowanków rodzin zastępczych i placówek

Lp.	Podstawa przyznawania pomocy	Liczba osób usamodzielnianych objętych pomocą w 2016 r.
1.	Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej	225
2.	Na zasadach ustawy o pomocy społecznej (przepisy przejściowe z ustawy o wspieraniu rodziny)	73
3.	Ustawa o pomocy społecznej	36
	Miejsce pobytu osoby usamodzielnianej przed usamodzielnieniem	Liczba osób usamodzielnianych objętych pomocą w 2016 r.
1.	Rodziny zastępcze	181
2.	Placówki opiekuńczo – wychowawcze	117
3.	Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	26
4.	Specjalny ośrodek szkolno – wychowawczy	0
5.	Schronisko dla nieletnich i zakład poprawczy	0
6.	Zakłady poprawcze	10
Suma		334

Wykres: Liczba osób usamodzielnionych w latach 2011 – 2016 wg miejsca poprzedniego pobytu wychowanków

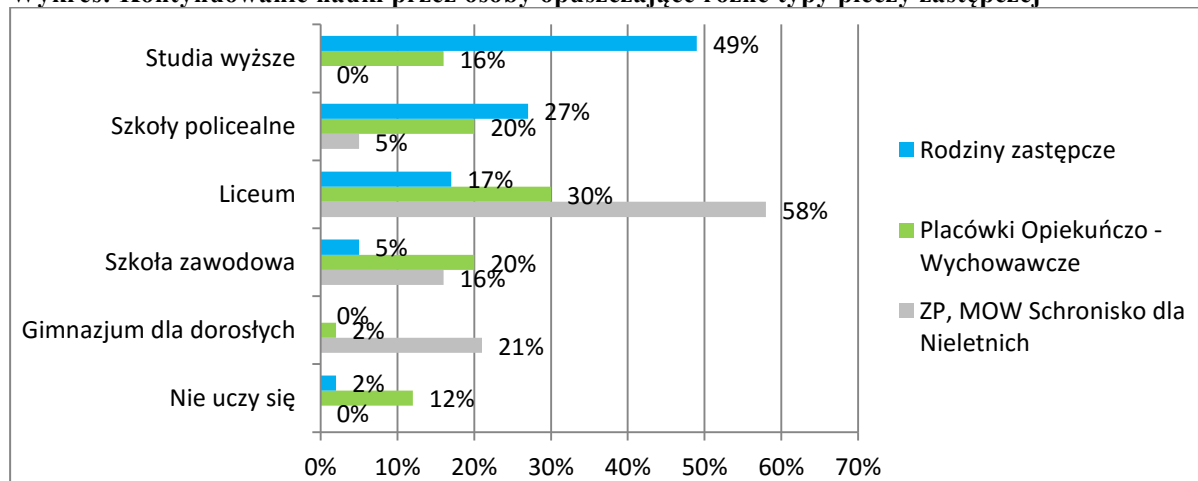
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Większość osób usamodzielnianych to wychowankowie rodzin zastępczych, którzy stanowią 54% ogółu oraz wychowankowie placówek opiekuńczo – wychowawczych, którzy stanowią 35% ogółu. Najmniejszy odsetek wychowanków objętych pomocą na usamodzielnienie to osoby opuszczające zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich.

Aspiracje edukacyjne osób usamodzielnianych z rodzin zastępczych są znacznie wyższe niż opuszczających instytucjonalne formy pieczy zastępczej, młodzieżowe ośrodki wychowawcze oraz zakłady poprawcze – 49% wychowanków rodzin zastępczych kontynuuje naukę na studiach. Natomiast spośród osób, które opuściły instytucjonalne formy pieczy zastępczej zaledwie 16% jest słuchaczami wyższych uczelni. Najgorzej pod względem kontynuowania nauki wypadają osoby opuszczające zakłady poprawcze – żadna z tych osób nie uczy się w uczelni wyższej, a 21% uczy się w gimnazjum dla dorosłych. Należy jednocześnie zauważyć, że 12% osób opuszczających placówki opiekuńcze i 2% osób opuszczających rodziny zastępcze zaprzestało kontynuacji nauki.

Poziom edukacji, na którym kontynuują naukę osoby usamodzielniane jest zróżnicowany ze względu na typ pieczy zastępczej, w której osoby te przebywały – ilustruje to poniższy wykres.

Wykres: Kontynuowanie nauki przez osoby opuszczające różne typy pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Sytuacja osób opuszczających różne formy pieczy zastępczej różni się również pod względem posiadanych przez te osoby zasobów mieszkaniowych. 16% wychowanków, którzy

opuścili rodziny zastępcze ma uregulowaną sytuację mieszkaniową, to znaczy są najemcami lub właścicielami mieszkania lub figurują w umowie najmu jako osoby uprawnione do zamieszkiwania w lokalu. W takiej sytuacji jest 12% wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych. Co trzeci wychowanek rodziny zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawczej wynajmuje lokal na wolnym rynku. 50% wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej mieszka nadal u rodziny, natomiast 36% wychowanków po opuszczeniu placówki opiekuńczo-wychowawczej zamieszkuje u rodzin biologicznych.

Spośród osób usamodzielnianych 6% wychowanków rodzin zastępczych i 21% osób opuszczających placówki mieszka w internacie, mieszkaniu chronionym, lokalu zajmowanym bez tytułu prawnego lub po wyroku eksmisyjnym.

Tabela: Sytuacja mieszkaniowa osób opuszczających pieczę zastępczą.

Sytuacja mieszkaniowa	Osoby, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze. Udział procentowy w stosunku do wszystkich opuszczających daną formę pieczy zastępczej.	Osoby, które opuściły rodziny zastępcze. Udział procentowy w stosunku do wszystkich opuszczających daną formę pieczy zastępczej.
Zamieszkiwanie u rodziny (biologicznej lub dotychczasowej rodziny zastępczej)	36%	50%
Wynajmowanie mieszkania/pokoju na wolnym rynku	31%	28%
Uregulowana sytuacja mieszkaniowa – posiadające własny lokal/zamieszkujące w lokalu, którego są najemcą	12%	16%
Inne w tym: internat, bursa, lokal komunalny bez tytułu prawnego, lokal komunalny po wyroku eksmisyjnym	6%	5%
Przebywające w mieszkaniu chronionym	15%	1%

Źródło: opracowanie własne MOPS na podstawie danych za 2016 r. Dane dotyczą wychowanków, którzy po opuszczeniu pieczy zastępczej oraz MOW i zakładów poprawczych pozostają w kontakcie z pracownikami MOPS.

8.8.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Całkowite koszty pomocy na rzecz usamodzielniających się wychowanków wynosiły:

- w 2012 roku 2 320 941,45 zł (z czego na funkcjonowanie mieszkań chronionych 72 016,74 zł), w tym w ramach środków GMK: 2 160 913,14 zł, w ramach środków POKL: 160 028,31 zł;
- w 2013 roku 2 100 913,38 zł (z czego na funkcjonowanie mieszkań chronionych 54 810,00 zł), w tym w ramach środków GMK: 2 055 460,38 zł, w ramach środków POKL: 45 453 zł;
- w 2014 roku łącznie 1 955 838,00 zł (z czego na funkcjonowanie mieszkań chronionych 53 880,00 zł), w tym w ramach środków GMK: 1 901 311,43 zł, w ramach środków POKL: 54 526,57 zł;
- w 2015 roku łącznie 1 941 429,32 zł (z czego na funkcjonowanie mieszkań chronionych 53 880,00 zł), w tym w ramach środków GMK: 1 938 429,32 zł, w ramach środków POKL: 3 000 zł;
- w 2016 roku łącznie 1 623 073,10 zł (w tym: 114 465,21 zł na funkcjonowanie i doposażenie mieszkań chronionych).

8.8.6 Wnioski

Analiza dotycząca sytuacji osób usamodzielnianych pozwala na wskazanie dwóch najważniejszych obszarów, w których osoby te wymagają wsparcia: jest to pomoc w uzyskaniu wykształcenia i kwalifikacji pozwalających na podjęcie pracy zawodowej oraz w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych.

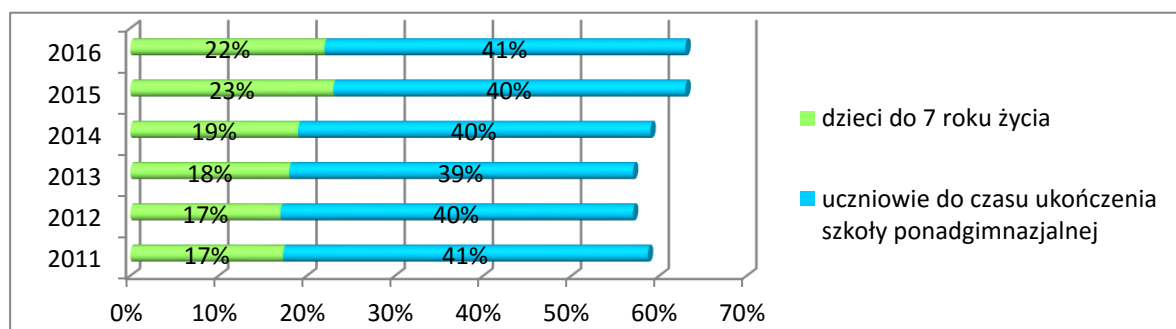
8.9 Formy pomocy na rzecz rodzin z dziećmi

8.9.1 Pomoc w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku

Wskazana forma pomocy została opisana w rozdziale 11 *Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom i rodzinom o niskich dochodach*, podrozdział 11.2.3.

Należy podkreślić, że szczególną grupą odbiorców Programu dożywiania są dzieci i młodzież⁸⁵. Udział dzieci w ogólnej liczbie osób otrzymujących pomoc w formie posiłku wyniósł 63% w skali roku (4 668 dzieci). Natomiast odsetek dzieci, w wieku od lat 7 do ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej, w ogólnej liczbie świadczeniobiorców wyniósł około 41%. W 2016 roku udział dzieci i uczniów w ogólnej liczbie osób objętych pomocą w formie posiłków kształtował się podobnie jak w 2015 r.

Wykres: Udział dzieci w ogólnej liczbie osób objętych pomocą w formie posiłków latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy uczeń albo dziecko korzystające z zajęć w ramach rocznego przygotowania przedszkolnego w szkole lub przedszkolu wyraża chęć zjedzenia posiłku, dyrektor szkoły lub przedszkola udziela pomocy w formie posiłku, informując jednocześnie ośrodek pomocy społecznej, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania ucznia lub dziecka, o udzieleniu pomocy. Przyznanie pomocy, o której mowa powyżej, nie wymaga ustalania sytuacji rodziny w drodze rodzinnego wywiadu środowiskowego oraz wydania przez ośrodek pomocy społecznej decyzji administracyjnej. Środki na zakup posiłku, są przekazywane przez ośrodek pomocy społecznej na podstawie sporządzonej listy uczniów lub dzieci oraz liczby spożytych posiłków w przyjętym okresie rozliczeniowym. W 2016 r. z posiłków przyznawanych na podstawie decyzji dyrektora szkoły skorzystało 1 191 dzieci i uczniów.

⁸⁵Dzieci do 7 roku życia oraz uczniowie do ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej stanowią 34% wszystkich osób korzystających z Programu.

8.9.1.1 Wnioski

Analiza danych dotyczących realizacji programu osłonowego dotyczącego udzielania mieszkańcom Gminy Miejskiej Kraków pomocy w zakresie dożywiania za lata 2011 – 2016 wskazuje, że dzieci do 7 roku życia oraz uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej stanowią znaczącą, bo ponad 60% grupę odbiorców Programu. Udział tej grupy odbiorców w ogólnej liczbie osób objętych programem utrzymuje się w ostatnich latach na porównywalnym poziomie. W 2016 roku zaobserwowano spadek liczby dzieci i uczniów objętych pomocą w postaci posiłku, którego prawdopodobną przyczyną było wprowadzenie programu „Rodzina 500 plus”. Ze względu na fakt, że program ten został wprowadzony w trakcie trwania roku, jego rzeczywisty wpływ będzie można ocenić w dłuższej perspektywie czasowej.

8.9.2 Kluby Rodziców

W roku 2016 w ramach programów aktywności lokalnej MOPS rozpoczęły funkcjonowanie dwa Kluby Rodziców: przy ul. Jaremy 1 oraz przy ul. Dąbrówki 7/4.

Głównymi celami działań było wzmacnianie więzi i budowanie pozytywnych relacji pomiędzy dziećmi i ich rodzicami oraz podnoszenie kompetencji rodziny.

W okresie od marca do grudnia 2016 roku odbyło się łącznie 38 spotkań, z których skorzystało 35 dzieci oraz 45 rodziców. Funkcjonujące Kluby są miejscami otwartych spotkań rodziców, dzieci oraz przyszłych matek i ojców. Biorą oni udział w przygotowaniu oferty Klubów. Podczas organizowanych zajęć i warsztatów udało się stworzyć przestrzeń dla rozwoju uczestników, promowano także ideę świadomego macierzyństwa. Funkcjonowanie Klubów zaowocowało integracją kobiet, które miały szansę podzielić się swoimi doświadczeniami w przyjaznej atmosferze. W działalność Klubów zaangażowali się również młodzi ojcowie. W listopadzie 2016 roku Klub Rodziców działający przy ul. Jaremy 1 otrzymał certyfikat „Miejsca przyjaznego maluchom”, po zgłoszeniu do akcji wysłanym przez samych uczestników Klubu.

Ważnym aspektem działalności Klubów jest inspirowanie rodziców do odpowiedzialnego i świadomego pełnienia swoich ról zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym poprzez świadome zarządzanie czasem i odnalezienie równowagi pomiędzy pracą i karierą a życiem prywatnym, zdrowiem, rozrywką i obowiązkami rodzinnymi.

Środki finansowe z przeznaczeniem na realizację działań w ramach Klubów wyniosły w 2016 r. 12 442 zł.

8.9.3 Pomoc materialna o charakterze socjalnym dla uczniów: stypendia szkolne, zasiłki szkolne

W 2016 roku Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie realizował zadanie polegające na przyznawaniu pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zgodnie z Uchwałą nr XXI/254/11 Rady Miasta Krakowa z dnia 6 lipca 2011 r. w sprawie regulaminu udzielania pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie Miasta Krakowa oraz upoważnienia Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie do prowadzenia postępowań w sprawach dotyczących świadczeń materialnych o charakterze socjalnym przyznawanych na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) (Dz. Urz. Województwa Małopolskiego z 2011 r. Nr 385, poz. 3394 z późn. zm.) Pomoc materialna o charakterze socjalnym przyznawana jest w formie stypendium szkolnego oraz zasiłku szkolnego.

Pomoc w formie stypendium szkolnego adresowana jest do uczniów z rodzin, w których miesięczna wysokość dochodu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty, o której mowa w art.

8 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.), tj. 514 zł.

W roku szkolnym 2016 wypłacono łącznie 3 331 stypendiów szkolnych.

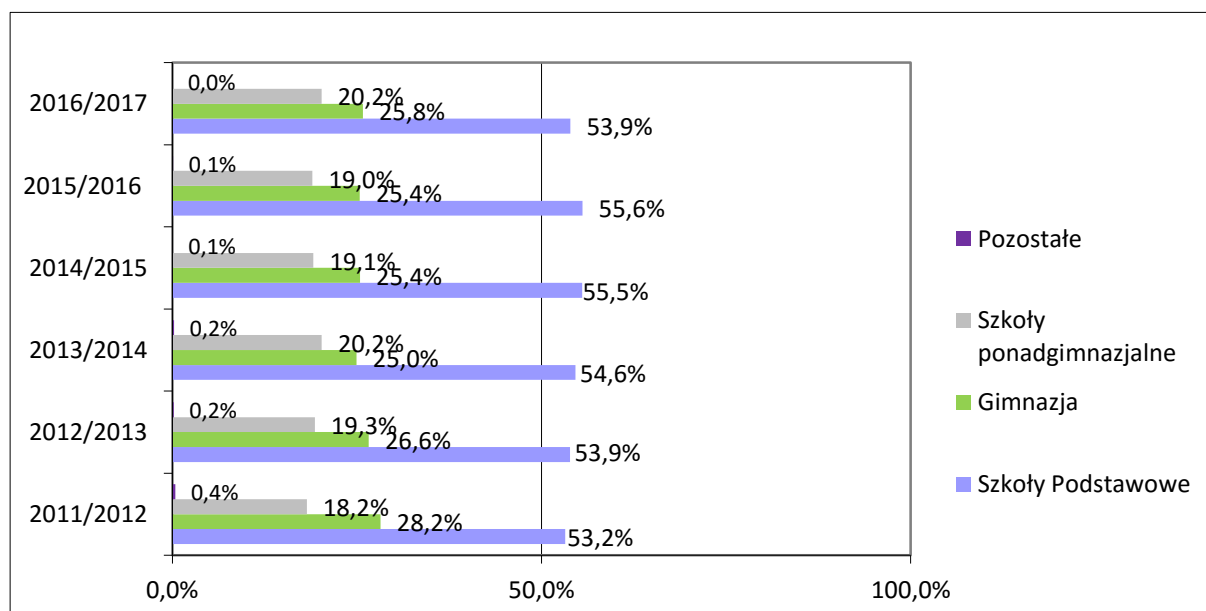
Tabela: Liczba uczniów, którym udzielono stypendia szkolne w I semestrze roku szkolnego 2011/2012, 2012/2013, 2013/2014, 2014/2015, 2015/2016 i 2016/2017

I semestr roku szkolnego	Szkoły Podstawowe	Gimnazja	Szkoły ponadgimnazjalne	Pozostałe szkoły	Suma
2011/2012	947	502	324	7	1 780
2012/2013	1 334	660	478	5	2 477
2013/2014	1 365	624	506	6	2 501
2014/2015	1 202	551	413	1	2 167
2015/2016	1 160	530	396	2	2 088
2016/2017	922	442	346	0	1 710

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Z zebranych danych wynika, że w 2016 roku (I semestr roku szkolnego 2016/2017) nastąpił spadek liczby uczniów, którym wypłacono pomoc w formie stypendium w stosunku do 2015 roku (I semestr roku szkolnego 2015/2016). Największą grupę osób objętych pomocą w 2016 roku stanowili uczniowie szkół podstawowych (53,9% ogólnej liczby uczniów), następnie gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Taką tendencję można zauważyć w każdym z analizowanych okresów, gdzie stosunek liczby uczniów objętych pomocą uczęszczających do poszczególnych rodzajów szkół, w stosunku do liczby wszystkich uczniów objętych pomocą w kolejnych okresach jest na zbliżonym poziomie, co pokazuje poniższy wykres.

Tabela: Rozkład procentowy liczby stypendiów szkolnych wg kategorii szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Świadczenie przysługuje, w sytuacji zaistnienia zdarzenia losowego, tj. zdarzenie nagłe, nieprzewidywalne, niezależne od

wnioskodawcy, które wywoła przynajmniej przejściową trudną sytuację materialną rodziny ucznia.

Pomoc w formie zasiłku szkolnego w 2015 roku otrzymało 65 uczniów, a w roku 2016 88.

Szczegółowe dane w podziale na rodzaje szkół, do których uczęszczały osoby objęte pomocą w formie zasiłku szkolnego przedstawia poniższa tabela oraz poniższy wykres.

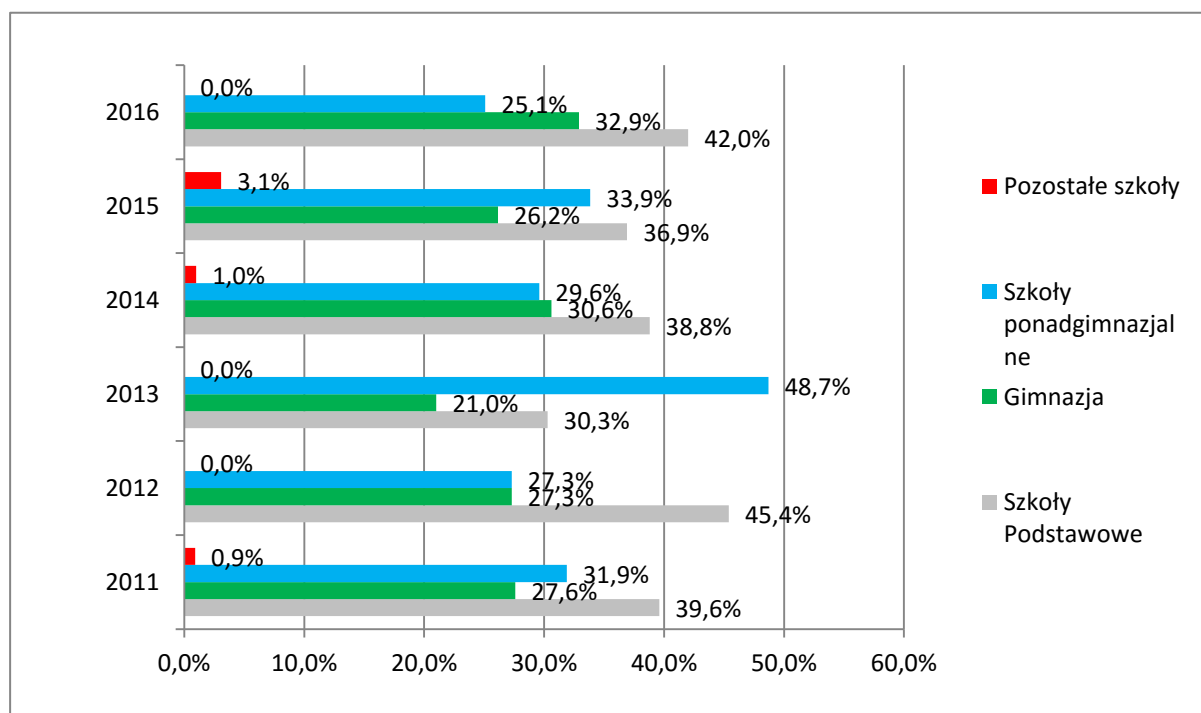
Tabela: Liczba uczniów, którym udzielono zasiłki szkolne w latach 2012 – 2016

Rok	Szkoły Podstawowe	Gimnazja	Szkoły ponadgimnazjalne	Pozostałe szkoły	Suma
2011	46	32	37	1	116
2012	45	27	27	0	99
2013	23	16	37	0	76
2014	38	30	29	1	98
2015	24	17	22	2	65
2016	37	29	22	0	88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 r. w stosunku do 2015 r. liczba osób objętych pomocą wzrosła o ponad 35%. Szczegółowy podział przyznanych zasiłków w podziale na poszczególne rodzaje szkół znajduje się na poniższym wykresie.

Tabela: Rozkład procentowy liczby zasiłków szkolnych wg kategorii szkół

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

8.9.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.9.3.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

8.9.3.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

- 2011 r. – 892 915 zł; w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 178 026,87zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 714 888,13zł;
- 2012 r. – 2 043 413,97 zł; w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 412 813,21 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa: 1 630 600,76 zł;
- 2013 r. – 3 127 345,37 zł; w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 629 469 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa 2 497 876,37 zł;
- 2014 r. – 2 870 203 zł; w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 579 781 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa 2 290 422 zł;
- 2015 r. – 2 644 034 zł; w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 550 328,47 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa 2 093 705, 53 zł;
- 2016 r. – 2 379 212,22 zł; w tym ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 531 697,73 zł, w ramach dotacji z budżetu państwa 1 847 514,49 zł.

8.9.3.4 Wnioski

Analiza dostępnych danych wskazuje, że w najbliższych latach liczba osób objętych pomocą w formie stypendium szkolnego będzie zbliżona do poziomu z roku szkolnego 2016/2017. Pomimo zwiększenia kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, nie nastąpił wzrost liczby uczniów korzystających z tej formy wsparcia. W związku z tym, że zasiłek szkolny przyznawany jest z tytułu wystąpienia zdarzenia losowego, trudno przewidywać zakres udzielanej pomocy w kolejnych latach.

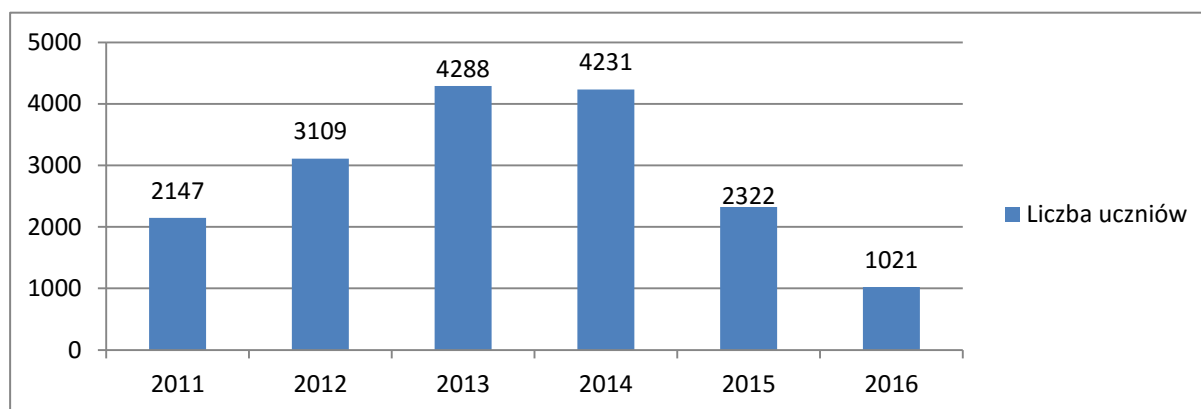
8.9.4 Realizacja rządowego programu pomocy uczniom w 2016 roku – „Wyprawka szkolna”

W ramach Rządowego programu pomocy uczniom w 2016 roku – „Wyprawka szkolna” udzielano pomocy w formie dofinansowania zakupu podręczników do kształcenia ogólnego, w tym do kształcenia specjalnego lub do kształcenia w zawodach wyłącznie dla uczniów niepełnosprawnych, którzy posiadali orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego i uczęszczali w roku szkolnym 2016/2017 do klasy VI szkoły podstawowej, klasy III gimnazjum lub szkół ponadgimnazjalnych. Uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, uczęszczającym do klas I–III i VI szkoły podstawowej, klasy III gimnazjum oraz szkół ponadgimnazjalnych przyznano, zgodnie z obowiązującymi przepisami, dofinansowania do zakupu materiałów edukacyjnych.

Wnioski o przyznanie pomocy na zakup podręczników składane były przez rodziców lub opiekunów prawnych ucznia w szkole, do której uczęszczał. Szkoły, po weryfikacji wniosków, przekazywały do Ośrodka listy uczniów zakwalifikowanych do objęcia pomocą w ramach programu. Na podstawie w/w list MOPS przekazał środki finansowe szkołom z przeznaczeniem na wypłatę świadczeń. W przypadku szkół prowadzonych przez inne podmioty niż GMK wypłaty pomocy dokonywał bezpośrednio MOPS. Wyprawkę szkolną wypłacano do wysokości przedstawionych faktur, rachunków, paragonów oraz oświadczeń o zakupie podręczników z uwzględnieniem kwoty pomocy dla poszczególnych grup uczniów. Maksymalna kwota wyprawki szkolnej wahała się, w zależności od rodzaju szkoły, do której uczęszczał uczeń i typu niepełnosprawności od 175 zł do 770 zł.

Pomoc w ramach programu przyznano łącznie dla 1 021 uczniów uczęszczających do 85 szkół.

Tabela: Liczba uczniów, którzy otrzymali pomoc w ramach programu rządowego „Wyprawka szkolna” w latach 2011 – 2016

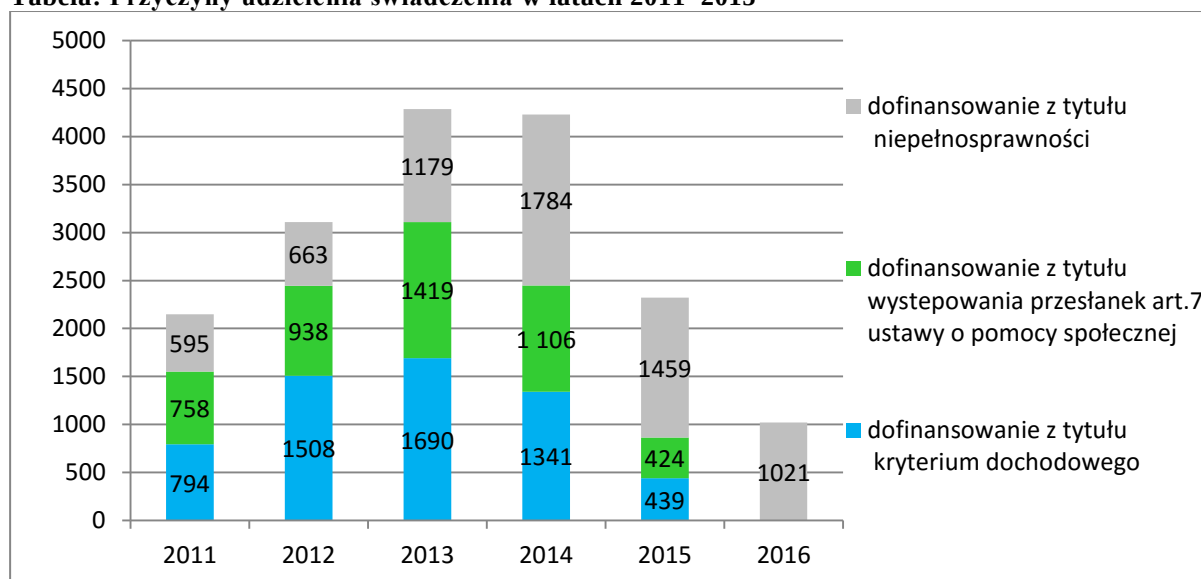

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Znaczny spadek liczby świadczeń w stosunku do roku ubiegłego, o 56%, który jest związany ze zmianą grupy uprawnionych uczniów do ubiegania się o pomoc w ramach programu „Wyprawka szkolna” na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 18 lipca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych (Dz. U z 2016 r., poz. 1045).

W 2016 r. udzielana pomoc w ramach programu „Wyprawka szkolna” dotyczyła wyłącznie uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Tabela: Przyczyny udzielenia świadczenia w latach 2011–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

8.9.4.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.9.4.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

8.9.4.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację programu przeznaczono w ramach środków z budżetu państwa:

- w 2011 r. kwotę – 473 799 zł;
- w 2012 r. kwotę – 687 328 zł;
- w 2013 r. kwotę – 1 149 064 zł;
- w 2014 r. kwotę – 1 130 061 zł;
- w 2015 r. kwotę – 552 835 zł;
- w 2016 r. kwotę – 262 483 zł.

8.9.4.4 Wnioski

Pomoc na zakup podręczników dla uczniów realizowana jest w oparciu o programy rządowe, które uchwalane są na konkretny rok. W 2016 r. możliwość otrzymania pomocy na dofinansowanie podręczników mieli wyłącznie uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, uczęszczający do klasy VI szkoły podstawowej, III gimnazjum lub do szkół ponadgimnazjalnych. W przypadku utrzymania się tendencji przekazywania przez ministerstwo bezpłatnych podręczników dla kolejnych klas, w następnych latach pomoc w zakresie Rządowego programu pomocy uczniom – „Wyprawka szkolna” będzie dotyczyła przede nadal dzieci, które posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na określoną niepełnosprawność z uwzględnieniem wybranych poziomów nauczania.

9 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie przeciwdziałania przemocy

9.1 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmują działania w oparciu o ustawę z dnia 29 lipca 1995 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieskie Karty”. Zadania określone w powyższych aktach prawnych są realizowane wobec wszystkich członków w rodzinach uwikłanych w przemoc, zarówno wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie, jak i wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Od 2014 r. realizowany jest Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2014 – 2020, przyjęty uchwałą nr CXII/1732/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 9 lipca 2014 r. W realizację Programu zaangażowani zostali członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Zespół) oraz przedstawiciele instytucji reprezentowanych w Zespole.

Zarządzeniem nr 1593/2016 z dnia 17 czerwca 2016 roku w sprawie powołania Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Prezydent Miasta Krakowa powołał Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie uchylając dotychczas obowiązujące zarządzenie nr 1788/2013 z dnia 18 czerwca 2013 r.

Funkcjonujący Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie składa się z Zespołu Strategicznego oraz 9 Zespołów ds. działań lokalnych. Ich członkowie realizują działania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie zarówno na poziomie ogólnomiejskim – Zespół Strategiczny, jak i na poziomie dzielnic – Zespoły ds. działań lokalnych, których obszar działania pokrywa się z rejonami dzielnic obejmowanych przez Filie MOPS.

Zespół Strategiczny tworzy 18 przedstawicieli instytucji określonych w art. 9a ust. 3 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie tj. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych oraz kuratorzy sądowi, przedstawiciele instytucji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, kierujący jednostkami organizacyjnymi Urzędu Miasta Krakowa, a także przedstawiciel Okręgowej Służby Więziennej, Żandarmerii Wojskowej. Ponadto w skład Zespołów ds. działań lokalnych weszło 110 przedstawicieli instytucji np.: oświaty, ochrony zdrowia, Policji.

Osoby dotknięte przemocą otrzymują pomoc z zakresu wsparcia psychologicznego, prawnego, rodzinnego oraz socjalnego, a także w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa z uwagi na przemoc w rodzinie możliwość skorzystania ze schronienia w specjalistycznej placówce dla osób dotkniętych przemocą. Osoby potrzebujące poradnictwa prawnego lub psychologicznego związanego z wystąpieniem przemocy w rodzinie, mogą skorzystać z powyższych form pomocy w filiach MOPS, gdzie świadczone jest bezpłatne poradnictwo dla mieszkańców Krakowa. Ponadto pomoc oferują działające całodobowo Ośrodek Interwencji Kryzysowej oraz realizujący zadanie interwencji kryzysowej wyłącznie dla osób dotkniętych przemocą – Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą.

W pracy z osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie kierowane są oddziaływania mające na celu zmotywowanie ich do zmiany postaw oraz skierowanie do uczestnictwa w grupie korekcyjno-edukacyjnej prowadzonej w Ośrodku.

Ponadto osoby te mogą korzystać z bezpłatnych indywidualnych konsultacji psychologicznych.

W sytuacji wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” grupa robocza powołana dla rodziny, której dotyczy sprawa, złożona z pracowników Ośrodka oraz przedstawicieli innych instytucji wskazanych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, podejmuje działania mające na celu udzielenie stosownej pomocy oraz przerwanie przemocy.

Działania związane z procedurą „Niebieskie Karty” są włączone w zakres działań realizowanych w oparciu o przywołaną wyżej uchwałę Rady Miasta Krakowa w sprawie przyjęcia Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków. Realizacja Programu odbywała się w 2016 roku m.in. poprzez:

- zapewnienie wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, w tym zapewnienie schronienia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie,
- udzielanie poradnictwa psychologicznego i prawnego dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- podejmowanie działań informacyjno–edukacyjnych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań mających na celu zmianę postaw i zachowań osób stosujących przemoc w rodzinie,
- prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych,
- realizację procedury „Niebieskie Karty”,
- działanie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz funkcjonujących w jego ramach Zespołu Strategicznego oraz Zespołów ds. działań lokalnych.

9.1.1 Infrastruktura

Realizacja Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków w zakresie realizacji przez MOPS odbywa się we własnych zasobach lokalowych Ośrodka.

9.1.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie jest realizowane we współpracy z instytucjami działającymi na terenie Krakowa oraz z organizacjami pozarządowymi w zakresie przewidzianym ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz Rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieskie Karty”.

9.1.3 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz instytucji i organizacji pozarządowych działających na terenie Krakowa.

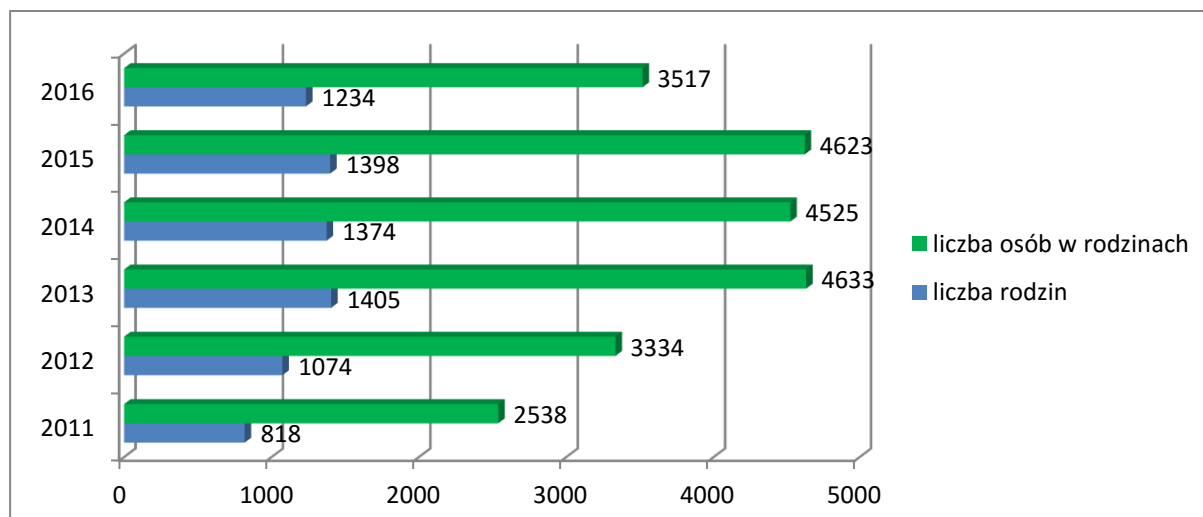
9.1.4 Osoby i rodziny objęte pomocą w ramach Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie

W związku z przekazywaniem wszystkich formularzy „Niebieskie Karty”, wszczynanych przez uprawnione do tego instytucje do upoważnionych do tej czynności Przewodniczących Zespołów ds. działań lokalnych oraz z faktem, że procedurę wszczyna się już w sytuacji powzięcia podejrzenia o zaistnieniu przemocy, od czasu wejścia w życie Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieskie Karty” zwiększyła się liczba wszczynanych procedur. W ostatnich latach procedura była wszczynana na następującym poziomie: 2013 r. – 697 wszczętych procedur „Niebieskie Karty”, 2014 r. – 883, 2015 r. – 940, 2016 r. – 880 Niebieskich Kart.

W związku z zaistnieniem podejrzenia przemocy w rodzinie oraz realizacją procedury „Niebieskie Karty”, w 2016 r. pomocą objęto 1 234 rodziny, w tym 3 517 osób.

Część z rodzin, w których doszło do zaistnienia przemocy, oprócz pomocy prawnej i psychologicznej otrzymuje również pomoc finansową. W 2016 r. Ośrodek przyznał pomoc finansową dla 132 rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty”.

Wykres: Liczba rodzin i osób objętych pomocą w sytuacji przemocy w rodzinie w latach 2011 – 2016

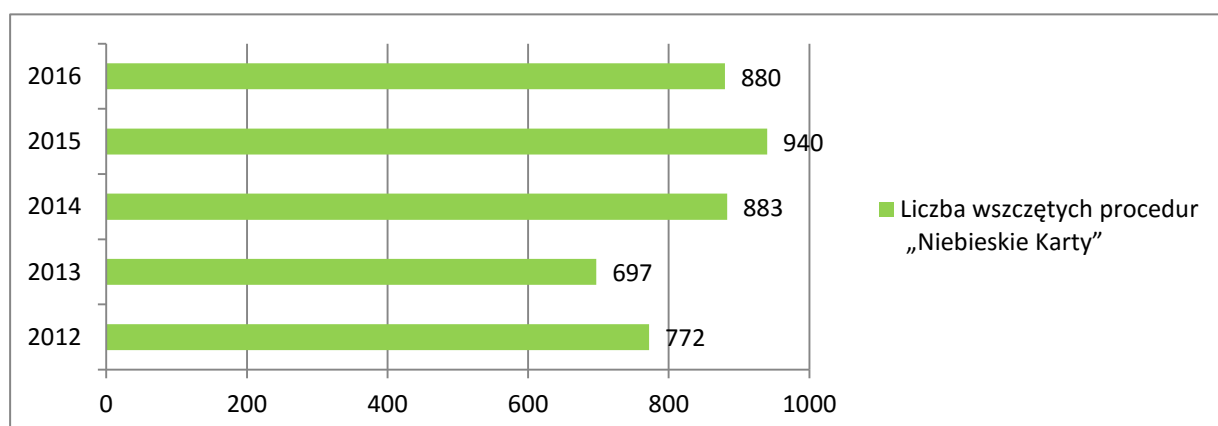
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 roku pracownicy socjalni wszczęli 209 procedur „Niebieskie Karty”, a z innych instytucji zobowiązanych do wszczęcia procedury wpłynęło 671 „Niebieskich Kart”: 630 – Policja, 25 – oświata, 12 – ochrona zdrowia, 4 – Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, co w łącznej liczbie stanowi 880 „Niebieskich Kart”.

W 2016 r. realizowane było 1 331 procedur „Niebieskie Karty” obejmujących procedury wszczęte w 2016 r. oraz kontynuowane z lat poprzednich. Zakończono realizację 963 „Niebieskich Kart”.

Poniższy wykres obrazuje liczbę wszczętych „Niebieskich Kart”, w oparciu o które udzielana była pomoc rodzinom dotkniętym przemocą w 2016 roku i w latach ubiegłych.

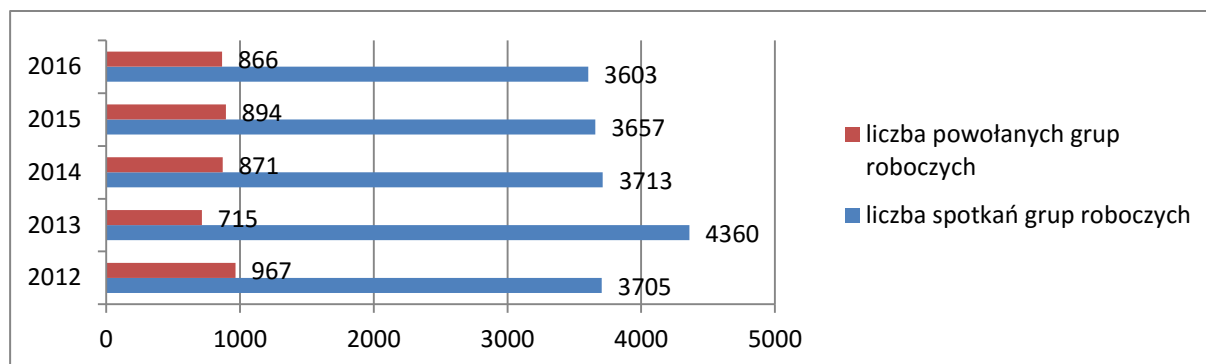
Wykres: Porównanie liczby wszczętych „Niebieskich Kart” z lat 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 roku w odniesieniu do rodzin, w których doszło do przemocy powołanych zostało 866 grup roboczych, które spotykały się 3 603 razy.

Wykres: Liczba powołanych grup roboczych oraz liczba zrealizowanych spotkań w latach 2012–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

9.1.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

- W 2011 roku łączny koszt na realizację zadania wyniósł 635 374 zł, w tym z dotacji z MUW – 241 400 zł. (Na prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych przyznano kwotę 10 000 zł).
- W 2012 roku łączny koszt na realizację zadania wyniósł 316 006,20 zł, w tym z dotacji z MUW 153 079 zł. (Na prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych przyznano kwotę 9 827,20 zł).

Od 2013 roku koszt realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przez MOPS jest obliczony na podstawie liczby godzin pracy pracowników realizujących działania w ramach Programu przy uwzględnieniu kosztu osobogodziny. Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie finansowane były:

- W 2013 roku z budżetu Gminy Miejskiej Kraków. Z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego przyznana była dotacja na prowadzenie oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych w wys. 14 400 zł. Łączny koszt realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w 2013 r. wyniósł 1 196 500 zł (koszt realizacji Programu Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie), w tym: 1 182 100 zł – środki Gminy Miejskiej Kraków, 14 400 zł – dotacja MUW.

- W 2014 roku z budżetu Gminy Miejskiej Kraków. Z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego przyznana została dotacja na prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych w wys. 14 392 zł. Łączny koszt realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w 2014 roku wyniósł 1 391 608 zł (koszt realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków), w tym: 1 377 216 zł – środki Gminy Miejskiej Kraków, 14 392 zł dotacja MUW.

- W 2015 roku z budżetu Gminy Miejskiej Kraków. Z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego przyznana została dotacja na prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych w wys. 12 678 zł. Łączny koszt realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w 2015 roku wyniósł 1 278 805 zł (koszt realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie dla Gminy Miejskiej Kraków), w tym: 1 266 127 zł – środki Gminy Miejskiej Kraków, 12 678 zł – dotacja MUW.

- W 2016 roku z budżetu Gminy Miejskiej Kraków. Z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego przyznana została dotacja na prowadzenie oddziaływań korekcyjno–edukacyjnych w wys. 20 975,58 zł. Łączny koszt realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w 2016 roku wyniósł 1 224 658,52 zł w tym: 1 136 682,94 zł – środki Gminy Miejskiej Kraków, 20 975,58 zł – dotacja z budżetu Wojewody na realizację programu

korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc w rodzinie (od 1 stycznia 2016 r. program korekcyjno – edukacyjny jest realizowany przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Krakowie), dotacja Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na realizację projektu „Aktywnie przeciw przemocy II” w wys. 37 000 zł, środki przekazane w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w wys. 30 000 zł.

9.1.6 Wnioski

Na podstawie realizacji Programu i danych zbieranych w latach 2010 – 2012 w ramach Programu Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie, obserwowaliśmy coroczny wzrost liczby rodzin objętych pomocą w ramach realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W latach 2013–2015 obserwowaliśmy podobny poziom liczbowy w zakresie osób objętych pomocą w ramach procedury „Niebieskie Karty” (wszystkie rodziny, w których wszczęta jest procedura „Niebieskie Karty” stają się uczestnikami Programu).

W 2016 roku nastąpił spadek liczby wszczętych procedur w stosunku do roku 2015, liczba ta jest porównywalna z 2014 rokiem. Ze względu na krótką perspektywę czasową, obecnie nie można stwierdzić czy obserwujemy tendencję spadkową, czy też rok 2015 był rokiem ze zwiększoną liczbą stwierdzonych podejrzeń o występowanie przemocy w rodzinie.

Skala ujawnianych sytuacji przemocy w rodzinie oraz zakres realizowanych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wymaga zaangażowania instytucji przeciwdziałających przemocy w rodzinie, w tym MOPS, który zajmuje się organizacją prac Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w rodzinie oraz organizacją prac grup roboczych.

Infrastrukturę służącą zapewnieniu specjalistycznej pomocy oraz schronienia dla osób doświadczających przemocy i pomocy udzielanej w toku realizacji procedury „Niebieskie Karty” należy ocenić jako wystarczającą wobec istniejącego w środowisku zapotrzebowania, a zakres udzielanej pomocy jest sukcesywnie rozszerzany w odniesieniu do diagnozowanego poziomu potrzeb.

9.2 Działalność Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą

Na podstawie zapisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego i socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- interwencji kryzysowej i wsparcia;
- ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania do osoby pokrzywdzonej;
- zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą realizuje zadania z zakresu interwencji kryzysowej wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Działalność Ośrodka koncentruje się na udzieleniu specjalistycznej pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, zarówno osobom dorosłym jak i dzieciom. W sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa tych osób zapewnia schronienie w celu oddzielenia i ochrony przed osobami stosującymi przemoc w rodzinie. W Ośrodku udzielane jest wsparcie psychologiczne, pedagogiczne, praca socjalna oraz pomoc prawna. Ośrodek funkcjonuje całodobowo, do końca 2016 roku Ośrodek dysponował 40 miejscami schronienia.

9.2.1 Infrastruktura

W Gminie Miejskiej Kraków funkcjonuje jedna placówka udzielająca schronienia osobom doświadczającym przemocy prowadzona na zlecenie gminy przez organizację pozarządową.

Tabela: Liczba miejsc w Ośrodku dla Osób Dotkniętych Przemocą 2011–2016*

Nazwa i adres jednostki	liczba miejsc 2011	liczba miejsc 2012	liczba miejsc 2013	liczba miejsc 2014	liczba miejsc 2015	liczba miejsc 2016
Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą os. Krakowiaków 46	50	50	50	40	40	40

*wg danych na 31 grudnia danego roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MOPS

Od 2014 r. Caritas Archidiecezji Krakowskiej na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków w ramach umowy na powierzenie realizacji zadania prowadzi mieszkanie chronione dla kobiet i kobiet z dziećmi. Mieszkanie jest przeznaczone w szczególności dla osób opuszczających Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą, które po wykorzystaniu trzymiesięcznego okresu schronienia w ramach interwencji kryzysowej potrzebują dalszego wsparcia, pomocy i wzmocnienia w powrocie do funkcjonowania w środowisku bez przemocy. W mieszkaniu utworzonych jest 20 miejsc, z których w 2016 r. skorzystały 22 osoby.

W ramach zadań z zakresu interwencji kryzysowej w okresach niskich temperatur w lokalizacji os. Krakowiaków 46 uruchomionych zostało 10 miejsc interwencyjnego schronienia dla kobiet. W 2016 r. z tej formy pomocy skorzystały 24 osoby.

9.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą jest prowadzony na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej, w ramach jednej umowy na prowadzenie we wspólnej lokalizacji również mieszkania chronionego oraz miejsc interwencyjnego schronienia dla kobiet w okresach niskich temperatur.

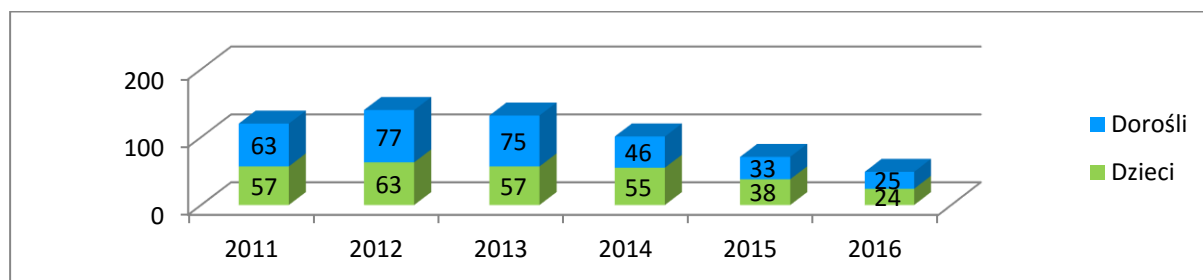
9.2.3 Kadra

W realizację zadania w 2016 roku zaangażowanych było 9 osób w organizacjach pozarządowych (6 etatów + 3 umowy zlecenie).

9.2.4 Osoby i rodziny korzystające ze wsparcia udzielanego przez Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą

W roku 2016 Ośrodek udzielił schronienia 49 osobom, w tym 25 kobietom i 24 dzieciom. Udzielone zostały również 233 porady w formie konsultacji psychologicznych dla mieszkańców Krakowa, nie korzystających ze schronienia w Ośrodku.

Wykres: Liczba osób objętych schronieniem w Ośrodku dla Osób Dotkniętych Przemocą w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

9.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji w ramach środków GMK przekazanych na realizację zadania prowadzenia Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą wynosiła:

w 2010 r. – 425 100 zł;

w 2011 r. – 425 100 zł;

w 2012 r. – 425 100 zł;

w 2013 r. – 425 100 zł;

w 2014 r. – 465 000 zł (łącznie z zadaniem prowadzenia mieszkania chronionego oraz miejsc interwencyjnego schronienia);

w 2015 r. – 470 580 zł (łącznie z zadaniem prowadzenia mieszkania chronionego oraz miejsc interwencyjnego schronienia);

w 2016 r. – 470 580 zł (łącznie z zadaniem prowadzenia mieszkania chronionego oraz miejsc interwencyjnego schronienia).

9.2.6 Wnioski

Ośrodek dla Osób Dotkniętych Przemocą w sposób wystarczający zapewnia pomoc mieszkańcom Krakowa w formie schronienia dla osób dotkniętych przemocą.

Ponadto prowadzone mieszkanie chronione dla kobiet i kobiet z dziećmi, umożliwia osobom uprzednio korzystającym ze schronienia w ramach interwencji kryzysowej podjęcie próby usamodzielnienia w wychodzeniu z sytuacji przemocy.

Z uwagi na zmniejszającą się liczbę osób korzystających z pomocy w formie schronienia z Ośrodka, w ramach nowej umowy z podmiotem prowadzącym zadanie w okresie 2017–2019, zostanie zmniejszona liczba miejsc schronienia do 25, natomiast liczba miejsc w mieszkaniu chronionym zostanie zwiększona do 30.

Zasadna jest dalsza realizacja zadania w zakresie form udzielanej pomocy, lecz w zmienionym wymiarze uwzględniającym obserwowane potrzeby w omawianym zakresie.

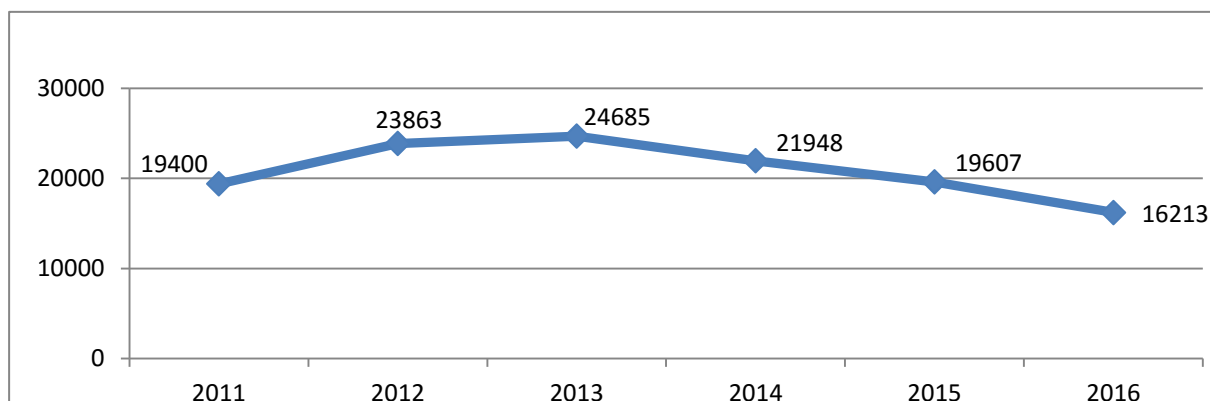
10 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom bezrobotnym

10.1 Bezrobocie w Krakowie

W 2016 roku liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Grodzkim Urzędzie Pracy wyniosła 16 213 osób. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Krakowie wynosiła na dzień 31.12.2016 r. 3,6%, dla Małopolski – 6,7%, dla Polski – 8,3%.

W stosunku do roku poprzedniego ilość osób bezrobotnych w Krakowie spadła o 3 394 osób. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych zmniejszyła się o ponad 17%. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych pod względem płci nie obserwuje się znaczących różnic. Bezrobotni z terenu Krakowa stanowili 16,7% ogółu osób pozostających bez pracy zarejestrowanych w województwie małopolskim (w 2015 – 16,3%). Ponad 87,6% zarejestrowanych bezrobotnych pozbawionych jest prawa do otrzymywania zasiłku z tego tytułu.

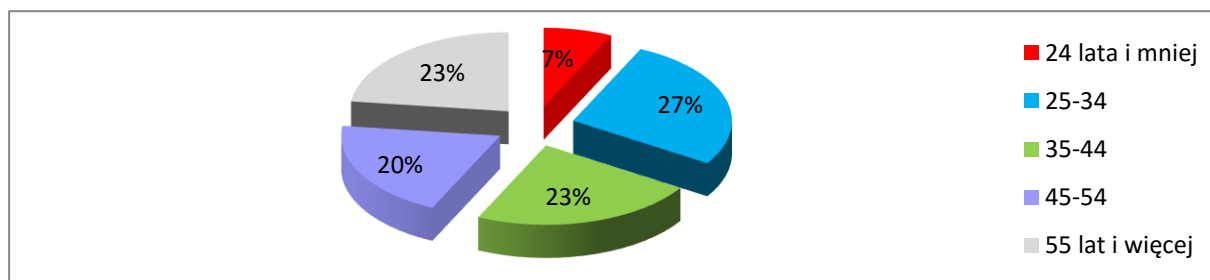
Wykres: Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Grodzkim Urzędzie Pracy wg danych na koniec 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

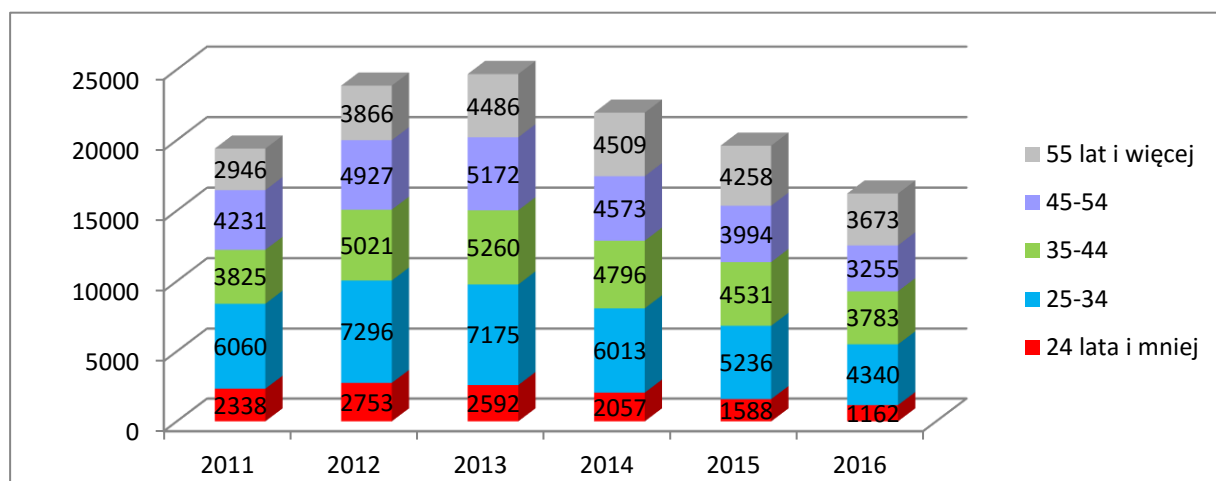
Biorąc pod uwagę strukturę osób bezrobotnych wg wieku należy stwierdzić, że w ostatnich kilkunastu latach zaznacza się wyraźny wzrost odsetka osób bezrobotnych w wieku 55 i więcej lat, a więc szczególnie narażonych na bezrobocie długotrwale. W roku 2000 krakowscy bezrobotni w tej grupie wiekowej stanowili 1,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, w roku 2010 już 13%, a w roku 2016 – 23%. Największy odsetek osób bezrobotnych stanowią osoby w wieku 25–34 lat, w stosunku do ogółu bezrobotnych to ponad 27%. W ujęciu rocznym nie odnotowano wyraźnych zmian w strukturze wieku bezrobotnych w porównaniu do roku 2015.

Wykres: Osoby bezrobotne zarejestrowane w Krakowie w roku 2016 – procentowy udział kategorii wiekowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

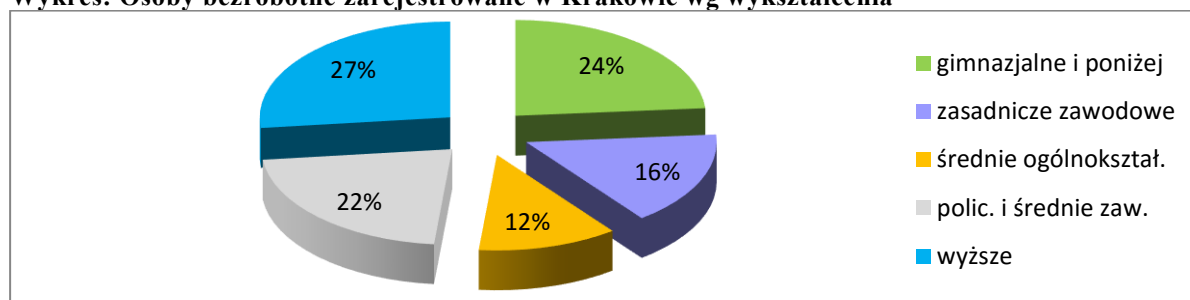
Wykres: Osoby bezrobotne zarejestrowane w Krakowie wg kategorii wiekowych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

Znaczącym zmianom podlega struktura osób bezrobotnych wg wykształcenia. W roku 2000 największy odsetek bezrobotnych legitymował się wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (łącznie 56,7%). Bezrobotni z wykształceniem wyższym stanowili jedynie 9,1% ogółu. Jednak już dziesięć lat później wśród krakowskich bezrobotnych dominowały osoby najlepiej wykształcone – z wykształceniem wyższym (23,7%) i policealnym oraz średnim zawodowym (23,8%). W 2016 roku osoby z wykształceniem wyższym i policealnym oraz średnim zawodowym stanowiły w sumie 49% bezrobotnych. Najmniej zarejestrowanych osób bezrobotnych niezmiennie posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące. Powodem tego jest prawdopodobnie fakt, iż młodzież po ukończeniu nauki w szkołach ogólnokształcących kontynuuje w trybie zaocznym edukację na poziomie wyższym. W porównaniu do roku 2015 nie odnotowuje się znaczących różnic wśród osób bezrobotnych wg wykształcenia.

Wykres: Osoby bezrobotne zarejestrowane w Krakowie wg wykształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

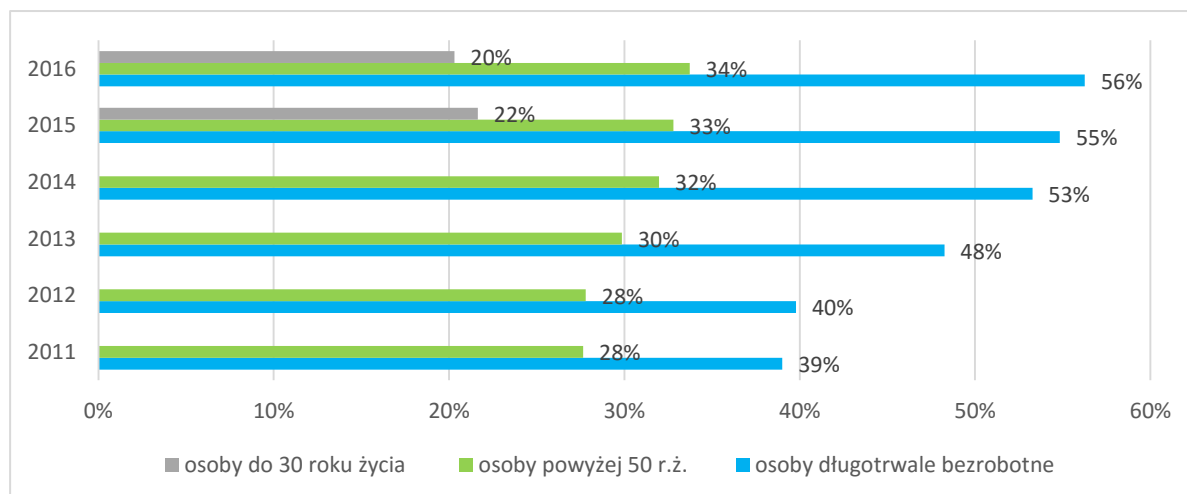
Z uwagi na długość pozostawania bez pracy, najliczniejszą grupę w 2016 roku stanowili bezrobotni pozostający bez pracy przez okres powyżej 24 miesięcy – 4 466 osób, tj. 27,5% wszystkich bezrobotnych.

Dla zobrazowania struktury osób bezrobotnych należy także dodać charakterystykę osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, do których zaliczają

się⁸⁶: osoby do 30 roku życia⁸⁷, osoby długotrwale bezrobotne, osoby powyżej 50 roku życia, osoby korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej, osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia oraz osoby niepełnosprawne. Niska aktywność zawodowa tych osób rodzi szereg negatywnych konsekwencji, zarówno dla nich samych, jak i dla społeczeństwa.

Wśród osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy największy odsetek stanowią: osoby do 30 roku życia osoby długotrwale bezrobotne, osoby powyżej 50 roku życia.

Wykres: Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUP

Jak wskazuje powyższy wykres, poza osobami długotrwale bezrobotnymi, wzrost w analizowanym okresie dotyczył także liczby osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy, szczególnie te będące już w wieku produkcyjnym niemobilnym, mają najmniejsze szanse na znalezienie zatrudnienia – stąd ich liczba systematycznie rośnie. Jedną z przyczyn przedłużania się okresu pozostawania bez pracy większości osób długotrwale bezrobotnych jest także brak kwalifikacji zawodowych, doświadczenia zawodowego lub wykształcenia średniego⁸⁸. To właśnie te osoby często korzystają ze świadczeń pomocy społecznej. Z danych GUP wynika, że osoby długotrwale bezrobotne stanowiły w 2016 r. 56% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych, natomiast osoby powyżej 50 roku życia – 34%.

Wśród osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy należy zwrócić uwagę na grupę osób z niepełnosprawnością. Kategorię bezrobotnych niepełnosprawnych opisano w rozdziale 7: *Zasoby Pomocy Społecznej Gminy Miejskiej*

⁸⁶ Katalog osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy zmieniony został Ustawą z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw. Poprzednio katalog obejmował osoby do 25 roku życia, osoby długotrwale bezrobotne, kobiety które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, osoby powyżej 50 roku życia, osoby bez kwalifikacji zawodowych, osoby bez doświadczenia zawodowego, osoby bez wykształcenia średniego, osoby samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, osoby które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia, osoby niepełnosprawne.

⁸⁷ Należy zwrócić uwagę, że mimo, iż osoby do 25 roku życia nie stanowią już odrębnej kategorii bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, to w znowelizowanych przepisach znalazł się zapis, który zobowiązuje urząd pracy do przedstawienia im propozycji zatrudnienia, bądź innej formy aktywizacji lub pomocy w okresie do 4 miesięcy od dnia rejestracji. Ma to ogromne znaczenie w kontekście wspierania osób młodych wchodzących dopiero na rynek pracy.

⁸⁸ Ta kategoria osób w analizowanym okresie stanowiła największy odsetek osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy – należy zwrócić uwagę, iż w znowelizowanej ustawie nie są oni wskazywani jako kategoria bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Kraków w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym, podrozdział 7.1: *Osoby niepełnosprawne w społeczności Miasta Krakowa*. Grupa ta wymaga szczególnej uwagi – bezrobotni z niepełnosprawnością bardzo silnie odczuwają trudności związane z pozyskaniem, wykonywaniem i utrzymaniem pracy.

Wśród wszystkich zarejestrowanych w Grodzkim Urzędzie Pracy w Krakowie osób bezrobotnych (według stanu na dzień 31.12.2016 r.) było 15 566 osób bezrobotnych z ustalonym profilem pomocy, z tego liczba osób, dla których ustalono profil kształtowała się następująco:

- profil I – Przeznaczony dla osób aktywnych, nie wymagających wsparcia – 961 osób bezrobotnych,
- profil II – Przeznaczony dla osób wymagających wsparcia – 9 545 osób bezrobotnych,
- profil III – Przeznaczony dla osób oddalonych od rynku pracy – 5 060 osób bezrobotnych.

Z ogólnopolskich badań opisujących warunki i jakość życia społeczeństwa polskiego wynika, że wszystkich zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych podzielić można na dwie duże grupy: prawdziwych i pozornych. Pozornych z kolei podzielić można na tych, którzy nie są zainteresowani pracą (nie szukają jej i/lub nie są gotowi jej podjąć), oraz pracujących „na czarno”. Pozornie bezrobotni stanowią znaczący procent wszystkich zarejestrowanych (w 2003 i 2005 r. około 1/3, od 2007 r. już od 40 do 50 proc., a obecnie 57 proc.⁸⁹).

Główną przyczyną nieposzukiwania pracy przez znaczną część bezrobotnych zarejestrowanych jest w przypadku kobiet opieka nad dziećmi (44 proc, spadek o 7 pp. od 2011 r.) i ogólnie obowiązki domowe (16,4 proc. łącznie zajmowanie się domem i opiekowanie się niepełnosprawnymi lub starszymi członkami gospodarstwa domowego). W przypadku mężczyzn nieposzukiwanie pracy wynika głównie z utraty wiary w możliwość jej znalezienia (31 proc.), a w dalszej kolejności – ze stanu zdrowia (26 proc., wzrost o 3 pp. w stosunku do 2011 r.). Znamienne jest, że głównie mężczyźni dosyć często (choć dwa razy rzadziej niż dwa lata temu) jako powód nieposzukiwania pracy podają chęć zachowania prawa do otrzymywania świadczeń społecznych (4,6 proc. wobec 1,8 proc. w grupie bezrobotnych kobiet). Także mężczyźni częściej niż kobiety przyznają wprost, że nie chce im się pracować (odpowiednio 3,8 i 1,8 proc. bezrobotnych)⁹⁰.

10.2 Świadczenia na rzecz osób bezrobotnych

10.2.1 Praca socjalna z osobami bezrobotnymi

Pracownicy socjalni w ramach pracy socjalnej podejmują działania w tych obszarach funkcjonowania, w których osoba/rodzina napotyka trudności, których nie jest w stanie samodzielnie pokonać i wymaga wsparcia. Jednym z takich obszarów jest praca, przy czym obejmuje on także działania związane z faktem pozostawania bez zatrudnienia.

Informacje na temat pracy socjalnej zawiera rozdział 3: *„Zasoby Pomocy Społecznej Gminy Miejskiej Kraków – praca socjalna”*.

10.2.2 Zatrudnienie socjalne

W odniesieniu do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie, poza zadaniami wynikającymi z przepisów zawartych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej realizuje również zadania z zakresu integracji i reintegracji zawodowej i społecznej wynikające z ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r.

⁸⁹ Wzrost procentowego udziału pozornie bezrobotnych wśród zarejestrowanych bezrobotnych wynika głównie ze spadku stopy rejestrowanego bezrobocia przy względnie stałej wielkości tej grupy

⁹⁰ J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Warszawa, 2015, strona 396

o zatrudnieniu socjalnym. Zadania określone w ustawie realizowane są poprzez zatrudnienie socjalne przez co należy rozumieć zapewnienie osobom wymienionym poniżej możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz zatrudnieniu wspieranym. Zadania te adresowane są w szczególności do osób:

- 1) bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 2) uzależnionych od alkoholu;
- 3) uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających,
- 4) chorych psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego;
- 5) długotrwale bezrobotnych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 6) zwalnianych z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 7) uchodźców realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 8) niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, którzy podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie realizuje zadania z zakresu integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w oparciu o ustawę o zatrudnieniu socjalnym, w ramach klubów integracji społecznej oraz centrów integracji społecznej.

10.2.2.1 Kluby Integracji Społecznej

Klub Integracji Społecznej może być prowadzony przez gminę lub organizację pozarządową. W ramach klubu można organizować w szczególności:

- 1) indywidualne działania na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej mające na celu nabycie przez uczestnika wiedzy i umiejętności niezbędnych do rozwoju osobowego oraz do rozwiązywania problemów osobistych, społecznych i zawodowych, w szczególności poprzez wsparcie i poradnictwo pracownika socjalnego, poradnictwo psychologiczne, prawne oraz doradztwo zawodowe;
- 2) grupowe działania na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej mające na celu nabycie przez uczestnika wiedzy i umiejętności niezbędnych do pełnienia funkcji społecznych i zawodowych, w szczególności poprzez udział w grupach wsparcia, grupach samopomocowych oraz warsztatach;
- 3) roboty publiczne – oznaczają zatrudnienie bezrobotnego w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy przy wykonywaniu prac finansowanych lub dofinansowanych ze środków samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy celowych, organizacji pozarządowych, spółek wodnych i ich związków. Skierowanie do podjęcia zatrudnienia w ramach robót publicznych może otrzymać każda osoba bezrobotna z ustalonym II profilem i zgodnie z indywidualnym planem działania. Organizator robót publicznych lub upoważniony przez niego pracodawca zawiera z bezrobotnym umowę o pracę;
- 4) prace społecznie użyteczne – są to prace wykonywane przez osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku korzystające z pomocy społecznej. Prace są organizowane przez Gminę Miejską Kraków w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. Czas pracy w ciągu tygodnia nie może przekroczyć 10 godzin. Świadczenie dla osób wykonujących prace społecznie użyteczne wypłacane jest ze środków Gminy Miejskiej

Kraków w 2016 r. w kwocie 8,10 zł za godzinę, z czego 60% świadczenia refundowane jest z Funduszu Pracy. MOPS proponuje osoby, które mogłyby być skierowane do poszczególnych rodzajów prac oraz wypłaca im świadczenia.

10.2.2.1.1 Infrastruktura

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków 2016 roku funkcjonował:

- Klub Integracji Społecznej będący w strukturze organizacyjnej MOPS,
- Klub Integracji Społecznej „Leonardo” prowadzony na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków,
- Klub Integracji Społecznej dla osób niepracujących niepełnosprawnych w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”. Klub rozpoczął działalność od 1 września 2016 roku przy ul. Szlak 65.

10.2.2.1.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotem prowadzącym Klub Integracji Społecznej była Fundacja Wspierania Rozwoju Społecznego „Leonardo”, Klub Integracji Społecznej dla osób niepełnosprawnych był prowadzony przez Fundację Sustinae.

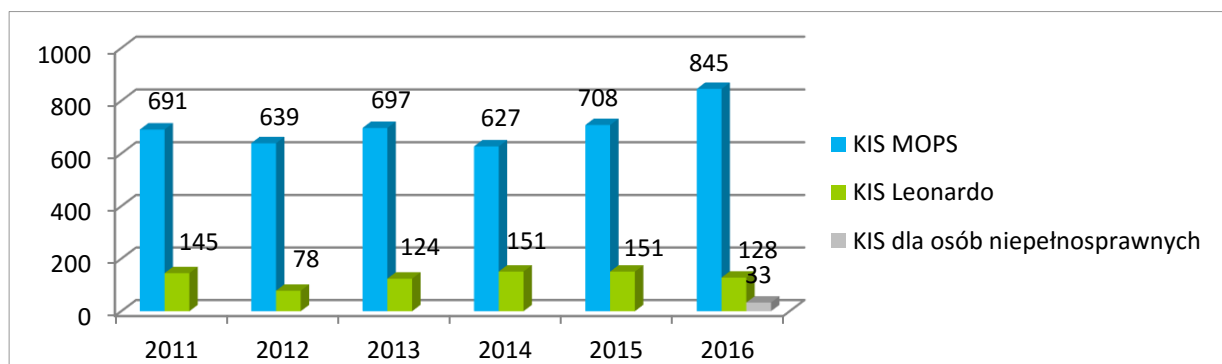
10.2.2.1.3 Kadra

W Klubie Integracji Społecznej działającym w strukturze MOPS zadania realizowało 35 pracowników. W Klubie Integracji Społecznej „Leonardo” zadanie realizowały 4 osoby (4 etaty). Przy organizacji zajęć Klub Integracji Społecznej podejmował współpracę z wolontariuszami. W Klubie Integracji Społecznej dla osób niepełnosprawnych zadania realizowało 5 pracowników w wymiarze 3,25 etatu.

10.2.2.1.4 Osoby objęte pomocą w ramach reintegracji zawodowej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W przypadku Klubu Integracji Społecznej działającego w strukturze MOPS liczba uczestników korzystających ze wsparcia w 2016 roku zwiększyła się w stosunku do 2015 roku o 19%. Natomiast liczba uczestników KIS „Leonardo” zmniejszyła się o 15%. KIS dla osób niepełnosprawnych rozpoczął swą działalność w 2016 roku.

Wykres: Liczba uczestników KIS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

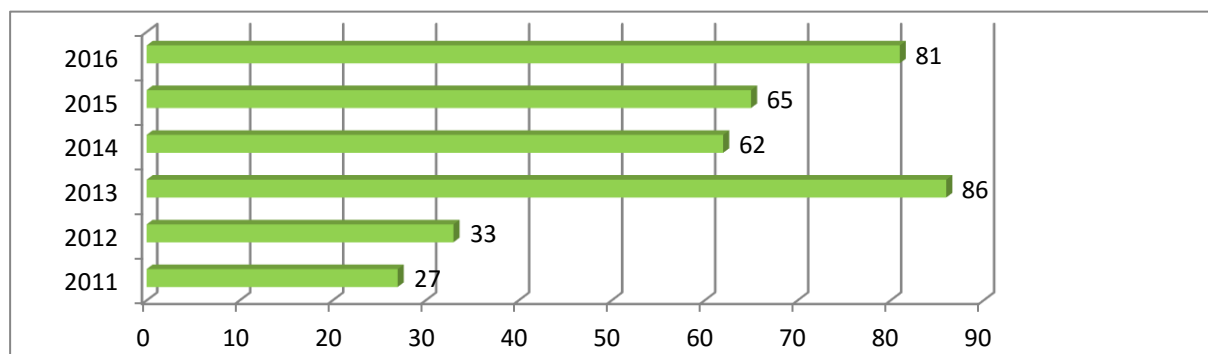
Ze wsparcia Klubu Integracji Społecznej funkcjonującego w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej skorzystało 845 uczestników. Wśród nich 266 osoby, które rozpoczęły uczestnictwo w 2015 r. i kontynuowały je w roku 2016. Spośród uczestników 400

osób zakończyło udział w KIS. W wyniku udzielonego wsparcia w roku 2016 pracę podjęło 24% ogółu uczestników KIS (206 osób).

W 2016 r. ponad połowę uczestników Klubu Integracji Społecznej MOPS stanowili mężczyźni – 58%, Tendencja rosnącej liczby mężczyzn korzystających ze wsparcia MOPS KIS utrzymuje się od lat: w roku 2014 – 53%, w roku 2015 – 57%. W latach 2011, 2012 większość uczestników stanowiły kobiety. W 2016 roku zmianie uległa wiodąca grupa mieszkańców, która korzystała z usług MOPS KIS, nie była już nią grupa mieszkańców z terenu Nowej Huty (stanowili ona 37% ogółu uczestników), natomiast 63% uczestników MOPS KIS stanowili mieszkańcy pozostałych dzielnic Miasta Krakowa.

W ramach robót publicznych w KIS MOPS w 2016 roku pracę wykonywało 81 osób.

Wykres: Liczba osób wykonujących roboty publiczne w Klubie Integracji Społecznej funkcjonującym w strukturze MOPS, w latach 2011–2016

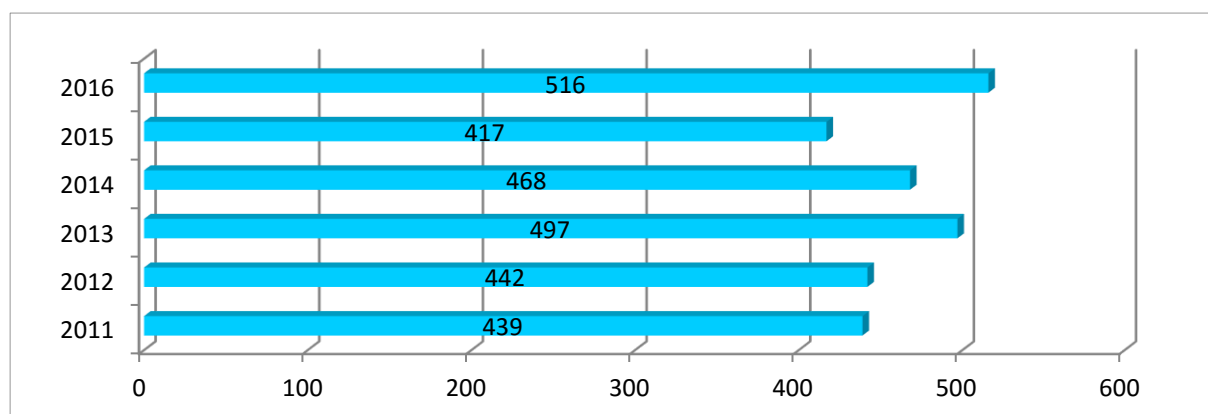

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Celem organizowanych robót było nabycie kwalifikacji zawodowych i przygotowanie do samodzielnego funkcjonowania na otwartym rynku pracy. Zakres realizowanych prac obejmował: sprzątanie lokali MOPS (29 osób), prace gospodarcze (8 osób), prace biurowe (2 osoby), prace porządkowe na fortach (29 osoby), na cmentarzu, przy grobach osób NN (5 osób), prace remontowe (8 osób).

W ramach prac społecznie użytecznych w KIS MOPS w 2016 roku pracę wykonywało 516 osób.

Wykres: Liczba osób wykonujących prace społecznie użyteczne w Klubie Integracji Społecznej funkcjonującym w strukturze MOPS, w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 r. prace społecznie użyteczne realizowane były łącznie w 58 podmiotach, w tym m.in. w Urzędzie Miasta Krakowa, domach pomocy społecznej, szkołach, przedszkolach oraz organizacjach pozarządowych (m.in.: Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Bank Żywności, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób

Niepełnosprawnych Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”, Gaudium et Spes, Katolickie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Ich Przyjaciół Klika, Stowarzyszenie Siemacha).

W 2016 r. łącznie w ramach prac społecznie użytecznych przepracowano 38 095 godzin. Średniomiesięcznie prace m.in. biurowe, gospodarcze wykonywały 192 osoby. Spośród wykonujących prace społecznie użyteczne 98 osób podjęło zatrudnienie na otwartym rynku pracy – tj. 19% ogółu osób wykonujących prace społecznie użyteczne (w roku 2015 – 12%).

W ramach realizowanych działań w Klubie Integracji Społecznej uczestnicy mieli możliwość udziału w następujących programach i projektach:

1. Program reintegracji społecznej i zawodowej osób posiadających zadłużenie z tytułu korzystania z mieszkań komunalnych, mających na celu pomoc w spłacie zadłużenia. Począwszy od roku 2013, w oparciu o porozumienie zawarte pomiędzy Zarządem Budynków Komunalnych w Krakowie, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Krakowie oraz Grodzkim Urzędem Pracy w Krakowie, realizowany jest „Program reintegracji społecznej i zawodowej osób posiadających zadłużenie z tytułu korzystania z mieszkań komunalnych, mający na celu pomoc w spłacie zadłużenia”. W roku 2016 przeprowadzono działania, obejmujące:

- wsparcie indywidualne i grupowe ukierunkowane na reintegrację społeczną i zawodową;
- zatrudnienie w formie umów o pracę, w tym w ramach robót publicznych;
- prace społecznie użyteczne.

W cotygodniowych spotkaniach informacyjnych wzięło udział 127 osób spośród których łącznie w Programie uczestniczyło 36 osób zadłużonych.

Kwota spłaconego na rzecz gminy zadłużenia wyniosła 89 476,84 zł w tym spłacona przez: osoby zatrudnione w ramach robót publicznych – 81 804,51 zł, wykonujących prace społecznie użyteczne – 3 991,30 zł, rencistów i emerytów zatrudnionych w oparciu o umowę cywilno–prawną – 3 681,03 zł.

Realizacja Programu, poza efektami ekonomicznymi, przynosi także efekty społeczne w postaci zmian postaw osób zadłużonych, które stają się aktywne w dążeniu do poprawy swojej sytuacji. Osobom kończącym udział w Programie przekazywane są informacje na temat ofert na otwartym rynku pracy.

2. „Warsztat Reintegracji Społecznej i Zawodowej MOPS Kraków – Warsztat” – projekt realizowany w oparciu o umowę o wsparcie realizacji zadania publicznego pod nazwą: „Podmiot zatrudnienia socjalnego partnerem Ośrodka Pomocy Społecznej i Powiatowego Urzędu Pracy w realizacji kontraktów socjalnych – edycja 2015 r.” Projekt realizowany oraz współfinansowany jest w ramach Programu Ministra Pracy i Polityki Społecznej „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu społecznemu – edycja 2011–2015”. Celem Projektu jest reintegracja społeczna i zawodowa osób bezrobotnych, tak aby poprzez: uczestnictwo w Klubie Integracji Społecznej, wykonywanie prac społecznie użytecznych, zatrudnienie w ramach robót publicznych, nabyli oni kwalifikacje społeczne i zawodowe oraz przygotowali się do podjęcia pracy na otwartym rynku. W 2016 r. projekt zrealizowano zgodnie z założeniami oferty: w projekcie uczestniczyło 21 osób.
3. Program Aktywizacja i Integracja „PAI” jest realizowany w Krakowie w oparciu o porozumienie z dnia 11.02.2015 zawarte pomiędzy Grodzkim Urzędem Pracy w Krakowie oraz Miejskim Ośrodkiem Pomocy w Krakowie. Celem „PAI” jest poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy poprzez kształtowanie u uczestników aktywnej postawy w życiu społecznym i zawodowym, tak aby mogli oni przezwyciężyć istniejące deficyty i nabyć zdolność do poruszania się na rynku pracy w celu podjęcia zatrudnienia. W 2016 r. w Programie Aktywizacja i Integracja uczestniczyło 80 osób.

4. Kontrakt socjalny typu B – po przeprowadzonym w 2015 r. pilotażu realizacji kontraktu socjalnego typu „B”, w 2016 r. nastąpiła właściwa realizacja tychże kontraktów. Łącznie w 2016 r. kontrakt socjalny typu B realizowało 17 osób, z czego 16 osobom opłacano składkę zdrowotną, 1 osoba posiadała ubezpieczenie zdrowotne z innego tytułu. W ramach kontraktu „B” uczestnicy zobowiązali się do realizacji zajęć z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej; wykonywania prac społecznie użytecznych; poszukiwania pracy na otwartym rynku pracy.

Klub Integracji Społecznej od 1 maja 2016 realizuje zadania w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (szerzej o projekcie zob. rozdział 13). KIS MOPS w ramach Usługi Aktywnej Integracji stworzył 70 miejsc dla uczestników projektu. W okresie od maja 2016 r. do grudnia 2016 r. udział w projekcie wzięło 167 uczestników KIS po 30 r.ż., z tego 54 uczestników podjęło pracę na otwartym rynku pracy, 28 osób podjęło zatrudnienie subsydiowane, 21 osób zrealizowało kurs zawodowy.

W 2016 r. w zajęciach KIS „Leonardo” uczestniczyło 128 osób, dzięki uzyskanemu wsparciu 20 osób podjęło pracę.

Uczestnicy KIS „Leonardo” brali udział w zajęciach grupowych i indywidualnych. W ramach zajęć indywidualnych zapewniono stały dostęp do poradnictwa indywidualnego udzielanego przez psychologa, pracownika socjalnego oraz doradcę zawodowego. Zajęcia grupowe realizowano poprzez kursy edukacyjne oraz warsztaty.

Tabela: Liczba porad udzielonych w roku 2016 uczestnikom KIS „Leonardo”

Poradnictwo indywidualne, w tym:	Liczba porad
poradnictwo psychologiczne	79
poradnictwo socjalne	147
doradztwo zawodowe	273
suma	499

W 2016 r. z pomocy w Klubie Integracji Społecznej dla osób niepracujących niepełnosprawnych skorzystały 33 osoby.

W ramach uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej uczestnicy mogli skorzystać z pomocy pracownika socjalnego, doradcy zawodowego, trenera zatrudnienia, konsultacji prawnika, treningu umiejętności psychospołecznych, szkoleń zawodowych i budujących kompetencje zawodowe, staży i praktyk zawodowych. W ramach staży osoba ma zapewnione pokrycie kosztów dojazdów, kosztów ubezpieczenia i badań lekarskich oraz stypendium stażowe.

10.2.2.1.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na działalność Klubu Integracji „Leonardo” przekazano:

- w roku 2011: 415 998 zł w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków;
- w roku 2012: 325 984,98 zł, w tym środki Gminy Miejskiej Kraków: 36 991,83 zł;
- w roku 2013: 330 000 zł w ramach środków z UE;
- w roku 2014: 471 428,57 zł, natomiast ostatecznie rozliczono 399 781,68 zł. Dotacja była przekazywana w ramach projektu „Pora na aktywność”;
- w roku 2015: 362 301,58 zł, w tym ze środków Gminy Miejskiej Kraków: 161 478,58 zł oraz ze środków unijnych kwotę 200 823 zł;
- w roku 2016: 328 434,56 zł ze środków Gminy Miejskiej Kraków.

Na działalność Klubu Integracji Społecznej dla osób niepełnosprawnych prowadzonego w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” z dotacji wydatkowano w 2016 roku 129 291,56 zł.

10.2.2.2 Zadania realizowane przez Centra Integracji Społecznej

Centra Integracji Społecznej realizują zadania związane z reintegracją zawodową i społeczną poprzez następujące usługi:

- kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych, dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu,
- nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych,
- naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą,
- uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania czasem.

10.2.2.2.1 Infrastruktura

Na terenie Gminy Miejskiej Kraków 2016 roku funkcjonowało:

- Centrum Integracji Społecznej
- Centrum Integracji Społecznej dla osób bezdomnych działające od 16 sierpnia 2016 roku w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”.

10.2.2.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Podmiotem prowadzącym Centrum Integracji Społecznej w 2016 roku była Galicyjską Fundację „Wsparcie, Integracja, Rozwój”, a Centrum Integracji Społecznej dla bezdomnych było prowadzone przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio.

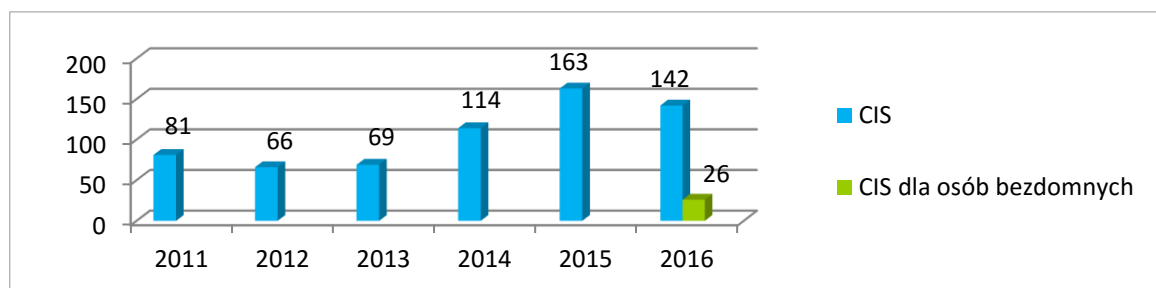
10.2.2.2.3 Kadra

W realizację zadania związanego z prowadzeniem Centrum Integracji Społecznej zaangażowanych było 27 osób (14 etatów), w Centrum Integracji Społecznej dla osób bezdomnych zadanie realizowało 7 osób (3,2 etatu)

10.2.2.2.4 Osoby objęte pomocą w ramach reintegracji zawodowej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W zajęciach Centrum Integracji Społecznej w 2016 r. uczestniczyły 142 osoby, w tym osoby z problemem uzależnienia od alkoholu. 28 osób podjęło zatrudnienie i zrezygnowało z udziału w CIS.

Wykres: Liczba uczestników CIS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Podczas uczestnictwa w CIS beneficjenci korzystali z usług pracownika socjalnego, psychologa oraz doradcy zawodowego.

Tabela: Liczba porad udzielonych uczestnikom CIS w roku 2016

Konsultacje, w tym:	Liczba godzin konsultacji
psychologiczne	580
socjalne	488
zawodowe	498
suma	1566

W ramach reintegracji zawodowej uczestnicy CIS odbywali zajęcia u pracodawców współpracujących z CIS w ramach następujących warsztatów: remontowo – porządkowego, gastronomicznego, pielęgnacji terenów zielonych, opiekuńczo – porządkowego oraz pomocy biurowej, realizując praktyki zawodowe m. in. w domach pomocy społecznej, hotelach, MPO, MOPS i innych podmiotach, które zadeklarowały chęć współpracy z Centrum.

Celem podejmowanych działań w Centrum Integracji Społecznej dla osób bezdomnych jest odbudowanie i podtrzymanie u uczestników Centrum zdolności do samodzielnego funkcjonowania na rynku pracy m.in. poprzez przyuczenie do wykonywania zawodu, podwyższanie kwalifikacji oraz prowadzenie zajęć praktycznych u pracodawców.

W roku 2016 uczestnikami CIS dla osób bezdomnych było 26 osób, spośród których 14 osób realizowało Indywidualne Programy Zatrudnienia Socjalnego, a pozostałe ze skierowanych osób pozostawały w kontakcie z doradcami zawodowymi. Trzy osoby zakończyły realizację IPZS ze względu na podjęcie zatrudnienia, dwie osoby usamodzielnily się. Łącznie w roku 2016 odbyły się 162 spotkania doradców zawodowych z kandydatami do uczestnictwa w CIS.

10.2.2.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość środków przeznaczonych na sfinansowanie zadania polegającego na prowadzeniu Centrum Integracji Społecznej wyniosła:

- w roku 2010: 336 848zł, w tym w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków: 189 449 zł;
- w roku 2011: 256 500 zł w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków;
- w roku 2012: 312 000 zł w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków;
- w roku 2013: 95 963,68 zł w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków;
- w roku 2014: 374 000 zł, w tym 196 773 zł stanowiły środki Gminy Miejskiej Kraków, a 177 227 zł to środki projektu „Pora na aktywność”;
- w roku 2015: 616 000 zł, w tym 291 217,07 zł w ramach środków własnych Gminy Miejskiej Kraków;
- w roku 2016: 748 400 zł w ramach środków własnych Gminy Miejskiej Kraków.

Na realizację zadania na prowadzenie Centrum Integracji Społecznej dla osób bezdomnych prowadzonego w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” z dotacji wydatkowano w 2016 r. – 61 845,87 zł.

10.2.2.3 Wnioski

Biorąc pod uwagę dane Grodzkiego Urzędu Pracy, z których wynika, że corocznie wzrasta liczba osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia wśród ogółu bezrobotnych, a zatem osób które są najczęstszymi odbiorcami wsparcia, można więc postawić tezę, że w perspektywie czasu konieczny będzie dalszy rozwój wsparcia świadczonego w ramach zatrudnienia socjalnego.

11 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom i rodzinom o niskich dochodach

11.1 Ubóstwo

Ubóstwem określamy sytuację, w której gospodarstwo domowe nie dysponuje wystarczającymi środkami pieniężnymi pozwalającymi na zaspokojenie swoich podstawowych potrzeb. Ubóstwo jest złożonym zjawiskiem społecznym, uwarunkowanym przez czynniki społeczno – ekonomiczne i demograficzne, a w szczególności przez problem bezrobocia, liczbę rodzin wielodzietnych i niepełnych, wskaźnik rodzin żyjących z osobą niepełnosprawną lub długotrwale chorą, podeszły wiek oraz bezdomność. Ubóstwo jest więc wspólnym problemem, który w całej swej rozciągłości dotyka praktycznie wszystkie grupy społeczne oraz większość kategorii osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Więcej informacji na temat ubóstwa można znaleźć w rozdziale 2: „*Analiza lokalnej sytuacji społeczno-demograficznej Gminy Miejskiej Kraków*”, podrozdział 2.4: „*Sytuacja ekonomiczna krakowskich rodzin i gospodarstw domowych*”.

Uchwałą Rady Miasta Krakowa Nr XLIII/768/16 z dnia 11 maja 2016 r. został ustanowiony Program Aktywnego Ograniczania Ubóstwa w Gminie Miejskiej Kraków na lata 2016–2020. Celem programu jest skuteczne aktywne zmniejszenie zakresu i skali ubóstwa przez:

- włączenie społeczne osób, rodzin i środowisk doświadczających ubóstwa;
- ograniczenie zasięgu i głębokości ubóstwa.

Działania realizowane w ramach Programu:

- utrzymanie zróżnicowanych form wsparcia pozamaterialnego o charakterze aktywizacji wspieranej, podnoszących kompetencje pełnionych ról;
- kształtowanie wzorców współpracy obywatelskiej przez umożliwienie włączenia się w udzielanie pomocy przez osoby prywatne (wolontariat) i organizacje (akcje socjalne);
- wprowadzenie nowych usług aktywizacji wspieranej w dziedzinie wspieranie rodziny oraz w dziedzinie reintegracja społeczna i zawodowa;
- podnoszenie skuteczności wsparcia przez pracę socjalną, ukierunkowaną na wzmacnianie potencjału osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej z wykorzystaniem ich uprawnień, zasobów i możliwości.
- zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rozumianego jako dostęp do świadczeń pomocy społecznej w celu umożliwienia zaspokojenia przez osoby i rodziny podstawowych potrzeb bytowych z uwzględnieniem współpracy w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej;
- poszerzanie zakresu udzielanego wsparcia przez zlecanie w trybie konkursów ofert realizacji zadań organizacjom pozarządowym, w tym zadań nakierowanych na zmniejszenie problemu niedożywienia przez dystrybucję żywności w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej FEAD;
- zwiększenie skali pomocy w zakresie dożywiania – zwiększenie wymiaru udzielanej pomocy w formie zasiłków na zakup żywności (urealnienie stawki dziennej);
- zwiększenie skuteczności pomocy materialnej w formie świadczeń o charakterze wyrównującym dochód do kryteriów ustawowych – zwiększenie nakładów finansowych na realizację zasiłku okresowego w części finansowanej przez Gminę.

Dla potrzeb niniejszego opracowania w części tej omówiono wyłącznie pomoc w formie świadczeń finansowych i w naturze.

11.2 Świadczenia dla osób i rodzin o niskich dochodach

11.2.1 Zasiłek okresowy

Wypłacanie zasiłków okresowych należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy jest świadczeniem obligatoryjnym i podstawowym narzędziem pomocy społecznej ograniczającym zakres i głębokość ubóstwa.

11.2.1.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

11.2.1.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

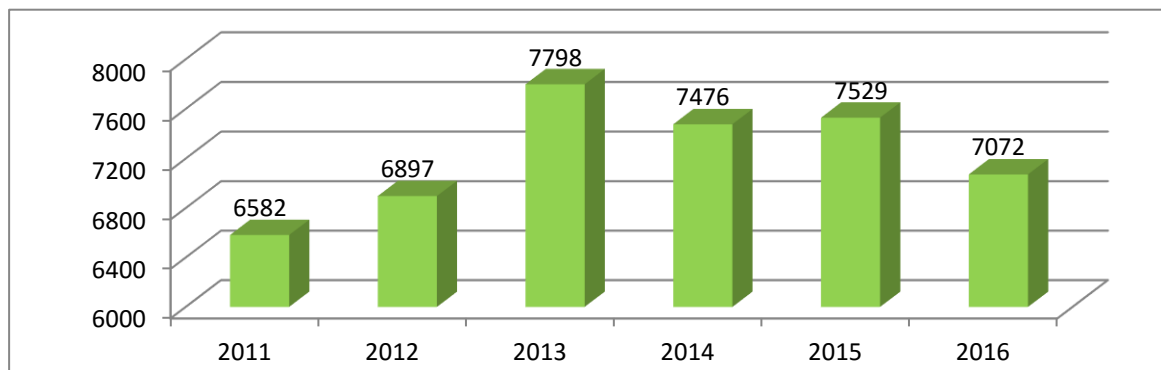
11.2.1.3 Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku okresowego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Na liczbę gospodarstw domowych (rozumianych jako osoby samotnie gospodarujące oraz rodziny) otrzymujących pomoc w formie zasiłku okresowego wpływa przede wszystkim wysokość kryteriów dochodowych obowiązujących w danym roku kalendarzowym, a następnie pozostałe czynniki wpływu jak np. sytuacja na rynku pracy. W roku następującym po roku zmiany kryteriów dochodowych (zmiana następuje od 1 października⁹¹) liczba gospodarstw domowych objętych tą formą pomocy znacznie wzrasta, by następnie w kolejnych latach ulegać spadkowi.

W roku 2016 liczba gospodarstw domowych wymagających wsparcia z powodu ubóstwa mimo zakładanego wzrostu spadła o 6,1% w stosunku do roku 2015. Szacuje się, że miały na to wpływ czynniki:

- najniższa od 2000 r. stopa bezrobocia rejestrowanego;
- wejście w życie i realizacja ustawy wprowadzającej świadczenie wychowawcze⁹².

Wykres: Liczba gospodarstw domowych, którym wypłacono zasiłek okresowy w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

⁹¹ Kryteria dochodowe były waloryzowane w roku 2012 oraz 2015.

⁹² Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. 2016 poz. 195).

Analiza powodów przyznawania pomocy w formie zasiłku okresowego do roku 2013 wskazywała tendencję wzrostową liczby gospodarstw domowych, które otrzymały pomoc w związku z występowaniem bezrobocia (z 3 108 w 2011 r. do 4 320 w 2013 r.).

Od roku 2013 w wyniku poprawy sytuacji na rynku pracy i zmniejszenia stopy bezrobocia, liczba gospodarstw domowych objętych zasiłkiem okresowym z tego tytułu spadła o 21% (z 4 320 w 2013 r. do 3 398 w 2016 r.).

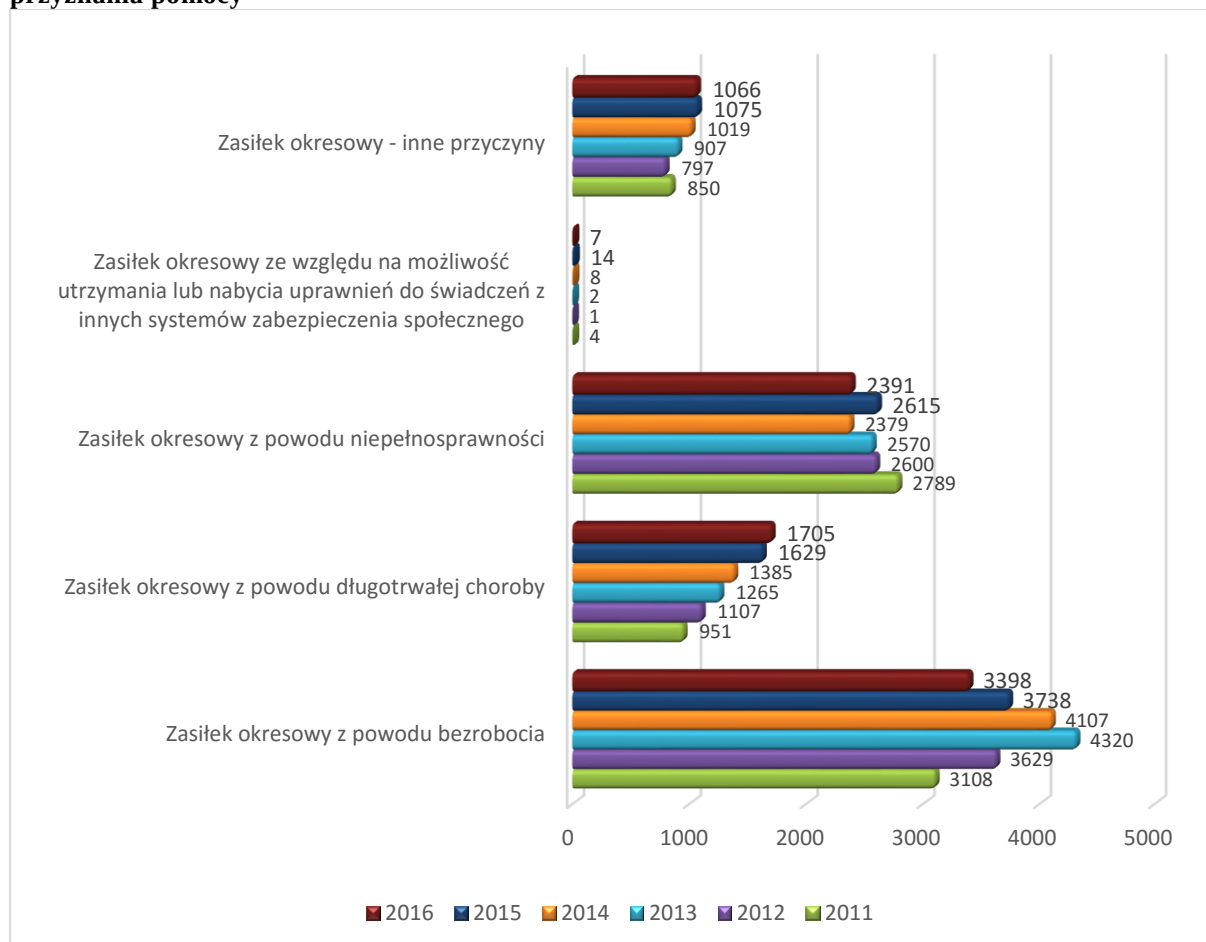
Analiza wykazuje również o 14% spadek liczby gospodarstw otrzymujących zasiłek z powodu niepełnosprawności – z 2 789 w 2011 r. do 2 391 w roku 2016 przy jednoczesnym wzroście liczby gospodarstw, którym przyznano pomoc z powodu długotrwałej choroby z 951 w roku 2011 do 1 705 w roku 2016 (przyrost o 79%).

Znikoma jest liczba gospodarstw, które kwalifikują się do zasiłku okresowego z uwagi na możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

Liczba gospodarstw domowych objętych zasiłkiem okresowym z innych powodów utrzymuje się na zbliżonym poziomie (w latach 2011–2016 wynosiła od 850 do 1 066).

Należy mieć na uwadze, że prezentowane dane liczbowe nie są rozłączne tzn. w trakcie roku jedno gospodarstwo domowe mogło otrzymać zasiłek okresowy z każdego, z wyżej wymienionych powodów.

Wykres: Liczba gospodarstw domowych, które otrzymały zasiłek okresowy z uwzględnieniem powodu przyznania pomocy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

W 2016 roku spośród podmiotów decyzji (7 217 osób), którym przyznano zasiłek okresowy nie zaobserwowano znaczących różnic pod względem płci.

Tabela: Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków okresowych

Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków okresowych	kobiety	mężczyźni	ogółem
Wiek			
0–24	5,6%	1,6%	3,5%
25–34	22,3%	7,8%	15,0%
35–44	26,9%	15,6%	21,2%
45–59	33,9%	44,3%	39,1%
60–64	7,6%	20,4%	14,0%
65 i więcej	3,7%	10,4%	7,1%
Wykształcenie			
nieustalony poziom wykształcenia	9,1%	8,9%	9,0%
gimnazjalne i poniżej	27,4%	28,1%	27,8%
zasadnicze zawodowe	26,1%	37,4%	31,8%
średnie ogólne i zawodowe	29,7%	20,5%	25,1%
policealne	1,9%	0,4%	1,1%
wyższe	6,0%	4,7%	5,3%
stan cywilny			
panna/kawaler	32,7%	42,7%	37,8%
konkubina/konkubent	0,9%	0,4%	0,7%
rozwiedziona/rozwiedziony	22,0%	31,4%	26,7%
separowana/separowany	2,5%	3,1%	2,8%
wdowa/wdowiec	6,5%	3,3%	4,9%
zamężna/zonaty	35,4%	19,0%	27,2%

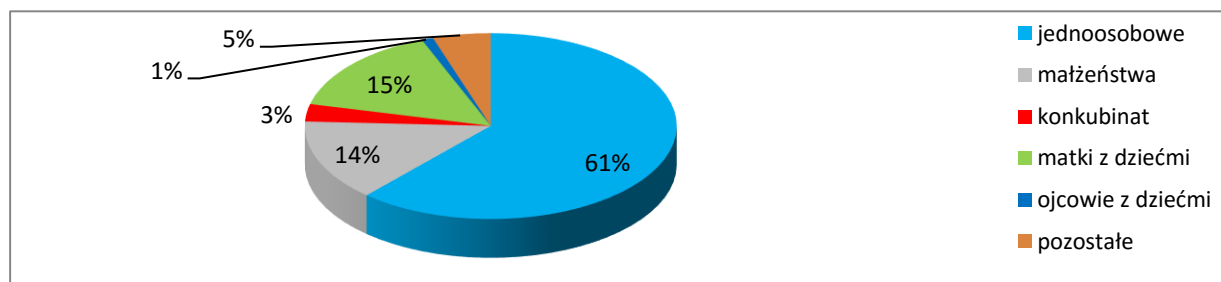
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Największą grupę odbiorców tj. 39,1%, zarówno wśród kobiet, jak i wśród mężczyzn, reprezentują osoby w wieku między 45 a 59 lat. Kobiety w tym wieku stanowią 33,9%, natomiast mężczyźni 44,3%.

Wśród ogółu świadczeniobiorców blisko 32% świadczeniobiorców legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym, a 27,8% posiada wykształcenie gimnazjalne lub niższe. Odsetek osób z wykształceniem średnim wynosi 25,1%.

Pod względem stanu cywilnego wśród kobiet najwięcej jest osób pozostających w związkach małżeńskich – 35,4%, następnie panien – 32,7%. Natomiast w przypadku mężczyzn największą grupą otrzymującą zasiłki okresowe są osoby stanu wolnego tj. kawalerowie – 42,7% oraz osoby po rozwodzie – 31,4%.

Wykres: Typy rodzin świadczeniobiorców zasiłków okresowych

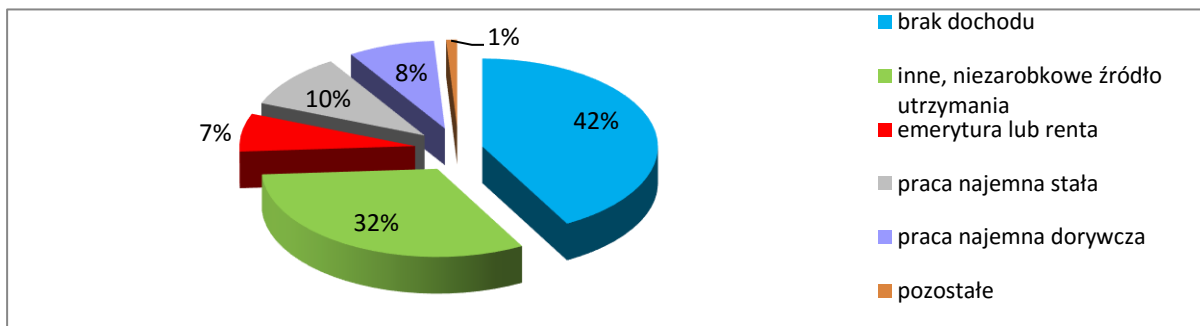

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy w formie zasiłków okresowych to w przeważającej części gospodarstwa jednoosobowe – 61%. Wśród rodzin korzystających

z tych zasiłków małżeństwa stanowią 14%, a rodziny matek i ojców samotnie wychowujących dzieci odpowiednio 15% i 1%.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin świadczeniobiorców zasiłków okresowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Świadczeniobiorcy zasiłków okresowych należą przede wszystkim do rodzin nie posiadających własnego dochodu – 42% oraz rodzin, których dochody pochodzą z niezarobkowych źródeł utrzymania – 32%. Świadczenia emerytalno – rentowe to główne źródło utrzymania w przypadku 7% rodzin świadczeniobiorców.

Tabela: Wysokość dochodu w rodzinach świadczeniobiorców zasiłków okresowych (w zł)

Wysokość dochodu w rodzinach świadczeniobiorców zasiłków okresowych	
bez dochodu	42%
1–499	20%
500 i powyżej	38%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Największy odsetek gospodarstw domowych tj. 42% nie wykazuje żadnych dochodów, nieco mniej bo 38% to gospodarstwa o dochodzie powyżej 500 zł na jedną osobę, 20% osiąga dochód na 1 osobę w rodzinie w granicach do 499 zł.

Poza ubóstwem głównymi problemami występującymi w gospodarstwach domowych świadczeniobiorców zasiłków okresowych są kolejno: długotrwała lub ciężka choroba – 61%, bezrobocie 57%, niepełnosprawność – 46%, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych – 11%, alkoholizm – 9% i bezdomność 9%. Zaznaczyć należy, że w jednej rodzinie występuje zwykle kilka powodów trudnej sytuacji.

11.2.1.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Zgodnie z art. 147 pkt. 7 ustawy o pomocy społecznej, gminy otrzymują dotację celową na pokrycie wydatków na zasiłki okresowe w części określonej w art. 38 ust. 3 ustawy, to jest w wysokości 50% różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, a w przypadku rodziny – między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny. Ponieważ finansowanie pozostałej części zasiłku leży w gestii gminy, w celu zapewnienia pełnej skuteczności udzielania pomocy w tej formie, która zgodnie z celem ustawodawcy ma wyrównywać dochody do kryterium dochodowego, konieczne jest współfinansowanie pozostałej części zasiłku.

Na realizację zadania wydatkowano środki finansowe w następującej wysokości:

- 2011 r. – 7 697 407 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 6 328 589 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligacyjnej wynosiła 135 zł.

- 2012 r. – 8 985 615 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 7 879 880 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligatoryjnej wynosiła 164 zł.
- 2013 r. – 12 148 497 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 11 625 712 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligatoryjnej wynosiła 200 zł.
- 2014 r. – 11 369 943 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 10 656 621 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligatoryjnej wynosiła 191 zł.
- 2015 r. – 11 861 261 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 10 763 957 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligatoryjnej wynosiła 198 zł.
- 2016 r. – 13 877 353 zł, w tym w części finansowanej z budżetu państwa 10 715 342 zł. Średnia wartość świadczenia w części obligatoryjnej wynosiła 200 zł.

11.2.1.5 Wnioski

Liczba rodzin objętych świadczeniem w formie zasiłku okresowego w danym roku jest w głównej mierze wypadkową:

- obowiązujących wysokości kryteriów dochodowych (art. 8 ustawy o pomocy społecznej),
- dynamiki zmian stopy bezrobocia (w tym okresowych przyływów i odpływów osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy),
- dynamiki zmian uprawnień do świadczenia z powodów innych niż bezrobocie (głównie spadku liczby osób legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności oraz wzrostu liczby osób długotrwale lub ciężko chorych),
- dynamiki zmian dochodów gospodarstw domowych związanej ze zmianami przepisów prawa np. wprowadzeniem nowych świadczeń (np. świadczenie wychowawcze) i regulacji (np. podniesienie wysokości minimalnego wynagrodzenia).

W roku 2016 liczba rodzin, którym zrealizowano świadczenie spadła w stosunku do roku poprzedniego o 6,1%, co było wynikiem między innymi poprawy sytuacji na rynku pracy oraz wprowadzeniem świadczenia wychowawczego.

Liczba rodzin z dziećmi objętych świadczeniami pomocy społecznej spadła o 6,5% (rok do roku przy ogólnym spadku liczby rodzin o 0,8% rok do roku).

Liczba rodzin z dziećmi, którym zrealizowano zasiłek okresowy spadła o 11,5% (rok do roku).

Szacuje się, że na ogólną liczbę świadczeniobiorców zasiłków okresowych w kolejnych latach będą wpływać:

- stopa bezrobocia i warunki na rynku pracy. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Gminie Miejskiej Kraków od lat utrzymuje się na znacznie niższym poziomie niż stopa bezrobocia w województwie małopolskim. W Krakowie na przestrzeni lat 2009 – 2013 notowano stały wzrost wskazań bezrobocia jako powodu udzielania pomocy w formie zasiłków okresowych. Od roku 2014 w wyniku poprawy sytuacji na rynku pracy notowany jest spadek;
- zmiana struktury wiekowej mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków. Zgodnie z prognozami GUS Kraków za kilka lat osiągnie jeden z najwyższych udziałów mieszkańców powyżej 65 roku życia w województwie. W ostatnich latach systematycznie wzrasta liczba zasiłków przyznawanych z powodu długotrwałej i ciężkiej choroby.

Tendencje dotyczące zasiłków okresowych:

- spadek nakładów finansowych w części finansowanej z budżetu państwa na realizację zadania do czasu kolejnej waloryzacji kryteriów dochodowych, w przypadku braku występowania innych znaczących czynników wpływu;
- największy jednostkowy koszt świadczenia w części obligatoryjnej dotyczy zasiłków przyznawanych z powodu bezrobocia – w 2016 r. średnia wysokość świadczenia z tego tytułu

wynosiła ok. 308 zł (średnio 2,2 osoby w 1 rodzinie). Kolejno średnia wysokość zasiłku, którego powodem przyznania były:

- inne problemy określone w art. 7 ustawy o pomocy społecznej, w tym bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych i wielodzietnych, przemoc w rodzinie, alkoholizm i bezdomność. Wysokość świadczenia wynosiła ok. 264 zł (średnio 2,7 os./rodzinę),
- długotrwała lub ciężka choroba. Wysokość świadczenia wynosiła ok. 218 zł (średnio 1,7 os./rodzinę),
- niepełnosprawność. Wysokość świadczenia wynosiła ok. 62 zł (średnio 1,4 os./rodzinę).

Ponieważ łączny udział kosztów Gminy w całkowitym koszcie zasiłków okresowych w poprzednich latach ulegał marginalizacji, aby zapewnić osobom i rodzinom objętym tym świadczeniem skuteczniejsze wsparcie polegające na wyrównywaniu wysokości dochodu do kryterium dochodowego, zwiększono poziom nakładów finansowych (z 522 785 zł w 2015 r. do 3 162 011 zł w 2016 r.).

11.2.2 Zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy

Wypłacanie zasiłków celowych należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Zasiłek celowy przyznawany jest w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, m.in. na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu. Zasiłek przyznawany jest osobie lub rodzinie, której dochód nie przekracza kryterium dochodowego. Kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 634 zł, natomiast dla osoby w rodzinie wynosi 514 zł (kryterium dochodowe rodziny to iloczyn liczby osób we wspólnym gospodarstwie domowym i kwoty kryterium dochodowego na osobę w rodzinie).

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi⁹³.

11.2.2.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie może być realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi⁹⁴.

11.2.2.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

11.2.2.3 Osoby i rodziny korzystające ze świadczenia w formie zasiłku celowego oraz specjalnego zasiłku celowego, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy⁹⁵

W latach 2011–2013 liczba gospodarstw utrzymywała się na podobnym poziomie, by następnie spadać rok do roku. Spadek liczby gospodarstw domowych w roku 2016 wynika

⁹³ Art. 17 ust. 1 pkt 5, art. 39 ust. 1–2, art. 41 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

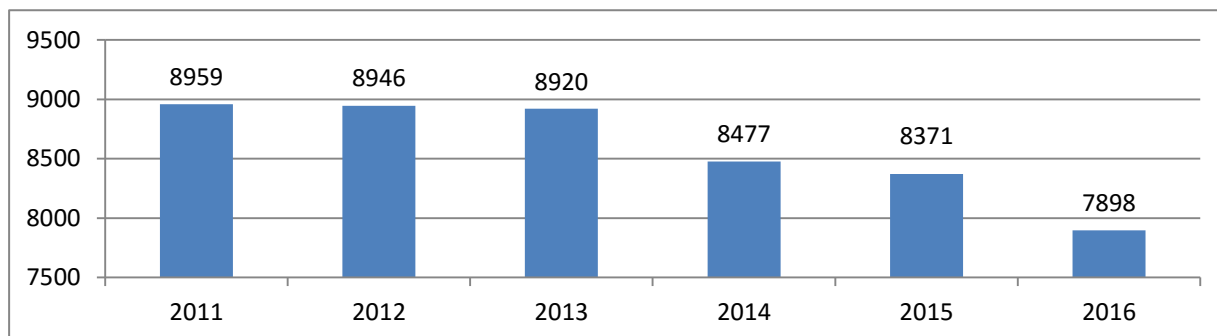
⁹⁴ Art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

⁹⁵ Prezentowane dane nie obejmują informacji o Lokalnym Programie Osłonowym dla osób, które poniosły zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych, który został opisany w rozdz. 11.2.5.

między innymi ze:

- spadku liczby gospodarstw domowych korzystających z dopłat do ogrzewania o 26% (ok. 460 gospodarstw domowych) rok do roku;
- zwiększenia wysokości wsparcia udzielanego w ramach dożywiania, szczególnie gospodarstwom o dochodach do 150% kryterium, w tym stopniowego urealniania dziennej stawki żywieniowej;
- ogólnego spadku liczby rodzin z dziećmi objętych pomocą (–6,5%) rok do roku.

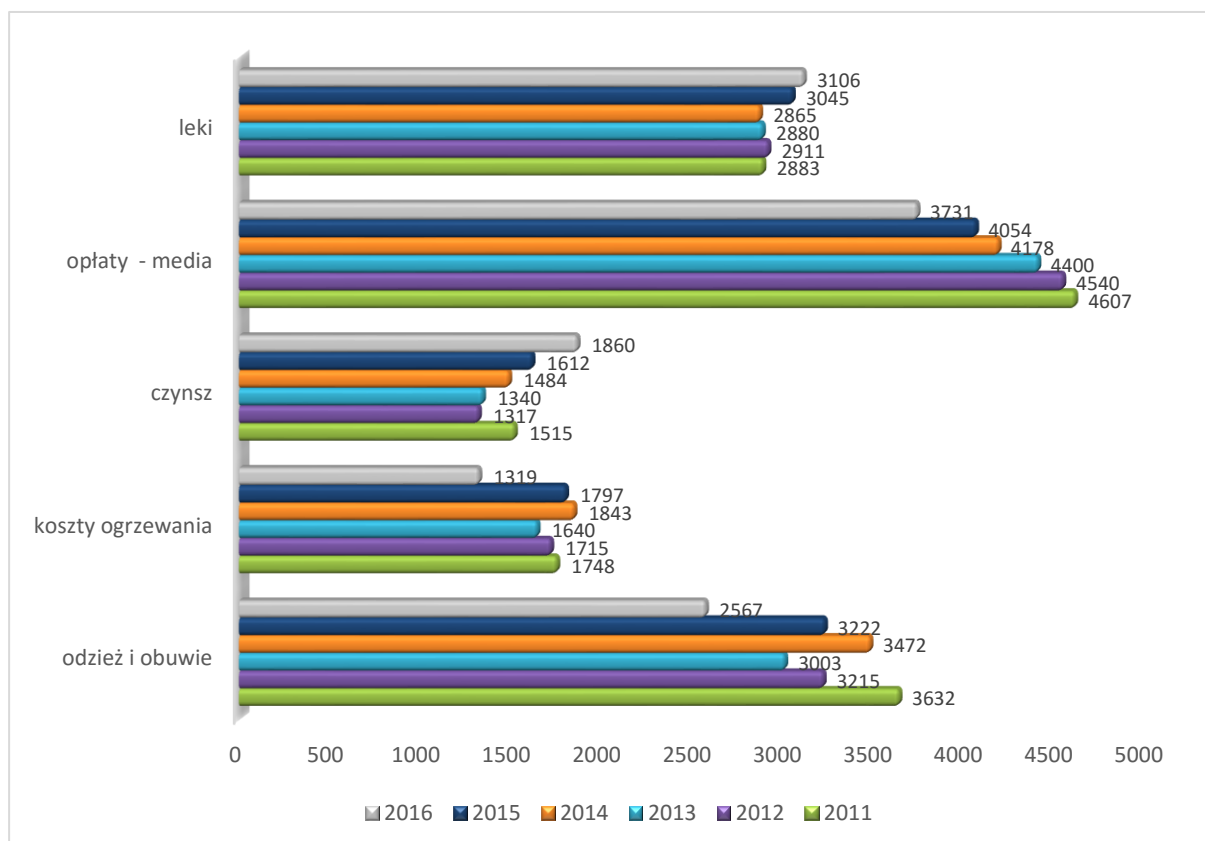
Wykres: Liczba gospodarstw domowych, którym wypłacono świadczenie w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Analizując cele, na jakie przyznawane są zasiłki celowe i specjalne zasiłki celowe stwierdzić można, że w latach 2011–2016 najczęściej osób otrzymywało zasiłki z przeznaczeniem na opłaty mieszkaniowe – media. Znaczna część osób korzystała również z pomocy finansowej na leki oraz odzież i obuwie, koszty ogrzewania i czynsz. Należy zaznaczyć, że jedna osoba mogła w ciągu roku otrzymać każdy rodzaj zasiłku.

Wykres: Liczba gospodarstw domowych, które otrzymały zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy z uwzględnieniem przeznaczenia pomocy w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 r. spośród podmiotów decyzji, którym przyznano pomoc w formie zasiłku celowego i specjalnego zasiłku celowego kobiety stanowią 56,2%, natomiast mężczyźni 43,8%.

Tabela: Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych

Cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
0–24	3,0%	0,8%	2,0%
25–34	15,9%	5,7%	11,4%
35–44	21,0%	12,4%	17,2%
45–59	32,5%	43,8%	37,4%
60–64	11,6%	22,2%	16,2%
65 i więcej	16,0%	15,1%	15,6%
wykształcenie			
nieustalony poziom wykształcenia	10,1%	10,5%	10,3%
gimnazjalne i poniżej	25,7%	26,2%	25,9%
zasadnicze zawodowe	25,9%	36,2%	30,4%
średnie ogólne i zawodowe	30,7%	21,4%	26,7%
policealne	1,5%	0,5%	1,1%
wyższe	6,0%	5,1%	5,6%
stan cywilny			
panna/kawaler	29,4%	41,5%	34,7%
konkubina/konkubent	0,7%	0,5%	0,6%
rozwiedziona/rozwiedziony	22,3%	30,7%	26,0%
separowana/separowany	2,5%	3,1%	2,7%
wdowa/wdowiec	13,1%	4,7%	9,4%
zamężna/zonaty	32,1%	19,6%	26,6%
pozycja na rynku pracy			
bezrobotny	33,3%	34,3%	33,7%
bierny zawodowo	49,8%	59,4%	54,0%
pracujący	16,9%	6,3%	12,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Największą grupę odbiorców 37,4%, reprezentują osoby w wieku między 45 a 59 rokiem życia. Kobiety wieku 45–59 lat stanowią 32,5%, natomiast mężczyźni 43,8%.

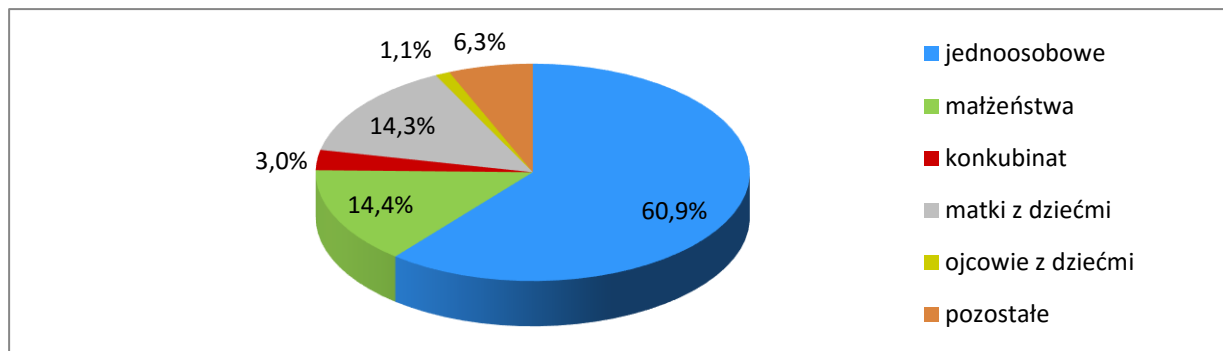
Wśród ogółu świadczeniobiorców najwięcej jest osób z wykształceniem: zasadniczym zawodowym – 30,4%, średnim ogólnym lub zawodowym – 26,7% gimnazjalnym lub niższym – 25,9%.

Pod względem stanu cywilnego, wśród kobiet najwięcej jest osób pozostających w związkach małżeńskich – 32,1%, następnie osób stanu wolnego (panien) – 29,4% i osób rozwiedzionych – 22,3%. Natomiast w przypadku mężczyzn najliczniejsze grupy to: osoby stanu wolnego (kawalerowie) – 41,5%, osoby po rozwodzie – 30,7% oraz w związku małżeńskim – 19,6%.

Wśród świadczeniobiorców zasiłków celowych i celowych specjalnych blisko 88% to osoby nieaktywne na rynku pracy: biernie zawodowo – 54,0% lub bezrobotne – 33,7%. Najmniejszą grupę stanowią osoby pracujące, co pozostaje w ścisłym związku z sytuacją bytową i dochodami świadczeniobiorców. Przy czym wśród kobiet osób pracujących jest prawie trzykrotnie więcej niż wśród mężczyzn.

W porównaniu z rokiem 2015 cechy demograficzno–społeczne świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych pozostają na podobnym poziomie.

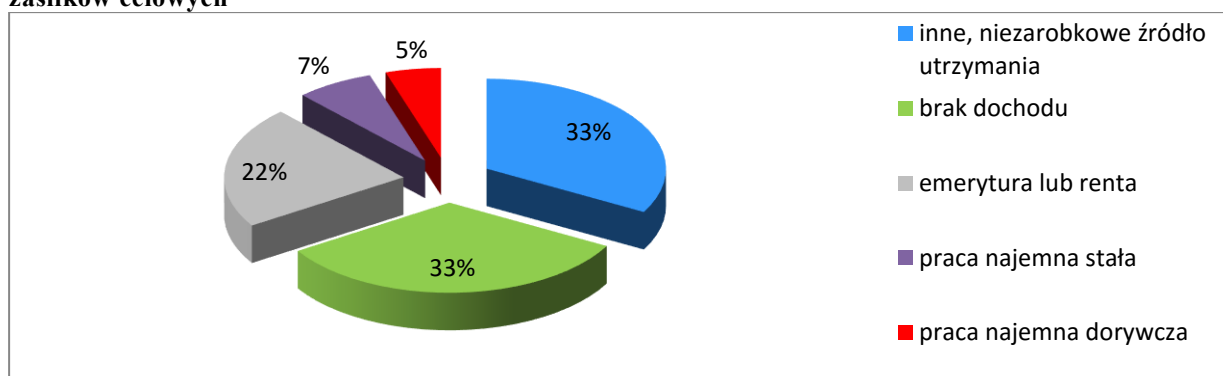
Wykres: Typy gospodarstw domowych świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Wśród gospodarstw domowych korzystających z pomocy w formie zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych 60,9% stanowią gospodarstwa jednoosobowe. Wśród rodzin największą grupę reprezentują rodziny niepełne (matki i ojcowie samotnie wychowujący dzieci) – 15,4% oraz małżeństwa – 14,4%.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy w formie zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych najczęściej osiągają dochody z niezarobkowych źródeł utrzymania – 33% lub świadczeń emerytalno–rentowych – 22%. Natomiast 33% nie posiada własnego dochodu.

Tabela: Wysokość dochodu w rodzinach świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych (w zł)

Wysokość dochodu w rodzinie	% z ogólnej liczby świadczeniobiorców
bez dochodu	28,3%
1–499	17,9%
500 i powyżej	53,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Ponad połowa gospodarstw domowych korzystających z pomocy w formie zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych osiąga dochód na osobę w rodzinie przekraczający kwotę 500 zł. Ponad 28% to gospodarstwa bez własnego dochodu.

Do najistotniejszych problemów występujących w gospodarstwach domowych świadczeniobiorców zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych należą: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność oraz bezrobocie. Należy zaznaczyć, że w jednej rodzinie może równocześnie występować kilka problemów.

11.2.2.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na wypłatę zasiłków celowych i specjalnych zasiłków celowych w ramach środków Gminy Miejskiej Kraków wydatkowano kwotę:

- w 2010 r. – 4 578 287 zł;
- w 2011 r. – 5 647 171 zł;
- w 2012 r. – 5 192 528 zł;
- w 2013 r. – 4 895 258 zł;
- w 2014 r. – 5 898 206 zł;
- w 2015 r. – 6 440 182 zł;
- w 2016 r. – 6 414 364 zł.

11.2.2.5 Wnioski

W roku 2016 wypłacono około 14,7 tys. świadczeń z przeznaczeniem na dofinansowanie do uregulowania opłat mieszkaniowych, około 10,3 tys. świadczeń na dofinansowanie do zakupu leków, około 7,6 tys. świadczeń na dofinansowanie do czynszu, około 7,3 tys. świadczeń na zaspokojenie innych potrzeb (np. zakup środków czystości), około 3,8 tys. świadczeń na dofinansowanie do zakupu odzieży i obuwia oraz około 1,9 tys. świadczeń na dofinansowanie do ogrzewania.

Szacuje się, że w 2017 roku w ogólnej skali udzielanej pomocy największy udział będą miały, jak dotychczas, wydatki związane z utrzymaniem mieszkania, to jest opłatami za czynsz i media.

Zauważyć należy, że znaczna część gospodarstw domowych korzystających z tej formy pomocy jest nią objęta z powodu ubóstwa, a więc są to rodziny o szczególnie trudnej sytuacji bytowej. Udzielanie świadczeń w formie zasiłków celowych specjalnych umożliwia natomiast pomoc finansową tej grupie odbiorców, która pomimo przekroczenia kryteriów dochodowych znajduje się w trudnej sytuacji życiowej wynikającej z braku możliwości samodzielnego zaspokojenia potrzeb z powodu ograniczeń związanych najczęściej z niepełnosprawnością, długotrwałą chorobą i bezrobociem w rodzinie.

11.2.3 Pomoc w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy zapewnienie posiłku⁹⁶. Zadanie to jest realizowane na podstawie Uchwały nr XCV/1425/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 15 stycznia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu osłonowego dotyczącego udzielania mieszkańcom Gminy Miejskiej Kraków pomocy w zakresie dożywiania. Uchwała Rady Miasta Krakowa powstała z uwzględnieniem Uchwały Nr 221 Rady Ministrów z 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014 – 2020. Zakres pomocy przewidziany w krakowskim programie osłonowym, który został uchwalony jako jeden z pierwszych w Polsce jest szerszy, niż przewiduje to program rządowy.

⁹⁶Art. 17 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

Uchwała Rady Ministrów dopuszcza udzielenie pomocy w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku, jeżeli dochód na osobę nie przekracza kwoty 150% kryterium dochodowego tj. dla osoby samotnie gospodarującej 951 zł, a w przypadku rodzin kwoty 771 zł.

Gmina Miejska Kraków, na podstawie Uchwały Rady Miasta Krakowa, zwiększyła dostępność do pomocy w formie posiłków poprzez podniesienie odpowiednio górnej granicy kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymania wsparcia. Osoby i rodziny, których dochód lub dochód na osobę w rodzinie przekraczał 150%, a jednocześnie nie przekraczał 200% kryterium dochodowego, tj. odpowiednio kwoty 1 268 zł dla osoby samotnie gospodarującej i 1 028 zł dla osoby w rodzinie, otrzymywały pomoc w formie posiłku za odpłatnością w wysokości 25% kosztu posiłku. W przypadku uczniów, korzystających ze zbiorowego żywienia w szkole, kryterium dochodowe uprawniające do nieodpłatnych posiłków zostało podniesione do 200% (tj. dla osoby samotnie gospodarującej 1 268 zł, a dla osoby w rodzinie 1 028 zł). Natomiast uczniowie, których dochód lub dochód na osobę w rodzinie był wyższy niż 200%, lecz nie przekraczał 250% kryterium, (tj. dla osoby samotnie gospodarującej 1 585 zł, a dla osoby w rodzinie 1 285 zł), mogli zostać objęci pomocą w formie posiłku pod warunkiem zwrotu 50% kosztów świadczenia.

Ponadto na podstawie § 8 uchwały RMK, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy uczeń albo dziecko korzystające z zajęć w ramach rocznego przygotowania przedszkolnego w szkole lub przedszkolu, wyrażało chęć zjedzenia posiłku, dyrektor szkoły lub przedszkola mógł udzielić pomocy w formie posiłku, informując jednocześnie ośrodek pomocy społecznej właściwy ze względu na miejsce zamieszkania ucznia lub dziecka o udzieleniu pomocy. Pomoc przyznawana była bez konieczności ustalania sytuacji materialnej rodziny ucznia.

Program osłonowy dotyczący udzielania mieszkańcom Gminy Miejskiej Kraków pomocy w zakresie dożywiania, z uwagi na skalę realizacji, jest ważnym elementem wsparcia finansowego osób i rodzin w środowisku lokalnym.

11.2.3.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie nie jest realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

11.2.3.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

11.2.3.3 Osoby i rodziny korzystające z posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

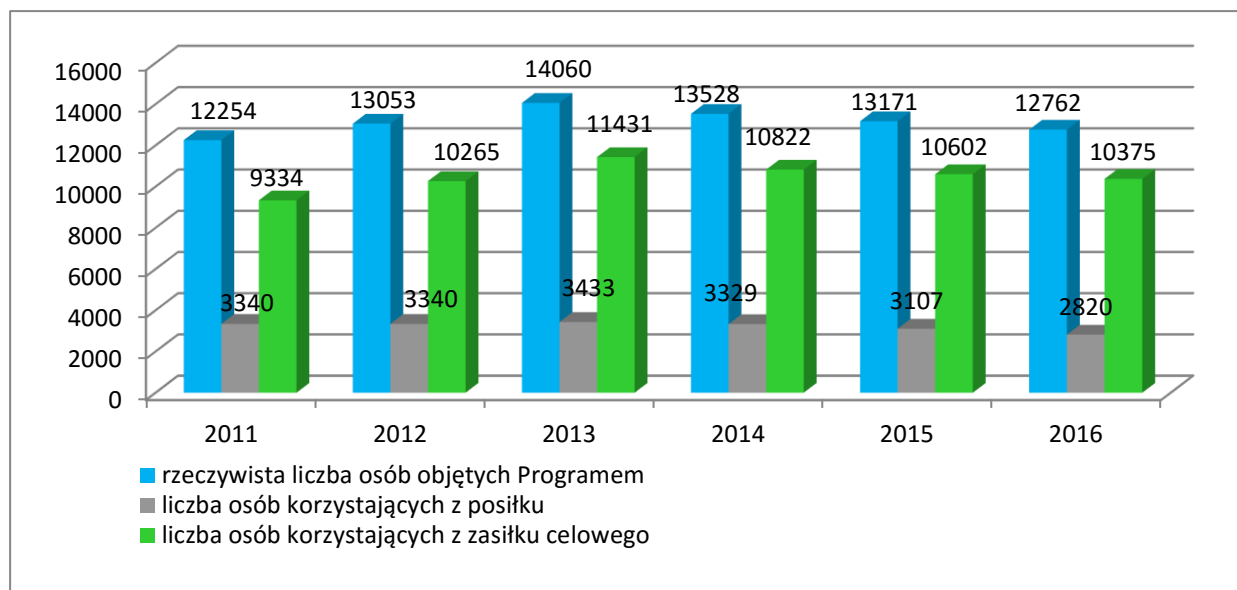
W roku 2016 w stosunku do 2015 liczba osób objętych pomocą w ramach Programu (z wyłączeniem grupy dzieci do 7 roku życia oraz uczniów, którą charakteryzowano w *rozdziale 8.9.1 Pomoc w formie posiłków oraz zasiłków celowych na zakup żywności lub posiłku*) zmalała o 3,1%⁹⁷. Zmiana dotyczy zarówno osób korzystających z posiłku jak również osób otrzymujących pomoc finansową. Ponieważ od października 2015 r. podniesione zostało kryterium dochodowe uprawniające do korzystania z pomocy, spadek w 2016 r. liczebności osób objętych pomocą można powiązać z poprawą sytuacji mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków m. in. zmniejszeniem stopy bezrobocia, wzrostem uzyskiwanych dochodów, a także wprowadzeniem Programu Rodzina 500 plus.

W 2013 roku, wzrost liczby osób objętych pomocą, do najwyższej zanotowanej liczby 14 060 osób nastąpił bezpośrednio po mającej miejsce w 2012 r. waloryzacji kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymywania świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej.

⁹⁷ Osoby objęte pomocą w ramach Programu z wyłączeniem grupy dzieci do 7 roku życia oraz uczniów do ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej stanowią 66% wszystkich osób korzystających z Programu.

Tendencja ta nie wystąpiła w 2016 roku, po waloryzacji kryterium dochodowego w październiku 2015 r.

Wykres: Liczba osób korzystających z pomocy w ramach Programu z wyłączeniem dzieci do 7 roku życia oraz uczniów do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej⁹⁸ (liczby nie sumują się)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 r. struktura populacji ze względu na płeć wykazuje nieznaczny poziom zróżnicowania (50,4% mężczyźni i 49,6% kobiety).

Tabela: Cechy demograficzno-społeczne pełnoletnich świadczeniobiorców pomocy udzielanej w ramach Programu

Cechy demograficzno-społeczne pełnoletnich świadczeniobiorców pomocy udzielanej w ramach Programu	kobieta	mężczyzna	ogółem
wiek			
18–24	10,1%	7,5%	8,8%
25–34	18,9%	11,5%	15,2%
35–44	22,6%	18,4%	20,5%
45–59	30,3%	38,7%	34,5%
60–64	8,0%	15,6%	11,8%
65 i więcej	10,1%	8,3%	9,2%
stan cywilny			
panna/kawaler	33,5%	42,0%	37,8%
konkubina/konkubent	0,9%	1,8%	1,3%
rozwidziona/rozwidziony	19,3%	22,3%	20,8%
separowana/separowany	2,2%	2,1%	2,2%
wdowa/wdowiec	10,1%	3,2%	6,6%
zamężna/żonaty	33,9%	28,6%	31,2%
wykształcenie			
nieustalony poziom wykształcenia	9,9%	11,3%	10,6%
gimnazjalne i poniżej	27,3%	28,5%	27,9%

⁹⁸ Źródło: Pomost Std.

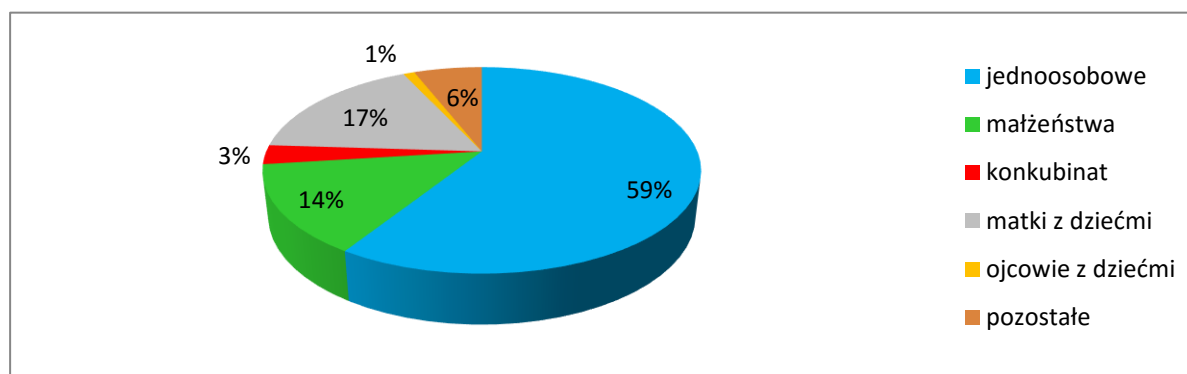
zasadnicze zawodowe	24,8%	35,1%	30,0%
średnie ogólne i zawodowe	30,6%	20,3%	25,4%
policealne	1,7%	0,5%	1,1%
wyższe	5,7%	4,3%	5,0%
pozycja na rynku pracy			
bezrobotny	35,9%	36,8%	36,3%
bierny zawodowo	46,4%	49,0%	47,7%
pracujący	17,7%	14,2%	15,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Wśród pełnoletnich świadczeniobiorców Programu największą grupę odbiorców, tj. blisko 35% stanowią osoby w wieku między 45 a 59 lat. W przedziale wiekowym 45–59 lat kobiety stanowią 30,3%, natomiast mężczyźni 38,7%. Wysoki jest również odsetek osób w przedziale wiekowym 18 – 44 lat, które stanowią 44,5% ogółu. 30% badanej populacji posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe. Wykształceniem gimnazjalnym lub niższym legitymuje się 27,9% świadczeniobiorców. Uwzględniając stan cywilny, wśród kobiet osoby pozostające w związku małżeńskim stanowią 33,9%, natomiast panny stanowią 33,5%. Z kolei w przypadku mężczyzn największą grupą otrzymującą pomoc w ramach Programu są kawalerowie – 42% oraz osoby pozostające w związku małżeńskim – 28,6%. Wśród świadczeniobiorców pomocy w ramach Programu 47,7% to osoby bierne zawodowo. Jest to dominująca pozycja na rynku pracy zarówno w odniesieniu do kobiet (46,4%) jak i do mężczyzn (49%). Kolejną grupą świadczeniobiorców są osoby bezrobotne. Odsetek osób bezrobotnych utrzymuje się na zbliżonym poziomie tj. około 36% wśród mężczyzn i wśród kobiet. Najmniej liczną grupę stanowią osoby pracujące.

W przypadku świadczeniobiorców pomocy udzielanej w ramach Programu, osoby prowadzące samodzielne, jednoosobowe gospodarstwa domowe stanowią 59% ogółu świadczeniobiorców. Wśród rodzin korzystających z pomocy w ramach Programu dominują rodziny niepełne, które stanowią 18% oraz małżeństwa z dziećmi stanowiące 14% ogółu. Rodziny niepełne to najczęściej matki samotnie wychowujące jedno dziecko, natomiast w przypadku małżeństw z dziećmi najwięcej jest rodziców z dwojgiem dzieci.

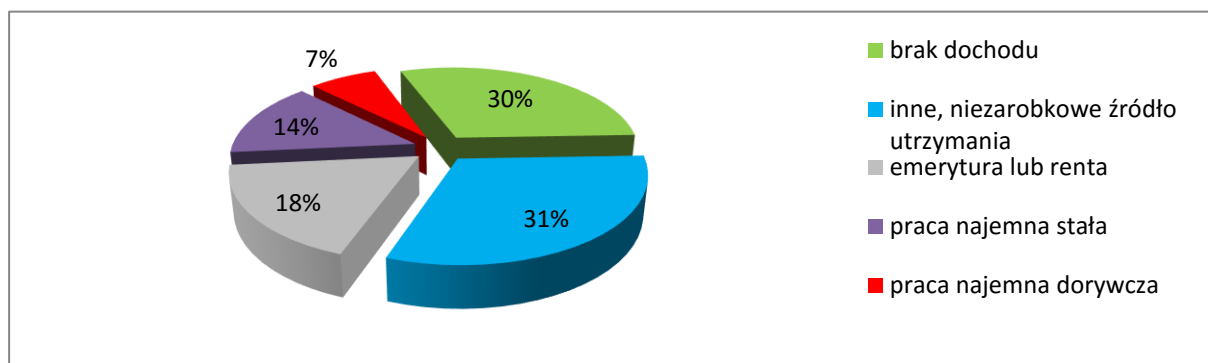
Wykres: Typy gospodarstw domowych świadczeniobiorców pomocy w ramach Programu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

W omawianej zbiorowości największy odsetek świadczeniobiorców pochodzi z rodzin, w których głównym źródłem utrzymania są dochody z niezarobkowych źródeł utrzymania – 17%. Osoby bez dochodu stanowią 30%. Rodziny utrzymujące się przede wszystkim z renty lub emerytury stanowią 18% ogółu. Dla 14% rodzin głównym źródłem utrzymania jest praca najemna stała.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodziny

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Największy odsetek świadczeniobiorców pomocy udzielanej w ramach Programu rekrutuje się z rodzin wykazujących dochód w przedziale 1 zł – 500 zł – ponad 35%. Osoby wykazujące brak własnego dochodu stanowią blisko 31% świadczeniobiorców tej formy pomocy.

Tabela: Wysokość dochodu w rodzinach świadczeniobiorców pomocy udzielanej w ramach Programu (w zł)

Wysokość dochodu w rodzinie	% z ogólnej liczby świadczeniobiorców
brak dochodu	30,7%
1 – 500	35,8%
501 – 1 000	29,9%
1 001 i więcej	3,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Do najistotniejszych problemów występujących w rodzinach świadczeniobiorców pomocy w ramach Programu należą ubóstwo (67%), długotrwała lub ciężka choroba (60%), niepełnosprawność (47%) oraz bezrobocie (41%). Należy mieć na uwadze, że w jednej rodzinie może występować jednocześnie kilka problemów.

Tabela: Główne problemy występujące w rodzinach świadczeniobiorców pomocy w ramach Programu

Główne problemy występujące w rodzinach	
Ubóstwo	67%
Długotrwała lub ciężka choroba	60%
Niepełnosprawność	47%
Bezrobocie	41%
Alkoholizm	7%
Bezdomność	7%
Bezradność w sprawach opiekuńczo–wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

11.2.3.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Nakłady poniesione na realizację Programu dożywiania w latach 2011–2016 przedstawia poniższa tabela:

Rok	Pomoc w formie zasiłku celowego na zakup żywności lub posiłku	Pomoc w formie posiłku	Łączna wartość udzielonej pomocy		
	Razem	Razem	Środki własne gminy	Dotacja budżetu państwa	Razem
2011	9 100 010 zł	5 577 179 zł	6 586 489 zł	8 090 700 zł	14 677 189 zł
2012	8 404 809 zł	5 902 164 zł	6 672 809 zł	7 634 164 zł	14 306 973 zł
2013	9 215 497 zł	7 357 707 zł	6 855 015 zł	9 718 189 zł	16 573 204 zł
2014	10 084 336 zł	8 233 930 zł	8 021 014 zł	10 297 252 zł	18 318 266 zł
2015	13 647 794 zł	8 607 918 zł	10 479 022 zł	11 776 690 zł	22 255 712 zł
2016	14 318 663 zł	8 428 348 zł	10 295 011 zł	12 452 000 zł	22 747 011 zł

11.2.3.5 Wnioski

Dokonując analizy zasobów pomocy społecznej w kontekście realizacji pomocy w formie dożywiania należy mieć na względzie specyfikę realizacji zadania. Możliwość stosowania tej formy pomocy uzależniona jest w znacznej mierze od wysokości środków pozyskiwanych z budżetu państwa.

Rok 2013 był ostatnim, w którym obowiązywała ustawa określająca zasady pomocy państwa w zakresie dożywiania. Od roku 2014 zmianie uległy zasady realizacji pomocy. Pomoc jest udzielana na podstawie uchwały nr XCV/1425/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 15 stycznia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu osłonowego dotyczącego udzielania mieszkańcom Gminy Miejskiej Kraków pomocy w zakresie dożywiania powstałej z uwzględnieniem uchwały nr 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014 – 2020. Wbrew szacunkom i podniesieniu w 2015 roku kryterium dochodowego uprawniającego do korzystania z pomocy, liczba osób objętych posiłkami i zasiłkami na żywność w 2016 roku uległa zmniejszeniu. Natomiast zwiększył się koszt realizacji programu z uwagi na wzrost kosztów posiłków w szkołach i przedszkolach, oraz urealniania od grudnia 2014 r. wysokości zasiłków celowych, tak aby w większym stopniu ta forma pomocy była zbliżona do wysokości pomocy przyznawanej w formie posiłków.

11.2.4 Współpraca z organizacjami dystrybuującymi żywność w ramach Programu Żywnościowego dla osób najbardziej potrzebujących w Unii Europejskiej

W 2016 roku MOPS kontynuował współpracę z organizacjami pozarządowymi dystrybuującymi żywność w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014 – 2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) tj. Bankiem Żywności, Polskim Komitetem Pomocy Społecznej i Caritas Archidiecezji Krakowskiej. W 2016 r. w okresie od stycznia do czerwca realizowany był Podprogram 2015 a następnie od 1 sierpnia do grudnia – Podprogram 2016. MOPS, zgodnie z wytycznymi, kwalifikował osoby i rodziny do uzyskania pomocy biorąc pod uwagę posiadany dochód oraz ich sytuację osobistą. Pomoc żywnościowa w ramach FEAD w znaczący sposób przyczynia się do poszerzenia zakresu pomocy dla osób i rodzin znajdujących w trudnej sytuacji finansowej.

W ramach Podprogramu 2015 MOPS skierował po pomoc żywnościową łącznie 8 803 osoby, natomiast w ramach Podprogramu 2016 r. w okresie od sierpnia do grudnia 2016 roku – 7 365 osób.

Rodziny otrzymywały paczki żywnościowe, ponadto uczestniczyły w warsztatach kulinarno – żywieniowych oraz warsztatach dotyczących edukacji ekonomicznej.

Łącznie w 2016 r. podmioty przekazały osobom potrzebującym – 2 476 967,39 kg żywności.

Gmina Miejska Kraków na dofinansowanie realizacji zadania polegającego na redystrybucji żywności w 2016 r. przekazała 150 000 zł.

11.2.4.1 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie polegające na dystrybucji żywności dla potrzebujących mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków w 2016 r. było realizowane przez: Bank Żywności w Krakowie wraz z organizacjami partnerskimi, Polski Komitet Pomocy Społecznej oraz Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

11.2.4.2 Kadra

Łącznie w realizację zadania było zaangażowanych 37 osób (14,5 etatu). Podmioty podejmowały także współpracę z wolontariuszami, szczególnie podczas przeprowadzania zbiorów żywności oraz w związku z dostarczaniem żywności do miejsca zamieszkania osób korzystających z pomocy. Bank Żywności nawiązał współpracę z 10 wolontariuszami, natomiast Caritas Archidiecezji Krakowskiej angażował w prowadzone działania wolontariuszy ze Stowarzyszenia Wolontariat św. Eliasza oraz ze szkolnych kół Caritas.

11.2.4.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

- W roku 2015: 120 000 zł ze środków Gminy Miejskiej Kraków;
- W roku 2016: 150 000 zł ze środków Gminy Miejskiej Kraków.

11.2.5 Lokalny Program Osłonowy dla osób, które poniosły zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych

W 2016 roku Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we współpracy z Wydziałem Kształtowania Środowiska UMK kontynuował realizację Lokalnego Programu Osłonowego dla osób, które ponoszą zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych. Pomoc w ramach Programu przyznawana jest od 1 stycznia 2014 r., początkowo w oparciu o przepisy uchwały NR XC/1354/13 Rady Miasta Krakowa z dnia 20 listopada 2013 r., a następnie od dnia 14 sierpnia 2015 r. na podstawie uchwały NR XVIII/317/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 24 czerwca 2015 r. (z późn.zm.), przyjmującej Lokalny Program Osłonowy w nowym brzmieniu. Realizacja Programu, stanowi także wypełnienie zadań wynikających z uchwały w sprawie kierunków działania dla Prezydenta Miasta Krakowa w celu poprawy stanu jakości powietrza (uchwała Nr LXXXIII/1274/13 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 września 2013 r., z późn. zm., która przewiduje m.in. przygotowanie i realizację socjalnego pakietu osłonowego dla osób, które zakaz palenia węglem może nadmiernie obciążać finansowo).

Pomoc w ramach Lokalnego Programu Osłonowego ma formę świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego, o którym mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wypłacanego na rok kalendarzowy i może dotyczyć jedynie lokalu, w którym nie wcześniej niż 14 września 2011 r. przeprowadzono trwałą zmianę systemu ogrzewania, polegającą na przejściu z systemu ogrzewania paliwem stałym na ogrzewanie:

gazowe, elektryczne, oparte na oleju opałowym, bądź polegające na podłączeniu do miejskiej sieci ciepłowniczej. Świadczenie to przysługuje osobom, które faktycznie zamieszkują w lokalu objętym pomocą i zamieszkiwały w nim także przed przeprowadzeniem zmiany systemu ogrzewania, są zobowiązane do regulowania opłat na rzecz dostawcy energii cieplnej służącej ogrzaniu lokalu oraz posiadają dochód nieprzekraczający określonego przepisami uchwały kryterium dochodowego: 500% kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej o którym mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (aktualnie 3 170 zł) oraz 450% kryterium dochodowego rodziny, o którym mowa w ww. ustawie (aktualnie 2 313 zł na osobę w rodzinie). W ramach prowadzonego postępowania, w sprawie przyznania pomocy nie przeprowadza się rodzinnego wywiadu środowiskowego. Przewidziano natomiast możliwość kontroli w lokalu, dokonywanej przez Wydział Kształtowania Środowiska, celem ustalenia braku czynnych kotłowni i palenisk węglowych.

W drugim półroczu 2016 roku opracowano projekt zmiany uchwały NR XVIII/317/15, w zakresie przepisów określających sposób realizacji świadczenia. W konsekwencji, w dniu 21 grudnia 2016 r. Rada Miasta Krakowa podjęła uchwałę NR LXI/1338/16 zmieniającą uchwałę Nr XVIII/317/15 w sprawie lokalnego programu pomocy społecznej w postaci Lokalnego Programu Ośłonowego dla osób, które ponoszą zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych. Zgodnie z jej brzmieniem, usunięto regulację określającą jako termin realizacji świadczenia – miesiąc następujący po miesiącu wydania decyzji administracyjnej w sprawie przyznania pomocy, przy czym pozostawiono dotychczasowe przepisy wskazujące na jednorazowy sposób wypłaty świadczenia w danym roku kalendarzowym. Powyższa zmiana oznacza, iż świadczenie przyznawane w ramach Lokalnego Programu Ośłonowego, w formie zasiłku celowego przyznawanego na dany rok kalendarzowy, będzie wypłacane (wobec braku szczegółowych regulacji w tym zakresie w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej) niezwłocznie po uprawomocnieniu się decyzji administracyjnej, bądź niezwłocznie po jej doręczeniu – w przypadku gdy decyzji zostanie nadany rygor natychmiastowej wykonalności. Powyższa uchwała weszła w życie w dniu 14 stycznia 2017 r.

W 2016 roku Ośrodek kontynuował także działalność informacyjną na temat możliwości skorzystania z Programu i zasad przyznawania pomocy. Pracownicy MOPS brali m.in. udział w następujących wydarzeniach organizowanych przez władze miasta: Krakowska Wystawa Ekologiczna – Dni Ziemi (22–23 kwietnia 2016 r.), Rodzinny Piknik Ekologiczny (21 maja 2016 r.) oraz Dzień Otwarty Magistratu (5 czerwca 2016 r.). W 2016 r. realizowano także projekt pn. „PONE i LPO szansą dla podopiecznych Filii nr 2 na lepszą jakość życia”, w ramach którego odbyły się spotkania informacyjno – edukacyjne z mieszkańcami dzielnicy IV. Pracownicy filii MOPS uczestniczyli także w spotkaniach organizowanych przez społeczność lokalną, podczas których wyjaśniali zasady przyznawania pomocy w ramach Programu. MOPS zapewniał również merytoryczne wsparcie dla osób udzielających informacji w ramach Punktu Informacyjno – Doradczego Urzędu Miasta Krakowa, którego działalność koncentruje się na tematyce związanej ze zmianą systemu ogrzewania.

Dodatkowo, w 2016 roku Ośrodek zaangażował się w działalność informacyjno-promocyjną Programu Ograniczania Niskiej Emisji dla miasta Krakowa realizowanego przez Wydział Kształtowania Środowiska UMK (program PONE – na podstawie którego przyznawane są dotacje z przeznaczeniem na przeprowadzenie trwałej zmiany systemu ogrzewania). Upowszechniano informację o zasadach realizacji PONE w ramach działań ze społecznością lokalną, jak również indywidualnie, podczas wizyt w środowisku. We współpracy z Wydziałem przeprowadzano także wspólne wejścia w środowisko pracowników socjalnych z pracownikami Wydziału, mające na celu pomoc w dopełnieniu formalności związanych ze złożeniem wniosku w ramach programu PONE.

11.2.5.1 Organizacje pozarządowe realizujące projekt

Zadanie nie było realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi.

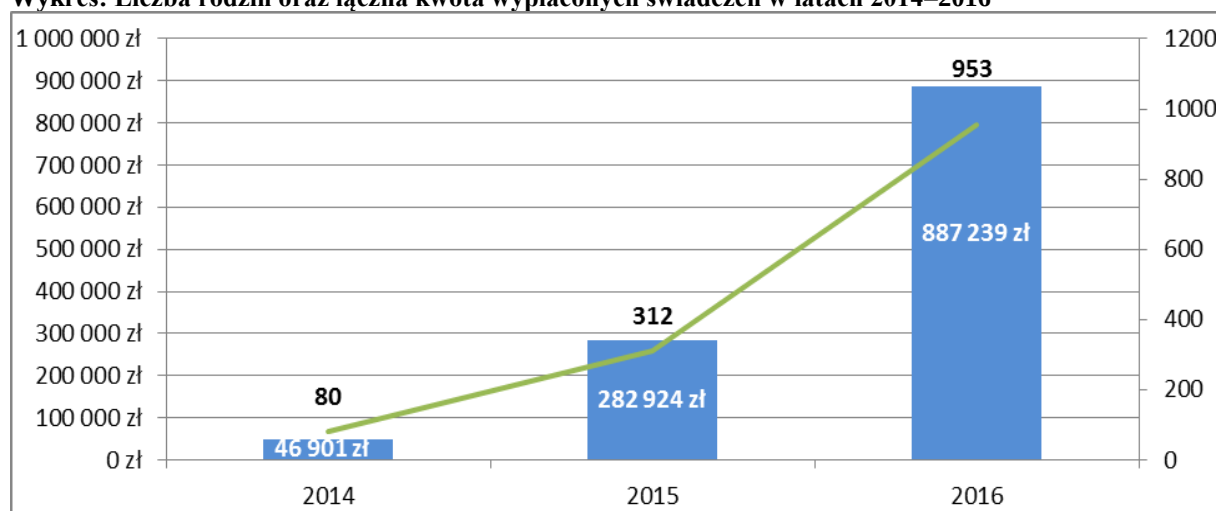
11.2.5.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

11.2.5.3 Osoby i rodziny korzystające z lokalnego programu osłonowego rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

W 2016 roku do MOPS wpłynęły 1 083 wnioski o przyznanie pomocy w ramach Programu. Świadczenie wypłacono 953 rodzinom na łączną kwotę 887 239 zł. Średnia wysokość rocznej pomocy dla jednego gospodarstwa domowego wyniosła 931 zł.

Wykres: Liczba rodzin oraz łączna kwota wypłaconych świadczeń w latach 2014–2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Do opisu charakterystyki osób korzystających ze świadczeń w ramach lokalnego programu osłonowego wykorzystano próbę 242 osób⁹⁹, które były podmiotami decyzji, a ich świadczenie zostało zrealizowane w 2016 roku. Osoby te należą do klientów pomocy społecznej. U pozostałych świadczeniobiorców lokalnego programu osłonowego nie były przeprowadzane wywiady środowiskowe, stąd brak szczegółowych informacji o ich cechach demograficzno-społecznych.

Wśród świadczeniobiorców będących klientami Ośrodka 65% stanowią kobiety.

Tabela: Cechy demograficzno-społeczne świadczeniobiorców lokalnego programu osłonowego

Cechy demograficzno-społeczne świadczeniobiorców programu osłonowego	kobiety	mężczyźni	ogółem
wiek			
25–34	4,5%	5,9%	5,0%
35–44	14,0%	14,1%	14,0%
45–59	36,9%	31,8%	35,1%
60–64	12,1%	25,9%	16,9%
65 i więcej	32,5%	22,4%	28,9%
wykształcenie			
gimnazjalne i niższe	13,4%	15,3%	14,0%
zasadnicze zawodowe	21,0%	28,2%	23,6%
średnie ogólne i zawodowe	28,0%	18,8%	24,8%
policealne	3,2%	0,0%	2,1%

⁹⁹ Źródło: Pomost Std.

wyższe	3,2%	4,7%	3,7%
nieustalony poziom wykształcenia	31,2%	32,9%	31,8%
stan cywilny			
panna/kawaler	17,8%	25,9%	20,7%
rozwidziona/rozwidziony	14,0%	18,8%	15,7%
separowana/separowany	0,6%	1,2%	0,8%
wdowiec/wdowa	26,8%	10,6%	21,1%
zamężna/zonaty	40,8%	43,5%	41,7%
pozycja na rynku pracy			
bezrobotni	14,0%	16,5%	14,9%
bierni zawodowo	60,5%	56,5%	59,1%
pracujący	25,5%	27,1%	26,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Do najliczniejszej grupy świadczeniobiorców należą osoby w wieku 45–59 lat – 35,1%. Do kolejnej grupy należą osoby powyżej 65 roku życia – 28,9%. Osoby korzystające ze świadczenia w ramach lokalnego programu osłonowego to przede wszystkim osoby będące w związkach małżeńskich – 41,7% oraz osoby owdowiałe – 21,1%. W populacji świadczeniobiorców najbardziej liczebną grupę tworzą osoby z nieustalonym wykształceniem 31,8% oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnym i zawodowym – 24,8% i zasadniczym zawodowym – 23,6%. Prawie 60% świadczeniobiorców to osoby bierne zawodowo. Większość osób korzystających z pomocy w ramach programu prowadzi jednoosobowe gospodarstwa domowe – 43%.

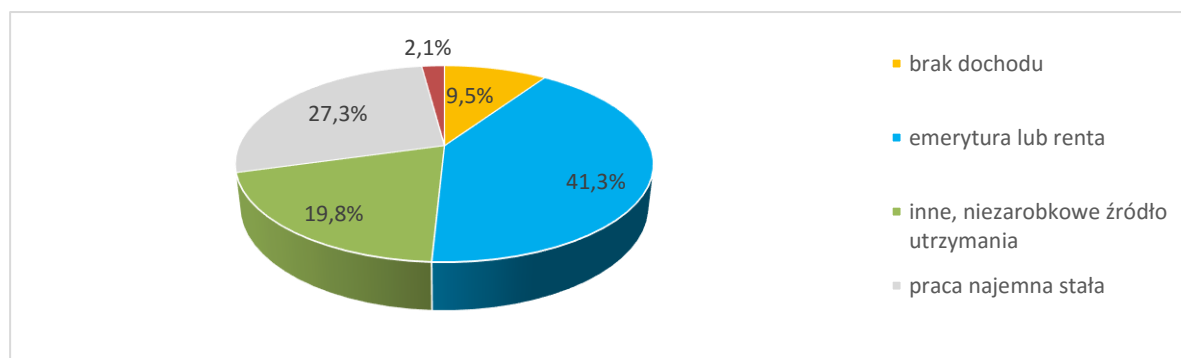
Tabela: Typy rodzin świadczeniobiorców lokalnego programu osłonowego

Jednoosobowe	43,0%
Małżeństwa	31,4%
Pozostałe	15,7%
Matki z dziećmi	8,7%
Ojcowie z dziećmi	0,8%
Konkubinat	0,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Głównym źródłem utrzymania rodzin świadczeniobiorców lokalnego programu osłonowego jest emerytura lub renta – 41,3%.

Wykres: Główne źródło utrzymania rodzin świadczeniobiorców lokalnego programu osłonowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

Ponad 62% osób korzystających z programu osiąga dochód w przedziale pomiędzy 500 – 1 499 zł miesięcznie. Do najczęstszych problemów występujących wśród świadczeniobiorców LPO należała długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.

Tabela: Wysokość dochodu osób (w zł)

0	9,5%
1–499	21,1%
500–999	32,2%
1000–1499	30,6%
1500 i więcej	6,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pomost Std.

11.2.5.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

W ramach lokalnego programu osłonowego dla osób, które poniosły zwiększone koszty grzewcze lokalu związane z trwałą zmianą systemu ogrzewania opartego na paliwie stałym na jeden z systemów proekologicznych wypłacono świadczenie rodzinom na łączną kwotę:

- w roku 2014: 46 901 zł. Średnia wysokość rocznej pomocy wyniosła 586 zł;
- w roku 2015: 282 924 zł. Średnia wysokość rocznej pomocy wyniosła 907 zł;
- w roku 2016: 887 239 zł. Średnia wysokość rocznej pomocy wyniosła 930 zł.

11.2.5.5 Wnioski

Lokalny Program Osłonowy będzie kontynuowany w kolejnych latach (zgodnie z treścią obowiązującej uchwały Rady Miasta Krakowa, realizacja Programu została przewidziana do 2022 r.). Zapewnienie możliwości otrzymania wsparcia finansowego w ponoszeniu zwiększonych kosztów grzewczych związanych z trwałą zmianą systemu ogrzewania, wpisuje się w działania mające na celu poprawę stanu jakości powietrza na terenie Gminy Miejskiej Kraków.

12 Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom bezdomnym

12.1 Osoby bezdomne w społeczności Miasta Krakowa

Osobą bezdomną, zgodnie z definicją sformułowaną na gruncie ustawy o pomocy społecznej, jest osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania¹⁰⁰.

Stan bezdomności to proces, na który składają się zarówno czynniki obiektywne tj. niezależne od woli człowieka, jak czynniki subiektywne – tj. akceptowane, a nawet współtworzone przez daną osobę. Proces ten rozłożony jest w czasie, a jego dynamika jest uzależniona od indywidualnych cech osoby i jej losów. Trzeba jednak zauważyć, że rzadko jedna przyczyna wyjaśnia sytuację osoby bezdomnej. Najczęściej przyczyny przeplatają się i wzajemnie warunkują¹⁰¹.

Według raportu opracowanego przez Zespół Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej pt. „Wykluczenie społeczne w Małopolsce – strategię przeciwdziałania. Osoby bezdomne” na bezdomność mają wpływ „...takie czynniki jak: trudna sytuacja mieszkaniowa, utrudniony dostęp do rynku pracy, w tym długotrwałe bezrobocie, ubóstwo, pozbawienie mieszkania (eksmisja), brak miejsca do mieszkania po opuszczeniu różnego typu instytucji (np. po powrocie z zakładu karnego, opuszczeniu domu dziecka, po powrocie ze szpitala psychiatrycznego) połączony z brakiem lub niewystarczającą integracją społeczną. Do krytycznych sytuacji życiowych, które mogą wpływać na sytuację zagrożenia bezdomnością, zaliczyć należy również rozpad rodziny i patologie życia rodzinnego (często związane z przemocą domową)”¹⁰².

Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, do najczęściej wymienianych przyczyn bezdomności należało: „wypędzenie” z mieszkania przez rodzinę lub współlokatorów (19,3%), wymeldowanie decyzją administracyjną (15%), pozostawienie mieszkania rodzinie z własnej inicjatywy (11,5%), eksmisja (11%) i bezrobocie (9%)¹⁰³. Analizując przyczyny bezdomności należy zwrócić uwagę, że badanie NSP objęło wyłącznie osoby zaliczone do bezdomnych „bez dachu nad głową”¹⁰⁴. Spośród ankietowanych 31% nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o przyczynę bezdomności. Może to świadczyć o niechęci udzielania na to pytanie odpowiedzi lub niemożności uzyskania przez ankietera tej informacji od respondentów, niż o braku występowania takich przesłanek.

O randze bezdomności wśród problemów społecznych decydują nie tylko trudne do uchwycenia parametry ilościowe, ale również dynamika zjawiska i zmiany w strukturze populacji. Jest to grupa bardzo mobilna, częściej niż inne grupy przemieszczająca się po kraju, bądź nie korzystająca z oferowanych oficjalnie form pomocy, co dodatkowo utrudnia ewidencję osób bezdomnych.

¹⁰⁰ Art. 6 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

¹⁰¹ *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2013 r.

¹⁰² „Wykluczenie społeczne w Małopolsce – strategię przeciwdziałania. Osoby bezdomne”, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, Kraków 2013 r.

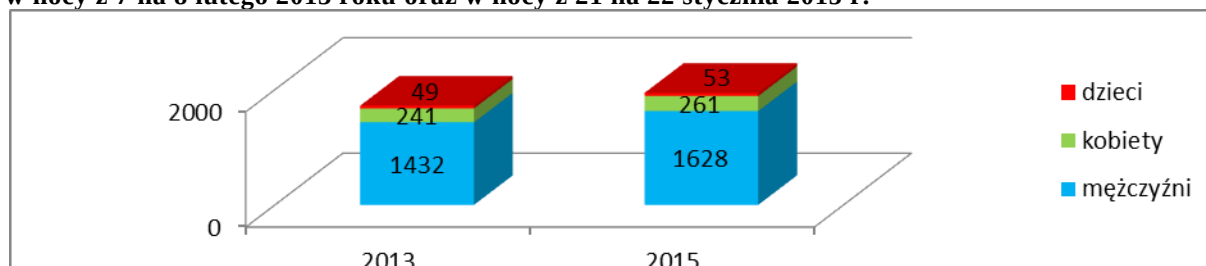
¹⁰³ *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2013 r.

¹⁰⁴ Kategoria ta obejmuje osoby żyjące na ulicy, w przestrzeni publicznej bez schronienia, które mogłyby zostać uznane za pomieszczenie mieszkalne. Do kategorii tej należą przede wszystkim osoby, które wieczór i noc w krytycznym momencie spisu spędzają poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo. Miejsca przebywania tych osób to: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ulice, plaże, bunkry, lasy i parki, miejsca na cmentarzach, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, strychy, śmietniki, ziemianki, wagony i bocznice kolejowe, ogrzewalnie, itd.

Na podstawie opublikowanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej „Sprawozdania z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2014 oraz wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (21/22 styczeń 2015)”, w momencie realizacji badania – zdiagnozowano 36 161 osób bezdomnych, w tym 25 623 osób przebywało w placówkach instytucjonalnych, a 10 538 osób przebywało poza nimi. Spośród wszystkich bezdomnych osób aż 80% stanowili mężczyźni, 14,8% kobiety oraz 5,2% dzieci, które przebywały przede wszystkim w placówkach dla samotnych matek z dziećmi oraz w domkach na działkach, altanach.

W Małopolsce zdiagnozowano 1 942 osoby, w tym 1 589 (81,8%) przebywało w placówkach instytucjonalnych, a 353 (18,2%) poza placówkami instytucjonalnymi. Wśród osób bezdomnych przebywających na terenie województwa małopolskiego było 1 628 mężczyzn, 261 kobiet i 53 dzieci.

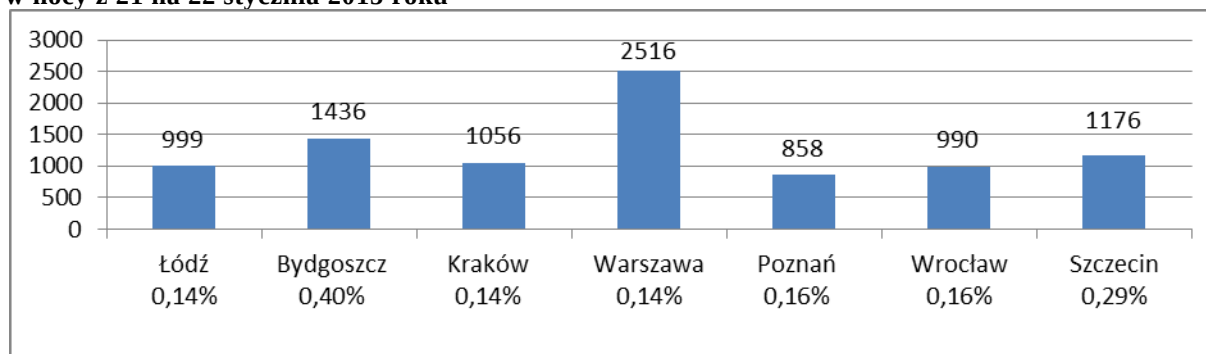
Wykres: Liczba osób bezdomnych przebywających w Małopolsce, wg badań przeprowadzonych w nocy z 7 na 8 lutego 2013 roku oraz w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w: „Sprawozdaniu z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2012 oraz wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (7/8 luty 2013)” oraz w „Sprawozdaniu z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2014 oraz wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (21/22 styczeń 2015)”

Z badań zrealizowanych w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 roku wynika, że liczba osób bezdomnych w Polsce wzrosła o prawie 18% w porównaniu do wyników badań przeprowadzonych z 7 na 8 lutego 2013 roku. 30% bezdomnych przebywa (nawet w okresie silnych mrozów) poza placówkami instytucjonalnymi¹⁰⁵.

Wykres: Liczba osób bezdomnych w największych miastach Polski wg badań przeprowadzonych w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 roku

*liczba osób bezdomnych w stosunku do liczby mieszkańców w miastach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w „Sprawozdaniu z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2014 oraz wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (21/22 styczeń 2015)”

¹⁰⁵Na podstawie opracowania „Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w województwach w roku 2014 oraz wyników Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych (21/22 styczeń 2015)” Warszawa, październik 2015 r.

Największa grupa osób bezdomnych przebywała w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r. w Warszawie, Bydgoszczy oraz Szczecinie. Mimo, że Kraków jest pod względem liczebności mieszkańców drugim miastem w Polsce, w zakresie liczby osób bezdomnych pozostaje na 4 miejscu.

Zgodnie z przeprowadzonym spisem osób bezdomnych w 2015 ustalono, że w Krakowie przebywa 1 056 osób bezdomnych. Wśród krakowskich bezdomnych 882 osoby przebywały w placówkach instytucjonalnych, natomiast 174 osoby znajdowały się poza placówkami instytucjonalnymi. Z przeprowadzonego badania wynika, że w porównaniu z rokiem 2013 nastąpił wzrost ogólnej liczby osób bezdomnych na terenie Krakowa o 16%, równocześnie spadła liczba osób przebywających poza placówkami instytucjonalnymi o 23%. Osoby te w zdecydowanej większości znalazły schronienie w ogrzewalniach i noclegowniach.

Na tej podstawie szacuje się, że w ciągu roku w Krakowie liczba osób bezdomnych oscyluje wokół ok. 2 tysięcy osób w skali roku (narastająco), a jednorazowo (w danym dniu) przebywa w Krakowie ok. 1 tys. osób bezdomnych, w tym ok. 700–800 osób zamieszkuje w różnego rodzaju placówkach noclegowych.

W roku 2016 działaniami pracowników socjalnych Działu Pomocy Bezdomnym MOPS objętych było 1 861 gospodarstw domowych. Natomiast świadczeniami objęto 1 326 rodzin (1 449 osób w rodzinach), w tym z pomocy wyłącznie w formie pracy socjalnej skorzystały 184 rodziny (194 osób w rodzinach). Pozostałe osoby zostały objęte pomocą w formie uzyskania prawa do świadczeń z opieki zdrowotnej lub przekazano ich wnioski do gmin celem załatwienia spraw zgodnie z właściwością.

Głównymi miejscami pobytu osób bezdomnych są miejsca zakwaterowania przeznaczone dla osób bezdomnych tj. schroniska, noclegownie, ogrzewalnie, mieszkania chronione lub wspierane. Natomiast w przestrzeni publicznej osoby bezdomne zazwyczaj przebywają na klatkach schodowych, w altanach działkowych i śmietnikowych, barakach, pustostanach, węzłach ciepłowniczych i aktualnie bardzo rzadko na dworcach. Ze względu na zmienne warunki atmosferyczne oraz prowizoryczność schronienia „w terenie”, osoby bezdomne często zmieniają swoje miejsca pobytu. Z drugiej strony istnieje grupa osób bezdomnych zamieszkująca altany działkowe, które mają charakter domów i nie jest zainteresowana zmianą miejsca zamieszkania. Ponadto ustalono, że osoby bezdomne nie skupiają się w jednej części miasta lub dzielnicy Krakowa, choć zauważono, że osoby bezdomne funkcjonujące w przestrzeni publicznej, w ciągu dnia przebywają w centrum Krakowa. Z tego względu placówki pomocowe, w szczególności zakwaterowanie niskoprogowe¹⁰⁶, punkty konsultacyjne, pomoc streetworkerów – powinny być zlokalizowane w centrum miasta.

Jak wynika z definicji bezdomności, głównym problemem jest brak odpowiedniego miejsca noclegowego. Poza tym, z powodu braku dostępu do lokalu mieszkalnego osoby bezdomne mają niezaspokojone potrzeby higieniczne, nie mają możliwości przygotowania i spożywania posiłków, przechowywania rzeczy osobistych i odzieży. Ponadto ich funkcjonowanie w przestrzeni publicznej, nadużywanie alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, nieodpowiednie odżywianie powodują, że osoby te często zapadają na różnego rodzaju choroby: infekcje, choroby skórne i zakaźne.

Zgodnie z danymi Wydziału Mieszkalnictwa UMK (stan na dzień 31 grudnia 2016 r.) na pomoc mieszkaniową w związku ze spełnieniem kryteriów niezaspokojonych potrzeb mieszkaniowych i niskich dochodów, określonych w uchwale Nr XXI/340/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 8 lipca 2015 r., oczekuje 77 rodzin/osób. Są to wnioski, które zostały wstępnie zakwalifikowane do ubiegania się o pomoc mieszkaniową Gminy Miejskiej Kraków i oczekują na weryfikację pod kątem objęcia ostateczną listą mieszkaniową w latach następnych. Na propozycję zawarcia umowy najmu gminnego lokalu mieszkalnego w związku z objęciem

¹⁰⁶ Zakwaterowanie niskoprogowe – ogrzewalnie, noclegownie czyli placówki zapewniające podstawowe usługi związane z zapewnieniem miejsca do spania; w ogrzewalniach nie jest wymagane zachowanie trzeźwości.

ostateczną listą mieszkaniową oczekuje 375 rodzin/osób. Pod kątem opracowania list mieszkaniowych na 2016 r., weryfikacją objęto 281 rodzin/osób starających się o pomoc mieszkaniową z tytułu „względów społecznych”, w tym wnioski z tytułu bezdomności dotyczyły 177 rodzin/osób. Dane te opracowywane są co dwa lata. Ostateczną listą osób zakwalifikowanych do uzyskania gminnego lokalu mieszkalnego objęto w 2012 roku – 23 wnioskodawców, w 2014 roku – 46 wnioskodawców, w 2016 roku – 146 rodzin/osób, w tym z tytułu bezdomności – 62.

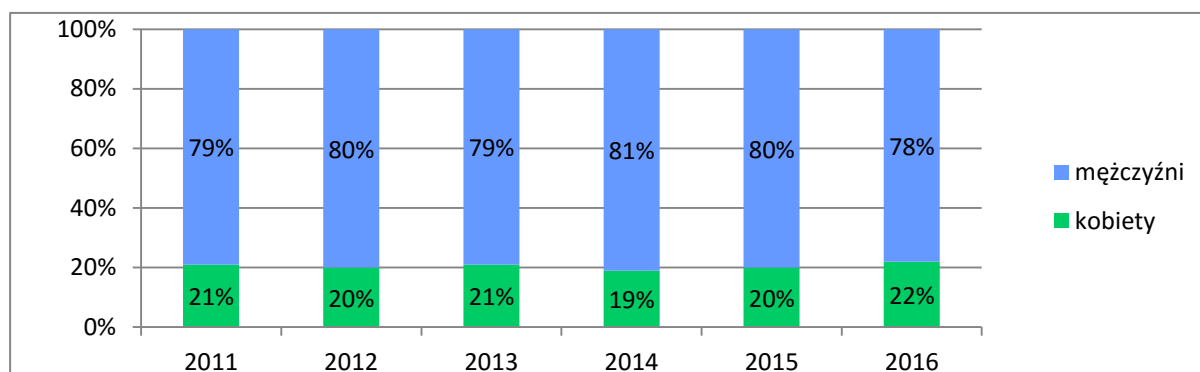
Tabela: Ostateczna lista mieszkaniowa na 2016 rok z tytułu „względów społecznych”

Z tytułu:	liczba rodzin/osób
bezdomności	62
eksmisji bez prawa do lokalu socjalnego z zasobu GMK	32
eksmisji bez prawa do lokalu socjalnego z zasobu prywatnego	23
upływu okresu najmu lokalu lub wypowiedzenia	14
utraty prawa własności do lokalu na podstawie wyroku sądu	9
przemocy w rodzinie	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Mieszkalnictwa UMK

Spośród próby 1 109 osób bezdomnych¹⁰⁷ objętych pomocą społeczną w 2016 r., pod względem płci dominują mężczyźni, których jest prawie czterokrotnie więcej niż kobiet (78%). Ze względu na zmienną niezależną jaką jest płeć nie zaobserwowano żadnych znaczących różnic w zbiorowości osób bezdomnych w latach 2011 – 2016. Osoby bezdomne to przede wszystkim osoby prowadzące jednoosobowe gospodarstwa domowe (85%).

Wykres: Rozkład populacji krakowskich bezdomnych ze względu na płeć

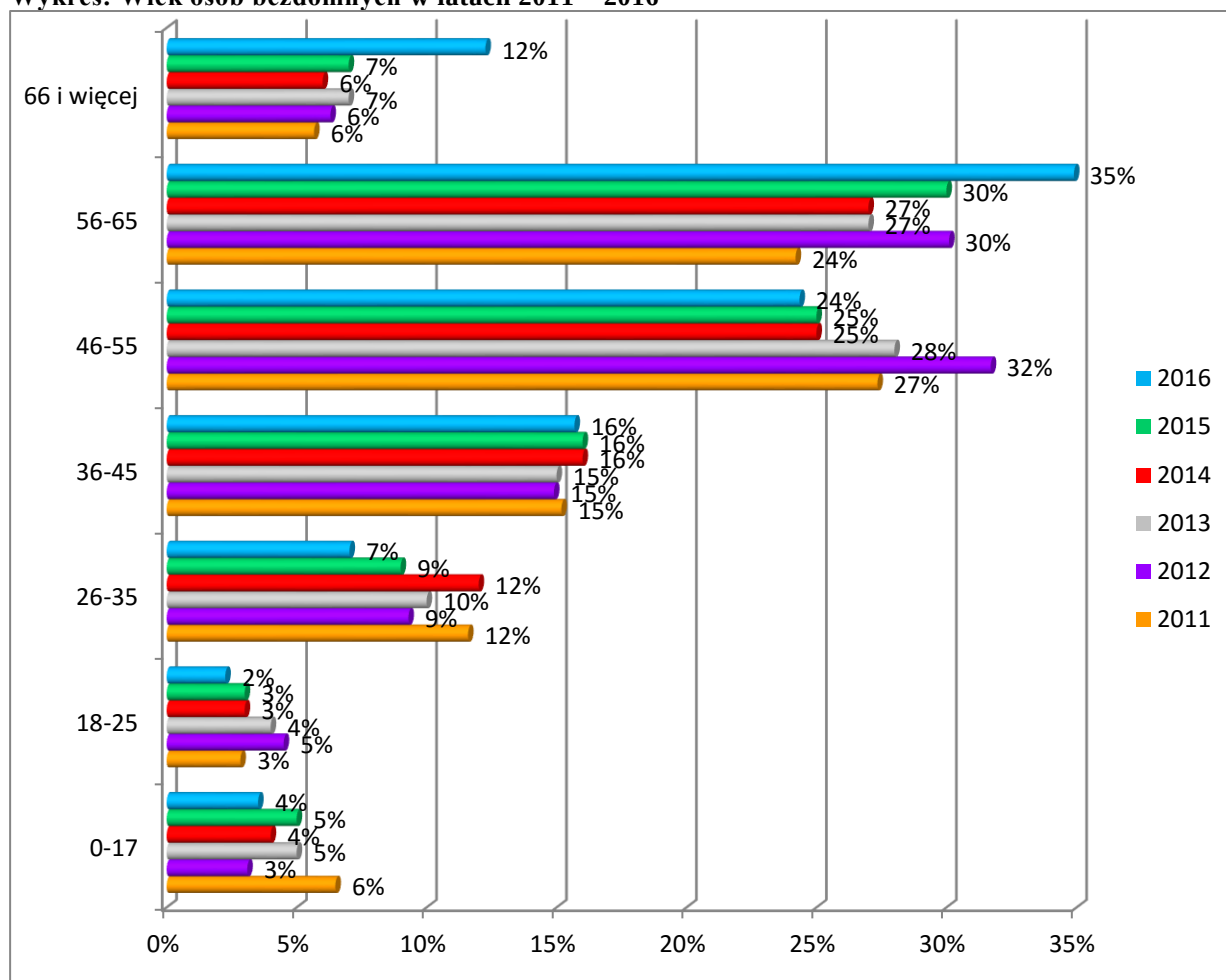

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Procesem zachodzącym w zbiorowości osób bezdomnych jest jej starzenie się. Ponad 72% to osoby w wieku powyżej 45 lat. W porównaniu do roku 2015 grupa ta zwiększyła swoją liczebność o prawie 10%. Fakty te są o tyle istotne, że wraz z upływem kolejnych lat w Krakowie będziemy mieli do czynienia prawdopodobnie z pogarszaniem się stanu zdrowia osób bezdomnych, a w konsekwencji ich mniejszą aktywnością zawodową. Oznacza to, że w najbliższym czasie należy się spodziewać, że odbiorcą pomocy kierowanej przez ośrodki pomocy społecznej oraz organizacje pozarządowe do osób bezdomnych w dużej mierze staną się osoby w podeszłym wieku oraz w pogarszającym się stanie zdrowia.

¹⁰⁷ Źródło: Pomost Std.

Wykres: Wiek osób bezdomnych w latach 2011 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Bezdomne kobiety to przede wszystkim panny – stanowią 47% ogółu bezdomnych kobiet, rozwiedzione 23%, zamężne 17%. W odniesieniu do mężczyzn sytuacja kształtuje się następująco: najczęściej jest osób po rozwodzie 44% oraz kawalerów 38%. Analizując stan cywilny osób bezdomnych na przestrzeni na lat 2011 – 2016 wartości te są podobne.

Jednorodność populacji osób bezdomnych przejawia się również w poziomie wykształcenia. Jest to zbiorowość osób posiadających niski poziom wykształcenia. Wykształcenie osób bezdomnych to przede wszystkim wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz gimnazjalne i niższe reprezentowane przez 73% populacji. W 2016 roku największą zbiorowość pod względem wykształcenia stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

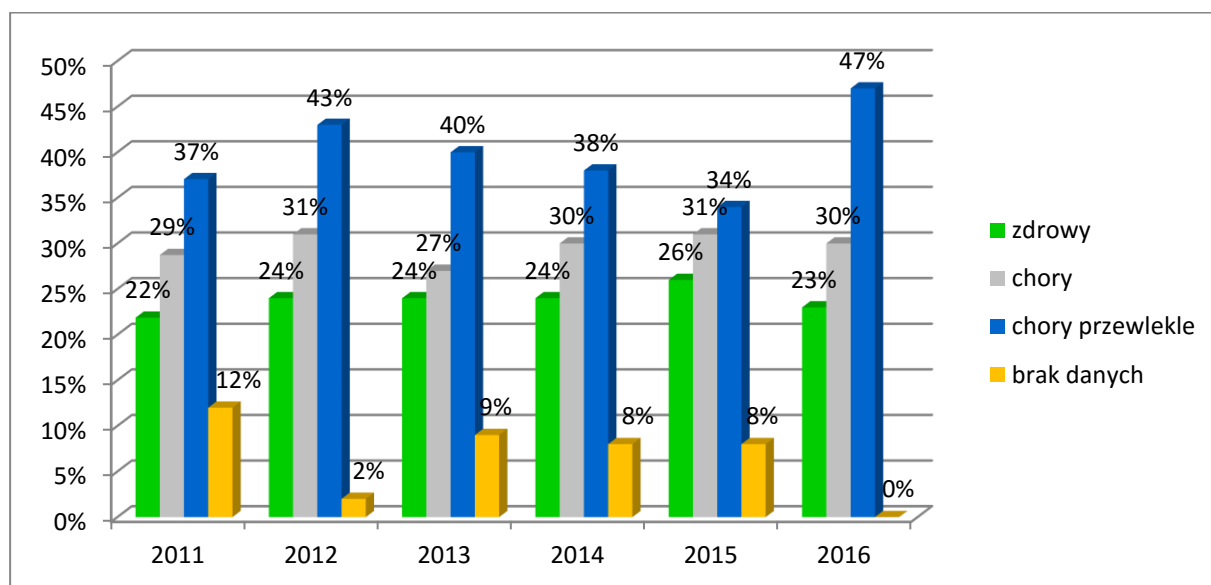
Tabela: Poziom wykształcenia osób bezdomnych

wykształcenie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
nieustalony poziom wykształcenia	15,6%	2,9%	2,1%	3,0%	3,5%	3%
gimnazjalne i poniżej	33,3%	35,5%	33,7%	31,7%	28,5%	34%
zasadnicze zawodowe	32,8%	37,6%	35,7%	36,4%	34,8%	39%
średnie ogólne i zawodowe	15,4%	19,2%	16,2%	17,2%	16,8%	20%
policealne	0,4%	0,5%	0,0%	0,4%	0,3%	0%
wyższe	2,5%	3,0%	3,2%	3,7%	4,3%	4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Analizując stan zdrowia osób bezdomnych w Krakowie można zauważyć wzrost w 2016 roku o 13% osób bezdomnych chorych przewlekle. Osoby chore i przewlekle chore w 2016 roku stanowiły 77% osób bezdomnych.

Wykres: Stan zdrowia osób bezdomnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Prezentując stan zdrowia osób bezdomnych warto zwrócić uwagę, na utrzymujący się od kilku lat wysoki procent osób niepełnosprawnych posiadających orzeczoną niepełnosprawność (wśród bezdomnych niepełnosprawnych) bądź przez lekarza orzecznika ZUS bądź przez inny organ. Widoczne są w tym obszarze funkcjonowania osób bezdomnych pozytywne efekty prowadzonej pracy socjalnej – motywowania do zmiany własnej sytuacji życiowej, poprzez coraz pełniejsze korzystanie przez osoby bezdomne z przysługujących im uprawnień i dążenie do uregulowania swojej sytuacji zdrowotnej. Tym samym w przyszłości może zwiększać się liczba osób bezdomnych uprawnionych do świadczeń finansowych z pomocy społecznej.

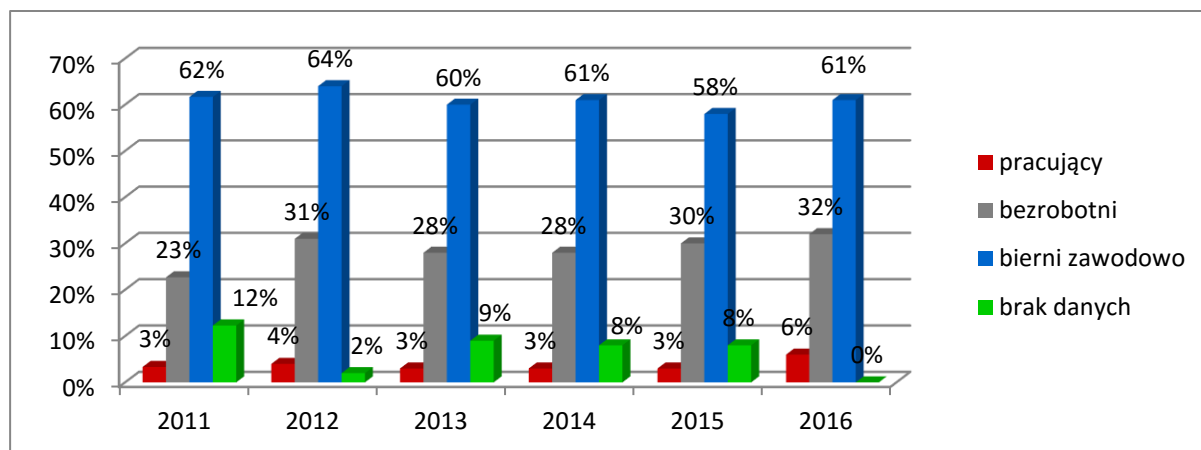
Tabela: Niepełnosprawność osób bezdomnych

Osoby niepełnosprawne wśród bezdomnych	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	34,40%	41,37%	33,16 %	34,08%	34,10%	45,63%
w tym osoby posiadające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności	91,39%	94,01%	94,71%	93,63%	92,02%	84,39%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

Zły stan zdrowia osób bezdomnych coraz bardziej utrudnia im również podejmowanie pracy. Odsetek osób pracujących w ogólnej populacji osób bezdomnych w Krakowie jest generalnie bardzo mały, w 2016 roku wyniósł 6%. Najliczniejszą grupą osób bezdomnych są osoby biernie zawodowo, stanowili oni w latach 2011 – 2016 średnio 61% ogółu.

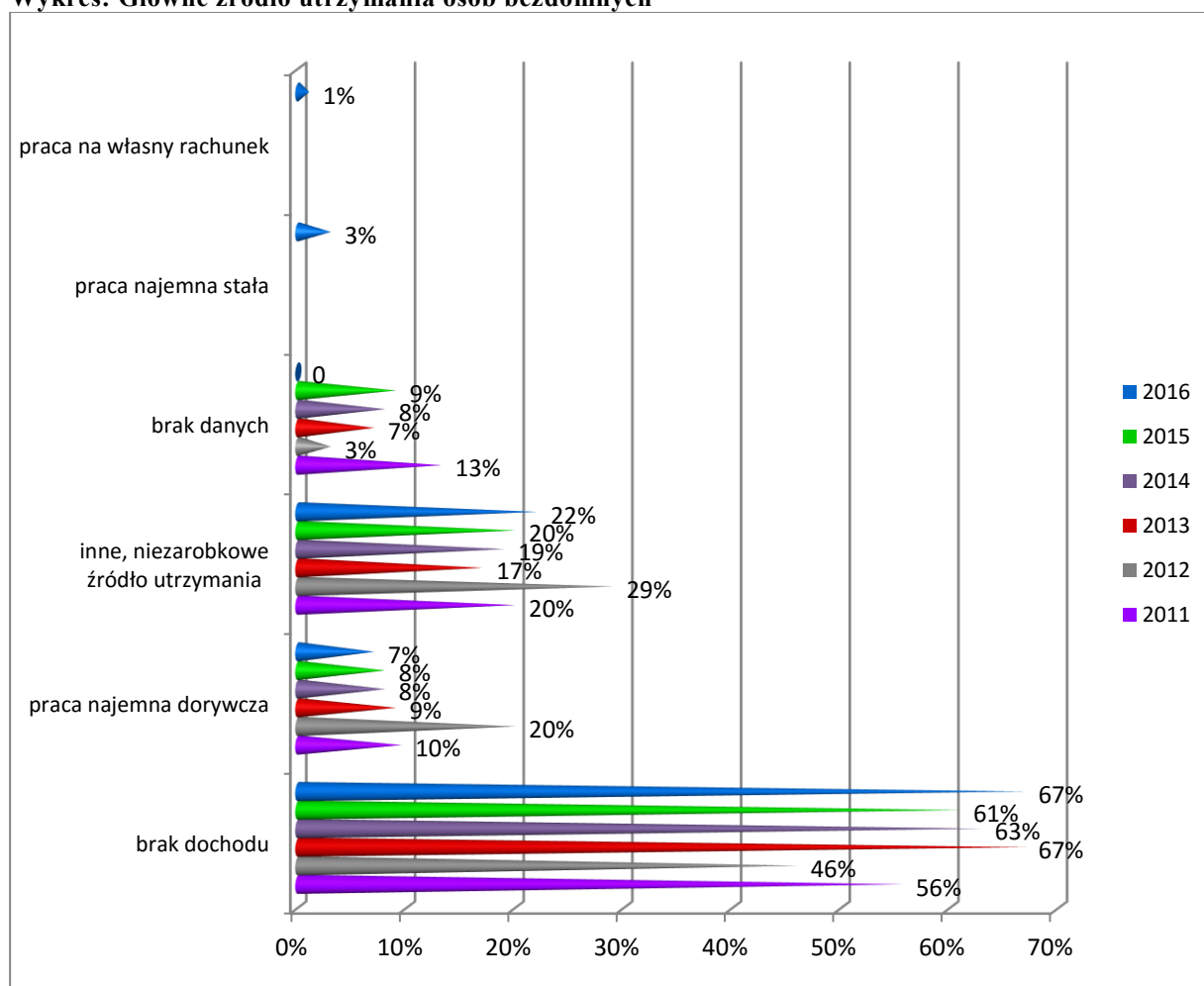
Wykres: Pozycja osób bezdomnych na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Odnosząc się do głównego źródła utrzymania osób bezdomnych można stwierdzić, że osoby bezdomne to przede wszystkim osoby pozostające bez własnego źródła dochodu. Dotyczy to 67% osób bezdomnych. Drugą pod względem liczebności jest grupa osób bezdomnych utrzymująca się z innych, niezarobkowych źródeł utrzymania – 22%, w tym osoby utrzymujące się z renty lub emerytury w 2016 r. stanowiły 8% osób. W stosunku do roku 2015 dane dotyczące głównego źródła utrzymania pozostały na zbliżonym poziomie.

Wykres: Główne źródło utrzymania osób bezdomnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomost Std.

12.2 Świadczenia na rzecz osób bezdomnych

12.2.1 Schronienie

Udzielenie schronienia należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, jeżeli jest tego pozbawiona. Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych¹⁰⁸.

12.2.1.1 Infrastruktura

Gmina Miejska Kraków w roku 2016 powierzała podmiotom niepublicznym prowadzenie 4 placówek zapewniających schronienie dla osób bezdomnych:

1. Schronisko i Przytulisko dla Bezdomnych Kobiet w Krakowie przy ul. Sołtysowskiej 13c

Schronisko zapewnia całodobowe schronienie dla kobiet bezdomnych i kobiet z dziećmi powyżej 7 roku życia, czasowo pozbawionych miejsca zamieszkania, przebywających na terenie Krakowa i posiadających obecne lub ostatnie zameldowanie na pobyt stały w Krakowie. Dodatkowo zapewnia wsparcie psychologiczne, pedagogiczne oraz pomoc pracownika socjalnego. Praca koncentruje się na usamodzielnianiu mieszkanek z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb i problemów.

2. Dom Matki i Dziecka w Krakowie przy ul. Żywieckiej 16

Placówka realizuje pomoc w formie całodobowego schronienia i zapewnia wsparcie dla matek z dziećmi do lat 10 oraz kobiet w ciąży. Oferuje ona wsparcie psychologiczne, pedagogiczne oraz pomoc pracownika socjalnego. Pomoc skierowana jest zarówno do kobiet bezdomnych jak i posiadających stałe miejsce pobytu, lecz nie mogących przebywać tam z różnych przyczyn losowych. Głównym celem działań jest motywowanie mieszkanek do uregulowania swojej sytuacji prawnej, kontynuowania nauki, zdobycia zawodu, poszukiwania pracy i mieszkania. Dużą uwagę poświęca się kształtowaniu właściwych postaw i pozytywnych relacji matek z dziećmi oraz nabyciu umiejętności w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku.

3. Noclegownia i Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn w Krakowie przy ul. Makuszyńskiego 19a

Noclegownia i Schronisko przeznaczone są wyłącznie dla mężczyzn pełnoletnich, bezdomnych lub czasowo pozbawionych schronienia, posiadających zameldowanie na terenie Gminy Miejskiej Kraków i nie mogących zapewnić sobie schronienia we własnym zakresie. Placówka zapewnia 200 miejsc noclegowych (od stycznia 2013 r. w części noclegowej 100 miejsc oraz w części schroniskowej 100 miejsc z czego 50 miejsc z usługami opiekuńczymi). W sytuacji niecierpiącej zwłoki zapewnia się schronienie osobom spoza Gminy Miejskiej Kraków. Interwencyjnie udzielana jest pomoc rzeczowa dla nowoprzyjętych mieszkańców. Praca socjalna jest świadczona głównie przez pracowników socjalnych placówki. W placówce zapewniona jest pomoc psychologiczna i prawna oraz wsparcie asystenta osoby bezdomnej, realizowane w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (*szerzej o projekcie zob. rozdział 13*). W ramach działań z zakresu reintegracji społecznej dla mieszkańców organizowane są wyjścia do kina, spotkania okolicznościowe, mieszkańcy są angażowani w prace społeczne na rzecz placówki oraz Zarządu Rejonowego PKPS.

4. Schronisko dla osób bezdomnych – starszych i niepełnosprawnych w Krakowie przy ul. Koprowej 4.

Schronisko rozpoczęło działalność 15 października 2012 roku. Placówka zapewnia całodobowe schronienie i wyżywienie dla osób starszych i niepełnosprawnych, pozbawionych miejsca zamieszkania, przebywających na terenie Krakowa i posiadających obecne lub ostatnie

¹⁰⁸ Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 3, art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.).

zameldowanie na pobyt stały w Krakowie. Wszystkie osoby skierowane do schroniska były objęte usługami opiekuńczymi przez wolontariuszy z „Domu Łazarza” przy ul. Nowogródzkiej 8. Oprócz 12 miejsc dla osób bezdomnych, w placówce funkcjonują 4 miejsca dla wolontariuszy – opiekunów.

Tabela: Placówki udzielające pomocy w formie schronienia prowadzone na zlecenie GMK (powierzenie realizacji zadania)

Placówka	Liczba miejsc w placówce w poszczególnych latach					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Dom Matki i Dziecka ul. Żywiecka 16	45	45	45	45	45	45
Noclegownia i Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Makuszyńskiego 19 a	200	200	200	200	200	200
Schronisko dla Bezdomnych Kobiet ul. Sołtysowska 13c	53	53	53	53	53	53
Schronisko dla osób bezdomnych – starszych i niepełnosprawnych przy ul. Koprowej 4	0	12	12	12	12	12
suma	298	310	310	310	310	310

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W Krakowie pomoc w formie schronienia realizowana jest również w ramach wspierania działalności charytatywnej w zakresie pomocy osobom bezdomnym. W 2016 roku w ramach wspierania działalności charytatywnej Gmina współfinansowała 5 następujących placówek:

1. Chrześcijański Ośrodek Pomocy Bezdomnym „Dom Łazarza”, ul. Nowogródzka 8
Placówka całodobowego pobytu zapewniająca bezdomnym mężczyznom schronienie, całodobowe wyżywienie, podstawową pomoc medyczną (lekarz internista) oraz możliwość otrzymania podstawowych leków, środków opatrunkowych, środków higieny osobistej.

2. Dom Św. Brata Alberta, ul. Saska 9 a
Placówka zapewniająca całodobowe schronienie dla bezdomnych mężczyzn wychodzących z bezdomności. Jest formą mieszkania wspieranego, w którym stworzono warunki do trzeźwego samodzielnego i odpowiedzialnego życia przygotowującego osoby bezdomne do pełnej samodzielności.

3. Przytulisko Św. Brata Alberta dla Bezdomnych Kobiet oraz pomoc doraźna dla kobiet, ul. Malborska 64 b
Przytulisko zapewnia miejsca noclegowe i całodzienne wyżywienie dla kobiet bezdomnych, pomoc lekarską i pielęgniarską oraz wsparcie prawne, psychologiczne i duchowe. W ramach działalności placówki mieszkanki mają możliwość nabywania umiejętności społecznych oraz możliwość uzyskania wsparcia w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych w formie pomocy indywidualnej i grupowego wsparcia. Placówka w razie potrzeby zapewnia możliwość wymiany odzieży oraz otrzymania leków i środków higienicznych.

4. Przytulisko dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Skawińskiej 6
Placówka funkcjonuje od lipca 2011 r. i była realizowana jako jedno zadanie razem z łaźnią przy ul. Kościuszki 23. Od 1 lipca 2012 roku przytulisko i łaźnia funkcjonowały jako odrębne zadania publiczne. Łaźnia zakończyła działalność 30 czerwca 2013 roku. Od stycznia 2015 r. część przytuliska została przeniesiona do budynku po byłym DPS przy ul. Skawińskiej 4, natomiast zwolniona powierzchnia w budynku przy ul. Skawińskiej 6 została przeznaczona na placówkę czasowego schronienia w okresie zimowym (15.01 – 7.04.2015 r.). Od 1 lipca 2015 roku na potrzeby Przytuliska zostały zaadaptowane pomieszczenia obu budynków przy ul. Skawińskiej 4 i 6 i od 1 lipca 2015 w ramach nowego zadania placówka zapewnia 80 miejsc noclegowych, w tym 4 miejsca dla osób potrzebujących czasu na rekonwalescencję po hospitalizacji, 9 miejsc dla osób niepełnosprawnych z

dysfunkcjami narządu ruchu i wymagających sprzętu rehabilitacyjnego oraz 8 miejsc dla przyjęć prewencyjnych do dyspozycji dyżuru nocnego, policji, straży miejskiej i pogotowia ratunkowego. Mieszkańcy mogą korzystać ze stałej opieki duszpasterskiej, pomocy medycznej w gabinecie lekarskim prowadzonym przez lekarzy wolontariuszy oraz opieki pielęgniarskiej i opiekuńczej. Placówka zapewnia pomoc ukierunkowaną na wyjście mieszkańców z bezdomności, skupiającą się na pobudzeniu aktywności, uczeniu odpowiedzialności i zaradności życiowej, motywowaniu i przygotowaniu do podjęcia pracy zarobkowej oraz wsparciu w zakresie rozwiązywania problemu uzależnienia. Podejmowane są także działania mające na celu skierowanie osób niepełnosprawnych do DPS.

5. Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Nad Fosą 32

W związku z tym, że Kraków od lat boryka się z problemem zapewnienia schronienia w okresach nasilenia się warunków atmosferycznych mogących zagrażać zdrowiu i/ lub życiu osób bezdomnych pochodzących spoza Gminy, na początku roku 2016, w trybie bezkonkursowym dofinansowano Krakowskiej Fundacji Pomocy Potrzebującym „Nasz Dom” realizację zadania „Schronisko dla 20 bezdomnych mężczyzn”, na okres od 1 lutego do 31 marca 2016 r. Placówka zapewniała całodobowe schronienie dla 20 bezdomnych mężczyzn, 3 posiłki dziennie (w tym dwudaniowy obiad) jak również możliwość wymiany odzieży oraz możliwość dokonywania zabiegów higienicznych i wyprania rzeczy osobistych dla mieszkańców.

Tabela: Placówki wspierane w ramach działalności charytatywnej udzielające schronienia osobom bezdomnym w latach 2011 – 2016

Placówka	Liczba miejsc w 2011 r.	Liczba miejsc w 2012 r.	Liczba miejsc w 2013 r.	Liczba miejsc w 2014 r.	Liczba miejsc w 2015 r.	Liczba miejsc w 2016
Chrześcijański Ośrodek Pomocy Bezdomnym "Dom Łazarza" ul. Nowogródzka 8	30	30	30	30	30	35
Dom Św. Brata Alberta ul. Saska 9a	50	50	48	48	48	47
Noclegownia dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Skawińska 6 (w 2015 roku działająca w okresie 15.01 – 7.04.2015 r.)	47	0	0	0	40	0
Noclegownia dla Osób Uzależnionych FENIKS ul. Krzemieniecka 63	35	0	0	0	0	0
Przytulisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Skawińska 6, łąźnia ul. Kościuszki 23, do 30 czerwca 2012 r.	50	50	0	0	0	0
Przytulisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Skawińska 6, od 1 lipca 2012 r. do 30 czerwca 2015 r.	0	58	58	58	58	0
Przytulisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Skawińska 4 i 6, od 1 lipca 2015 r.					80	80
Przytulisko Św. Brata Alberta dla Bezdomnych Kobiet oraz pomoc doraźna dla bezdomnych ul. Malborska 64 b	60	60	55	55	55	62
Przytulisko św. Brata Alberta dla Bezdomnych Mężczyzn oraz łąźnia dla osób bezdomnych ul. Kościuszki 23	60	0	0	0	0	0
Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn ul. Wielicka 44 b	0	30	30	0	0	0
Ogrzewalnia dla Osób Bezdomnych ul. Koprowa 4, działała od 1 lutego do 31 marca 2012 r.	0	40	0	0	0	0

Schronisko dla 20 bezdomnych mężczyzn, ul. Nad Fosą 32 (zadanie realizowane od dnia 1 lutego do 31 marca 2016r.)						20
suma	332	228*	221	191	253**	244

*Ogólna liczba miejsc noclegowych wg. stanu na 31 grudnia danego roku.

**Ogólna liczba miejsc noclegowych nie stanowi sumy miejsc we wszystkich placówkach, ponieważ w niektórych placówkach następowało przekształcenie i zmiana liczby miejsc w ciągu roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

W 2016 r. na terenie GMK funkcjonowało 12 placówek, zapewniających blisko 600 miejsc całorocznych, w tym 9 placówek (554 miejsca) współfinansowanych przez Gminę Miejską Kraków.

W okresie zimowym funkcjonowały dodatkowo 3 ogrzewalnie:

1. Ogrzewalnia przy Miejskim Centrum Profilaktyki Uzależnień, ul. Rozrywki 1 (ok. 20 miejsc);
2. Ogrzewalnia dla osób Bezdomnych przy ul. Wielickiej 44b prowadzona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w sezonie 2015/2016 (60 miejsc noclegowych + 20 miejsc siedzących od 4.12.2015 r. do 31.03.2016 r., a następnie od 4.09.2016 r. jako placówka całoroczna);
3. Miejsca Interwencyjnego Schronienia dla Kobiet w okresach niskich temperatur przy Ośrodku dla Osób Dotkniętych Przemocą os. Krakowiaków 46 (10 miejsc interwencyjnego schronienia dla kobiet).

12.2.1.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie polegające na prowadzeniu na zlecenie GMK placówek zapewniających schronienie osobom bezdomnym realizowane jest przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej, Polski Komitet Pomocy Społecznej – Małopolski Zarząd Wojewódzki oraz Stowarzyszenie Dobroczynne „Betlejem”.

W ramach wspierania działalności charytatywnej polegającej na prowadzeniu placówek zapewniających schronienie osobom bezdomnych podmiotami prowadzącymi placówki są: Stowarzyszenie Dobroczynne „Betlejem”, Zgromadzenie Braci Albertynów, Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim – Dom Zakonny w Krakowie, Krakowska Fundacja Pomocy Potrzebującym „Nasz Dom”.

Ogrzewalnia dla osób bezdomnych przy ul. Wielickiej 44b prowadzona jest przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie. Ogrzewalnia przy ul. Rozrywki 1 prowadzona jest przez Miejskie Centrum Profilaktyki Uzależnień, a Miejsca Interwencyjnego Schronienia dla Kobiet na os. Krakowiaków 46 przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

12.2.1.3 Kadra

W realizację zadania polegającego na prowadzeniu na zlecenie GMK placówek zapewniających schronienie dla osób bezdomnych w 2016 roku zaangażowane było 38 osób oraz wolontariusze (ponad 40 etatów). W realizację zadania związanego z udzielaniem schronienia osobom bezdomnych w ramach wspierania działalności charytatywnej zaangażowanych było 57 osób (32 etaty).

Do pracy w Ogrzewalni przy ul. Wielickiej zaangażowanych było 12 osób w wymiarze 6 etatów.

Pracę socjalną wobec osób przebywających w placówkach prowadzonych w ramach wspierania działalności charytatywnej świadczyli pracownicy socjalni Działu Pomocy Bezdomnym Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, natomiast w ośrodkach wsparcia funkcjonujących w ramach zlecenia zadań z zakresu pomocy społecznej praca socjalna

i wsparcie było prowadzone głównie przez pracowników socjalnych zatrudnionych w placówkach przy współudziale innych specjalistów (np. pedagog, psycholog, prawnik). Pracownicy socjalni Działu Pomocy Bezdomnym Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej odpowiadali za przyznanie świadczeń i skierowanie do osób/rodzin bezdomnych odpowiednich usług z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej.

12.2.1.4 Osoby objęte pomocą w formie schronienia, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

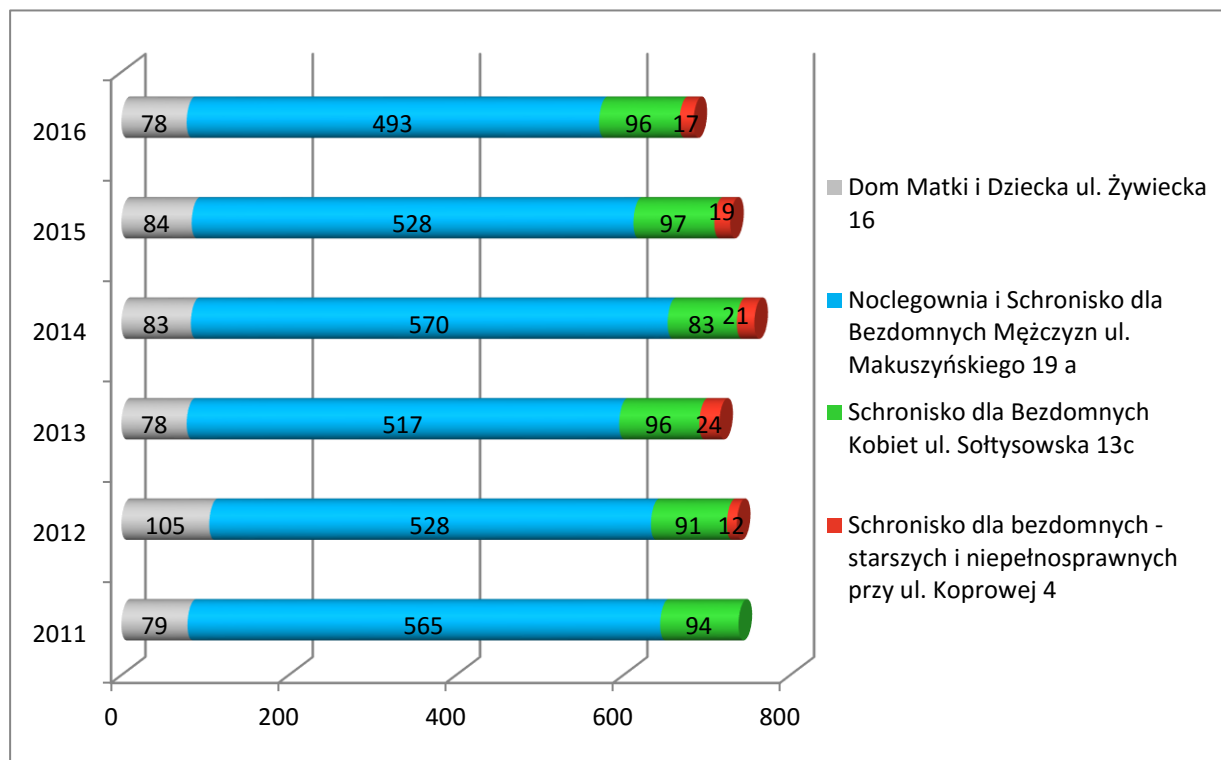
W roku 2016 pomocą w formie schronienia ogółem objęte były 1 204 osoby (należy mieć jednak na względzie, że rzeczywista liczba osób objętych pomocą jest mniejsza z uwagi na fakt, że ta sama osoba bezdomna mogła w ciągu roku korzystać ze schronienia w kilku różnych placówkach), w tym z pomocy udzielanej przez placówki z zakresu pomocy społecznej skorzystały 684 osoby. Z placówek prowadzonych w ramach działalności charytatywnej skorzystało w ciągu roku łącznie 520 osób.

Dodatkowo z ogrzewalni przy ul. Wielickiej skorzystało 356 osób w okresie styczeń –marzec 2016 r. oraz 342 osoby w okresie od 5 września do 31 grudnia 2016 r.

W przypadku Noclegowni i Schroniska dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Makuszyńskiego 19a w sytuacjach występowania niskich temperatur lub sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia osób, do placówki przyjmowane są dodatkowe osoby powyżej ustalonego limitu. W okresie styczeń – kwiecień 2016 r. placówka udzieliła 2 136 dodatkowych noclegów, a w grudniu 2016 r. 229 dodatkowych noclegów.

Analiza liczby osób korzystających ze wsparcia w placówkach prowadzonych z zakresu pomocy społecznej wskazuje na niewielki spadek. W placówkach dla mężczyzn liczba osób zależy w dużej mierze od warunków atmosferycznych.

Wykres: Liczba osób korzystających ze schronienia w placówkach prowadzonych na zlecenie GMK w latach 2011–2016 (powierzenie realizacji zadania)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

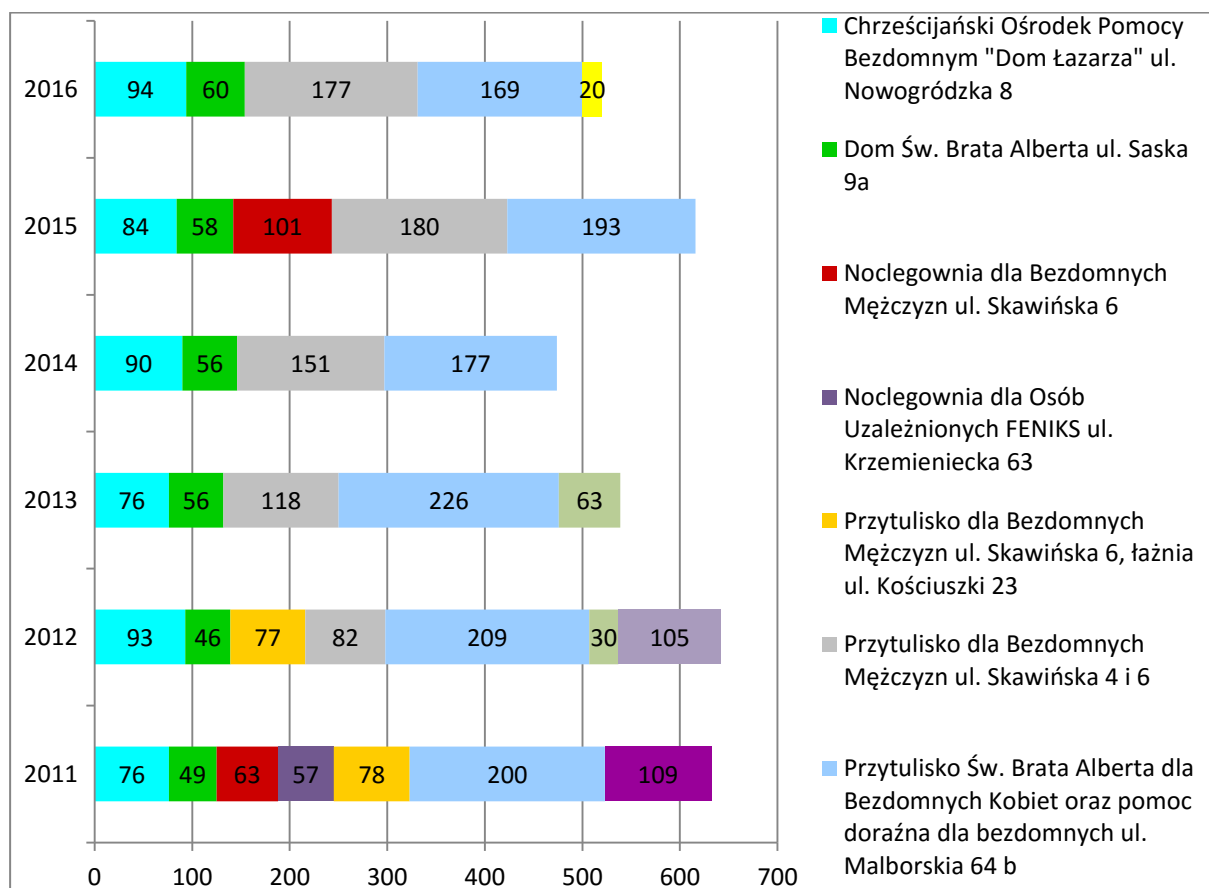
Ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2011 r. Nr 224 poz. 1342), która weszła w życie z dniem 16 listopada 2011 r., ustawodawca znowelizował ustawę o ochronie praw lokatorów. Zgodnie z treścią art. 4 ust. 2a ustawy o ochronie praw lokatorów, w przypadku wykonywania przez komornika obowiązku opróżnienia lokalu, o którym mowa w art. 1046 k.p.c., gmina wskazuje dłużnikowi tymczasowe pomieszczenie albo noclegownię, schronisko lub inną placówkę zapewniającą miejsca noclegowe, chyba że pomieszczenie odpowiadające wymogom tymczasowego pomieszczenia wskazał wierzyciel lub dłużnik albo osoba trzecia. Jednocześnie ustawodawca określił, że w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym dłużnika, któremu nie przysługuje tytuł prawny do innego lokalu lub pomieszczenia, w którym może zamieszkać, komornik wstrzyma się z wykonaniem eksmisji do czasu, gdy gmina właściwa ze względu na miejsce położenia lokalu podlegającego opróżnieniu na wniosek komornika, wskaże dłużnikowi tymczasowe pomieszczenie, nie dłużej jednak niż przez 6 miesięcy. Po upływie tego terminu komornik powinien usunąć dłużnika do wskazanej przez gminę noclegowni, schroniska lub innej placówki zapewniającej miejsca noclegowe. W 2016 roku do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie, Działu Pomocy Bezdomnym wpłynęło 162 wnioski (dotyczących łącznie 296 osób) w sprawie wskazania noclegowni, schroniska lub innej placówki, zapewniającej miejsca noclegowe dla dłużników, wobec których została orzeczona eksmisja bez prawa do lokalu socjalnego. Spośród eksmitowanych w 2016 r. – 14 osób skorzystało z proponowanych placówek tj. 5 mężczyzn z Noclegowni i Schroniska dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Makuszyńskiego 19 a oraz 9 kobiet ze Schroniska dla Bezdomnych Kobiet przy ul. Sołtysowskiej 13 c. Dodatkowo 2 osoby skorzystały z innych świadczeń z MOPS.

Biorąc pod uwagę schronienie udzielane w ramach wspierania działalności charytatywnej, od 2012 do 2014 roku obserwowano spadek ogólnej liczby świadczeniobiorców. Sytuacja nie była spowodowana faktycznym spadkiem liczby osób potrzebujących schronienia, gdyż poszczególne placówki często udzieliły w tym okresie pomocy większej ilości osób, ale wynikają ze zmniejszenia liczby dotowanych placówek i w konsekwencji zmniejszenia ogólnej liczby miejsc.

Natomiast w roku 2015 liczba osób, którym udzielono schronienia w placówkach działających w ramach wspierania działalności charytatywnej uległa znaczącemu zwiększeniu (o 142 osób, tj. 30% w stosunku do roku 2014) i miało to bezpośredni związek ze zwiększeniem liczby miejsc w dotowanych placówkach (o 62 miejsca, tj. 32% w stosunku do roku 2014).

W 2016 r. ze względu na brak Noclegowni przy ul. Skawińskiej 6 udzielono mniejszej liczbie osób schronienia w ramach działalności charytatywnej. Z drugiej strony zwiększono liczbę miejsc w placówce przy ul. Malborskiej 64b oraz w niewielkim stopniu w "Domu Łazarza" przy ul. Nowogródzkiej 8.

Wykres: Liczba osób korzystających ze schronienia w placówkach wspieranych w ramach działalności charytatywnej w latach 2011–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Populacja osób bezdomnych w Krakowie została szczegółowo scharakteryzowana w podrozdziale „Osoby bezdomne w społeczności Miasta Krakowa” na podstawie bazy danych osób bezdomnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, w tym również schronienia w placówkach prowadzonych przez podmioty niepubliczne na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków. W związku z powyższym w niniejszym podrozdziale zostały omówione tylko najbardziej istotne cechy świadczeniobiorców. Z analizy 626 osób, które otrzymały świadczenie w formie schronienia decyzją administracyjną wynika, że 78% to mężczyźni. Najliczniejszą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym powyżej 60 lat (32%) oraz 50–59 lat (27%). Osoby bezdomne korzystające z tej formy pomocy to przede wszystkim kawalerowie i panny – 44% oraz osoby po rozwodach 35%. 80% prowadzi jednoosobowe gospodarstwa domowe. Najwięcej osób posiada wykształcenie gimnazjalne i poniżej – 40%.

12.2.1.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację zadania z zakresu prowadzenia placówek (powierzenie realizacji zadania) udzielających schronienia osobom bezdomnym wynosiła:

w 2011 r. – 1 582 722,02 zł;
w 2012 r. – 1 661 774,11 zł;
w 2013 r. – 1 719 534,04 zł;
w 2014 r. – 1 736 426,20 zł;
w 2015 r. – 1 774 281,30 zł;
w 2016 r. – 1 980 337,12 zł.

Wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację zadania dotyczącego wspierania działalności charytatywnej polegającej na zapewnieniu schronienia osobom bezdomnym wynosiła:

w 2011 r. – 483 800 zł;
w 2012 r. – 404 100 zł;
w 2013 r. – 348 400 zł;
w 2014 r. – 312 400 zł;
w 2015 r. – 372 900 zł;
w 2016 r. – 468 700 zł.

12.2.1.6 Wnioski

Analiza danych dotyczących populacji osób bezdomnych w Krakowie oraz zakresu świadczonej przez Gminę pomocy w formie schronienia, wraz z liczbą osób korzystających, wskazuje na deficyty w zakresie zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc noclegowych.

Liczba osób korzystających ze schronienia w placówkach dla kobiet oraz mężczyzn utrzymuje się na tym samym poziomie. Zauważono (już od 2013 r.), że większość osób bezdomnych przebywa w placówkach dłużej i systematycznie (we wszystkie dni tygodnia) oraz że występuje mniejsza rotacja w placówkach. Przyczyną takiej sytuacji jest to, że z pomocy korzysta więcej osób starszych, chorych, oraz że rodziny wielodzietne, a także osoby starsze mają trudności ze znalezieniem własnego mieszkania na wolnym rynku. Sytuacja ta powoduje, że okresowo, nawet w okresie letnim, są problemy z zabezpieczeniem schronienia, w szczególności dla mężczyzn.

Baza placówek zapewniających schronienie jest zmienna, tj. uruchamiane są nowe miejsca np. placówka przy ul. Skawińskiej 6 prowadzona przez Zgromadzenie Braci Albertynów czy też placówka Fundacji „Nasz Dom” przy ul. Nad Fosą 34 (od 2016 r.) oraz Ogrzewalnia przy ul. Wielickiej 44b działająca jako placówka całoroczna od 4.09.2016 r. Z drugiej strony zostały zlikwidowane placówki przy ul. Krzemienieckiej 63 oraz Schronisko przy ul. Wielickiej 44b. Niektóre placówki funkcjonują sezonowo np. Ogrzewalnia przy ul. Rozrywki 1. Od 2016 r. przekształcono placówkę przy ul. Nowogródzkiej 8 w placówkę koedukacyjną.

Przeprowadzone przekształcenia placówek oraz wykonane remonty poprawiają jakość miejsc noclegowych. W 2016 roku zakończono w budynku Noclegowni i Schroniska przy ul. Makuszyńskiego 19a prace modernizacyjne i remontowe, obejmujące pomieszczenia mieszkalne, sanitarne, gospodarcze i usługowe na wszystkich piętrach budynku. Ponadto przeprowadzono remont w budynku Schroniska dla Bezdomnych Kobiet ul. Sołtysowska 13c. Planowane jest dostosowanie placówek działających w zakresie pomocy społecznej do standardów, które zostaną określone w drodze rozporządzenia i dotyczą:

- 1) standardu podstawowych usług świadczonych w noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych i ogrzewalniach,
- 2) standardu kwalifikacji osób świadczących usługi w noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych i ogrzewalniach,
- 3) standardu obiektów, w których mieszczą się noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych i ogrzewalnie kierując się potrzebą zapewnienia osobom bezdomnym kierowanym do tych placówek właściwego wsparcia.

Podsumowując aktualnie istotne jest kontynuowanie zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc w ogrzewalniach i noclegowniach dla osób bezdomnych oraz zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc i pomocy dla osób starszych i chorych w ośrodków wsparcia – schroniskach zapewniających usługi opiekuńcze.

System placówek dla osób bezdomnych uzupełniają mieszkania chronione, o czym mowa w *podrozdziale 12.2.2.*

Za zwiększaniem się w perspektywie czasu zapotrzebowania na udzielanie pomocy osobom bezdomnym, oprócz procesów demograficznych zachodzących w populacji osób bezdomnych, przemawia również fakt, że w Krakowie wskaźnik dotyczący liczby osób bezdomnych (wg ekspertów) w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wyniósł w 2015 roku 2,63 (dane na podstawie Internetowego Systemu Analiz Samorządowych). Wartość średnia wskaźnika w skali kraju wynosi natomiast 1,80.

Należy jednocześnie podkreślić, że na terenie Krakowa funkcjonują dodatkowo miejsca pomocy dla osób bezdomnych, finansowane ze źródeł innych niż budżet Gminy. Stanowią one istotne uzupełnienie oferty wsparcia dla osób bezdomnych, zagrożonych bezdomnością i ubóstwem oraz znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

12.2.2 Mieszkania chronione dla osób bezdomnych

Ogólne zasady przyznawania i charakterystykę pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym przedstawiono w rozdziale 6: *Zasoby pomocy społecznej Gminy Miejskiej Kraków w zakresie pomocy osobom cierpiącym na zaburzenia psychiczne* w podrozdziale 6.2.2: *Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi*. W przypadku osób bezdomnych adresatami tej formy wsparcia są osoby bezdomne lub zagrożone bezdomnością, zameldowane ostatnio na pobyt stały na terenie Krakowa, posiadający stałe źródło dochodu i podejmujący działania w kierunku wyjścia z bezdomności i uzależnień oraz uzyskania samodzielnego mieszkania. Grupie osób bezdomnych przebywających w mieszkaniach chronionych, w celu usamodzielnienia, zapewnia się pomoc w poszukiwaniu pracy, rozwiązaniu problemów mieszkaniowych, odbudowie relacji rodzinnych. Oddziaływania służą wypracowaniu odpowiedzialności i zaradności życiowej oraz integracji ze środowiskiem lokalnym. Istotną charakterystyką tej formy pomocy jest fakt, że pobyt w mieszkaniu chronionym przyznawany jest wyłącznie na czas określony.

12.2.2.1 Infrastruktura

W 2016 roku w Krakowie funkcjonowało 6 mieszkań chronionych dla bezdomnych, w tym 3 mieszkania chronione uruchomione od 16 sierpnia 2016 r. w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (szerzej o projekcie zob. rozdział 13).

Tabela: Mieszkania chronione dla osób bezdomnych

Nazwa jednostki	Liczba miejsc w poszczególnych latach wg stanu na 31 grudnia danego roku					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
mieszkania chronione dla bezdomnych oraz zagrożonych bezdomnością mężczyzn	11	11	11	11	11	16
Mieszkania chronione dla bezdomnych kobiet i mężczyzn w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”	–	–	–	–	–	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Dodatkowo na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków, w ramach umowy na powierzenie realizacji zadania, Caritas Archidiecezji Krakowskiej prowadzi od 2014 roku mieszkanie chronione dla kobiet i kobiet z dziećmi. Mieszkanie przeznaczone jest w szczególności dla osób, które przebywały w Ośrodku dla Osób Dotkniętych Przemocą. Szczegółowe informacje na temat działalności mieszkania znajdują się w podrozdziale 9.2 *Działalność Ośrodka dla Osób Dotkniętych Przemocą*.

12.2.2.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

3 mieszkania chronione dla bezdomnych lub zagrożonych bezdomnością mężczyzn prowadzone były na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio.

3 mieszkania chronione dla bezdomnych kobiet i mężczyzn w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” prowadzone były na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

12.2.2.3 Kadra

W 2016 r. w realizację zadania polegającego na prowadzeniu na zlecenie GMK 3 mieszkań chronionych dla bezdomnych lub zagrożonych bezdomnością mężczyzn zaangażowane były 2 osoby (1,75 etatu).

W realizację zadania polegającego na prowadzeniu na zlecenie GMK 3 mieszkań chronionych dla bezdomnych kobiet i mężczyzn w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” zaangażowana była 1 osoba (0,75 etatu).

12.2.2.4 Osoby korzystające ze świadczeń w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla bezdomnych mężczyzn, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy

Szczegółowe informacje dotyczące osób bezdomnych zostały zamieszczone w podrozdziale „Osoby bezdomne w społeczności Miasta Krakowa”, gdzie na ich podstawie została scharakteryzowana populacja osób bezdomnych w Krakowie. Zostały one przygotowane na podstawie bazy danych osób korzystających z pomocy społecznej, tym samym są one reprezentatywne również dla osób bezdomnych korzystających z pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym.

W latach 2010 – 2015 z jedenastu miejsc w mieszkaniach chronionych korzystało średniorocznie 15 bezdomnych mężczyzn. Natomiast w roku 2016 z 16 miejsc w ramach mieszkań chronionych skorzystało 25 osób, natomiast w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” z 16 miejsc skorzystało 15 osób.

Większa niż wynika z liczby miejsc liczba osób przebywających w mieszkaniach chronionych wynika ze specyfiki tej formy pomocy. Podstawową cechą pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób bezdomnych jest jego tymczasowość. Pobyt w tego typu jednostkach ma za zadanie wyposażenie osoby objętej pomocą w narzędzia służące do rozpoczęcia samodzielnego życia.

12.2.2.5 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji przeznaczonej na działalność mieszkań chronionych dla bezdomnych osób, prowadzonych przez podmioty niepubliczne na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków wynosiła:

- w latach 2009–2011 – 59 600,00 zł rocznie;
- w roku 2012 – 41 245,47 zł;
- w roku 2013 – 48 400 zł;
- w roku 2014 – 48 400 zł;
- w roku 2015 – 74 400 zł, w tym 26 000 zł na uruchomienie i wyposażenie nowego mieszkania chronionego.
- w roku 2016 – 92 277 zł oraz na realizację zadania z dotacji w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” 24 975 zł.

W latach 2009 – 2011 miesięczny koszt utrzymania jednego miejsca wynosił około 450 zł, a w latach 2012 – 2015 około 370 zł, od 2016 roku miesięczny koszt utrzymania wyniósł około 413 zł, natomiast w ramach projektu wyniósł około 430 zł (nie uwzględniając kosztów wyposażenia mieszkań).

12.2.2.6 Wnioski

Analiza potrzeb osób bezdomnych w Krakowie wskazuje na konieczność uruchamiania i prowadzenia usługi wspierającej ich w wychodzeniu z bezdomności. Do 2013 r. funkcjonowały na terenie Gminy Miejskiej Kraków 2 mieszkania chronione dla bezdomnych mężczyzn. Systematycznie zwiększa się liczba miejsc w mieszkaniach chronionych. Planuje się uruchamianie kolejnych mieszkań chronionych oraz współpracę z organizacjami, które prowadzą mieszkania wspierane, readaptacyjne.

Mieszkanie chronione to forma wsparcia, która stwarza osobom bezdomnym najlepsze warunki do zwiększania własnej aktywności w zakresie zmiany sytuacji życiowej oraz usamodzielnienia się.

12.2.3 Usługa Asystenta Osoby Bezdomnej

Asystent Osoby Bezdomnej to usługa oparta na indywidualnym towarzyszeniu i wspieraniu osoby do osiągnięcia samodzielności życiowej. Asystent towarzyszy klientowi w rozwiązywaniu problemów dnia codziennego, motywuje i dopinguje go do podejmowania działań mających na celu poprawę i zmianę sytuacji życiowej.

12.2.3.1 Infrastruktura

Usługa Asystenta Osoby Bezdomnej realizowana jest w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (*szerzej o projekcie zob. rozdział 13*).

W trakcie realizacji projektu założono, że usługą objętych zostanie 45 osób w okresie trwania projektu (tj. średnio 15 osób rocznie), wymiar wsparcia wynosi: 450 godzin kwartalnie i 150 godzin średniomiesięcznie. W 2016 roku z pomocy AOB skorzystało łącznie 16 bezdomnych osób. W ramach pracy socjalnej opracowano 15 indywidualnych planów pracy oraz dokonano 15 ocen sytuacji/funkcjonowania osoby. Wśród osób bezdomnych korzystających ze wsparcia asystenta 2 osoby ukończyły terapię uzależnień, 3 osoby podjęły aktywność społeczno – zawodową w CIS. Jedna osoba zaprzestała korzystania z usługi.

12.2.3.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Usługa Asystenta Osoby Bezdomnej była realizowana na zlecenie Gminy Miejskiej Kraków przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

12.2.3.3 Kadra

W 2016 r. Usługę Asystenta Osoby Bezdomnej realizowała 1 osoba w wymiarze 150 godz. średniomiesięcznie.

12.2.3.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Na realizację zadania w 2016 roku z dotacji w ramach projektu wydatkowano 20 250 zł.

12.2.3.5 Wnioski

W celu poszerzenia usług wspierających osoby bezdomne w 2016 roku Ośrodek zlecił realizację nowych zadań publicznych w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” (*szerzej o projekcie zob. rozdział 13*): świadczenie usługi asystenta osoby bezdomnej oraz centrum integracji społecznej dla osób bezdomnych (*szerzej o CIS dla osób bezdomnych zob. podrozdział 10.2.2.2*). Oba zadania uzupełniają ofertę pomocową dla osób bezdomnych w Krakowie .

12.2.4 Pomoc w formie gorącego posiłku

Osobom bezdomnym, ubogim, samotnym i w podeszłym wieku, udzielana jest pomoc w formie gorących posiłków. W ramach wsparcia realizacji zadania z zakresu działalności charytatywnej, polegającego na prowadzeniu kuchni w zasobach lokalowych Oferenta na terenie Gminy Miejskiej Kraków, w 2016 r. Gmina dofinansowywała 5 kuchni, wydających około 1 180 posiłków dziennie (w tym 876 posiłków finansowanych przez Gminę Miejską Kraków).

Tabela: Liczba posiłków wydawanych w kuchniach w latach 2013–2016

Dane liczbowe z podziałem na lata	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.
Liczba osób korzystających z posiłków	4 542	3 523	3 835	4 344
Liczba wydanych posiłków	337 397	358 311	354 500	328 443

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

12.2.4.1 Infrastruktura

W roku 2016 realizacja zadania odbywała się w ramach wspierania działalności charytatywnej i obejmowała 5 kuchni:

Nazwa placówki	Liczba osób korzystających
Kuchnia św. Brata Alberta – Caritas ul. Dietla 48	500 osób dziennie (w okresie zimowym do 800)
Kuchnia dla Ubogich Zgromadzenie Braci Albertynów ul. Skawińska 6	300 osób dziennie
Kuchnia im. Św. Brata Alberta Stowarzyszenie Przyjaciół im. Św. Brata Alberta ul. Reformacka 3	150 osób dziennie
Parafia Rzymskokatolicka pw. Miłosierdzia Bożego Pl. Prezydenta Edwarda Raczyńskiego 1	100 osób dziennie
Kuchnia Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim ul. Woronicza 10	ok. 130 osób dziennie

Pomoc w formie ciepłego posiłku jest realizowana również przez inne podmioty i organizacje, które nie były dofinansowane przez GMK:

Nazwa placówki	Liczba osób korzystających	Adresaci pomocy
Kuchnia przyparafialna, ul. Łokietka 60	150 osób dziennie	Ubodzy parafianie, inni ubodzy i bezdomni na podstawie listy sporządzonej
Kuchnia św. Jana Kantego PARAFIA Św. Jana Kantego ul. Jabłonkowska 18	W zależności od potrzeb, około 20 osób dziennie	Każda osoba potrzebująca (osoby bezdomne i ubogie)

12.2.4.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie było realizowane przez następujące podmioty: Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim, Parafia Rzymskokatolicka pw. Miłosierdzia Bożego, Zgromadzenie Braci Albertynów, Stowarzyszenie Przyjaciół im. Św. Brata Alberta, Caritas Archidiecezji Krakowskiej.

12.2.4.3 Kadra

Za zasoby kadrowe odpowiedzialne są podmioty prowadzące kuchnie. Do działań w zakresie prowadzenia kuchni są również angażowani wolontariusze. Zgodnie z wymaganiami kadra ma obowiązek posiadać odpowiednie kwalifikacje oraz badania wymagane przepisami. W realizację zadania zaangażowane były 53 osoby (25,5 etatu).

12.2.4.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Łącznie Gmina Miejska Kraków przekazała na realizację zadania:

- w 2013 r. – 150 000 zł;
- w 2014 r. – 150 000 zł;
- w 2015 r. – 150 000 zł;
- w 2016 r. – 150 000 zł.

12.2.4.5 Wnioski

Z posiłków w kuchniach prowadzonych przez ww. organizacje korzystają nie tylko osoby bezdomne, ale również rodziny wielodzietne, osoby bezrobotne oraz inne, które wymagają takiej formy pomocy. Rodzaje wydawanych posiłków są zróżnicowane w zależności od podmiotu prowadzącego kuchnię. Posiłki wydawane przez kuchnie stanowią uzupełnienie świadczeń przyznawanych na podstawie ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. w formie jednego gorącego posiłku.

12.2.5 Łaźnia dla osób bezdomnych

W ramach zadania pn. „Zapewnienia możliwości dokonywania zabiegów higienicznych dla osób bezdomnych przebywających w przestrzeni publicznej” do 30 czerwca 2013 roku funkcjonowała Łaźnia dla osób bezdomnych przy ul. Kościuszki 23, prowadzona przez Zgromadzenie Braci Albertynów. Od 1 marca 2014 r. zadanie „Zapewnienie możliwości dokonywania zabiegów higienicznych dla osób bezdomnych przebywających w przestrzeni publicznej” jest realizowane przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio w Centrum Pomocy przy ul. Smoleńsk 4.

W ramach zadania funkcjonuje łaźnia, pralnia oraz magazyn odzieży. Działania obejmują możliwość wykąpania się, wyprania ubrań lub zmiany odzieży, a także strzyżenie, golenie, opatrywanie drobnych ran jak również w razie konieczności odwszawianie i wspomaganie leczenia przeciw świerzbowego.

Tabela: Liczba zabiegów w łaźni w latach 2013–2016

Dane liczbowe z podziałem na lata	2013 r. (do 30.06.2013r.) Łaźnia przy ul. Kościuszki 23	2014 r. (od 01.03.2014r.) Łaźnia przy ul. Smoleńsk 4	2015 r. Łaźnia przy ul. Smoleńsk 4	2016 r. Łaźnia przy ul. Smoleńsk 4
Liczba zabiegów higienicznych	4 194	5 910	6 555	6 525
Liczba usług w formie pralni	brak usługi	2 638	3 486	3 300
Liczba usług wymiany odzieży	brak usługi	6 395	6 548	6 112

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

12.2.5.1 Infrastruktura

Od 1 marca 2014 r. funkcjonuje łaźnia dla osób bezdomnych w Centrum Pomocy przy ul. Smoleńsk 4.

12.2.5.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie jest realizowane przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio w ramach wsparcia działalności charytatywnej na zlecenie GMK.

12.2.5.3 Kadra

W 2016 r. w realizację powyższego zadania zaangażowane były 4 osoby (2 etaty).

12.2.5.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji przeznaczonej na realizację zadania pn. „Zapewnienie możliwości dokonywania zabiegów higienicznych dla osób bezdomnych przebywających w przestrzeni publicznej” wynosiła:

- w roku 2012 – 10 000 zł;
- w roku 2013 – 10 000 zł;
- w roku 2014 – 33 500 zł;
- w roku 2015 – 36 000 zł;
- w roku 2016 – 40 000 zł.

12.2.5.5 Wnioski

W ramach działalności łaźni osoby bezdomne przebywające w przestrzeni publicznej mają możliwość dokonania zabiegów higienicznych, wyprania lub wymiany odzieży. Z usług samej łaźni prowadzonej przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio korzystały średnio 32 osoby dziennie, średniomiesięcznie liczba udzielanych zabiegów higienicznych przekraczała 540. Osoby bezdomne chętnie korzystają również z pralni i magazynu odzieżowego. Realizacja tego typu działalności daje możliwość podniesienia higieny osób bezdomnych i obniżenia zagrożenia schorzeniami wynikającymi z niskiego poziomu higieny.

12.2.6 Przychodnia dla Osób Bezdomnych

Gmina dofinansowywała działalność charytatywną w formie Przychodni dla Osób Bezdomnych, w ramach której udzielana jest doraźna pomoc przedmedyczna, pomoc lekarska i wydawanie leków. Lekarze w przychodni przyjmowali pacjentów z objawami chorób ostrych, przewlekłych, w tym również zakaźnych. Poprzez udzielenie pomocy przedmedycznej i lekarskiej udało się również zapobiec niebezpiecznym powikłaniom, szczególnie w przypadku przewlekłych schorzeń dermatologicznych. Wszystkie te działania przyczyniły się także do uświadomienia zasad profilaktyki i higieny osobistej.

Tabela: Liczba konsultacji lekarskich, opatrunków i drobnych zabiegów pielęgniarских oraz wydanych leków i materiałów opatrunkowych w latach 2012–2016

Dane liczbowe z podziałem na lata	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.
Liczba konsultacji lekarskich	2 712	2 647	2 613	2 034	2694
Liczba opatrunków i drobnych zabiegów pielęgniarских	1 666	1 916	1 644	1 733	2196
Liczba wydanych leków i materiałów opatrunkowych	7 199	brak danych	8 132	7 492	11 066

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

12.2.6.1 Infrastruktura

Przychodnia dla Osób Bezdomnych prowadzona jest przez Stowarzyszenie Lekarzy Nadziei i znajduje się przy ul. Smoleńsk 4. Apteka Darów znajduje się na os. Dywizjonu 303, paw. 1.

12.2.6.2 Organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie było realizowane przez Stowarzyszenie Lekarze Nadziei w ramach wsparcia działalności charytatywnej na zlecenie GMK.

12.2.6.3 Kadra

W 2016 r. w realizację powyższego zadania zaangażowanych było 6 osób (3 etaty) oraz wolontariusze.

12.2.6.4 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji przeznaczonej na działalność charytatywną polegającą na świadczeniu pomocy przedmedycznej, lekarskiej i wydawaniu leków wynosiła:

- w roku 2012 – 100 000 zł;
- w roku 2013 – 100 000 zł;
- w roku 2014 – 150 000 zł;
- w roku 2015 – 150 000 zł;
- w roku 2016 – 160 000 zł.

12.2.6.5 Wnioski

Realizacja zadania publicznego obejmującego świadczenie pomocy przedmedycznej, lekarskiej i wydawaniu leków zabezpiecza potrzeby osób bezdomnych i ubogich w zakresie uzyskania doraźnej pomocy i poprawy zdrowia, a także jest formą profilaktyki przenoszenia chorób zakaźnych. Pozwala również zaopatrzyć osoby bezdomne w niezbędne leki oraz materiały medyczne. Z pomocy w tej formie korzystają nie tylko osoby bezdomne, ale również inne osoby, które z różnych przyczyn nie mają możliwości skorzystania z publicznej służby zdrowia. Przychodnia współpracuje z łaźnią prowadzoną w tym samym budynku.

Realizacja zadania na dotychczasowym poziomie jest wystarczająca, ponieważ zgodnie z przepisami, w tym ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, większość osób jest objęta ubezpieczeniem zdrowotnym i ma prawo do korzystania z publicznej służby zdrowia.

12.2.7 Wigilia dla bezdomnych i samotnych

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w roku 2016 ponownie zlecił organizacji pozarządowej realizację zadania publicznego z zakresu integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, polegającego na zorganizowaniu Wigilii Świąt Bożego Narodzenia dla osób bezdomnych i samotnych w dniu 24 grudnia na terenie Gminy Miejskiej Kraków.

12.2.7.1 Infrastruktura i organizacje pozarządowe realizujące zadanie

Zadanie zostało zrealizowane przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej w krągankach Bazyliki Ojców Franciszkanów.

12.2.7.2 Kadra

W realizację powyższego zadania zaangażowanych było 7 osób (2 etaty) oraz ok. 80 wolontariuszy (ze względu na charakter zadania nie ma możliwości dokładnego określenia wymiaru etatów).

12.2.7.3 Nakłady finansowe na realizację zadania

Wysokość dotacji przeznaczonej na realizację zadania publicznego z zakresu integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, polegającego na zorganizowaniu Wigilii Świąt Bożego Narodzenia dla osób bezdomnych i samotnych na terenie Gminy Miejskiej Kraków wyniosła:

- w 2014 roku – 10 000 zł
- w 2015 roku – 10 000 zł
- w 2016 roku – 10 000 zł

12.2.7.4 Wnioski

Celem zadania jest reintegracja społeczna osób bezdomnych i samotnych poprzez uczestnictwo w Wigilii Świąt Bożego Narodzenia w dniu 24 grudnia oraz zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych – pożywienia.

Uczestnikami zadania były osoby bezdomne, samotne przebywające i mieszkające na terenie Krakowa. Realizacja zadania przyczynia się do odbudowywania oraz wzmocnienia umiejętności uczestniczenia w życiu społecznym oraz pełnienia ról społecznych, dlatego zasadne jest jego kontynuowanie.

13 Działania w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”

Projekt został zatwierdzony do realizacji w dniu 19 kwietnia 2016 roku Uchwałą Nr 572/16 Zarządu Województwa Małopolskiego w sprawie zatwierdzenia listy ocenionych projektów oraz wyboru projektów do dofinansowania w ramach konkursu nr RPMP.09.01.01 – IP.01–12–007/15 dla naboru wniosków o dofinansowanie projektów ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020 w ramach 9 Osi Priorytetowej Region spójny społecznie. Wartość dotacji ze środków UE w latach 2016 – 2019 wyniesie 14 252 631,47 zł. Całkowita wartość projektu to 16 767 801,73 zł.

Projekt skierowany jest do osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym lub ubóstwem zamieszkujących, pracujących, uczących się w Krakowie. Założono objęcie uczestników projektu pracą socjalną i działaniami pomocowymi, o których mowa w art. 119 ust. 1 pkt 3, 4, 5, i 7 ustawy o pomocy społecznej, realizowanymi przez pracowników socjalnych. Realizacja projektu przewidziana jest od maja 2016 r. do kwietnia 2019 r. Celem projektu jest wzrost samodzielności osób z grup docelowych poprzez wzmocnienie ich indywidualnego potencjału i zwiększenie szans na podjęcie zatrudnienia, zwiększenie aktywności społecznej, poprawę pełnienia ról społecznych. Projekt odpowiada na problemy uczestników m.in. takie jak: niepełnosprawność, zaburzenia psychiczne, brak pracy, bezdomność, ubóstwo, zagrożenie wykluczeniem. Wsparcie w ramach projektu będzie udzielane na podstawie zindywidualizowanej diagnozy także w przypadku uczestników, których sytuacja wskazuje na bardzo ograniczone szanse na powrót na otwarty rynek pracy i uzyskanie zatrudnienia.

W ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” zlecono w 2016 r. w trybie konkursu ofert realizację następujących nowych zadań publicznych:

- Prowadzenie Klubu Integracji Społecznej dla Niepełnosprawnych niepracujących mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków – zadanie realizowane przez Fundację Sustinae od 1 września 2016 r. W ramach realizacji zadania w 2016 r. pomocą objęto 33 osoby. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 129 291,56 zł;
- Świadczenie usługi asystenta w rodzinie z dzieckiem niepełnosprawnym – zadanie realizowane przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego od 1 września 2016 r. W ramach realizacji zadania w 2016 r. objęto pomocą 32 osoby z 30 rodzin w łącznym wymiarze 1 051 godzin. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 31 655,14 zł;
- Świadczenie kompleksowego wsparcia społeczno – zawodowego dla osób pozostających bez pracy w wieku do 30 r.ż. – zadanie realizowane przez Fundację Sustinae od 1 listopada 2016 r. W ramach realizacji zadania w 2016 r. pomocą objęto 9 osób. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 64 046,48 zł;
- Świadczenie usług aktywnej integracji o charakterze zawodowym dla mieszkańców Gminy Miejskiej Kraków („agencja zatrudnienia”) – zadanie realizowane przez Fundację Sustinae od 1 listopada 2016 r. W ramach realizacji zadania w 2016 r. pomocą objęto 12 osób. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 54 324,82 zł;
- Świadczenie usługi asystenta osoby bezdomnej – pomocą objęto 16 osób, zadanie realizowane przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 20 250 zł;
- Prowadzenie Centrum integracji społecznej dla 29 osób bezdomnych, zadanie realizowane przez Dzieło Pomocy św. Ojca Pio. Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 61 845,87 zł;
- Prowadzenie 3 mieszkań chronionych dla osób bezdomnych, zadanie realizowane przez Caritas Archidiecezji Krakowskiej (1 mieszkanie dla kobiet – 5 miejsc, 2 mieszkania dla mężczyzn 11 miejsc). Na realizację zadania z dotacji wydatkowano 24 975 zł oraz 13 000 zł ze środków Gminy Miejskiej Kraków;

Ponadto w ramach projektu realizowano następujące zadania:

- Asystent rodziny dla 42 uczestników projektu. Na realizację zadania z dotacji przekazano 126 417,19 zł (*szerzej zob. podrozdział 10.1*) ;
- Program aktywności lokalnej dla 63 uczestników projektu z zaburzeniami psychicznymi i ich otoczenia. Na realizację zadania z dotacji przekazano 242 096,87 zł (*szerzej zob. rozdział 13*);
- Klub integracji społecznej – w okresie od maja 2016 r. do grudnia 2016 r. udział w projekcie wzięło 167 uczestników w ramach KIS po 30 r.ż. Z tego 54 uczestników podjęło pracę na otwartym rynku pracy, 28 osób podjęło zatrudnienie subsydiowane, 21 osób zrealizowało kurs zawodowy. Na realizację zadania z dotacji przekazano 449 133,48 zł.

13.1 Organizacje partnerskie wspólnie realizujące projekt

Część usług oferowanych w projekcie została zlecona organizacjom pozarządowym w trybie konkursowym. Zgodnie z zapisami Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie: zlecono prowadzenie 3 mieszkań chronionych – dla os. bezdomnych (Caritas Archidiecezji Krakowskiej), realizację usługi asystenta osoby bezdomnej (Caritas Archidiecezji Krakowskiej) oraz asystenta rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym (Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego), prowadzenie klubu integracji społecznej dla osób niepełnosprawnych (Fundacja Sustinae), Centrum Integracji Społecznej dla osób bezdomnych uczestników projektu (Dzieło Pomocy św. Ojca Pio), świadczenie kompleksowego wsparcia społeczno-zawodowego w formie centrum animacji kariery osób młodych (Fundacja Sustinae) oraz świadczenie usług aktywnej integracji o charakterze zawodowym dla mieszkańców Krakowa (Fundacja Sustinae).

13.2 Kadra

Pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie oraz organizacji pozarządowych realizujących zadania w projekcie.

13.3 Beneficjenci projektu

Wsparcie zostało przewidziane dla osób zamieszkujących, pracujących, uczących się w Krakowie: bezrobotnych, doświadczonych niepełnosprawnością, bezdomnością, chorobą psychiczną oraz do rodzin wieloproblemowych. Jest planowane na podstawie zindywidualizowanej diagnozy również dla uczestników, których sytuacja wskazuje na bardzo ograniczone szanse na powrót na otwarty rynek pracy i uzyskanie zatrudnienia.

W okresie od 1 maja 2016 r. do 31 grudnia 2016 r. wsparciem zostało objętych łącznie 464 uczestników z 8 grup:

1. osoby bez pracy po 30 roku życia – 167 osób,
2. osoby niepełnosprawne bez pracy – 35 osób,
3. osoby bezdomne bez pracy – 54 osoby,
4. osoby /młodzież do 30 roku życia pozostające bez pracy – 16 osób,
5. rodziny wieloproblemowe korzystające z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014–2020 – 50 osób,
6. osoby z zaburzeniami psychicznymi i wspólnie z nimi zamieszkujące oraz osoby spokrewnione zamieszkujące osobno spełniające kryteria zagrożenia wykluczeniem społecznym – 64 osoby,
7. rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym – 36 osób
8. rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi – 42 osoby.

Projekt zakłada ustalenie Indywidualnej Ścieżki Reintegracji dla każdego uczestnika projektu po przeprowadzeniu indywidualnej diagnozy potencjałów, barier i potrzeb. W konsekwencji uczestnik otrzymuje wsparcie dostosowane do jego indywidualnej sytuacji życiowej, zgodne z potrzebami i możliwościami. Uzyskanie wsparcia następuje po podpisaniu

umowy, której wzór odpowiada uwarunkowaniom grupy docelowej, do której zakwalifikował się uczestnik.

Dzięki wsparciu realizowanemu w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse” w 2016 roku 58 uczestników uzyskało zatrudnienie (łącznie z pracującymi na własny rachunek), 7 uczestników poszukiwało pracy po opuszczeniu projektu oraz 14 ukończyło udział w projekcie zgodnie z zaplanowaną ścieżką reintegracji.

W ramach projektu realizowano także zatrudnienie subsydiowane – to etap pracy trwający od 3 do 6 miesięcy, który zwiększa szanse uczestników projektu na utrzymanie w przyszłości pracy na wolnym rynku i trwałe opuszczenie systemu pomocy społecznej. W roku 2016 z zatrudnienia subsydiowanego na pełny etat skorzystało 29 osób, które były wykluczone z rynku pracy. Do tej formy zatrudnienia kierowane były osoby, które wymagały wsparcia trenera zatrudnienia monitorującego wykonywanie przez nich czynności zawodowych. Dzięki temu podnosili oni również swoje kompetencje społeczne poprzez:

- a) kształcenie w praktyce nawyków i podejścia do obowiązków niezbędnych dla właściwego wykonywania czynności pracowniczych (punktualność, obowiązkowość, odpowiedzialność za wykonywane zadania, dokładność, rzetelność itp.),
- b) pracę nad rozwijaniem praktycznych kompetencji komunikacyjnych w kontaktach zawodowych, budowaniem relacji pracowniczych i relacji służbowych.

13.4 Nakłady finansowe w ramach projektu „Bariery zamieniamy na szanse”

Łączna kwota środków przeznaczonych na realizację projektu w 2016 r. wyniosła 2 643 256,73 zł, z czego na zadania realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie wydatkowano 2 167 945,73 zł oraz na zadania zlecone podmiotom niepublicznym wydatkowano 399 388,87 zł.

13.5 Wnioski

Projekt znajduje się w początkowej fazie realizacji niemniej jednak już na tym etapie można stwierdzić, iż odpowiada na specyficzne potrzeby uczestników, poszerzając zakres oraz sposób świadczenia wsparcia udzielanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Nowowprowadzona usługa asystenta rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym jest pozytywnie oceniana przez odbiorców tej usługi. Zapotrzebowanie na tego rodzaju wsparcie wykracza poza zaplanowaną w projekcie liczbę uczestników, co może być podstawą do dalszych analiz i rozwijania w przyszłości tego rodzaju usług.

14 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie działa na podstawie Statutu przyjętego Uchwałą NR CX/1682/14 Rady Miasta Krakowa z dnia 25 czerwca 2014 r. oraz Regulaminu Organizacyjnego zatwierdzonego Zarządzeniem nr 2966/2016 Prezydenta Miasta Krakowa z dnia 8 listopada 2016 roku. *(tekst wraz ze zmianami dostępny na stronie www.mops.krakow.pl).*

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie realizuje zadania wynikające z:

- ustawy o pomocy społecznej;
- ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- ustawy o zatrudnieniu socjalnym;
- ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- ustawy o systemie oświaty.

Ponadto Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie realizuje zadania wynikające z:

- ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- ustawy o ochronie zdrowia psychicznego;
- ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- ustawy o pomocy państwa w wychowaniu dzieci.

W 2016 r. w sferze zainteresowania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie znalazło się około 5% mieszkańców Krakowa. Z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej skorzystało 39 907¹⁰⁹ osób, w tym: 35 432¹¹⁰ to osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, 2 421¹¹¹ uczniów objętych pomocą materialną o charakterze socjalnym (stypendia i zasiłki szkolne), 3 830¹¹² osób, które skorzystały z indywidualnego dofinansowania w ramach zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz 650 osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach warsztatów terapii zajęciowych.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie w 2016 r., w ramach prowadzonych postępowań administracyjnych w sprawie świadczeń, wydał 144 382 decyzje administracyjne¹¹³.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania w ramach działań własnych oraz koordynacji i nadzoru nad 35 placówkami publicznymi i 140 niepublicznymi (wg stanu na dzień 31 grudnia 2016 r.). Placówki te to: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia dla osób starszych, środowiskowe domy samopomocy, mieszkania chronione, placówki opiekuńczo – wychowawcze, placówki wsparcia dziennego, placówki specjalistycznego poradnictwa, ośrodek interwencji kryzysowej, ośrodek dla osób dotkniętych przemocą, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, centra integracji społecznej, schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla bezdomnych, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Zadania publiczne Gminy Miejskiej Kraków w sferach:

- pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;

¹⁰⁹ Liczby nie sumują się, gdyż dana osoba mogła być objęta wsparciem w więcej niż jednej z wymienionych grup.

¹¹⁰ Źródło: POMOST Std.

¹¹¹ Źródło: SWP MOPS.

¹¹² Źródło: TYLDA

¹¹³ Źródło: SWP MOPS. Liczba nie zawiera świadczeń finansowanych ze środków PFRON.

- działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem;
- działalności charytatywnej

mogą być zlecane do realizacji podmiotom niepublicznym (organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). Formy zlecenia to: powierzenie podmiotowi niepublicznemu wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie jego realizacji oraz wspieranie realizacji zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, środki finansowe ujęte mogą być wyłącznie w planie finansowym Urzędu Miasta i w związku z tym to Wydział Spraw Społecznych UMK, przekazuje je wykonawcom zleceń (podmiotom niepublicznym). Natomiast Dyrektor MOPS, na podstawie pełnomocnictwa Prezydenta Miasta Krakowa, ogłasza i rozstrzyga konkursy na realizację zadań. Do zadań MOPS należy realizacja umów zawartych przez Dyrektora Wydziału Spraw Społecznych UMK, w tym kontrola realizowanych przez podmioty niepubliczne zadań oraz ich rozliczanie.

14.1 Kadra Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie

Według stanu na 31 grudnia 2016 r. w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej było zatrudnionych 755 osób w wymiarze 742,17 etatu, w tym 39 osób na 36 etatu (w tym 4 asystentów rodziny zatrudnionych na 4 etatach) to personel projektu „Bariery zamieniamy na szansę” (wynagrodzenie współfinansowane ze środków europejskich).

Wśród osób zatrudnionych w MOPS w Krakowie 54% stanowią pracownicy socjalni (bez uwzględnienia pracowników przebywających na urlopach wychowawczych i bezpłatnych). 77% spośród 405 pracowników socjalnych świadczy pracę w środowisku. Pozostałe osoby to przede wszystkim pracownicy działów merytorycznych oraz osoby zatrudnione w ramach:

- robót publicznych – 19 osób na 13,22 etatu;
- zatrudnienia subsydiowanego (wynagrodzenie współfinansowane ze środków europejskich) – 28 osób (uczestników projektu) na 28 etatów (*szerzej o projekcie zob. rozdział 13*);
- resortowego „Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej” (wynagrodzenie współfinansowane) – 10 asystentów rodziny oraz 8 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

W MOPS było zatrudnionych 55 osób z orzeczoną stopniem niepełnosprawności.

Wśród osób zatrudnionych w MOPS w Krakowie 54% stanowią pracownicy socjalni (bez uwzględnienia pracowników przebywających na urlopach wychowawczych i bezpłatnych). Pozostałe osoby to przede wszystkim pracownicy działów merytorycznych. 77% spośród 405 pracowników socjalnych świadczy pracę w środowisku.

Tabela: Zatrudnienie w MOPS wg stanowisk – stan na 31 grudnia danego roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	OGÓŁEM*					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem:	662	658	691	684	693	755
z tego: dyrektor	1	1	1	1	1	1
zastępcy dyrektora	3	2	2	2	2	3
pracownicy socjalni ogółem	394	410	402	400	410	405
z tego: starszy specjalista pracy socjalnej	8	7	7	8	8	7
specjalista pracy socjalnej	77	99	83	88	93	102
starszy pracownik socjalny	136	134	146	143	145	146
pracownik socjalny	173	170	166	160	161	149
w tym: będący głównym specjalistą	3	3	4	1	3	1

pracownicy socjalni świadczący pracę w środowisku w tym koordynatorzy rpz** oraz AR**	294	304	326	306	290	359
pozostali pracownicy	264	245	286	281	280	346

*wykaz nie uwzględnia pracowników przebywających na urloпах wychowawczych i bezpłatnych

**koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej

** Asystenci Rodzin

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS

Około 70% pracowników MOPS (w tym tych przebywających na urloпах wychowawczych i bezpłatnych) to osoby legitymujące się wyższym wykształceniem, w tym 11% stanowią pracownicy, którzy mają ukończone także studia podyplomowe. Wykształceniem policealnym legitymuje się nieco ponad 19% ogółu pracowników (stan na 31.12.2016 r.). W stosunku do roku 2015 wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym utrzymuje się na tym samym poziomie. O 4% zmniejszył się wskaźnik osób, które ukończyły studia podyplomowe.

W 2016 r. pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie brali udział łącznie w ponad 120 szkoleniach, warsztatach i konferencjach. Środki finansowe z przeznaczeniem na realizację szkoleń wyniosły 99 508 zł.

14.2 Plan wydatków Sytemu Pomocy Społecznej w latach 2015 – 2016

2015 rok

Zadania GMK realizowane przez MOPS i jednostki publiczne	Wykonanie 31.12.2015 r.
wydatki bieżące	243 903 696,49 zł
<i>środki własne</i>	173 383 338,29 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	66 228 865,20 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	4 291 493 zł
wydatki inwestycyjne	3 361 197 zł
<i>środki własne</i>	3 361 197 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	– zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	247 264 893,49 zł

Zadania GMK realizowane przez publiczne jednostki pomocy społecznej	Wykonanie 31.12.2015 r.
wydatki bieżące, w tym:	114 177 088,49 zł
<i>środki własne</i>	97 007 625,29 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	17 130 663,20 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	38 800 zł
wydatki inwestycyjne, w tym:	2 184 973 zł
<i>środki własne</i>	2 184 973 zł

<i>dotacja z budżetu państwa</i>	– zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	116 362 061,49 zł

Zadania GMK realizowane przez MOPS	Wykonanie 31.12.2015 r.
wydatki bieżące, w tym:	129 726 608 zł
<i>środki własne</i>	76 375 713 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	49 098 202 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	4 252 693 zł
wydatki inwestycyjne, w tym:	1 176 224 zł
<i>środki własne</i>	1 176 224 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	– zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	130 902 832 zł

Zadania GMK realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach dotacji ujętych w planie finansowym UMK (Wydział Spraw Społecznych)	Wykonanie 31.12.2015 r.
<i>środki własne</i>	44 773 875,42 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	8 211 931,33 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	837 866,05 zł
Łącznie, w tym:	53 823 672, 80 zł

Zadania GMK realizowane przez MOPS ze środków PFRON (środki PFRON nie są ujmowane w budżecie Miasta ani w planach finansowych jednostek budżetowych)

Zadania GMK realizowane przez MOPS ze środków PFRON		Wykonanie na 31.12.2015 r.
Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej*		691 376 zł
Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej		15 376 659 zł
1	zobowiązania dotyczące dofinansowania kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej	8 466 206 zł
2	dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	1 893 743 zł
3	dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	185 760 zł
4	dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów	2 629 889 zł
5	dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	2 166 169 zł
6	dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika	34 892 zł
Suma		16 068 035 zł

*zadanie realizowane przez Grodzki Urząd Pracy

2016 rok

Zadania GMK realizowane przez MOPS i jednostki publiczne	Wykonanie 31.12.2016 r.
wydatki bieżące	266 622 079,25 zł
<i>środki własne</i>	193 666 555,50 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	71 040 603,06 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	1 914 920,69 zł
wydatki inwestycyjne	16 910 652,00 zł
<i>środki własne</i>	16 894 169,00 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	16 483,00 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	283 532 731,25 zł

Zadania GMK realizowane przez publiczne jednostki pomocy społecznej	Wykonanie 31.12.2016 r.
wydatki bieżące, w tym:	124 792 873 zł
<i>środki własne</i>	106 757 742 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	17 882 115 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	153 016,00 zł
wydatki inwestycyjne, w tym:	13 321 517 zł
<i>środki własne</i>	13 321 517 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	– zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	138 114 390,00 zł

Zadania GMK realizowane przez MOPS	Wykonanie 31.12.2016 r.
wydatki bieżące, w tym:	141 829 206,25 zł
<i>środki własne</i>	86 908 813,50 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	53 158 488,06 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	1 761 904,69 zł
wydatki inwestycyjne, w tym:	3 589 135,00 zł
<i>środki własne</i>	3 572 652,00 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	16 483,00 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	– zł
Suma	145 418 341,25 zł

Zadania GMK realizowane przez organizacje pozarządowe w ramach dotacji ujętych w planie finansowym UMK (Wydział Spraw Społecznych)

	Wykonanie 31.12.2016 r.
<i>środki własne</i>	51 980 077,93 zł
<i>dotacja z budżetu państwa</i>	9 367 841,60 zł
<i>dotacja na realizację projektów współfinansowanych z UE</i>	462 311,00 zł
Łącznie, w tym:	61 810 230,53 zł

Zadania GMK realizowane przez MOPS ze środków PFRON (środki PFRON nie są ujmowane w budżecie Miasta ani w planach finansowych jednostek budżetowych)

Zadania GMK realizowane przez MOPS ze środków PFRON		Wykonanie na 31.12.2016 r.
Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej*		681 395 zł
Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej, w tym:		15 850 423 zł
1	dofinansowanie kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej	8 936 804 zł
2	dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych	2 096 482 zł
3	dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	196 853 zł
4	dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów	2 799 994 zł
5	dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych	1 798 295 zł
6	dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika	21 995 zł
Suma		16 531 818 zł

*zadanie realizowane przez Grodzki Urząd Pracy

MOPS realizował także projekty, które są współfinansowane ze źródeł zewnętrznych:

1. W ramach poddziałania 9.1.1 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2015 – 2020 realizowany jest projekt „Bariery zamieniamy na szanse”. Całkowita wartość projektu wynosi 16 767 801,73 zł, w tym 14 252 631,47 zł to wartość dofinansowania, a 2 515 170,26 zł to wartość wkładu własnego MOPS. Łączna kwota środków przeznaczonych na realizację projektu w 2016 roku wyniosła 2 643 256,73 zł, z czego na zadania realizowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie wydatkowano 2 167 945,73 zł oraz na zadania zlecone podmiotom niepublicznym wydatkowano 475 311 zł.
2. W ramach pozostałych konkursów pozyskano środki finansowe w wysokości 437 252 zł na realizację innych projektów.

14.3 Infrastruktura lokalowa i techniczna

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej pozyskuje lokale i nieruchomości w celu realizacji własnych zadań oraz zadań powierzanych innym podmiotom do realizacji.

Na koniec 2016 r. MOPS posiadał tytuł prawny do 72 lokali, budynków i nieruchomości o łącznej powierzchni 23 470,29 m², w tym:

- 1) Środowiskowy Dom Samopomocy: 1 lokal o łącznej powierzchni 189,85 m²,
- 2) Mieszkania chronione: część budynku, w którym realizowane są również dwa inne zadania oraz 11 lokali o łącznej powierzchni 1 328,12 m², w tym 6 dla osób bezdomnych,

- 3 dla usamodzielniających się wychowanków, 1 dla kobiet z dziećmi, 1 dla osób niepełnosprawnych oraz 1 dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- 3) Placówka wsparcia dziennego: 1 lokal o powierzchni 114,99 m²,
 - 4) Placówki opiekuńczo – wychowawcze: 5 budynków (w jednym są dwie placówki) i 4 lokale, łączna powierzchnia lokali i budynków wynosi 2 091,45 m²,
 - 5) Warsztaty Terapii Zajęciowej: część budynku użytkowanego wspólnie przez komórkę organizacyjną MOPS i WTZ, powierzchnia 690,55 m²,
 - 6) Ośrodek dla Ofiar Dotkniętych Przemocą: 1 budynek, w którym realizowane są też dwa inne zadania pomocy społecznej, powierzchnia 731,19 m²,
 - 7) Ośrodek terapii i poradnictwa: 208,90 m² – jeden lokal, wspólny z pomieszczeniami przeznaczonymi na inne zadania,
 - 8) Domy Pomocy Społecznej: 2 nieruchomości, powierzchnia użytkowa budynków 2 415,14 m²,
 - 9) Ośrodki, schroniska i noclegownie dla osób bezdomnych: 3 budynki w całości oraz części dwóch kolejnych obiektów (w jednym realizowane są dwa zadania pomocy społecznej, w drugim znajduje się warsztat KIS), powierzchnia użytkowa budynków 3 061,03 m²,
 - 10) Lokale, w których mieszczą się programy aktywności lokalnej: 13 lokali o łącznej powierzchni 1 225,34 m²,
 - 11) Komórki organizacyjne MOPS: 24 lokale o łącznej powierzchni użytkowej 8 221,51 m², w tym powierzchnia bez piwnic, składnic akt i magazynów 6 233,60 m² (powierzchnia magazynów/składnic akt/piwnic: 1 987,91 m²) – w dwóch budynkach oprócz komórek organizacyjnych MOPS i składnicy akt realizowane są jeszcze cztery zadania pomocy społecznej oraz w dwóch lokalach oprócz składnicy akt realizowane są dwa zadania pomocy społecznej,
 - 12) Lokale i budynki w trakcie adaptacji i przekształcania na potrzeby:
 - a) komórek organizacyjnych MOPS: 2 lokale o łącznej powierzchni 96,91 m²,
 - b) ośrodka wsparcia dla osób starszych: 177,31 m² – jeden lokal, wspólny z pomieszczeniami przeznaczonymi na inne zadania,
 - 13) Nieruchomość przeznaczona na inwestycję dotyczącą budowy placówki opiekuńczo –wychowawczej dla dzieci i młodzieży o powierzchni 2 918,00 m².